

Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego

Julia Zuzanna Wągrowska

Rola emocjonalnego podłoża łez w procesie spostrzegania społecznego

The role of emotional tears in social cognition process

**Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem
dr hab. Moniki Wróbel, prof. UŁ**

Łódź, 2024

Spis treści

Streszczenie	6
Abstract	7
Wstęp.....	8
1. Łzy emocjonalne – istota zjawiska	10
1.1. Podłoże i funkcje łez	10
1.2. Łzy a emocje	12
1.3. Metody stosowane w badaniach dotyczących łez emocjonalnych	16
2. Spostrzeganie społeczne	19
2.1. Wspólnotowość i sprawczość	19
2.2. Dwuwymiarowość wspólnotowości i sprawczości	22
3. Łzy emocjonalne a spostrzeganie społeczne	24
3.1. Łzy a spostrzegana wspólnotowość.....	24
3.1.1. Łzy a ciepło i moralność.....	24
3.1.2. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od ich podłoża emocjonalnego...	26
3.1.3. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od kontekstu sytuacyjnego.....	28
3.2. Łzy a spostrzegana sprawczość.....	30
3.2.1. Łzy a asertywność i kompetencja	30
3.2.2. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od ich podłoża emocjonalnego.....	32
3.2.3. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od kontekstu sytuacyjnego.....	33
3.3. Łzy a spostrzegana emocjonalność	34
3.4. Wpływ łez na percepcję społeczną – podsumowanie	35
4. Problem badawczy i hipotezy	37
5. Badania własne.....	44
6. Badanie 1	47
6.1. Cel badania.....	47
6.2. Metoda.....	47
6.2.1. Osoby badane	47
6.2.2. Materiały bodźcowe	48
6.2.3. Zmienne zależne	51
6.2.4. Procedura.....	52
6.3. Wyniki.....	53
6.3.1. Spostrzegana wspólnotowość i jej wymiary w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego	55
6.3.2. Spostrzegana szczerowość w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego ..	59

6.3.3. Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego	60
6.3.4. Intencja udzielenia pomocy w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego	61
6.3.5 Łzy a spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego	64
6.3.6. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji.....	64
6.3.7. Spostrzegana sprawczość i jej wymiary w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego	66
6.3.8. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji.....	69
6.3.9. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej szczerości i bezradności	70
6.4. Dyskusja.....	71
6.4.1. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana wspólnotowość ...	72
6.4.2. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana szczerość	73
6.4.3. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana bezradność	74
6.4.4. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a intencje udzielenia pomocy	74
6.4.5. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana stosowność reakcji.....	75
6.4.6. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana sprawczość	77
6.4.6. Ograniczenia Badania 1.....	80
7. Badanie 2	81
7.1. Cel badania	81
7.2. Metoda	81
7.2.1. Osoby badane	81
7.2.2. Materiały bodźcowe	82
7.2.3. Zmienne zależne.....	82
7.2.4. Procedura	84
7.3. Wyniki.....	84
7.3.1. Spostrzegana wspólnotowość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	86
7.3.2. Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego.....	91
7.3.3. Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	93
7.3.4. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji.....	94

7.3.5. Spostrzegana sprawczość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	97
7.3.6. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej bezradności	102
7.3.7. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji.....	104
7.4. Dyskusja.....	106
7.4.1. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana wspólnotowość.....	106
7.4.2. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana bezradność	110
7.4.3. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana stosowność reakcji	110
7.4.4. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana sprawczość	112
7.4.5. Ograniczenia Badania 2	114
8. Badanie 3.....	117
8.1. Cel badania.....	117
8.2. Metoda.....	117
8.2.1. Osoby badane	117
8.2.2. Materiały bodźcowe	117
8.2.3. Zmienne zależne	119
8.2.4. Procedura.....	119
8.3. Wyniki.....	120
8.3.1. Spostrzegana wspólnotowość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	122
8.3.2. Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego.....	126
8.3.3. Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	127
8.3.4. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji.....	129
8.3.5. Spostrzegana emocjonalność w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	132
8.3.6. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej emocjonalności	133
8.3.7. Spostrzegana sprawczość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego	135
8.3.8. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji.....	140
8.3.9. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej bezradności.....	142
8.3.10. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej emocjonalności	144

8.4. Dyskusja	146
8.4.1. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana wspólnotowość.....	146
8.4.2. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana bezradność	149
8.4.3. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana stosowność reakcji	150
8.4.4. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana emocjonalność	151
8.4.5. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana sprawczość	153
8.4.6. Ograniczenia Badania 3	155
9. Dyskusja ogólna	157
9.1. Łzy a percepcja ocenianej osoby	158
9.1.1. Łzy a spostrzegane cechy wspólnotowe	158
9.1.2. Łzy a spostrzegana szczerłość.....	160
9.1.3. Łzy a spostrzegana bezradność	161
9.1.4. Łzy a intencje udzielenia pomocy.....	162
9.1.5. Łzy a spostrzegana stosowność reakcji.....	162
9.1.6. Łzy a cechy sprawcze	164
9.1.7. Łzy a spostrzegana emocjonalność.....	166
9.2. Jakościowe i ilościowe cechy ekspresji emocjonalnej w kontekście łez emocjonalnych.....	167
9.3. Rola materiałów bodźcowych w badaniach nad spostrzeganiem łez	169
9.4. Ograniczenia i kierunki dalszych badań.....	170
Bibliografia.....	176
Spis tabel	197
Spis wykresów	200
Spis rysunków	202
Załącznik A	205
Załącznik B	207

Streszczenie

Celem trzech badań eksperymentalnych ($N = 340$), poprzedzonych dwoma pilotażowymi ($N = 130$), było zbadanie wpływu widocznych na twarzach łez związanych z odczuwaniem emocji na spostrzeganą wspólnotowość (w tym ciepło i moralność) i sprawczość (w tym asertywność i kompetencję). W badaniach testowano warunki graniczne analizowanych efektów, w tym rolę podłoża emocjonalnego łez (szczęście, smutek, złość, strach) i kontekstu sytuacyjnego, w jakim się pojawiają (prywatny, publiczny). Analizowano również mediatory wpływu łez na oceny sprawczości i wspólnotowości, uwzględniając wśród nich spostrzeganą szczerość, bezradność, emocjonalność i stosowność reakcji. Badania spójnie wykazały, że łzy pełnią rolę spoiwa społecznego, ujawniając jednocześnie, że konceptualne i jakościowe różnice w obrębie podwymiarów wspólnotowości i sprawczości znajdują swoje odzwierciedlenie w sile efektu łez na te podwymiary. Wykazano też, że jakość i znaczenie społeczne emocji – a prawdopodobnie także jej intensywność – wchodzi w interakcję ze społecznym znaczeniem łez, często decydując nie tylko o sile, ale też o kierunku wpływu łez na percepcję społeczną. Tym samym przeprowadzone badania wpierają tezę, że łzy stanowią jedynie jeden z elementów ekspresji niewerbalnej, a ostateczna interpretacja ich znaczenia społecznego zależy od całościowej percepcji ocenianej osoby.

Abstract

Three experimental studies ($N = 340$), preceded by two pilot studies ($N = 130$), tested the effects of emotional tears visible on faces on perceived communion (warmth and morality) and agency (assertiveness and competence). The studies also tested the boundary conditions of the analyzed effects, including the role of tear-evoking emotions (happiness, sadness, anger, fear) and the situational context in which they appear (private or public). Possible mediators of the effect of tears on judgments of agency and communion were also analyzed, including honesty, helplessness, emotionality, and appropriateness of the response. The results have consistently indicated that tears act as a "social glue" while also revealing that conceptual and qualitative differences within the sub-dimensions of communion and agency are reflected in the strength of the effect of tears on these sub-dimensions. It was also shown that the quality and social meaning of emotions – and probably also their intensity – interact with the social meaning of tears, often determining not only the strength but also the direction of the effect of tears on social perception. The current results thus support the idea that tears are only one of many elements of nonverbal expression, and the final interpretation of their social meaning depends on the overall perception of the person being evaluated.

Wstęp

Łzy, choć są powszechnym zjawiskiem, zbadane są w stosunkowo nieznacznym stopniu (Vingerhoets i Bylsma, 2016). W szczególności dotyczy to łez emocjonalnych charakterystycznych prawdopodobnie jedynie dla ludzi (Balsters i in., 2013; Hasson, 2009; Krivan i Thomas, 2020; Murube i in., 1999; Provine i in., 2009; Vingerhoets i in., 2000). Dotychczas badacze koncentrowali się na łzach bez dokonywania rozróżnienia na ich podłoże emocjonalne lub też utożsamiali je ze smutkiem (por. przegląda badań w: Zickfeld i Wróbel, 2024). W najnowszych badaniach nad wpływem łez na oceny społeczne dokonano pierwszych prób w kierunku pokazania, że ronieniu łez mogą towarzyszyć różne emocje, wyróżniając pozytywną, negatywną i neutralną walencję sytuacyjną (Zickfeld i in., 2020; Wróbel i in., 2021). Jednakże, o ile łzy towarzyszące sytuacjom o charakterze pozytywnym utożsamiane mogą być z tzw. „łzami szczęścia”, o tyle łzy towarzyszące sytuacjom o szeroko rozumianym charakterze negatywnym podyktowane być mogą np. smutkiem, złością czy strachem. Każda z tych trzech emocji ma negatywne konotacje, jednakże mają one różne społeczne znaczenie, np. afiliacyjność czy dominacja (Reed i in., 2015; Fisher i Manstead, 2018). Co więcej, biorąc pod uwagę brak rozróżnienia na emocjonalne podłoże łez, możliwości manipulacji w badaniach eksperymentalnych emocją, która łzy wywołała, też są do pewnego stopnia ograniczone (por. Wągrowaska i Wróbel, 2022). To zainspirowało mnie do eksploracji zjawiska łez emocjonalnych i ich roli w relacjach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu łez powodowanych różnymi emocjami na spostrzeganie społeczne.

Rozprawę otwiera część teoretyczna, w której przyglądam się istocie łez emocjonalnych, w tym związkowi emocji ze łzami, rozwijając jednocześnie wątek dotyczący metodologii badań nad łzami emocjonalnymi. Kolejno, pisząc o spostrzeganiu społecznym, skupiam się na podwymiarach wspólnotowości i sprawczości, odwołując się do różnic jakościowych i konceptualnych pomiędzy tymi podwymiarami. W końcu, przedstawiam przegląd literatury na temat wpływu łez na oceny społeczne, formułując hipotezy i pytania badawcze. Część empiryczna rozpoczyna się opisem badań pilotażowych, poprzedzających

zasadniczą część badań. Pokazały one – adresując wyżej wspomnianą lukę dotyczącą braku rozróżnienia na emocjonalne podłoże łez – że pojawieniu się łez w relacjach społecznych mogą towarzyszyć różne emocje, które można pokategoryzować w obrębie czterech emocji podstawowych, tj. szczęścia, smutku, złości i strachu (Wągrowaska i Wróbel, 2022).

Przeprowadzenie badań pilotażowych pozwoliło na stworzenie materiału bodźcowego do manipulowania emocjonalnym podłożem łez w badaniach eksperymentalnych, które następnie wykorzystałam w zasadniczej części badań. Kolejne rozdziały empiryczne poświęcone są analizom wpływu łez na oceny społeczne. Linia trzech badań eksperymentalnych, będących przedmiotem niniejszej rozprawy, zaprojektowana została w oparciu o metodę SMAR (Wojciszke, 2004). Badania testują stabilność wykazanych efektów, badając także moderującą efekt łez rolę kontekstu sytuacyjnego (prywatny, publiczny), jak i szereg mediatorów w relacji między obecnością łez a ocenami społecznymi, tj. spostrzeganą szczerość, bezradność, emocjonalność czy stosowność reakcji. Każdy z rozdziałów empirycznych zakończony jest dyskusją wyników, a ostatni rozdział pracy stanowi pogłębiona dyskusja ogólna, wskazująca jednocześnie ograniczenia badań i wskazówki dotyczące dalszej eksploracji zagadnienia łez emocjonalnych.

1. Łzy emocjonalne – istota zjawiska

Łzy są naturalnym i powszechnym zjawiskiem, choć zbadanym w stopniu nieznacznym (Vingerhoets i Bylsma, 2016). Badania sugerują, że płacz emocjonalny jest charakterystyczny wyłącznie dla ludzi (Balsters i in., 2013; Hasson, 2009; Krivan i Thomas, 2020; Murube i in., 1999; Provine i in., 2009; Vingerhoets i in., 2000), dlatego też wskazuje się na jego istotną rolę dla funkcjonowania człowieka w społeczeństwie. Mianowicie, podkreśla się, że łzy są elementem komunikacji niewerbalnej (Hasson, 2009) i stanowią dopełnienie ekspresji emocjonalnej (Fischer i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2001). Innymi słowy, płacząc, sygnalizujemy swój stan emocjonalny otoczeniu, co wskazuje, że łzy pełnią istotne funkcje interpersonalne (Hasson, 2009; Simons i in., 2013; Zickfeld i in., 2021).

1.1. Podłoże i funkcje łez

Będąc przedmiotem tej pracy łzy emocjonalne (*emotional tears*; Balsters i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016), a zatem łzy, których ronieniu towarzyszy doświadczanie emocji, wyraźnie odróżniane są od łez o charakterze fizjologicznym, czyli łez podstawowych (*basal tears*) odpowiedzialnych za nawilżanie oka oraz łez odruchowych (*reflex tears*), które mogą być wywoływane czynnikami drażniącymi, takimi jak np. zimny wiatr czy szeroko rozumiane zanieczyszczenie gałki ocznej (Keijser i in., 2002). Łzy fizjologiczne mogą się również pojawiać w odpowiedzi na infekcje, alergię (Murube, 2009) lub przemęczenie (Kottler, 1996). W przypadku łez emocjonalnych natomiast nie występuje bezpośrednia przyczyna o charakterze fizycznym czy fizjologicznym.

Mimo iż wydaje się, że te same nerwy i receptory zaangażowane są w wytwarzanie łez fizjologicznych, jak i łez emocjonalnych, Messmer (2009) wskazuje, że we łzach emocjonalnych wykryto zwiększone stężenie białka, prolaktyny, manganu, potasu i serotoniny. Doniesienia te mogą wskazywać, że różnice pomiędzy łzami powodowanymi

czynnikami fizycznymi czy fizjologicznymi a łzami o zabarwieniu emocjonalnym, mogą być obserwowane już na poziomie molekularnym.

Badacze podkreślają, że łzy emocjonalne mogą pełnić zarówno intra-, jak i interpersonalne funkcje (Simons, 2013). Te pierwsze dotyczą płaczu jako reakcji jednostki, której celem ma być m. in. zredukowanie napięcia emocjonalnego (Simons, 2013; Vingerhoets, 2000), często kojarzone z katharsis, czyli „oczyszczeniem” czy też „uwolnieniem” się od negatywnego afektu emocjonalnego (Cornelius, 2001). Jednakże, najnowsza meta-analiza (Zickfeld i Grüning, 2021) pokazuje, że stan emocjonalny badanych po epizodzie płaczu był taki sam lub gorszy niż stan emocjonalny osób niepłaczących (por. też: Rottenberg i in., 2008; Bylsma i in., 2008, 2011; Gračanin i in., 2014). Ponadto, przegląd badań Zickfelda i Wróbel (2023) wskazuje, że intrapersonalne funkcje ujawniają się przede wszystkim w obecności innych ludzi. To sugeruje, że interpersonalne korzyści towarzyszące ronieniu łez mogą być nie tyle bezpośrednią konsekwencją płaczu, co efektem wsparcia, jakie osoba płacząca otrzymuje od innych (Murube i in., 1999; Zickfeld i in., 2022; Hendriks i in., 2008; Vingerhoets i in., 2008).

Obserwacje te sprawiły, że badacze zaczęli bliżej przyglądać się interpersonalnym funkcjom łez, tj. ich roli w relacjach międzyludzkich (Van Kleef, 2009), a liczba badań w tym obszarze systematycznie rośnie (Balsters i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016; Zickfeld i in., 2021). Badania te wskazują, że ronienie łez w obecności innych ludzi wpływa na relację pomiędzy osobą płaczącą a obserwatorem, działając na zasadzie „spoiwa społecznego” (*social glue*) (Bowlby, 1982; Nelson, 2005; Radcliffe-Brown, 1922; Zeifman, 2012), tj. sprzyjając skróceniu dystansu społecznego pomiędzy nimi. W efekcie, obecność łez skłania do zbliżenia się do osoby płaczącej (Gračanin et al., 2018) oraz nasila intencje udzielenia jej pomocy (Zickfeld i in., 2021). Najnowsze badania prowadzone w 41 krajach wskazują, że ten istotny pozytywny wpływ łez na intencje niesienia pomocy ujawnia się bez względu na kontekst sytuacyjny, cechy osoby płaczącej czy czynniki kulturowe (Zickfeld i in., 2021).

1.2. Łzy a emocje

Powszechnie zakłada się, że pojawienie się łez jest silnie związane z wystąpieniem konkretnych emocji. Już najstarsze doniesienia dotyczące przyczyn pojawienia się łez o zabarwieniu emocjonalnym wskazują, że mogą być one wywołane takimi emocjami jak żal/smutek, złość, strach (Borgquist, 1906), ale też radość czy też szeroko rozumiane sytuacje o charakterze pozytywnym (Bindra, 1972). Wskazuje się też, że płacz może też towarzyszyć wielu stanom pośrednim, nierzadko stanowiącym połączenie kilku wspomnianych emocji i ujawniających się w różnych sytuacjach społecznych (Borgquist, 1906). Stąd, kolejne badania w tym zakresie, a zarazem próby klasyfikowania potencjalnych powodów płaczu emocjonalnego, koncentrowały się wokół szeregu różnorodnych stanów emocjonalnych – np. odrzucenia (Vingerhoets i in., 1997), poczucia osamotnienia i bezradności (Lombardo i in., 1983; Williams i Morrisb, 1996), lęku (Bindra, 1972) i rozczarowania (Lombardo i in., 1983) – jak i szeroko rozumianych sytuacji o charakterze społecznym wywołujących emocje (np. krytycyzm, Wagner i in., 1997; zakończenie relacji, Lombardo i in., 1983; śmierć ukochanej osoby, Lombardo i in., 1983; Young, 1937; por. przegląd badań w Barthelmäs i in., 2022). Stosowanie tego typu taksonomii sprawiło, iż przestano koncentrować się na konkretnych emocjach, które mogą być potencjalnymi czynnikami wywołującymi łzy o charakterze emocjonalnym. Jednakże, biorąc pod uwagę, że łzy stanowią element ekspresji emocjonalnej (Fischer i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2001), nie sposób eksplorować zjawiska łez emocjonalnych w oderwaniu od emocji, które te łzy wywołały (por. Barthelmäs i in., 2022).

Istotnie, łzy najczęściej spostrzegane są jako symptom smutku (Vingerhoets, 2013) związanego ze stratą (Nesse, 1990). Stąd, dodanie łez – kojarzonych ze smutkiem i bezsilnością (Stadel i in., 2019; Vingerhoets i Bylsma., 2016) – do neutralnych ekspresji emocjonalnych sprawia, że są one spostrzegane jako bardziej smutne w porównaniu do sytuacji, gdy łzy im nie towarzyszą (Reed i in., 2015; Ito i wsp., 2019). Z kolei Balsters i wsp. (2013), wykazali, że dodanie łez do twarzy wyrażających smutek, znacznie ułatwiło badanym

rozpoznanie tej emocji w porównaniu do sytuacji, gdy łzy na ocenianych przez nich twarzach nie były widoczne. Podobnie, Provine i in. (2009), którzy z fotografii przedstawiających płacz, zaczerpniętych z bazy *Flickr*, cyfrowo usunęli łzy zaobserwowali, że wzmagają one spostrzegany przez obserwatora smutek osoby płaczącej. Reed i in (2015) zreplikowali te doniesienia, wykazując, że łzy wzmagają spostrzegany smutek na twarzach przedstawiających neutralne ekspresje emocjonalne, ale też na tych wyrażających uśmiech Duchenne, non-Duchenne, smutek i strach. Podobnie, Ito i in. (2009) zaobserwowali, że obecność łez zwiększała intensywność spostrzeganego smutku na twarzach neutralnych, ale też i tych wyrażających złość, strach i wstręt.

Niemniej, łez nie należy kojarzyć jedynie ze smutkiem (por. Barthelmäs i in., 2023), ponieważ nie zawsze jest on emocją dominującą w momencie pojawienia się łez, a samo pojawienie się emocji smutku nie determinuje pojawienia się łez, ponieważ możliwe jest doświadczanie smutku bez towarzyszącego mu płaczu (Vingerhoets, 2013). Oznacza to, że pomimo silnego związku łez ze smutkiem, smutek nie jest jedyną emocją o charakterze negatywnym, która może być powiązana z płaczem. Przykładowo, Borgquist (1906) wspomina o typach sytuacji o negatywnej walencji emocjonalnej, w których pojawia się płacz: smutek, złość i strach. Bindra (1972) z kolei wśród powodów płaczu – oprócz smutku i strachu – wymienia także lęk. Dodatkowo, wśród sytuacji powiązanych z szeroko rozumianymi emocjami negatywnymi, najczęściej wyróżnia się nie tylko zakończenie związku, pogrzeb, poniżenie, tragedia czy pożegnanie, które kojarzone są głównie ze smutkiem, ale też złość (Scheirs i Sijtsma, 2001). Na ronie łez, którym towarzyszy przeżywanie złości, wskazują również najnowsze badania Barthelmäsa i in. (2023), w których zapytano badanych, kiedy ostatni raz widzieli płaczącą osobę, jak również o to, jaka emocja powiązana była z płaczem. Okazało się, że sytuacje, którym towarzyszył płacz, w pierwszej kolejności powiązane były ze smutkiem, a w drugiej – ze złością.

Co istotne, płacz może pojawić się też w odpowiedzi na sytuacje o charakterze pozytywnym (por. Bindra, 1972), które zdroworozsądkowo można utożsamiać z tzw. „łzami

szczęścia”. Należy nadmienić, że w języku polskim powszechnie częściej mówi się o „łzach szczęścia” niż o „łzach radości” (*tears of joy*), mimo iż emocją, której pojawienie się wywołało łzy jest właśnie radość, stanowiąca jedną z czterech emocji podstawowych (Gu i in., 2015; Jack i in., 2014). Badania sugerują, że ludzie ronią „łzy szczęścia” w odpowiedzi na sytuacje, wśród których można wyróżnić kwestie estetyczne (sztuka, przyroda, wiersze, por. Bindra, 1972), filmy i przedmioty sentymentalne (np. szczenięta), wydarzenia towarzyskie (wesela, ponowne spotkania) czy pozytywne doświadczenia osobiste (uzyskanie nagrody, pokonanie szeroko rozumianej przeszkody (Damen, 1999; Scheirs i Sijtsma, 2001).

Eksplorując zjawisko łez emocjonalnych, Zickfeld i wsp. (2020) podjęli próbę sklasyfikowania łez o charakterze pozytywnym, konstruując model pozytywnych łez (*model of positive tears*). Model ten wyszczególnia cztery jakościowo różne typy łez związane z: (1) osiągnięciami (*achievement*), które pojawiają się w sytuacji nadzwyczajnych osiągnięć lub przezwyciężenia trudności; (2) pięknem (*beauty*), które występują w sytuacji ekspozycji na piękno i towarzyszącemu mu uczuciu podziwu czy nawet dreszczy; (3) uczuciami (*affection*), związanymi z doświadczaniem nieoczekiwanej życzliwości czy miłości, często związane z odczuwaniem uczucia ciepła i wspólnoty, jak również wzruszenia czy współczucia i (4) rozrywką (*amusement*), obejmującą uczucie rozbawienia lub lekkości, powiązane ze skłonnością do śmiechu czy chichotu.

Niektórzy badacze jednak wysuwają argumenty przeciwko idei płaczu jako odpowiedzi na pozytywne wydarzenia czy sytuacje. Na przykład Feldman (1956) twierdzi, że ludzie są często nieprecyzyjni, gdy mówią, że ich płacz związany jest z wystąpieniem wydarzenia o charakterze pozytywnym. Jego zdaniem, uczucie szczęścia spowodowane wydarzeniem o charakterze pozytywnym jest tymczasowe, podczas gdy w rzeczywistości ludzie płaczą w odpowiedzi na negatywne skojarzenie, które – w sposób mniej lub bardziej uświadomiony – utożsamiają z tymże wydarzeniem o charakterze pozytywnym. Jako przykład ilustrujący ten mechanizm podaje sytuację, w której zawodniczka Anky van Grunsven tłumaczyła, że łzy ronione w momencie wręczania jej medalu olimpijskiego powiązane były ze śmiercią jej ojca i

świadomością, że nie była w stanie przeżywać z nim tej wyjątkowej chwili. Z kolei Tan i Frijda (1999) traktują „łzy szczęścia” jako wyraz bezradności powiązany z nieumiejętnością wyrażenia szczęścia w sposób odpowiedni do zaistniałych okoliczności w sytuacji, gdy osoba jest przytłoczona uczuciem radości, pięknem czy nawet aktem altruizmu. Badacze wskazują, że przytłoczenie to może wynikać z nałożenia się na siebie szeregu odczuwanych w takiej chwili emocji, a nie jednej konkretnej emocji, w tym przypadku – szczęścia. Obserwacje te sugerują, że łzy o charakterze pozytywnym mogą być jeszcze słabiej poznane niż te o charakterze negatywnym, co z kolei rzuca światło na potrzebę dalszych badań w tym zakresie.

Powyższy przegląd sugeruje, że łzy, wbrew powszechnemu traktowaniu ich jako wyrazu smutku, towarzyszą szerokiemu spektrum odczuwanych emocji, a nawet same w sobie stanowią nośnik emocji (por. też przegląd badań w: Zickfeld i Wróbel, 2023). Niektórzy badacze uważają nawet, że łzy informują o intensywności emocji, aniżeli o specyficznym stanie emocjonalnym (por. Gračanin i in., 2021). To sugeruje, że łzy stanowią nie tyle jednoznaczny komunikat emocjonalny, a dopełnienie ekspresji emocjonalnej. Innymi słowy, informacja o emocji zawarta jest najprawdopodobniej w ekspresji emocjonalnej, podczas gdy łzy informują o intensywności tej emocji (por. Zickfeld i Wróbel, 2023). Przykładowo, Reed i wsp. (2015) pokazali, że obecność łez wzmacniała spostrzeganą intensywność ekspresji neutralnych, uśmiechu Duchenne, ekspresji złości, jak i strachu, lecz nie ekspresji smutku. Może być to związane z cechami jakościowymi smutku, który jest emocją pasywną (Fisher i Manstead, 2018; Reed i in., 2015; Wągrowska i Wróbel, 2022), co może sugerować, że smutek nie jest powszechnie kojarzony z intensywnością (por. Reed i in., 2015). Możliwe też, że znaczenie społeczne smutku i łez pokrywa się na tyle, że dodanie łez do smutnej ekspresji nie wnosi istotnej dodatkowej informacji. Mimo tego, w literaturze brakuje danych, które systematyzowałyby wiedzę na temat emocji powodujących pojawienie się łez.

Powyższy przegląd literatury wskazuje, że relacja pomiędzy płaczem a emocjami, mimo postępującej eksploracji tego obszaru, w dalszym ciągu pozostawia wiele niewiadomych (Vingerhoets, 2013; Vingerhoets i Bylsma, 2016). Szczególnie trudno

rozstrzygnąć, na ile emocje stanowią przyczynę, skutek czy korelat płaczu. Przykładowo, poszukując powodów pojawienia się łez, można zadać pytanie nie tylko o emocje, które towarzyszyły osobie w momencie, gdy pojawiły się u niej łzy, ale też o to, co konkretnie stało się w momencie pojawienia się łez. Stąd, jak podkreśla Vingerhoets (2013), trudno jest dokonać klasyfikacji powodów płaczu i odróżnić sytuacje, które w sposób obiektywny miały miejsce, od powiązanych z tymi sytuacjami uczuć i emocji. Odwołując się do teorii emocji (James, 1884), Vingerhoets spekuluje też, że płacz nie jest manifestacją przeżywanego stanu emocjonalnego, ale reakcją somatyczną, która to wywołuje tenże stan emocjonalny.

Istotnym jest także to, że płacz, niezależnie od tego, czym jest spowodowany, nigdy nie występuje w oderwaniu od sytuacji, w której ma miejsce. Oznacza to, że płacz zawsze występuje w danym kontekście sytuacyjnym i w ramach tego kontekstu podlega ocenom społecznym (Fischer i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2001; Zickfeld i in., 2020). Emocje i ich ekspresja, podobnie jak łzy, także silnie zanurzone są w kontekście społecznym, stąd ocena społeczna wyrażających różne stany emocjonalne osób także może zależeć od tego, jaką emocję i w jakim kontekście te osoby wyrażają (Hareli i Hess, 2012; Fischer i Manstead, 2008; van Kleef, 2009). Ta szeroko rozumiana ocena społeczna dotyczy m. in. tworzenia wyobrażeń na temat innych ludzi i wyciągania wniosków oraz wydawania sądów na ich temat. Proces ten określany jest jako spostrzeganie społeczne (Aronson i in., 2010). Coraz częściej zwraca się uwagę, że łzy emocjonalne mogą wywierać silny wpływ na spostrzeganie społeczne, zmieniając nasze sądy i wyobrażenie na temat innych osób (van de Ven i in., 2016; Wróbel i in., 2022; Zickfeld i in., 2018; Zickfeld i in., 2020). Niniejsza praca wpisuje się w ten nurt poszukiwań, poszukując odpowiedzi na pytanie o rolę łez emocjonalnych w procesie spostrzegania społecznego.

1.3. Metody stosowane w badaniach dotyczących łez emocjonalnych

Proces badania wpływu łez emocjonalnych na gruncie psychologii społecznej odbywa się najczęściej z zastosowaniem metod eksperymentalnych. Obecnością łez manipuluje się z

wykorzystaniem bodźców wizualnych, tj. baz fotografii (np. van de Ven i in., 2016, Zickfeld i Schubert, 2018, Zickfeld i in., 2021) lub materiałów wideo (Küster i in., 2021; Reed i in., 2015) przedstawiających osoby z widocznymi łzami oraz bez widocznych łez. Czasami wykorzystywane są też winiety przedstawiające opisy osób płaczących i nieplaczących (Hendriks i in., 2008; MacArthur, 2019; Wong i in., 2011). Spośród tych metod najczęściej wykorzystywanymi są bazy fotografii przedstawiające twarze osób z widocznymi łzami oraz fotografie przedstawiające te same twarze bez widocznych łez. Odpowiadające sobie pary zdjęć (tj. zdjęcia tej samej twarzy w wersji ze łzami i bez łez) uzyskuje się zwykle poprzez usuwanie widocznych na fotografiach łez w sposób cyfrowy (Gračanin i in., 2018; Provine i in., 2009; Riem i in., 2017; Takahashi i in., 2015; van de Ven i in., 2016; Vingerhoets i in., 2016; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2018) lub dodawanie łez w sposób cyfrowy do twarzy, na których łzy nie są widoczne (Balsters i in., 2013; Ito i in., 2019; Zickfeld i in., 2021).

Manipulacja obecnością łez za pomocą fotografii, mimo że używana bardzo często, ma pewne ograniczenia. Jest to związane z faktem, że – jak wspomniałam – łzy stanowią dopełnienie ekspresji emocjonalnej (Fischer i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2001), a ich obecność może wzmocnić przekaz emocjonalny, np. ułatwiając obserwatorowi rozpoznanie odczuwanego przez inną osobę smutku (Balsters i in., 2013) czy nawet sprawić, że spostrzeżemy smutek na twarzy o neutralnej ekspresji emocjonalnej (por. rozdz. 1.2). Co istotne, ekspresje emocjonalne związane są z aktywnością mięśniową twarzy (Cohn i Ekman, 2005), dlatego w przypadku baz fotografii, które w wersji oryginalnej przedstawiały osoby z widocznymi łzami (np. Anelli, 2012), i z których łzy te usunięto w sposób cyfrowy, wyraz twarzy (który pozostaje widoczny mimo usunięcia łez) może stanowić potencjalny czynnik zakłócający, ponieważ sam fakt usunięcia łez nie sprawia, iż osoby widoczne na zdjęciach pozbawione zostały emocji, które odczuwały w momencie, gdy były fotografowane. Co istotne, emocje te mogą być różnorodne, stąd trudno kontrolować ich wpływ na uzyskiwane wyniki.

Tego typu wątpliwości nie pojawiają się natomiast przypadku baz fotografii, do których łzy zostały dodane w sposób cyfrowy.

Innym istotnym czynnikiem, który również wpływa na wyniki uzyskiwane w badaniach wykorzystujących fotografie jest zróżnicowanie pokazywanych twarzy. Dobrym przykładem są tu badania wpływu łez na spostrzeganą kompetencję, które opisuję szerzej w rozdz. 3.4. Mimo iż część doniesień wskazuje na negatywny wpływ widocznych łez na spostrzeganą kompetencję (van de Ven i in., 2016), innym badaczom nie udało się tego efektu zreplikować (Wróbel i in., 2022; Zickfeld i in., 2018). Co istotne, w obu przypadkach zastosowana została ta sama baza fotografii, jednakże w badaniu replikacyjnym wykorzystano większą liczbę fotografii niż w przypadku badania wcześniejszego. Pojawiła się zatem wątpliwość, że uzyskane wyniki mogą być specyficzne dla zastosowanych fotografii czy – w szerszej perspektywie – dla stosowanego materiału bodźcowego w ogóle. Przykładowo, niektóre twarze mogą być, jedynie za sprawą posiadania konkretnych cech fizjonomicznych, wyjściowo spostrzegane jako bardziej godne zaufania (cecha powiązana ze wspólnotowością) czy dominujące (cecha powiązana ze sprawczością) (Todorov, 2017). Stąd, zróżnicowanie materiału bodźcowego może być kluczowe dla rzetelności zbieranych danych.

Bazą fotografii często wykorzystywaną do manipulowania obecnością łez w badaniach eksperymentalnych jest baza przygotowana przez Zickfelda i wsp. (2021), do opracowania której wykorzystano zdjęcia z *Chicago Face Database* (Ma i in., 2015) i *The Bogazici face database* (Saribay i in., 2018), a następnie dodano do nich łzy w sposób cyfrowy. Baza ta spełnia zarówno kryterium dużego zróżnicowania prezentowanych twarzy (100 fotografii przedstawiających kobiety i mężczyzn, reprezentujących pięć grup etnicznych, po 10 fotografii kobiet i 10 fotografii mężczyzn z każdej z grup), jak i brak oznak ekspresji emocjonalnej (zdjęcia, do których dodano łzy, prezentują neutralne wyraz twarzy).

2. Spostrzeganie społeczne

Spostrzeganie dotyczy odbioru bodźców sensorycznych z otoczenia oraz ich organizacji, identyfikacji i interpretacji (Schacter i in., 2011). W sytuacji, gdy przedmiotem spostrzegania są inni ludzie, proces ten określa się mianem spostrzegania społecznego. Spostrzeganie społeczne stanowi część złożonego zestawu zdolności umysłowych, składających się na poznanie społeczne (Beaudoin i Beauchamp, 2020). Proces spostrzegania społecznego może przebiegać dwutorowo: aktywnie albo pasywnie. W pierwszym przypadku, proces spostrzegania społecznego rozpoczyna się w momencie aktywnego poszukiwania przez jednostkę informacji o drugim człowieku i towarzyszącej mu selekcji tych informacji. W drugim przypadku, jednostka w sposób pasywny selekcjonuje napływające na temat drugiej osoby informacje (Wojciszke, 2010). Niezależnie od sposobu, w jaki spostrzeganie zostało zainicjowane, wielu badaczy uważa, że proces spostrzegania społecznego odbywa się w obrębie dwóch uniwersalnych, względnie niezależnych, podstawowych wymiarów percepcji społecznej, tj. wspólnotowości i sprawczości (Abele i Wojciszke, 2007; Bakan, 1966; Judd i in., 2005).

2.1. Wspólnotowość i sprawczość

Bakan (1966) wprowadził pojęcia wspólnotowości i sprawczości, argumentując, że są to dwie podstawowe modalności, w obrębie których toczy się życie społeczne.

Wspólnotowość, odnosi się do funkcjonowania w relacjach społecznych. Obejmuje takie cechy jak skupienie się na innych oraz dbanie o ich dobre samopoczucie (Bakan, 1966), jak również bycie szczerym, sprawiedliwym i godnym zaufania w relacjach społecznych (Abele i in., 2016). Z kolei *sprawczość* dotyczy zorientowania na cel, a więc odnosi się do funkcjonowania w sytuacjach o charakterze zadaniowym. Powiązana jest z dążeniem do indywidualizacji i poszerzenia ja. Obejmuje takie cechy jak instrumentalność, ambicja, dominacja, kompetencje i skuteczność w osiąganiu celów (Bakan, 1966).

Kategorie wspólnotowe i sprawnościowe są logicznie rozłączne (Abele i Wojciszke, 2014). Dzieje się tak dlatego, że opierają się na odmiennych cechach interpretowanego zachowania. Mimo tej niezależności, badania pokazują, że proces spostrzegania innych ludzi jest zdominowany przez kategorie wspólnotowe (Wojciszke, 2010). Cechuje je chroniczna dostępność pamięciowa, co oznacza, że ludzie zwracają większą uwagę na informacje wspólnotowe niż sprawcze, ponieważ takie informacje budzą znacznie silniejsze reakcje emocjonalne. Fakt ten tłumaczy się odwołując do perspektywy ewolucyjnej, zgodnie z którą sama intencja dobra lub zła, która stanowi istotę wspólnotowości, jest istotniejsza z perspektywy przetrwania niż to, czy osoba jest zdolna zachować się zgodnie z tymi intencjami (Fiske i in., 2007). Potwierdzają to badania, wskazując, że cechy wspólnotowe innych ludzi są postrzegane przez badanych jako subiektywnie ważniejsze od cech powiązanych ze sprawczością (Wojciszke i in., 1998b). Przykładowo, w badaniu Wojciszke i in. (1998a), uczestnicy zapytani o najważniejsze cechy dotyczące innych ludzi, wymienili: *szczerzy, uczciwy, wesoły, tolerancyjny, lojalny, inteligentny, prawdomówny, nieegoistyczny, odpowiedzialny, życzliwy*. Jak widać, jedynie dwie z nich (*inteligentny, odpowiedzialny*) dotyczyły kategorii sprawczości, co podkreśla prymat kategorii wspólnotowych nad sprawczymi.¹

Wprawdzie dokonywanie ocen poznawczych odbywa się niezależnie w kategoriach wspólnotowych i sprawnościowych, to jednak obie te kategorie biorą udział w kształtowaniu się oceny globalnej na temat drugiej osoby (Wojciszke, 2010). Zgodnie z klasycznym modelem integrowania informacji (Anderson, 1981), oceny z kategorii wspólnotowych i sprawnościowych powinny być sumowane lub uśredniane, co pozwalałoby na wzajemne kompensowanie niskich ocen w jednej kategorii dzięki wyższym ocenom w drugiej kategorii. Jednakże, doniesienia o dominacji kategorii wspólnotowych nad sprawnościowymi pozwalają na wyciągnięcie odmiennych przewidywań. Wojciszke i wsp. (1998a) wykazali, że ocena

¹ Prymat wspólnotowości nad sprawczością, zgodnie z Modelem Podwójnej Perspektywy Abele i Wojciszke (2014), dotyczy sytuacji, gdy jednostka ocenia innych (perspektywa obserwatora), w tym zwłaszcza obcych (Wojciszke & Abele, 2008). Przyjęcie perspektywy aktora (tj. ocena siebie) przejawia się natomiast większą koncentracją na kategoriach sprawczych.

globalna była w znacznej mierze wyznaczana oceną odnoszącą się do kategorii wspólnotowych. Osoba postrzegana jako wspólnotowa zawsze była oceniana pozytywnie, nawet mimo niskich ocen z zakresu sprawczości. Analogicznie, osoba postrzegana jako niemoralna zawsze była oceniana negatywnie, nawet pomimo wysokich ocen w zakresie sprawczości. Co więcej, z oceną globalną drugiej osoby ściśle powiązane są też postawy interpersonalne, jakie jednostka wykazuje względem spostrzeganej osoby.

Prezentowane postawy interpersonalne zdają się być jednorodne i wręcz utożsamiane z oceną globalną spostrzeganej osoby (Wojciszke, 2010). Wojciszke i wsp. (2009) zwracają uwagę na fakt, że szereg badań przeprowadzonych z wykorzystaniem odmiennych podejść metodologicznych wskazuje, że informacje dotyczące treści wspólnotowych są konsekwentnie związane z lubieniem, które uwarunkowane jest tym, jak dana osoba jest spostrzegana, co z kolei wpływa na szeroko rozumiane cele i interesy osoby prezentującej taką postawę. Z kolei sprawczość konsekwentnie powiązana jest z respektem, który jest reakcją na rzeczywisty lub potencjalny status spostrzeganej osoby (Wojciszke i in., 2009; Wojciszke, 2010). Co istotne, tak samo jak wspólnotowość i sprawczość, lubienie i respekt tworzą dwa niezależne wymiary postaw interpersonalnych.

Podsumowując, dokonywane przez ludzi oceny społeczne, tj. sposób, w jaki spostrzegają drugą osobę lub grupę społeczną, mieszczą się w obrębie dwóch modalności. Pierwsza z nich to wspólnotowość, odnosząca się do funkcjonowania w relacjach społecznych. Druga to sprawczość, odnosząca się do funkcjonowania zorientowanego na cel. Oceny te powiązane są z prezentowanymi przez ludzi postawami interpersonalnymi, które dotyczą skłonności do reagowania na spostrzeganą osobę w określony sposób. Dlatego też, wysokie wyniki w zakresie cech wspólnotowych przekładają się na lubienie, a wysokie wyniki w zakresie cech sprawnościowych – na respekt.

2.2. Dwuwymiarowość wspólnotowości i sprawczości

Wspólnotowość, nazywana jest często *ciepłem* (Fiske i in., 2002; Fiske i in., 2007) czy też *moralnością* (Kinder i Sears, 1985; Wojciszke, 2005). Z kolei mówiąc o *sprawczości*, używa się również takich określeń jak *kompetencja*, *instrumentalność* (Spence i in., 1974; Fiske i in., 2002; Judd i in., 2005; Wojciszke, 2005; Abele i in., 2008c). Niektórzy badacze stawiają znak równości pomiędzy *wspólnotowością* i *ciepłem*, uznając je za synonimy (Fiske i in., 2007). Z kolei, Abele i wsp. (2016) istotnie wskazują, że *ciepło*, tj. bycie przyjacielskim, empatycznym, konceptualnie różni się od *moralności*, tj. bycia szczerym, sprawiedliwym (por. rozdz. 2.1), i proponują model adresujący te różnice. Zgodnie z nim *wspólnotowość* i *sprawczość* – stanowiące podstawowe wymiary spostrzegania społecznego – są wymiarami nadrzędnymi, a w obrębie każdego z nich wyróżnić można dwa podwymiary. Mianowicie, w obrębie nadrzędnego wymiaru *wspólnotowości*, wyróżnić można *ciepło* i *moralność*. Oba podwymiary są istotne dla podtrzymywania relacji społecznych, ponieważ wymaga to zarówno takich cech jak bycie przyjacielskim czy troskliwym (tj. cech związanych z podwymiarem ciepła), jak i bycia osobą, szczerą, sprawiedliwą, na której można polegać (tj. cech związanych z moralnością). Z kolei w ramach nadrzędnego wymiaru *sprawczości* wyróżnić można *asertywność* i *kompetencję*. Abele i wsp. (2016) określają asertywność jako motywacyjny komponent sprawczości, dotyczący ambicji czy pewności siebie, podczas gdy kompetencja kojarzona jest ze zdolnością/umiejętnością. Co więcej, utożsamiane ze sprawczością dążenie do celów czy związana z tym skuteczność wymagają zarówno zdolności (powiązanych z kompetencją), jak również motywacji (związanych z wymiarem asertywności). Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, w niniejszej pracy postanowiłam zastosować podział *wspólnotowości* i *sprawczości* na podwymiary, zaproponowany przez Abele i wsp. (2016).

Za uwzględnieniem w badaniach nie tylko wymiarów nadrzędnych, ale też ich podwymiarów przemawiają wspomniane różnice jakościowe charakteryzujące każdy z nich (Abele i in., 2021). Różnice te sprawiają, że dana cecha może być bardziej związana z jednym

z podwymiarów niż z drugim. Przykładowo, samoocena w większym stopniu związana jest z asertywnością niż z kompetencją, tak samo, jak w pewnym sensie wiąże się z moralnością, jednak nie z ciepłem (Abele i Hauke, 2018, 2019; Abele i in., 2016). Hauke i Abele (2020), badając związki pomiędzy podwymiarami wspólnotowości i sprawczości a poszczególnymi komponentami samooceny, pokazały, że asertywność dominuje w zakresie wydajności, jak i społecznych i fizycznych elementów poczucia własnej wartości. Nie wykazały jednocześnie silnego związku z osobistą samooceną, choć zgodnie z oczekiwaniami, ciepło i moralność miały znaczący wpływ na samoocenę w relacji. Doniesienia te sugerują, iż stosowanie podziału wspólnotowości i sprawczości na podwymiary, uzasadnione jest nie tylko z uwagi na niuanse i nieścisłości terminologiczne, ale też ze względu na możliwe występowanie innych korelatów tych podwymiarów. To natomiast sugeruje, że rozróżnienie wspólnotowości na ciepło i moralność, jak sprawczości na asertywność i kompetencję może – w dalszej perspektywie – prowadzić także do lepszego zrozumienia wpływu łez na oceny społeczne, w tym na ocenę ludzi, którzy ronią łzy.

3. Łzy emocjonalne a spostrzeganie społeczne

Łzy – będąc dopełnieniem ekspresji emocjonalnej – stanowią element komunikacji niewerbalnej (por. rozdz. 1) i istotny sygnał społeczny. W efekcie, widoczne na twarzy łzy nie tylko informują o stanie emocjonalnym osoby płaczącej (Hasson, 2009), ale też wpływają na to, jak osoba ta jest spostrzegana, tj. jakie cechy są jej przypisywane. Coraz więcej badań pokazuje, że cechy te odnoszą się do dwóch wymiarów spostrzegania społecznego, tj. spostrzeganej wspólnotowości i sprawczości (por. rozdz. 2).

3.1. Łzy a spostrzegana wspólnotowość

3.1.1. Łzy a ciepło i moralność

Badania konsekwentnie pokazują, że łzy wpływają na oceny w zakresie cech wspólnotowych, zwłaszcza tych związanych z podwymiarem ciepła. Osoby z widocznymi łzami oceniane są nie tylko jako cieplejsze (Bobowik i in., 2022; Stadel i in., 2019; Van de Ven i in., 2017; Vingerhoets i in., 2016; Zickfeld i in., 2018; Zickfeld i in., 2021; Zickfeld i Schubert, 2018; Picó i in., 2020), ale też jako bardziej przyjazne (Vingerhoets i in., 2016) w porównaniu do osób nieplaczących.

W przypadku drugiego wymiaru wspólnotowości, tj. moralności i związanych z nią cech, badania również dość spójnie pokazują, że osoby roniące łzy oceniane są jako bardziej uczciwe (Brooks, 2021; Wróbel i in., 2022), rzetelne (Pico i in., 2020) i szczere (Gračanin i in., 2021; Picó i in., 2020; Zickfeld i in., 2021). Vingerhoets (2013) i Picó (2020) podkreślają, że łzy traktowane są jako sygnał szczerości, ponieważ ronienie ich na zawołanie – podobnie jak inne zachowania niewerbalne trudne do kontroli (np. rumienienie się czy reagowanie „gęsią skórą”) – jest niezwykle trudne czy wręcz niemożliwe. To sprawia, że łzy uznawane są za autentyczny sygnał społeczny (Hornsey i in., 2020; Picó, i in., 2020; Vingerhoets, 2013; Vingerhoets i Bylsma, 2016), a tendencja do wiązania łez ze szczerością stanowi coraz częściej eksplorowany w badaniach wątek (Picó i in., 2020; Wróbel i in., 2022, 2024). Co ciekawe, najnowsze badania Zickfelda i wsp. (2022) sugerują też, że osoby, które są bardziej skłonne

do płaczu, kładą także większy nacisk na kwestie moralne podczas wydawania osądów czy podejmowania działań z nimi związanych.

Przegląd badań wskazuje zatem, że obecność łez podwyższa oceny w zakresie spostrzeganego ciepła, jak i cech związanych z moralnością, tj. w zakresie obu podwymiarów wspólnotowości. Z wnioskiem tym korespondują wyniki badań, zgodnie z którymi ludzie deklarują, że czują się bardziej związani z jednostkami płaczącymi niż z nieplaczącymi (Balsters i in., 2013; Stadel i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016; Vingerhoets i in., 2016; Zickfeld i in., 2021). Na traktowanie łez jako sygnału cech wspólnotowych wskazują również badania pokazujące, że łzy nasilają chęć zbliżenia się do osoby płaczącej (Gračanin i in., 2018) i udzielenia jej pomocy i wsparcia społecznego (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i wsp., 2021, Bobowik i in., 2022), a także na faktyczne zachowania pomocowe (Bobowik i in., 2024). Zickfeld i wsp. (2021) pokazali też, że pozytywna relacja między łzami a intencją pomocy osobie roniącej te łzy okazała się być mediowana poprzez fakt, że osoby płaczące postrzegane były jako bardziej bezradne i cieplejsze, co koresponduje z wcześniej przytoczonymi doniesieniami dotyczącymi spostrzeganego ciepła przypisywanego osobie płaczącej. Pozwala to wyciągnąć ogólny wniosek, zgodnie z którym łzy sprzyjają skróceniu dystansu społecznego sprawiając, że relacja społeczna pomiędzy osobą płaczącą a obserwatorem staje się bardziej afiliacyjna. Zjawisko to powoduje, że łzy określane są jako „społeczne spoiwo” (*social glue effect*) (Balsters, i in. 2013; Bowlby, 1982; Crester, 1982; Nelson, 2005; Radcliffe-Brown, 1922; Vingerhoets, i in., 2016; Zeifman, 2012; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2021). Spójne doniesienia w tym zakresie pozwalają zatem domniemywać, że osoby z widocznymi łzami będą spostrzegane w bardziej afiliacyjny (tj. wspólnotowy) sposób w porównaniu do osób bez widocznych łez.

3.1.2. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od ich podłoża emocjonalnego

Tak jak wspomniałam, w literaturze rzadko dokonuje się rozróżnienia na łzy o odmiennym podłożu emocjonalnym. Tym samym, przesłanki teoretyczne i empiryczne nie dają odpowiedzi na pytania o znaczenie i rolę łez o różnym podłożu emocjonalnym w procesie spostrzegania społecznego (por. przegląd badań w Zickfeld i in., 2020). Niemniej, jak wykazali Zickfeld i wsp. (2021), walencja sytuacji (*pozytywna, negatywna, neutralna*), w której pojawiają się łzy, ma wpływ na ciepło (wspólnotowość) przypisywane osobie płaczącej. Badacze pokazali, że moderujący wpływ walencji sytuacyjnej pojawienia się łez na spostrzegane ciepło był powiązany ze spostrzeganą stosownością wystąpienia tychże łez. W sytuacjach o charakterze pozytywnym (np. ponowne spotkanie z ukochaną osobą, otrzymanie nagrody) i negatywnym (np. rozstanie, pogrzeb) reakcja osoby płaczącej oceniana była jako bardziej stosowna niż w przypadku, gdy płacz pojawił się w sytuacji o charakterze neutralnym (np. pójście do sklepu, zrobienie prania). Z kolei spostrzegana stosowność pojawienia się łez była powiązana z bardziej przychylnymi ocenami osoby płaczącej, m. in. wyższymi ocenami na skali ciepła. Efekt ten był jednak relatywnie mały, co może wskazywać na istnienie dodatkowych czynników wpływających na relację pomiędzy walencją sytuacji, w której ronie są łzy, a tym, jak zostanie oceniona osoba płacząca (Zickfeld i in., 2021).

Wspomniane wyniki dostarczają wstępnych dowodów, że to, jak spostrzegana jest osoba płacząca, zależy od tego, czy jej łzy podyktowane są emocjami. Co istotne jednak, podział na emocje pozytywne i negatywne zastosowany przez Zickfelda i in. (2021) wydaje się jednak niedostatecznie precyzyjny, by zrozumieć, jak łzy powodowane poszczególnymi emocjami (por. rozdz. 1.2) wpływają na to, jak osoba płacząca zostanie oceniona.

Rozróżnienie na *specyficzne* emocje wydaje się ważne, ponieważ emocje różnią się nie tylko walencją, ale też jakością emocjonalną, a ta z kolei może przekładać się na wyższą lub niższą afiliacyjność (czy wspólnotowość) tych emocji. Przykładowo, Fischer i Manstead (2008) pokazują, że emocje, stanowiąc formę komunikatów społecznych, mogą mieć charakter

afiliacyjny lub nieafiliacyjny, a co za tym idzie, mogą wzmacniać relacje międzyludzkie lub wpływać na zwiększenie dystansu pomiędzy ludźmi i tym samym moderować oceny społeczne w zakresie spostrzeganej wspólnotowości. Co istotne, zależy to od treści (jakości) emocji, a nie od samej walencji tychże emocji. Innymi słowy, emocja o walencji negatywnej nie musi być jednocześnie emocją nieafiliacyjną.

Zgodnie z założeniami Fischer i Mansteda (2008), smutek oraz szczęście są afiliacyjnymi ekspresjami emocjonalnymi, podczas gdy ekspresja złości jest ekspresją nieafiliacyjną (antagonistyczną) (por. też Hareli i in., 2015; Hess, 2020; Mauersberger i Hess, 2019). Analogicznie, ekspresje takie jak szczęście i smutek sygnalizują intencje afiliacyjne, w przeciwieństwie do ekspresji złości i wstrętu, które sygnalizują przeciwieństwo takich intencji (Knutson, 1996). Ponadto, wskazuje się, że smutek, sygnalizując tendencje afiliacyjne, powinien też prowadzić do przypisywania wyrażającej go osobie większego ciepła (Hareli i in., 2015; Hareli i Hess, 2010; Hess i in., 2000; Knutson, 1996). Przykładowo, Hareli i wsp. (2015) pokazywali badanym zestawy dwóch fotografii (każda z fotografii przedstawiała tę samą osobę). Na każdej z przedstawionych fotografii osoba wyrażała konkretną emocję. Badani zostali poinformowani, że wspomniane dwie fotografie przedstawiają rozłożoną w czasie reakcję danej osoby na konkretną sytuację. Wyniki pokazały, że ekspresje emocjonalne, które kończyły się smutkiem, były oceniane jako bardziej afiliacyjne niż te, które kończyły się złością. Dodatkowo, ekspresja smutku przekształcona z ekspresji złości była oceniana jako jeszcze bardziej afiliacyjna.

Biorąc pod uwagę, że przeżywaniu emocji może towarzyszyć płacz (m. in. Vingerhoets, 2013; Zickfeld i in., 2021), można przypuszczać, że łzy powodowane emocjami afiliacyjnymi, takimi jak smutek i szczęście, uwypuklą afiliacyjny charakter łez i nasilą ich społeczny wpływ, natomiast w przypadku łez powodowanych emocjami nieafiliacyjnymi, efekt łez na przypisywane ocenianej osobie cechy afiliacyjne będzie słabszy. W przypadku strachu, przesłanek empirycznych dotyczących afiliacyjności tejże emocji jest znacznie mniej. Z jednej strony, w literaturze można znaleźć doniesienia wskazujące na istotne pozytywne zależności

między strachem a tendencjami afiliacyjnymi (Strümpfer, 1970). Z drugiej strony jednak, Fischer i Manstead (2008) opisują strach jako emocję o charakterze nieafiliacyjnym. Co istotne, odwołując się do strachu i jego dystansującego charakteru, rozpatrują go głównie jako strach przed kimś (ang. *social fear*), mniej lub bardziej dookreślonym wrogiem, kimś zagrażającym. Zdroworozsądkowo, strach można jednak odczuwać w odpowiedzi na różne sytuacje, niekoniecznie bezpośrednio powiązane z zagrażającą nam osobą czy grupą społeczną. Strach można odczuwać chociażby w sytuacji jawnie zagrażającej (Vingerhoets, 2013), na którą nie ma się wpływu, np. w przypadku złego rokowania choroby czy obawy o najbliższych. Tym samym, społeczne znaczenie strachu, a co za tym idzie też powodowanych strachem, wydaje się trudniejsze do określenia.

3.1.3. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od kontekstu sytuacyjnego

Niezależnie od motywu płaczu, obserwator zawsze widzi to samo – osobę płaczącą. Niemniej płacz zawsze występuje w konkretnej sytuacji i w tejże sytuacji jest spostrzegany (Fischer i in., 2013; Ito i in., 2019; Vingerhoets i in., 2001). Według literatury, ludzie najczęściej płaczą w sytuacjach o charakterze prywatnym, ponieważ płacz w sytuacjach o charakterze publicznym może być uznany za niestosowny (Vingerhoets, 2013). Ludzie obawiają się ocen społecznych i wpływu widocznych łez na ich reputację (Vingerhoets, 2013). Przykładowo, ludzie, a zwłaszcza mężczyźni, ronią łzy żalu dopiero, gdy są sami (Vingerhoets, 2013). W sytuacjach o charakterze publicznym istnieją bowiem zasady dotyczące okazywania emocji (Cheshin, 2020). Oznacza to, że możliwy jest rozdźwięk pomiędzy emocją odczuwaną a emocją okazywaną w przestrzeni publicznej, co nie zdarza się w sytuacji o charakterze prywatnym, w której osoba płacząca nie jest narażona na ocenę społeczną. Płacz w sytuacji o charakterze prywatnym może zatem dowodzić autentyczności przeżywanych wówczas emocji, ponieważ osoba płacząca nie musi obawiać się bycia ocenionym.

Warto przy tym dodać, że ludzie czasem starają się wykorzystać zjawisko łez w przestrzeni publicznej na swoją korzyść, np. podczas spowiedzi lub prosząc o wybaczenie (Vingerhoets, 2013). Natomiast gdy człowiek płacze w sytuacji o charakterze prywatnym, nie można mu wówczas zarzucić chęci wykorzystania płaczu w sposób instrumentalny, np. w celu manipulacji. Pozwala to przypuszczać, że osoby roniące łzy w kontekście prywatnym silniej będzie wpływało na spostrzeganą szczerłość i autentyczność (moralność) w porównaniu do sytuacji, gdy łzy ronią w sytuacji o charakterze publicznym. To z kolei powinno mieć również przełożenie na oceny w zakresie spostrzeganego ciepła, albowiem literatura wskazuje, że osoby oceniane jako szczerze (budzące zaufanie) są wyżej oceniane na skali ciepła niż osoby nieszczerze (Fiske i in., 2007). Przedstawiony tok rozumowania pozwala zatem przypuszczać, że łzy roniące w sytuacji o charakterze prywatnym powinny mieć szczególnie pozytywny wpływ na ocenę ich afiliacyjności (van Roeyen, i in., 2020), a tym samym wspólnotowości roniącej je osoby.

Z drugiej jednak strony, biorąc pod uwagę, że pojawienie łez w relacjach społecznych sprzyja zaistnieniu efektu spoiwa społecznego, zgodnie z którym obecność łez wzmacnia więź między ludźmi, można by przypuszczać, że płacz będzie pojawiał się częściej w sytuacjach, w których ważne jest, aby wzbudzić u innych współczucie, empatię czy też zredukować agresję (Vingerhoets, 2013), a zatem w sytuacjach publicznych. Dodatkowo, literatura donosi, że łzy roniące w przestrzeni publicznej, np. przez sportowców, pokazują opinii publicznej „ludzką naturę bohaterów” (Vingerhoets, 2013), co z kolei wpływa na afiliacyjność kontekstu sytuacyjnego. Dodatkowo, widoczne w przestrzeni publicznej łzy celebrytów mogą, w specyficznych okolicznościach, pomóc im „wybić się” i zaistnieć w przestrzeni publicznej, albo wręcz przysporzyć im problemów PR’owych (Vingerhoets, 2013). Może to wskazywać na pewne specyficzne niuanse kontekstowe, w których obecność łez w kontekście publicznym może być także spostrzegana jako bardziej afiliacyjna.

Niemniej dokonany przegląd literatury przedmiotu pozwala domniemywać, że z racji tego, że prawidłowość ta może zachodzić jedynie w specyficznych sytuacjach, efekt łez na

ocenianą wspólnotowość – uwypuklając ich afiliacyjny charakter – będzie silniejszy wtedy, gdy łzy ronione w kontekście prywatnym. Literatura jednak nie dostarcza aktualnie bezpośrednich przesłanek wspierających tę tezę.

3.2. Łzy a spostrzegana sprawczość

3.2.1. Łzy a asertywność i kompetencja

Wyniki badań dotyczące wpływu łez na spostrzeganą sprawczość są dalece mniej spójne niż wyniki dotyczące wpływu łez na spostrzeganą wspólnotowość. Po pierwsze, nie ma bezpośrednich dowodów na wpływ łez emocjonalnych na spostrzeganą asertywność. Co prawda, niektóre badania sugerują, że łzy mogą wpływać cechy związane z asertywnością negatywnie, takie jak na spostrzegany smutek czy bezradność, oraz pozytywnie, np. agresywność/dominację (np. Lench i in., 2016; Briñol i in., 2007). Przykładowo, w badaniach Briñol i wsp. (2007), osoby, u których wzbudzono smutek (powiązany z bezsilnością; por. rozdz. 1.2), deklarowały niższą pewność siebie – będącą przejawem asertywności – niż osoby, u których wzbudzono szczęście. Lench i wsp. (2016) wskazują też, że wyrażanie smutku (któremu często towarzyszy płacz) może zachęcić innych do pomocy w osiągnięciu celu, co potwierdza, że osoba odczuwająca smutek może być spostrzegana jako niezdolna do skutecznego działania i osiągania zamierzonych celów. Potencjalnie może to też dotyczyć łez ronionych ze złości, ponieważ złość jest powiązana z potencjalną utratą kontroli (Lench i in., 2016). Istnieją zatem pewne przesłanki przemawiające za negatywnym związkiem łez ze spostrzeganą asertywnością, jednak przesłanki te są pośrednie.

Z kolei doniesienia w kwestii wpływu łez na spostrzeganą kompetencję są niejednoznaczne i niespójne. Obecność łez sygnalizuje bezsilność (Stadel i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016), która jest powiązana z niską kompetencją, albowiem wskazuje, że jednostka może być niezdolna do sprawowania kontroli nad sytuacją czy osiągnięcia zamierzonego celu, z uwagi na niewystarczającą wiedzę czy umiejętności (Miceli i Castelfranchi, 2003; Vingerhoets i Bylsma, 2007). Potwierdzają to badania, w których

wykazano, że płaczący postrzegani są jako mniej kompetentni niż nieplaczący (van de Ven i in., 2016). Co istotne, efekt ten okazał się być mediowany przez spostrzegany smutek (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i in., 2018), który to jest ściśle powiązany z bezsilnością (Sassenrath i in., 2017; Vingerhoets i in., 2016). Jednocześnie, zanotowano również mniejszą ochotę na kontakt z osobą płaczącą np. w kontekście pracy nad wspólnym projektem, w porównaniu do osoby nieplaczącej, znajdującej się w tej samej sytuacji, co powiązane było z postrzeganiem osób płaczących jako mniej kompetentnych (van de Ven i in., 2016).

Z drugiej strony, badania mające na celu replikację doniesień o negatywnym wpływie widocznych łez na spostrzeganą kompetencję, w których wykorzystano bogatszy i bardziej różnorodny materiał bodźcowy (por. rozdz. 1.3), nie potwierdziły wcześniejszych wyników – mianowicie, osoby płaczące nie były postrzegane jako mniej kompetentne (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i in., 2018). Ponadto, najnowsze badania Wróbel i wsp. (2022), które także bazowały na zróżnicowanym i bogatym materiale zdjęciowym, nie potwierdziły efektu głównego widocznych łez na spostrzeganą kompetencję osoby płaczącej. Zaobserwowano jednak, że widoczne łzy obniżały spostrzeganą kompetencję w przypadku, gdy osoba płacząca spostrzegana była jako bezsilna lub gdy jej łzy oceniane były jako niestosowne (np. sytuacja, w której były ronione, nie miała charakteru emocjonalnego; por. rozdz. 3.5). Jednocześnie, widoczne łzy wpływały na podwyższoną spostrzeganą kompetencję osoby płaczącej w sytuacji, gdy jej reakcja była oceniana jako szczerza i stosowna.

Niespójności dotyczące wpływu obecności łez na spostrzeganą sprawczość, a zwłaszcza na podwymiar kompetencji, skłaniają do dalszej eksploracji potencjalnych różnic w zakresie spostrzeganej sprawczości pomiędzy osobami z widocznymi łzami i osobami bez widocznych łez.

3.2.2. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od ich podłoża emocjonalnego

Wróbel i wsp. (2022) zbadali moderującą rolę walencji sytuacyjnej, w której roniłone są łzy (pozytywna, negatywna, neutralna; por rozdz. 3.2) i wykazali, że łzy wpływają negatywnie na spostrzeganą kompetencję jedynie w pewnych okolicznościach, tj. gdy płacz uznawany jest w danej sytuacji za niestosowny. Mianowicie, reakcja osoby roniącej łzy w sytuacji o charakterze negatywnym lub pozytywnym była oceniana jako bardziej stosowna niż wtedy, gdy łzy pojawiły się w sytuacji o charakterze neutralnym, w rezultacie czego osoby płaczące w sytuacjach pozytywnych i negatywnych oceniane były jako bardziej kompetentne, niż osoby płaczące w sytuacjach o charakterze neutralnym. Autorzy tłumaczą to tym, że w sytuacjach nacechowanych emocjonalnie, reakcja w postaci płaczu uznawana jest za powszechną, a nawet przewidywaną, podczas gdy w sytuacjach o charakterze neutralnym reakcja w postaci płaczu jest nieoczekiwana, a zatem często traktowana jako niestosowna, co z kolei wpływa na ocenę osoby płaczącej jako mniej kompetentnej. Doniesienia te są spójne z wcześniejszymi (Warner i Shields, 2007), które wskazują na zależność postrzeganej stosowności pojawienia się łez od kontekstu sytuacyjnego, w którym te łzy występują.

Podobnie jak w przypadku badań nad związkiem łez ze spostrzeganą wspólnotowością (i jej korelatami), dotychczasowe badania empiryczne dotyczące wpływu łez o zróżnicowanym zabarwieniu emocjonalnym na spostrzeganą kompetencję dotyczyły jedynie wyróżnienia walencji sytuacji, w której pojawiły się łzy, a nie konkretnych emocji mogących powodować pojawienie się łez. Rozpatrując zjawisko łez emocjonalnych w sposób bardziej szczegółowy, można jednak zadać pytanie o rolę podłoża emocjonalnego łez i jego potencjalnie moderującego wpływ na ocenę spostrzeganej sprawczości osoby płaczącej. Przykładowo, zarówno radość jak i złość powiązane są z dominacją (Knutson, 1996). Dodatkowo, złość powiązana jest też z władzą społeczną (Averill, 1997; Hareli i in., 2009; Keltner, 1995; Knutson, 1996; Tiedens i in., 2016), jak również z utratą kontroli, ale także z chęcią jej odzyskania i stawienia czoła napotkanym przeciwnościom (Keltner i in., 2003; Lerner i

Tiedens, 2006). Z uwagi na fakt, że władza i dominacja uznawane są za pozytywne korelaty kompetencji i sprawczości (Chapais, 2017; Wojciszke, 2010), można spekulować, że łzy pojawiające się na twarzach osób w wyniku odczuwania emocji powiązanych z dominacją sprawiałyby, będą silniej wpływały na percepcję cech sprawczych, niż wtedy, gdy łzy powiązane są z emocjami submisyjnymi takimi jak smutek i strach (Knutson, 1996). Możliwość ta jednak dotychczas nie doczekała się weryfikacji empirycznej.

3.2.3. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od kontekstu sytuacyjnego

Jak już wcześniej wspomniałam, ludzie płaczą zazwyczaj w sytuacjach o charakterze prywatnym, bez obecności osób postronnych, ponieważ płacz w sytuacjach o charakterze publicznym może zostać uznany za niestosowny (Vingerhoets, 2013). Przykładem takiej sytuacji o charakterze publicznym może być sytuacja o charakterze zawodowym. Badania wskazują, że płacz w sytuacjach o charakterze zawodowym powiązany jest z negatywną oceną osoby płaczącej pod względem kompetencji i związanych z nią cech (Elsbach i Bechky, 2018; Fischer i in., 2013; Janssens i in., 2019). Przykładowo, w badaniach Elsbach i Bechky (2018), kobiety płaczące w sytuacjach o charakterze zawodowym postrzegane były jako niestabilne emocjonalnie i nieprofesjonalne, ponieważ w kontekstach zawodowych oczekuje się tłumienia emocji i powstrzymywania się od zachowań, które mogłyby zakłócać efektywność wykonywanych przez pracownika obowiązków.

W literaturze przedmiotu brakuje jednak przesłanek dotyczących występowania łez o zróżnicowanym podłożu emocjonalnym i ich potencjalnego wpływu na spostrzeganą sprawczość osoby płaczącej, a tym bardziej dodatkowo uwzględniających kontekst sytuacyjny (prywatny, publiczny) ich wystąpienia. Ostatnie badania Wróbel i wsp. (2022) sugerują, że spostrzegana kompetencja osoby płaczącej może być silnie zależna od kontekstu. Tym samym oceny sprawczości osoby płaczącej najprawdopodobniej mogą być wypadkową zarówno samej

obecności łez oraz konkretnej emocji, która wywołała płacz, jak i kontekstu, w jakim łzy się pojawił, jednak brakuje dowodów bezpośrednio wspierających to przypuszczenie.

3.3. Łzy a spostrzegana emocjonalność

Cechą, jaką często przypisuje się osobom płaczącym, jest emocjonalność (Vingerhoets, 2013). Emocjonalność rozumiana jest jako zdolność do wzruszeń i wrażliwość, kierowana zarówno do wewnątrz – dotycząca własnej osoby, jak i na zewnątrz – kierowana na innych. Opisuje ona ludzi, którzy doświadczają silnych emocji i okazują je na zewnątrz (Fischer i in., 2013). Płacząc, jednostka uzewnętrznia swój stan emocjonalny i komunikuje go otoczeniu, dlatego też osoby płaczące mogą być postrzegane jako bardziej emocjonalne. Ponadto, biorąc pod uwagę to, że emocjonalność jest tym, co łączy i spaja ludzi (Lecheler, 2020), osoby płaczące mogą być spostrzegane jako bardziej wspólnotowe. Okazywanie emocji może bowiem podkreślać ich „ludzkie oblicze”, wpływając na skrócenie dystansu społecznego i – podobnie jak same łzy – działając na zasadzie „spoiwa społecznego” (Blasters, 2013; Crester, 1982; Vingerhoets, 2016; Zickfeld, Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2020).

Niemniej, badania pokazują też, że emocjonalność charakteryzuje się negatywnymi konotacjami, z uwagi na fakt, że opisuje jednostki, które reagują w sposób przesadny i łatwo ulegają uczuciu przytłoczenia spowodowanemu odczuwanymi przez nie emocjami (Hendriks i in., 2008; Shields, 1991). Może to sugerować, że jednostka jest niezdolna do kontrolowania swoich emocji, jak również w konsekwencji, swojego zachowania spowodowanego odczuwaniem tych emocji (Miceli i Castelfranchi, 2003; Vingerhoets i Bylsma, 2007). Niezdolność do pohamowania swoich emocji oraz bycie podatnym na ich wpływ stoi niejako w opozycji do takich cech jak skuteczność, wytrwałość czy racjonalność, które są powiązane z drugim wymiarem spostrzegania społecznego, jakim jest sprawczość (Abele i in., 2016). W zgodzie z tym tokiem rozumowania, badania wykazały, że mężczyźni płaczący w sytuacjach o charakterze zawodowym oceniani byli jako mniej kompetentni, niż płaczące kobiety, a efekt ten był mediowany właśnie przez przypisywaną im emocjonalność (Fischer i in., 2013).

Co istotne, samo spostrzeganie emocjonalności wydaje się zależeć od tego, jak intensywnie są wyrażane przez daną osobę emocje. Istnieją bowiem przesłanki przemawiające za tym, iż wyrażanie emocji w sposób subtelny, a więc umiarkowanie kontrolowany (*passionately restrained*), powiązane jest z wyższymi ocenami na skali spostrzeganej kompetencji. Zawadzki i wsp. (2013) dowiedli, iż osoby, które w sytuacjach wywołujących smutek, przejawiały widoczne, ale subtelne łzy, były oceniane jako bardziej kompetentne niż osoby, które otwarcie wyrażały smutek lub całkowicie go tłumili. Może to oznaczać, iż wyrażanie emocji w sposób szczery i autentyczny, przy jednoczesnej zdolności do wyrażania ich w sposób kontrolowany i społecznie akceptowalny (stosowny), przyczynia się do spostrzegania pojawiających się w takiej sytuacji łez jako sygnału kompetencji. Na taką możliwość wskazują wspomniane wcześniej badania Wróbel i in. (2022), którzy wprawdzie nie badali ani intensywności, ani autentyczności wyrażanych łez w sposób bezpośredni, jednakże wyniki ich badań są spójne z teorią dotyczącą wyrażania emocji w sposób kontrolowany. Badacze wykazali, że łzy obniżały spostrzeganą kompetencję w sytuacjach, w których uznawane były za niestosowne. Ponadto, bezradność, związana z uczuciem przytłoczenia i niemożnością działania w sposób skuteczny (Miceli i Castelfranchi, 2003; Vingerhoets i Bylsma, 2007), przypisywana ocenianej osobie związana była z niższymi wynikami w skali przypisywanej jej kompetencji. Doniesienia te pokazują w sposób pośredni, że wyrażanie emocji może być interpretowane w kategoriach kompetencji, pod warunkiem, że odbywa się ono w sposób umiarkowanie kontrolowany (Zawadzki i in., 2013).

3.4. Wpływ łez na percepcję społeczną – podsumowanie

Podsumowując, przeprowadzony przegląd literatury pokazuje, że wyniki badań dotyczące wpływu łez na spostrzeganą wspólnotowość – w tym cechy związane zarówno z wymiarem ciepła, jak i moralności – są jednoznaczne i spójne. Z kolei wpływ łez na spostrzeganą sprawczość (jak i jej podwymiary, a zwłaszcza podwymiar kompetencji) jest

zdecydowanie słabiej poznany, a nieliczne badania w tym zakresie prowadzą do znacznie mniej jednoznacznych konkluzji.

Co istotne, jak sugerują omówione wyżej badania, analiza roli łez w procesie dokonywania ocen na temat osoby płaczącej powinna uwzględniać nie tylko wymiary nadrzędne, ale też ich podwymiary, co dotychczas umykało badaczom. Jak wspomniałam w rozdziale 2, wyodrębnienie ciepła i moralności w obrębie wspólnotowości, jak również asertywności i kompetencji w ramach wymiaru sprawczości, uzasadnione jest nie tylko z uwagi na wspomniane niuanse i nieścisłości terminologiczne, ale też ze względu na jakościowe i konceptualne różnice pomiędzy tymi podwymiarami. Można zatem podejrzewać, że skoro istnieją różnice jakościowe w zakresie podwymiarów wspólnotowości i sprawczości, mogą też istnieć różnice w zakresie wpływu łez na każdy z tych podwymiarów.

Wreszcie, dotychczasowa literatura dostarcza mniej lub bardziej jednoznacznych przesłanek pozwalających oczekiwać, że ostateczna ocena osoby płaczącej nie będzie zależała tylko i wyłącznie od samej obecności łez, ale też od ich podłoża emocjonalnego, jak i kontekstu, w jakim te łzy występują (publiczny vs. prywatny), a jednym z mechanizmów tłumaczących wpływ na oceny społeczne może być emocjonalność przypisywana ocenianej osobie.

4. Problem badawczy i hipotezy

Celem przeprowadzonych przeze mnie badań było przyjrzenie się zjawisku łez emocjonalnych oraz ich roli w procesie spostrzegania społecznego, rozpatrywanego z perspektywy dwóch podstawowych wymiarów i ich podwymiarów, tj. wspólnotowości – z uwzględnieniem ciepła i moralności – oraz sprawczości – z uwzględnieniem asertywności i kompetencji (por. rozdz. 2.2). Przegląd literatury przedmiotu, dotyczący obecności łez w relacjach społecznych, umożliwił mi postawienie hipotez kierunkowych, a pojawiające się w literaturze luki czy też niespójności skłoniły mnie do postawienia pytań badawczych, na które odpowiedzi szukałam, realizując niniejsze badania. Badania te miały charakter częściowo replikacyjny, ponieważ testowane przeze mnie efekty były analizowane przez innych badaczy. Jednocześnie, wiodącą ideą niniejszych badań było sprawdzenie, czy i jak wpływ łez emocjonalnych na percepcję społeczną moderowany jest przez towarzyszące tym łzom emocje (szczęście, smutek, złość, strach), jak również kontekst ich wystąpienia wystąpiły (prywatny, publiczny). Dodatkowo, celem badań było wyjaśnienie mechanizmu wpływu łez na percepcję społeczną za pośrednictwem spostrzeganej emocjonalności osoby płaczącej.

Doniesienia z literatury dotyczące obecności łez w relacjach społecznych konsekwentnie wskazują, że osoby z widocznymi łzami zwykle spostrzegane są jako bardziej ciepłe i moralne, a efekt ten jest stabilny bez względu na zastosowaną metodologię, czynniki indywidualne, sytuacyjne czy kulturowe (por. rozdz. 3.1). To sugeruje, że łzy działają jak spoiwo społeczne (*social glue*) (Bowlby, 1982; Nelson, 2005; Radcliffe-Brown, 1922; Zeifman, 2012) i traktowane są jako sygnał afiliacyjności czy wspólnotowości. Co istotne, badacze testujący wpływ łez na cechy związane z moralnością, najczęściej koncentrują się na szczerości, a wyniki badań pokazują, że osoby z widocznymi łzami oceniane są jako bardziej szczerze niż osoby bez widocznych łez (por. rozdz. 3.1.1). Dlatego też, badając wpływ łez na spostrzeganą moralność, zdecydowałam dodatkowo poświęcić uwagę szczerości i wyodrębnić ją, zamiast traktować jedynie jako przejaw moralności. Powyższe przesłanki umożliwiły mi postawienie hipotezy

dotyczącej pozytywnego wpływu obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość oraz jej podwymiary (ciepło i moralność, w tym szczerość):

H1: Obecność łez wpływa na spostrzeganą wspólnotowość. Osoby z widocznymi łzami spostrzegane są jako bardziej wspólnotowe (ciepłe i moralne, w tym szczere) w porównaniu do osób bez widocznych łez.

Dodatkowo, z uwagi na fakt, że łzy są stereotypowo powiązane ze smutkiem (np. Balsters i in., 2013; Cordaro i in., 2016), który może być sygnałem trudności z poradzeniem sobie z jakąś sytuacją, można domniemywać, że obecność łez może wpływać na ocenę osoby płaczącej jako bezradnej (por. rozdz. 3.1). Rozumowanie to potwierdzają najnowsze badania Zickfelda i wsp. (2021), które wykazały, że osoby z widocznymi łzami oceniane są jako bardziej bezradne w porównaniu do osób bez widocznych łez (Zickfeld i in., 2021). Pozwoliło to na postawienie hipotezy kierunkowej, której przetestowanie służyło replikacji wyników uzyskanych przez Zickfelda i in., 2021:

H2: Obecność łez wpływa na spostrzeganą bezradność. Osoby z widocznymi łzami spostrzegane są jako bardziej bezradne w porównaniu do osób bez widocznych łez.

Fakt, że osoby płaczące spostrzegane są zarówno jako bardziej bezradne, jak i bardziej szczere (por. rozdz. 3.1.1) sprawa, że łzy często odczytywane są jako autentyczne wołanie o pomoc. Potwierdzają to wyniki badań, konsekwentnie wskazując, że osoby płaczące spostrzegane są jako bardziej potrzebujące pomocy w porównaniu do niepłaczących (Vingerhoets i in., 2016), wzbudzają w innych chęć niesienia pomocy (van de Ven i in., 2016), również częściej tę pomoc otrzymują (Bobowik i in., 2024; por. rozdz. 1.1 i rozdz. 3.1). Potwierdzają to ostatnie badania Zickfelda i wsp. (2021), którzy na podstawie analiz prowadzonych w ponad 40 krajach wykazali, że obecność łez konsekwentnie wzmacnia intencje udzielenia wsparcia społecznego osobie z widocznymi łzami (w porównaniu do osoby bez widocznych łez). Pozwoliło to na sformułowanie hipotezy dotyczącej replikacji pozytywnego efektu obecności łez na chęć udzielenia pomocy:

H3: Obecność łez nasila intencje udzielenia pomocy osobie płaczącej. Intencje udzielenia pomocy są silniejsze, gdy na twarzy osób widoczne są łzy niż w sytuacji, gdy łzy są nieobecne.

Jak wspomniałam w rozdz. 3.1, wzmożone intencje udzielenia pomocy osobie płaczącej mogą wynikać z tendencji do spostrzegania jej jako cieplej (Zickfeld i in., 2021), szczerzej (Picó i in., 2020), ale też bezradnej (Zickfeld i in., 2021). Pozwoliło to na postawienie hipotezy, zgodnie z którą efekt łez na intencje udzielenia pomocy jest mediowany przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerłość i bezradność:

H4: Pozytywny efekt obecności łez na intencję udzielenia pomocy jest wyjaśniany przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerłość i bezradność. Obecność łez nasila oceny wspólnotowości, szczerości i bezradności, co z kolei nasila intencje udzielenia pomocy.

Mimo iż literatura nie rozróżnia łez w oparciu o specyficzne podłoże emocjonalne, warto zwrócić uwagę na różnice jakościowe dotyczących natury emocji i powiązanej z nimi afiliacyjności. Jak wspomniałam w rozdz. 3.2, ekspresja emocji takich jak smutek i szczęście spostrzegana jest jako afiliacyjna, natomiast ekspresja złości jest – jako nieafiliacyjna. Wydaje się zatem, że łzy, będąc sygnałem afiliacji, będą spostrzegane jako bardziej stosowne wtedy, gdy ich okazywaniu będzie towarzyszyła afiliacyjna ekspresja. Łzy ronione podczas ekspresji złości, której znaczenie społeczne „kłóci się” z afiliacyjnym znaczeniem łez, mogą natomiast być oceniane jako niestosowne, w związku z czym ich efekt na spostrzeganą wspólnotowość może być słabszy. Wreszcie, w przypadku strachu, jego znaczenie wydaje się silnie zależne od kontekstu, dlatego trudno przewidywać, czy łzy powodowane tą emocją zostaną oceniane jako stosowne czy nie i – w efekcie – jak będą wpływały na spostrzeganą wspólnotowość. Biorąc pod uwagę powyższe przesłanki, zdecydowałam się postawić hipotezę, zgodnie z którą łzy – w zależności od towarzyszącej im emocji – spostrzegane są jako mniej lub bardziej stosowne, co w efekcie przekłada się na spostrzeganą wspólnotowość:

H5: Pozytywny efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość moderowany jest przez emocję, co wyjaśnia spostrzegana stosowność reakcji. Efekt łez na spostrzeganą stosowność jest silniejszy, gdy łzom towarzyszą szczęście lub smutek niż gdy towarzyszą im złość lub strach, co w efekcie przekłada się na oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości.

Ponadto, doniesienia dotyczące kontekstu występowania łez emocjonalnych wskazują, że ludzie zazwyczaj płaczą w sytuacjach o charakterze prywatnym, ponieważ nie są wówczas narażeni na ocenę społeczną (Vingerhoets, 2013). Płacz w sytuacjach publicznych może być natomiast spostrzegany jako przejaw niezdolności do kontroli swoich emocji (Miceli i Castelfranchi, 2003; Vingerhoets i Bylsma, 2007) czy wręcz brak poszanowania reguł społecznych (por. rozdz. 3.3 i rozdz. 3.6). Stąd, można oczekiwać, że płacz w sytuacji o charakterze prywatnym może być oceniany jako bardziej stosowny (tj. zgodny z normami społecznymi) niż płacz w kontekście publicznym. Z uwagi na fakt, że zachowanie zgodne z normami społecznymi jest powiązane ze wspólnotowością, oczekiwałam, że łzy – w zależności od kontekstu prywatnego vs. publicznego – spostrzegane są jako mniej lub bardziej stosowne, co w efekcie przekłada się na spostrzeganą wspólnotowość:

H6: Pozytywny efekt obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość moderowany jest przez publiczny vs. Prywatny kontekst sytuacyjny, co wyjaśnia spostrzegana stosowność reakcji. Łzy w kontekście prywatnym spostrzegane są jako bardziej stosowne niż łzy w kontekście publicznym i – w efekcie – silniej wpływają na spostrzeganą wspólnotowość.

Jak sygnalizowałam w rozdz. 3.2.1, wyniki badań dotyczące wpływu łez na spostrzeganą sprawczość – w tym asertywność, a zwłaszcza kompetencję – są zdecydowanie mniej spójne niż wyniki badań dotyczące wspólnotowości. Wynika to z tego, że przesłanki w przypadku asertywności są wyłącznie pośrednie, natomiast w przypadku kompetencji wyniki są sprzeczne, sugerując, że efekt łez na ten podwymiar sprawczości silnie zależy od zastosowanej metodologii i kontekstu (Van de Ven i wsp., 2016; Wróbel i in., 2022; Zickfeld i in., 2018).

Stąd, pytania o związek obecności łez ze spostrzeganą sprawczością (a także o czynniki ten związek modulujące) pozostawiłam otwartymi:

P1: Czy istnieją różnice w zakresie spostrzeganej sprawczości (asertywności i kompetencji) pomiędzy osobami z widocznymi łzami i osobami bez widocznych łez?

Wróbel i wsp. (2022), wykazali, że spostrzegana szczerść i bezradność pośredniczą w związku pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą kompetencją (por. rozdz. 3.4 i rozdz. 3.7). Osoby z widocznymi łzami, ocenione jako bardziej szczerze i mniej bezradne, spostrzegane były jako bardziej kompetentne. Oba efekty są zgodne z teorią wyrażania emocji w sposób kontrolowany (Zawadzki i in., 2013), zgodnie z którą oznaką kompetencji jest nie tyle umiejętność całkowitego ukrywania swoich emocji przed innymi, co wyrażanie ich w sposób autentyczny (szczerzy) i wskazujący na to, że osoba, która je wyraża potrafi nad nimi zapanować (tj. nie czuje się bezradna) (MacArthur i Shields, 2015; Warner i Shields, 2007). Pozwoliło mi to postawienie pytania dotyczącego mediującej roli spostrzeganej szczerści i bezradności w związku pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością (asertywnością i kompetencją):

P2: Czy spostrzegana szczerść i bezradność pośredniczą w związku pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością?

Jak już wspomniałam, spostrzegana stosowność wystąpienia łez przekłada się na spostrzeganą kompetencję (będącą podwymiarem sprawczości) osoby płaczącej. Oznacza to, że gdy wystąpienie łez oceniane jest jako niestosowne, osoba płacząca oceniana jest jako mniej kompetentna. Badania Wróbel i in. (2022) wykazały, że dzieje się tak na przykład wtedy, gdy łzy pojawiają bez wyraźnej przyczyny o emocjonalnym zabarwieniu (tj. w sytuacji neutralnej). Innymi słowy, łzy ronione w sytuacjach o charakterze emocjonalnym oceniane są jako bardziej stosowne niż łzy ronione w sytuacjach o charakterze neutralnym i – w efekcie – osoby płaczące w sytuacjach o pozytywnej lub negatywnej walencji emocjonalnej oceniane są jako bardziej kompetentne niż osoby płaczące w sytuacjach emocjonalnie neutralnych (por.

rozd. 3.5). W tym kontekście warto jednak zadać pytanie, czy spostrzegana stosowność reakcji ma przełożenie na spostrzeganą sprawczość osoby płaczącej w sytuacji, gdy wśród sytuacji nacechowanych emocjonalnie wyróżni się te powodowane odczuwaniem specyficznych emocji, tj. szczęścia, smutku, złości i strachu. Jak wspomniałam wyżej, łzy powodowane tymi emocjami wydają się być zróżnicowane pod kątem spostrzeganej stosowności reakcji (por. rozdz. 3.2.2), co pozwala to sformułować pytanie o to, czy spostrzegana stosowność łez powodowanych szczęściem, smutkiem, złością i strachem, znajduje swoje odzwierciedlenie w ocenach sprawczości:

P3: Czy efekt łez na oceny sprawczości łez jest moderowany przez ich podłoże emocjonalne i czy zależy to od spostrzeganej stosowności reakcji?

Można także domniemywać, że osoby płaczące w sytuacjach o charakterze prywatnym, w porównaniu do sytuacji o charakterze publicznym, w mniejszym stopniu narażone są na ocenę społeczną, a zatem również na potencjalny zarzut, że ich łzy są niestosowne (por. rozdz. 3.2.3). To rodzi pytanie, czy łzy ronione w kontekście prywatnym vs. publicznym różnią się w zakresie przypisywanej im stosowności i czy, podobnie jak podłoże emocjonalne łez, przekłada się to na oceny spostrzeganej sprawczości:

P4: Czy efekt łez na oceny sprawczości łez jest moderowany przez publiczny vs. Prywatny kontekst sytuacyjny i czy zależy to od spostrzeganej stosowności reakcji?

Jak wspomniałam w rozdziale 3.3, osoby płaczące mogą być spostrzegane jako emocjonalne, co jednocześnie może podkreślać ich „ludzkie oblicze”, wpływając tym samym na skrócenie dystansu społecznego i nasilając powiązany ze wspólnotowością efekt „spoiwa społecznego” (Blasters, 2013; Crester, 1982; Vingerhoets, 2016; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2020). Z drugiej strony, badania wskazują też, że cecha emocjonalności często przypisywana jest osobom, które reagują w sposób przesadny i łatwo ulegają uczuciu przytłoczenia, spowodowanemu odczuwanymi przez nie emocjami (Hendriks i in., 2008; Shields, 1991). Stąd, osoby spostrzegane jako emocjonalne mogą być też spostrzegane jako

niezdolne do kontroli swojego stanu emocjonalnego, a w konsekwencji i zachowania, co może być utożsamiane z brakiem spostrzeganej sprawczości w tym zakresie, jak również niezdolnością do funkcjonowania w sposób efektywny i skuteczny (Miceli i Castelfranchi, 2003; Vingerhoets i Bylsma, 2007), jak również stosowny i akceptowalny społecznie (Wróbel i in., 2022) (por. rozdz. 3.3). Powyższe wnioski skłoniły mnie do postawienia pytania o rolę spostrzeganej emocjonalności w związku pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością i sprawczością:

P5: Czy przypisywana osobie ocenianej emocjonalność pośredniczy w związku między obecnością łez a przypisywaną tej osobie sprawczością i wspólnotowością?

5. Badania własne

Aby odpowiedzieć na postawione w pytania badawcze i zweryfikować sformułowane hipotezy przeprowadziłam trzy badania zaplanowane w zgodzie z zasadą Systematycznie Modyfikowanych Auto-replikacji (SMAR; Wojciszke, 2004). Celem badań było sprawdzenie, jak zmienia się spostrzeganie płaczącej osoby w zależności od tego, jaka emocja wywołała płacz, jak również tego, czy kontekst, w jakim przedstawiona jest osoba płacząca, ma wpływ na to, jak ta osoba i jej reakcja zostaną ocenione. Innymi słowy, seria badań miała na celu replikację efektu leż na oceny społeczne (van de Ven i in., 2016; Wróbel i in., 2022; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2018; Zickfeld i in., 2021), jak również przetestowanie dodatkowych moderatorów tego efektu, tj. emocji (*szczęścia, smutku, złości, strachu*) – czynnika rzadko branego pod uwagę w badaniach – i kontekstu sytuacyjnego (*prywatny, publiczny*).

Percepcja społeczna analizowana była z perspektywy dwóch podstawowych wymiarów spostrzegania społecznego, tj. wspólnotowości i sprawczości (Wojciszke, 2010), a także ich podwymiarów (Abele i in., 2016). Pozwoliło mi to na rozszerzenie aktualnych wniosków dotyczących wpływu leż na oceny społeczne, które były dotychczas ograniczone do ciepła i kompetencji, a pomijały podwymiar moralności (drugi, obok ciepła, wymiar wspólnotowości) i podwymiar asertywności (drugi, obok kompetencji, wymiar sprawczości; por. rozdz. 7.4.1). Analiza efektu leż nie tylko w oparciu o wymiary nadrzędne, ale uwzględniająca także wspomniane podwymiary, pozwoliła spojrzeć na spostrzeganie społeczne z szerszej perspektywy – a w konsekwencji – dokładniej zbadać wpływ leż emocjonalnych na percepcję społeczną.

W Badaniu 1 testowałam wpływ obecności leż na spostrzeganą wspólnotowość i sprawczość (z uwzględnieniem ich podwymiarów), jak również – celem replikacji najnowszych doniesień – spostrzeganą szczerłość (Picó i in., 2020; Wróbel i in., 2022, 2024), bezradność i stosowność reakcji (Wróbel i in., 2022; Zickfeld i in., 2021) oraz deklarowane intencje udzielenia pomocy (Zickfeld i in., 2021). Celem Badania 2 była z kolei replikacja

efektów łez na spostrzeganą wspólnotowość i sprawczość, wykazanych w Badaniu 1, jak również spostrzeganą bezradność i stosowność, tj. tych zmiennych zależnych, w przypadku których w Badaniu 1 odnotowałam istotną rolę podłoża emocjonalnego. W Badaniu 2 wprowadzony został też drugi moderator efektu łez, tj. kontekst sytuacyjny, który – jak sugerują badania (por. przegląd w Zickfeld i Wróbel, 2023) – może istotnie moderować efekt łez na oceny społeczne. Celem Badania 3, w myśl zasady SMAR (Wojciszke, 2004), była replikacja efektów łez wykazanych w Badaniu 1 i Badaniu 2 z wykorzystaniem zmodyfikowanych metod i procedur. Dodatkowo, w Badaniu 3 analizowałam mechanizm wpływu obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość i sprawczość, testując pośredniczącą rolę spostrzeganej emocjonalności w relacji między łzami o podłożu emocjonalnym a ocenami społecznymi.

Wszystkie trzy badania polegały na tym, że każdej osobie badanej losowo prezentowane były fotografie kobiet i mężczyzn, z widocznymi na twarzach łzami lub bez widocznych łez. W Badaniu 1 i Badaniu 2, osoby przedstawione na zdjęciach miały neutralny wyraz twarzy, a informację o towarzyszącej łzom emocji, badani otrzymywali w formie winiety sytuacyjnej (autorski materiał badawczy; Wągrow ska i Wróbel, 2022; por. rozdz. 7.2.2). W Badaniu 3 natomiast emocją manipulowałam z wykorzystaniem fotografii osób z widocznymi ekspresjami emocjonalnymi (Olszanowski i in., 2015). Modyfikacja sposobu, w jaki manipulowałam zmiennymi niezależnymi, miała na celu sprawdzenie, czy wykazane efekty utrzymują się niezależnie od zastosowanej metodologii i materiałów bodźcowych (por. rozdz. 1.3).

Wszystkie eksperymenty zostały pozytywnie zaopiniowane przez Komisję ds. etyki badań naukowych UŁ (uchwała nr 17/KBBN-UŁ/I/2020-21) i sfinansowane z Doktoranckiego Grantu Badawczego (19/DGB/IDUB/2022) oraz środków uzyskanych w ramach programów dla doktorantów Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych UŁ. Badani za każdym razem byli proszeni o wyrażenie świadomej zgody na udział w badaniu. Dane oraz

materiały z wszystkich trzech badań zostały udostępnione w Open Science Framework:

<https://osf.io/849zv/>.

6. Badanie 1

6.1. Cel badania

Celem Badania 1 była analiza wpływu łez powodowanych różnymi emocjami (*szczęście, smutek, złość, strach*) na spostrzeganą wspólnotowość i sprawczość ocenianej osoby. W badaniu manipulowałam informacją dotyczącą odczuwanych emocji, jak również tym, czy odczuwaniu tych emocji towarzyszyła obecność łez. Badanie testowało hipotezę, że osoby z widocznymi łzami spostrzegane są jako bardziej wspólnotowe (ciepłe i moralne, w tym szczere) i bezradne w porównaniu do osób bez widocznych łez (H1, H2). Dodatkowo sprawdzało, czy intencje udzielenia pomocy są silniejsze, gdy na twarzy osób widoczne są łzy, niż w sytuacji, gdy łzy są nieobecne (H3), jak również, czy efekt ten jest wyjaśniany przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerość i bezradność (H4). Ponadto eksperyment weryfikował, czy efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość moderowany jest przez emocję i czy zależność tę wyjaśnia spostrzegana stosowność reakcji (H5).

W badaniu poszukiwałam też odpowiedzi na pytanie o to, czy pomiędzy osobami z widocznymi łzami i osobami bez widocznych łez występują różnice w zakresie spostrzeganej sprawczości (asertywności i kompetencji) (P1), jak również czy spostrzegana szczerość i bezradność pośredniczą w związku pomiędzy obecnością łez i spostrzeganą sprawczością (P2). Dodatkowo, sprawdzałam też czy efekt łez na oceny sprawczości jest moderowany przez podłoże emocjonalne łez i czy zależy to od spostrzeganej stosowności reakcji (P3).

6.2. Metoda

6.2.1. Osoby badane

W badaniu wzięło udział 100 osób, w tym 37 mężczyzn, 62 kobiety oraz jedna osoba, która wybrała opcję „inna/nie chcę podawać tej informacji”. Wiek badanych mieścił się w przedziale 19-59 lat ($M = 29,62$; $SD = 7,31$). Badanymi byli Polacy rekrutowani za pomocą metody kuli śnieżnej oraz za pomocą ogłoszeń w Internecie, m. in. za pośrednictwem portali

społecznościowych. Liczebność grupy eksperymentalnej obliczona została *a priori* za pomocą SuperPower Shiny App (Lakens & Caldwell, 2022). Analiza wskazała, że do wykrycia średniej siły efektu interakcji łez i podłoża emocjonalnego ($f = 0,25$) w zastosowanym schemacie wewnątrzgrupowym z mocą równą 0,95, próba powinna liczyć minimum 85 osób.

6.2.2. Materiały bodźcowe

Do manipulacji obecnością łez zastosowałam fotografie wyselekcjonowane z opisanej w rozdz. 1.3 bazy fotografii stworzonej przez Zickfelda i wsp. (2021). Jak wspomniałam, baza zawiera zdjęcia osób reprezentujących różne grupy etniczne. Biorąc pod uwagę, że osobami badanymi byli Polacy, a w Badaniu 1 nie manipulowałam pochodzeniem etnicznym ocenianych osób, wykorzystałam pulę 40 zdjęć przedstawiających osoby pochodzenia europejskiego (20 fotografii przedstawiających osoby ze łzami i 20 fotografii przedstawiających osoby bez widocznych łez).

Do manipulacji emocjonalnym podłożem łez użyłam autorskiej bazy winiet sytuacyjnych (Wągrowska i Wróbel, 2022), opracowanej w toku dwóch badań wstępnych. Ich celem było zgromadzenie przykładów sytuacji czy wydarzeń, które mogą wywoływać u ludzi płacz podyktowany przeżywaniem różnych emocji. Jak już wspomniałam w rozdziale 1.1, dotychczasowe badania nie brały pod uwagę różnych przyczyn płaczu emocjonalnego (por. przegląd badań w Zickfeld i in., 2021). Dlatego też dostępne dotychczas materiały bodźcowe umożliwiały manipulację obecnością łez (por. rozdz. 1.3), jednak manipulacja kontekstem sytuacyjnym, w jakim łzy się pojawiają, była nadal ograniczona. Celem wspomnianych badań wstępnych była więc odpowiedź na to ograniczenie, tj. identyfikacja powodów, które sprawiają, że ludzie ronią łzy o zabarwieniu emocjonalnym, i przygotowanie na tej podstawie winiet sytuacyjnych na potrzeby badań własnych raportowanych w niniejszej pracy. Szczegółowe informacje na temat przygotowanej bazy zawarłam w osobnym artykule (Wągrowska i Wróbel, 2022). Poniżej natomiast przedstawiam najważniejsze informacje na ten temat.

W Badaniu Wstępnym 1 ($n = 60$) badani zostali poproszeni o wymienienie sześciu powodów, które sprawiają, że na twarzach ludzi pojawiają się łzy. Analiza zgromadzonych danych pokazała, że płacz powszechnie kojarzony jest z występowaniem emocji, a odpowiedzi badanych wskazywały na powody powiązane z czterema emocjami podstawowymi, tj. radością/szczęściem, smutkiem, złością i strachem, przy czym smutek okazał się wśród nich dominujący. Z uwagi na eksploracyjny charakter badania, jego instrukcja celowo została sformułowana w sposób bardzo ogólny, co jednocześnie wiązało się z pewnymi ograniczeniami. Mianowicie, z uwagi na brak odgórnych założeń dotyczących liczby kategorii emocji, które można by zidentyfikować, badani nie byli proszeni o podanie przykładów sytuacji/wydarzeń, które mogłoby być powiązane z poszczególnymi emocjami. W rezultacie, badani podawali konkretne przykłady sytuacji w przypadku smutku (np. *śmierć bliskiej osoby, oglądanie smutnego filmu*), natomiast w przypadku pozostałych emocji ich odpowiedzi były zbyt ogólne by stanowić podstawę dla przygotowywanych winiet sytuacyjnych (np. w przypadku szczęścia: *wzruszenie, osiągnięcie sukcesu*; złości: *zdrada, niesprawiedliwość*; strachu: *poczucie zagrożenia, brak poczucia bezpieczeństwa*).

Odpowiedzią na to ograniczenie było przeprowadzenie Badania Wstępnego 2, w którym zmodyfikowano procedurę w sposób pozwalający na identyfikację bardziej konkretnych sytuacji, które można by podzielić na cztery kategorie emocji zidentyfikowane w Badaniu 1 (tj. szczęście, smutek, złość i strach). Stąd, w Badaniu 2 ($n = 70$) badani zostali poproszeni o wymienienie ośmiu konkretnych sytuacji, które są związane z wystąpieniem u ludzi łez związanych z przeżywaniem: szczęścia, smutku, złości, strachu (tj. po dwie na każdą z emocji). Odpowiedzi badanych pozwoliły mi zidentyfikować 560 potencjalnych powodów płaczu (po 140 powodów w ramach każdej z czterech emocji). Powody te ocenione zostały przez sędziów kompetentnych, których zadaniem była subiektywna ocena prawdopodobieństwa, na ile wspomniane sytuacje mogą wywołać u ludzi łzy związane z odczuwaniem różnych emocji. Na podstawie tych ocen wyselekcjonowano 34 winiety sytuacyjne. Każda z nich jest krótkim i neutralnym płciowo opisem konkretnej sytuacji, w

której przedstawiona osoba przeżywa jedną z emocji: szczęście, smutek, złość, strach, np. *Jest szczęśliwy/a, bo właśnie został/a rodzicem; Jest smutny/a, bo usłyszał/a niemiłą uwagę dotyczącą swojego wyglądu; Jest rozzłoszczony/a, bo został/a okłamany/a przez partnera/kę*. Pełna lista winiet znajduje się w Załączniku A.

Celem zestawienia twarzy widocznych na fotografiach z winietami sytuacyjnymi było nadanie tym twarzom kontekstu społecznego (wskazanie na odczuwaną emocję oraz jej przyczynę). Badania wskazują, że kontekst społeczny, tak samo jak ekspresja emocjonalna, wpływa na to, jak ekspresja ta zostanie odczytana (Goodenough i Tinker, 1931; Munn, 1940). Często informacje o kontekście są ważniejsze niż same ekspresje (m. in. Carroll i Russell, 1996; Wallbott, 1988), a nawet sprawiają, że identyczne ekspresje odczytywane są w różny sposób (np. jako emocje pozytywne, gdy kontekst jest pozytywny, i negatywne, gdy kontekst jest negatywny, np. Kayyal i in., 2015; Koji i Fernandes, 2010). Przykładowo, Kayyal i in. (2015) wykazali, że sportowcom, którzy mieli ten sam wyraz twarzy, przypisywane było odczuwanie różnych emocji (pozytywnych lub negatywnych) w zależności od towarzyszącej tej ekspresji informacji dotyczącej – odpowiednio – wygranej lub przegranej w zawodach. Hess i współpracownicy (2014) natomiast wykazali, że osoby, którym pokazano neutralne wyrazy twarzy, reagowały mimikrą emocjonalną, czyli skurczami własnych mięśni mimicznych korespondującymi z tym, jaka etykieta towarzyszyła pokazanej ekspresji (np. jeśli neutralne zdjęcie było podpisane jako radość, badani uśmiechali się na jego widok). Co istotne, wpływ informacji kontekstowej na interpretację emocji występuje niezależnie od tego czy przedstawiona na fotografii twarz wyraża emocje (np. szczęście, złość) czy nie (tj. wyraz twarzy jest neutralny; Kayyal i in., 2015; Hess et al., 2014). Opierając się na tych wynikach, założyłam, że zestawienie fotografii przedstawiających wyjściowo neutralne wyrazy twarzy (ze łzami lub bez) wraz z informacją kontekstową (tj. winietami sytuacyjnymi wskazującymi na odczuwaną emocję oraz sytuację, która miała tę emocję wywołać) powinno skutkować zmianami w percepcji tych twarzy i – w efekcie – modulować efekt łez.

6.2.3. Zmienne zależne

Pod każdym zdjęciem badani dokonywali oceny osób na widocznych na zdjęciach w zakresie kilku zmiennych. Spostrzegane wspólnotowość – w tym ciepło i moralność – i sprawczość – w tym asertywność i kompetencja – były mierzone za pomocą skali AC-IN, autorstwa Abele i wsp. (2016). Skala ta składa się z 20 par przeciwstawnych cech opisujących niskie i wysokie nasilenie cech sprawczych (np. *mało skuteczna* – *bardzo skuteczna*) i wspólnotowych (np. *mało troskliwa* – *bardzo troskliwa*). Badani zostali poproszeni o wskazanie, jak dalece każda z tych cech opisywała osobę przedstawioną na fotografii. Ocen dokonywali na 5-stopniowej skali od -2 do 2, gdzie wartość 0 oznaczała *trudno powiedzieć*, wartości -1 i 1 – *ta osoba jest taka w pewnym stopniu*, a wartości -2 i 2 – *ta osoba jest taka w dużym stopniu*. Rzetelność obu nadrzędnych skal oraz ich podwymiarów mierzona współczynnikiem omega McDonalda była wysoka i wahała się od $\omega = 0,82$ (w przypadku kompetencji) do $\omega = 0,91$ (w przypadku wspólnotowości). Do AC-IN został dołączony jeden item (*mało szczerą* – *bardzo szczerą*) mierzący spostrzeganą szczerą (ocenianą na analogicznej skali od -2 do 2).

Pozostałe skale zostały zaczerpnięte z badań Zickfelda i in. (2021). Miara spostrzeganą bezradności ($\omega = 0,87$) były odpowiedzi na pytanie, na ile *bezradna*, *przytłoczona* i *smutna* wydawała im się osoba przedstawiona na fotografii, a spostrzeganą stosowności – odpowiedź na pytanie, na ile stosowna była reakcja osoby przedstawionej na zdjęciu. Badani dokonywali ocen na 7-stopniowej skali, gdzie wartość 1 oznaczała *w ogóle*, a wartość 7 – *bardzo*. Intencję udzielenia pomocy ($\omega = 0,88$) mierzono za pomocą trzech itemów (*Zaoferował(a)bym pomoc tej osobie*, *Był(a)bym tam, gdyby ta osoba mnie potrzebowała*, *Wyraził(a)bym, jak bardzo akceptuję tą osobę*). Badani zostali poproszeni o wskazanie, jak dalece zgadzali się z każdym z itemów z wykorzystaniem 7-stopniowej skali, gdzie wartość 1 oznaczała *w ogóle się nie zgadzam*, a wartość 7 – *w zupełności się zgadzam*.

6.2.4. Procedura

Badanie 1 zrealizowałam za pośrednictwem platformy MS Teams/Zoom/Skype (w zależności od preferencji osoby badanej), umożliwiającej kontakt audiowizualny eksperymentatora z badanym w czasie rzeczywistym, i z jednoczesnym wykorzystaniem aplikacji LimeSurvey pozwalającej na prezentację materiałów bodźcowych narzędzi badawczych. Tym samym, platforma pełniła rolę wirtualnego laboratorium². Badani byli informowani, że badanie dotyczy spostrzegania społecznego oraz że szczegółowe informacje dotyczące celu badania zostaną im przedstawione po jego zakończeniu. Przed rozpoczęciem badania, uczestnicy wypełniali formularz świadomej zgody na udział w badaniu oraz formularz zgody na przetwarzanie ich danych osobowych.

Badanie przeprowadziłam w schemacie 2 obecność łez (obecne, nieobecne) x 4 emocja (szczęście, smutek, złość, strach). Oba czynniki miały charakter wewnątrzobiektywny. Każdy badany został wystawiony na ekspozycję 8 losowo wybranych fotografii kobiet lub mężczyzn (4 fotografie przedstawiające osoby ze łzami i 4 fotografie przedstawiające osoby bez widocznych łez) z opisanej wyżej puli 40 fotografii. Do każdej fotografii wylosowana została jedna winieta sytuacyjna, umieszczona nad fotografią, wskazująca na konkretną emocję (szczęście, smutek, złość, strach; por. Rysunek 1). Jak już nadmieniłam (por. rozdz. 1.2), powszechnie stosuje się termin „łzy szczęścia” (*tears of happiness/joy*) w odniesieniu do łez powodowanych pojawieniem się emocji radości. Stąd, celem zachowania spójności nazewnictwa, na potrzeby niniejszych badań każdorazowo posługiwałam się terminem *szczęście* w odniesieniu do emocji radości³. Każdemu badanemu zostały przedstawione po dwie winiety wskazujące na każdą ze wspomnianych wcześniej emocji, raz wraz z fotografią przedstawiającą osobę ze łzami i raz – wraz z fotografią osoby bez łez. Kolejność prezentacji zdjęć oraz winiet sytuacyjnych była losowa. Pod każdą z fotografii oraz towarzyszącą jej

² Badanie przeprowadzone było podczas pandemii COVID-19, dlatego też spotkania osób badanych z eksperymentatorem w laboratorium w formie stacjonarnej były wówczas niemożliwe.

³ *Happiness* można tłumaczyć zarówno jako *szczęście*, jak i *radość*, jednakże z uwagi na potocznie stosowaną w języku polskim kolokację, tj. łzy szczęścia – w celu zachowania spójności terminologicznej – zdecydowałam się na konsekwentne stosowanie terminu *szczęście*.

winiętą znajdował się zestaw skal, na których badani oceniali pokazaną im osobę pod względem *wspólnotowości* i *sprawczości*, *szczerości*, *bezradności* i *stosowności* wyrażanej przez nią emocji. Oceniali również swoją *chęć do udzielenia pomocy* tej osobie.

Rysunek 1

Przykładowa plansza z procedury eksperymentalnej

Jest szczęśliwy/a, bo partner/ka wyznał/a mu/jej miłość.

*Poniżej znajduje się 21 par przeciwstawnych cech. Proszę o wskazanie, jak dalece te cechy opisują tę osobę lub nie. Wartość „0” oznacza *trudno powiedzieć*, wartości „-1” i „1” oznaczają, że *ta osoba jest taka w pewnym stopniu*, a wartości „-2” i „2” oznaczają, że *ta osoba jest taka w dużym stopniu*.

❗ W te pola można wpisać tylko liczby.
❗ Każda odpowiedź musi być z przedziału -2 i 2

mało szczerą	-2	0	2	bardzo szczerą
bardzo nieczułą	-2	0	2	bardzo czułą
w ogóle nie jest typem przywódcy	-2	0	2	jest typem przywódcy

6.3. Wyniki

Statystyki opisowe i korelacje dla wszystkich zmiennych uwzględnionych w Badaniu 1 przedstawia Tabela 1.

Tabela 1*Średnie, odchylenia standardowe i korelacje dla zmiennych w Badaniu 1 (n = 100)*

Zmienna	<i>M</i>	<i>SD</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Ciepło	0,31	0,39									
2. Moralność	0,27	0,36	0,82***								
3. Wspólnotowość	0,29	0,36	0,96***	0,95***							
4. Asertywność	-0,11	0,39	0,14	0,22*	0,19						
5. Kompetencja	0,14	0,42	0,45***	0,55***	0,52***	0,71***					
6. Sprawczość	0,01	0,37	0,32**	0,42***	0,39***	0,92***	0,93***				
7. Szczerość	0,19	0,51	0,76***	0,82***	0,82***	0,12	0,38***	0,27**			
8. Bezradność	3,93	0,72	0,27**	0,25*	0,27**	-0,38***	-0,18	-0,30**	0,28**		
9. Stosowność	3,78	0,89	0,35***	0,31**	0,35***	-0,16	-0,04	-0,10	0,30**	0,50***	
10. Intencje pomocy	4,52	1,03	0,48***	0,48***	0,50***	0,08	0,22*	0,17	0,49***	0,46***	0,49***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

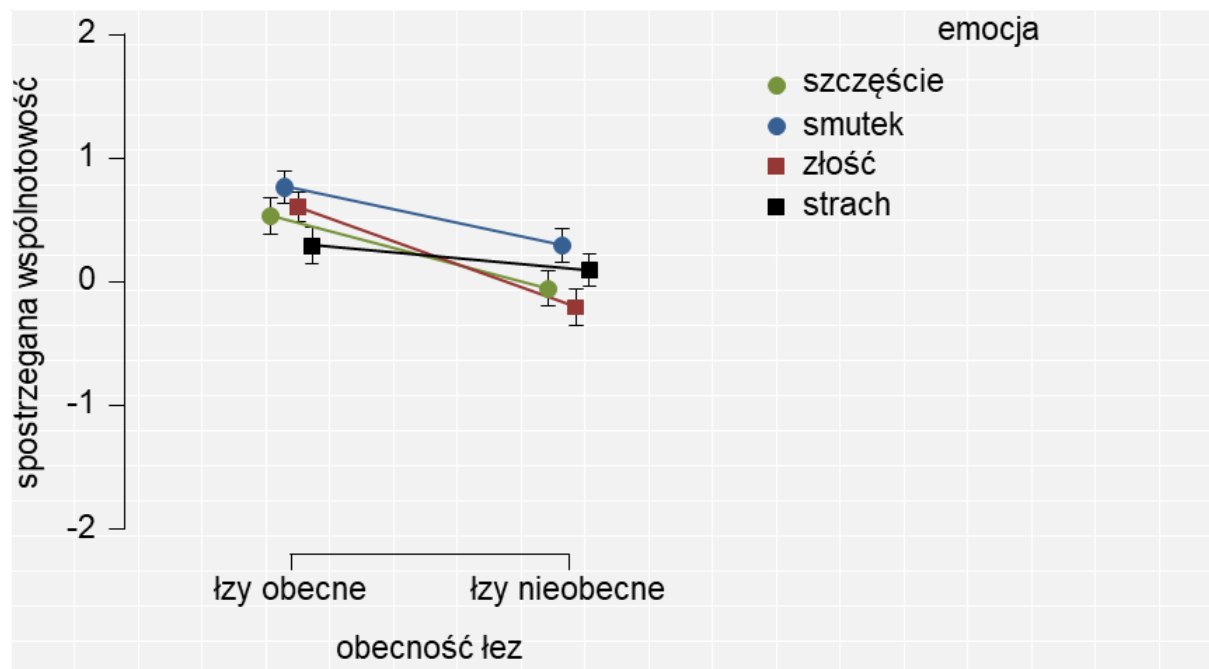
6.3.1. Spostrzegana wspólnotowość i jej wymiary w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego

W celu sprawdzenia, czy obecność łez oraz ich podłoże emocjonalne wpływały na percepcję ocenianych osób, przeprowadziłam dwuczynnikową analizę wariancji w schemacie 2 obecność łez (łzy obecne, łzy nieobecne) x emocja (szczęście, smutek, złość, strach). Zarówno obecność łez, jak i emocja pełniły rolę czynników wewnątrzobiektywnych. Za każdym razem, w przypadku odnotowania istotnego efektu interakcji, analizę uzupełniałam analizą porównań planowanych (kontrastów), które – zgodnie ze sformułowanymi hipotezami i pytaniami – testowały różnice w ocenach osób z widocznymi łzami vs. bez widocznych łez osobno dla czterech warunków eksperymentalnych różniących się informacją o emocjonalnym podłożu tych łez.

Pierwszą analizowaną zmienną zależną była spostrzegana wspólnotowość. Analiza wykazała efekt główny łez, $F(1,99) = 76,73$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,44$, wskazujący, że osoby z widocznymi łzami ($M = 0,55$; $SD = 0,42$) oceniane były wyżej na skali wspólnotowości w porównaniu do osób bez widocznych łez ($M = 0,03$; $SD = 0,51$). Istotny był też efekt interakcji łez i emocji, $F(3,297) = 6,85$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,07$ (por. Wykres 1). Analiza kontrastów wykazała, że obecność łez nasilała oceny wspólnotowości, ale tylko w przypadku złości, szczęścia i smutku (por. Tabela 2). Najsilniejszy efekt łez odnotowano dla złości, a słabsze, acz o umiarkowanej sile, dla smutku i szczęścia. Obecność łez okazała się natomiast nie grać istotnej roli w ocenach w zakresie wspólnotowości, gdy oceniane osoby odczuwały strach.

Wykres 1

Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 2

Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

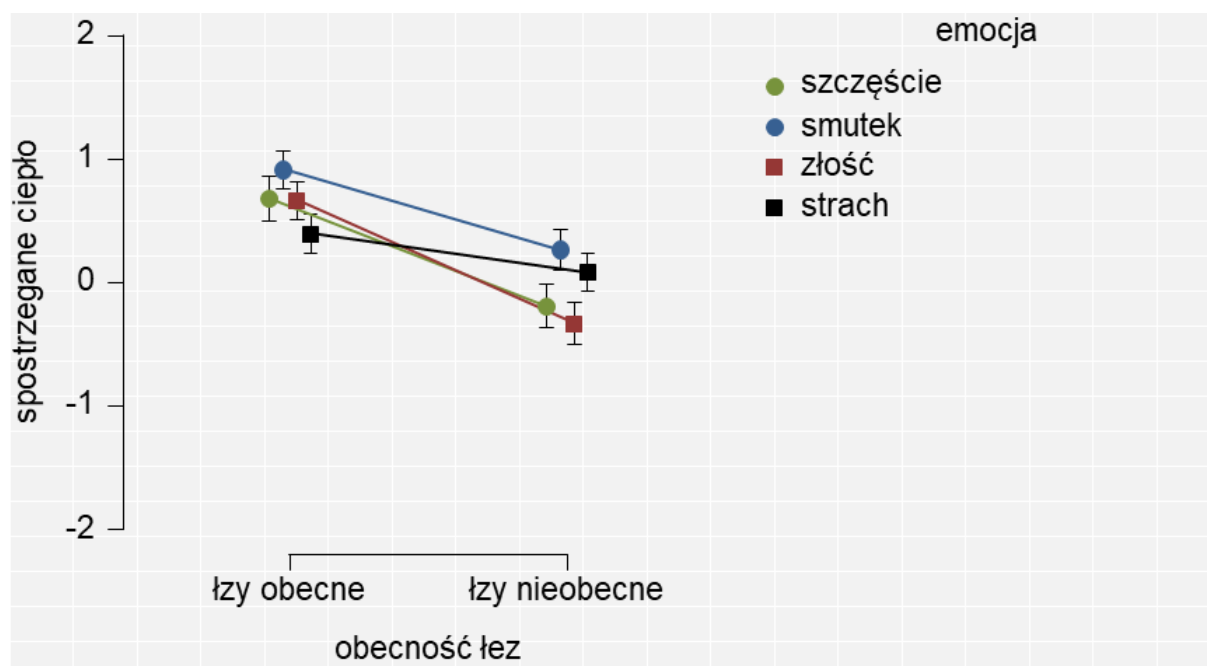
Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	0,53	0,83	-0,06	0,84	5,74	382,61	< 0,001	0,57
smutek	0,76	0,62	0,29	0,77	4,63	382,61	< 0,001	0,46
złość	0,60	0,60	0,21	0,77	7,87	382,61	< 0,001	0,79
strach	0,29	0,76	0,09	0,77	1,93	382,61	0,055	0,19

W kolejnym kroku przeprowadziłam analogiczne analizy dla podwymiarów wspólnotowości, czyli ciepła i moralności. Analiza, w której zmienną zależną było ciepło, wykazała efekt główny łez, $F(1,99) = 91,13$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,48$, zgodnie z którym poziom ciepła przypisywany osobom z widocznymi łzami ($M = 0,66$; $SD = 0,47$) był wyższy niż w przypadku osób bez widocznych łez ($M = -0,05$; $SD = 0,60$). Efekt interakcji łez i emocji również był istotny, $F(3,297) = 7,16$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,07$ (por. Wykres 2). Przeprowadzona analiza kontrastów wykazała, że pozytywny efekt łez na spostrzegane ciepło odnotowano w

przypadku wszystkich czterech emocji, ale miał on różną siłę (por. Tabela 3). Efekt ten był najsilniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość i szczęście, a najsłabszy, gdy odczuwały strach. Gdy badani oceniali osoby odczuwające smutek, efekt łez miał umiarkowaną siłę.

Wykres 2

Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 3

Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

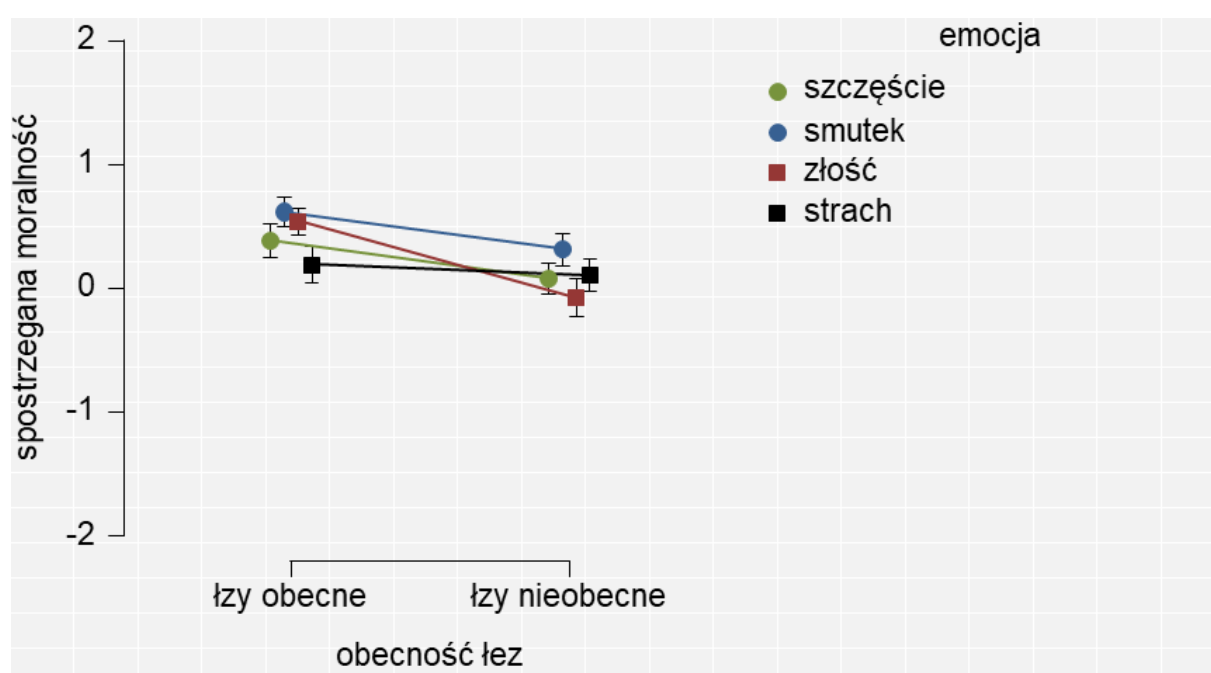
Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	0,68	0,97	-0,19	1,00	7,13	368,67	< 0,001	0,71
smutek	0,68	0,97	-0,19	1,00	5,30	368,67	< 0,001	0,53
złość	0,66	0,70	-0,34	0,86	8,17	368,67	< 0,001	0,82
strach	0,39	0,86	0,08	0,89	2,57	368,67	0,011	0,26

Analogiczna analiza przeprowadzona dla spostrzeganej moralności wykazała, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej moralne ($M = 0,43$; $SD = 0,42$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,10$; $SD = 0,46$), $F(1,99) = 41,52$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,30$. Efekt ten

moderowany był przez emocję, o czym świadczył istotny efekt interakcji obu czynników, $F(3,297) = 5,46$; $p = 0,001$; $\eta_p^2 = 0,05$ (por. Wykres 3). Analiza kontrastów wykazała, że obecność łez nasilała oceny moralności, ale tylko w przypadku emocji złości, szczęścia i smutku, natomiast nie w przypadku strachu (por. Tabela 4). W przypadku złości efekt ten miał umiarkowaną siłę, natomiast w przypadku szczęścia i smutku był słabszy.

Wykres 3

Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 4

Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	0,38	0,77	0,08	0,77	3,19	394,21	0,002	0,32
smutek	0,62	0,63	0,31	0,70	3,15	394,21	0,002	0,32
złość	0,54	0,64	-0,08	0,78	6,42	394,21	< 0,001	0,64
strach	0,19	0,74	0,10	0,72	0,86	394,21	0,393	0,09

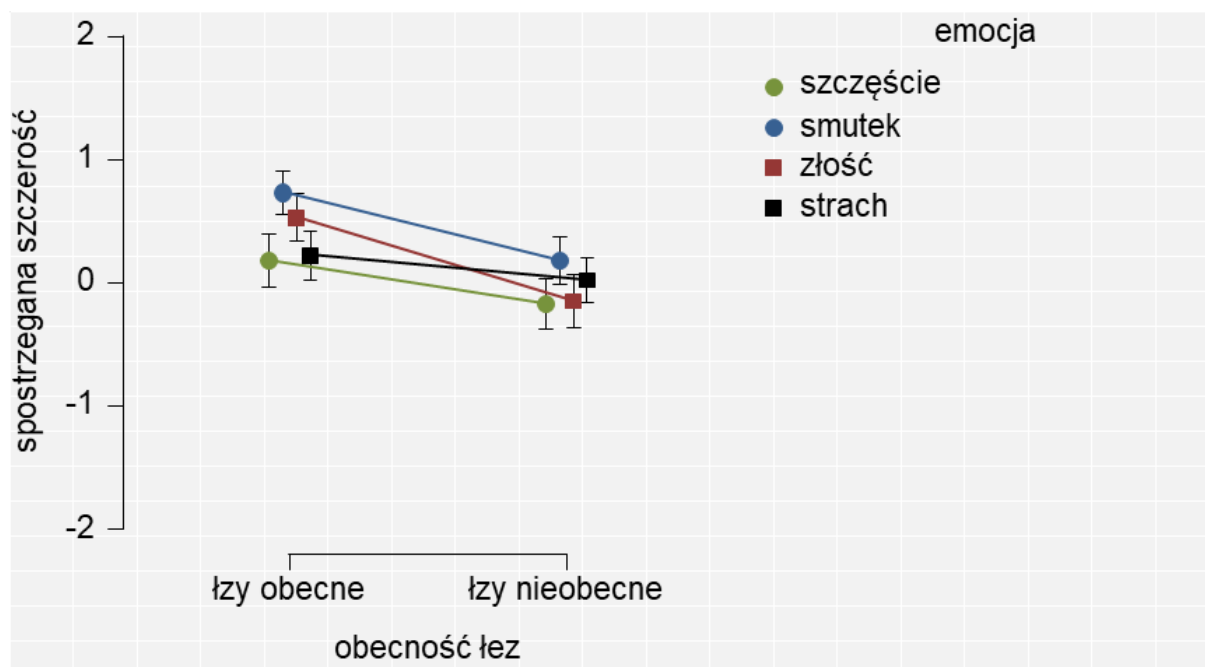
Podsumowując, przeprowadzona seria analiz wykazała, że choć generalnie łzy sprawiają, że dana osoba postrzegana jest jako bardziej wspólnotowa, w tym ciepła i moralna, to efekt ten zanika lub znacząco słabnie wtedy, gdy roniecie łez towarzyszy emocji strachu.

6.3.2. Spostrzegana szczerść w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego

W kolejnym kroku sprawdzałam, jak obecność łez oraz ich podłoże emocjonalne wpływały na spostrzeganą szczerść. Analiza przeprowadzona dla spostrzeganej szczerści wykazała efekt główny łez, $F(1,99) = 41,87$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,30$. Osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej szczerze ($M = 0,42$; $SD = 0,62$) w porównaniu do osób bez widocznych łez ($M = -0,03$; $SD = 0,60$). Nie zaobserwowałam natomiast efektu interakcji łez i emocji, $F(3,297) = 2,00$; $p = 0,113$; $\eta_p^2 = 0,02$ (por. Wykres 4).

Wykres 4

Spostrzegana szczerść w zależności od obecności łez i emocji

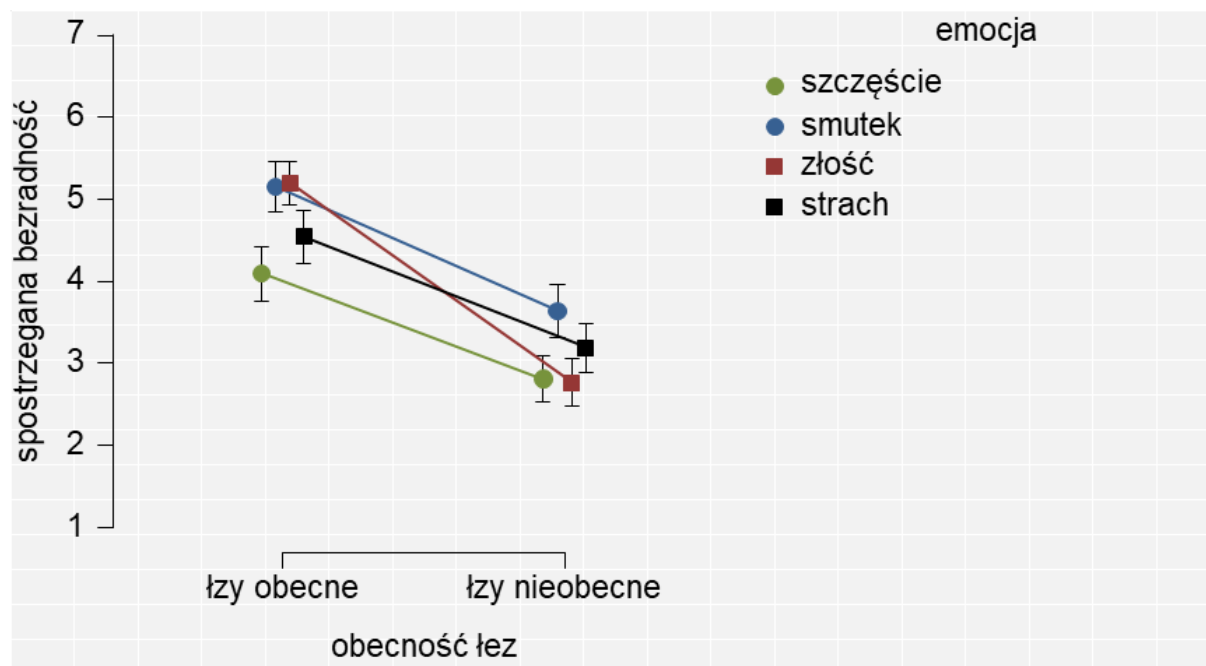
Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

6.3.3. Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego

Następną analizę przeprowadziłam dla zmiennej zależnej, jaką jest spostrzegana bezradność. Analiza wykazała efekt główny łez, $F(1,99) = 147,79$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,60$. Poziom przypisywanej bezradności był wyższy w przypadku osób z widocznymi łzami ($M = 4,75$; $SD = 0,96$) niż osób bez widocznych łez ($M = 3,10$; $SD = 1,01$). Istotny był też efekt interakcji łez i emocji, $F(3,297) = 5,86$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,06$ (por. Wykres 5). Obecność łez nasilała spostrzeganą bezradność w przypadku każdej z emocji, choć siła efektu była wyraźnie silniejsza w przypadku złości (por. Tabela 5). W przypadku pozostałych emocji, tj. szczęścia, smutku i strachu, efekt był umiarkowany.

Wykres 5

Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności

Tabela 5*Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów*

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	4,10	1,67	2,81	1,53	5,51	380,78	< 0,001	0,55
smutek	5,16	1,60	3,64	1,66	6,49	380,78	< 0,001	0,65
złość	5,20	1,42	2,77	1,60	10,41	380,78	< 0,001	1,04
strach	4,55	1,72	3,19	1,60	5,81	380,78	< 0,001	0,58

6.3.4. Intencja udzielenia pomocy w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego

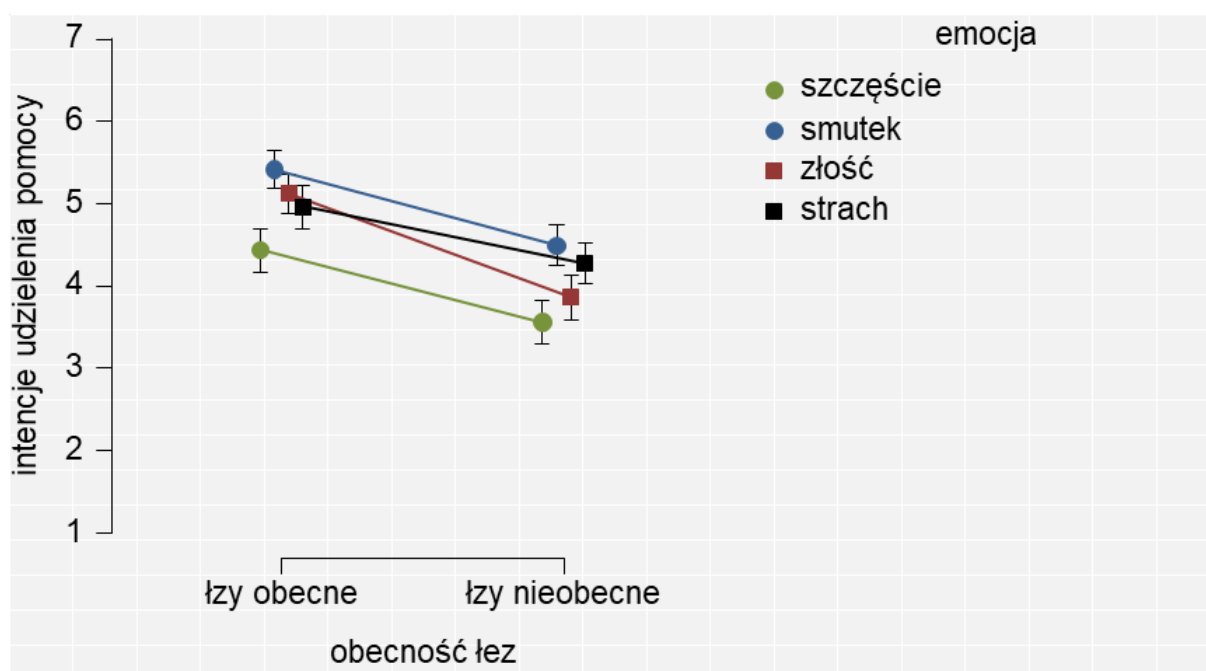
Kolejną analizę wariancji w schemacie 2 obecność łez (łzy obecne, łzy nieobecne) x emocja (szczęście, smutek, złość, strach) przeprowadziłam dla intencji udzielenia pomocy. Analiza ta wykazała, że intencje udzielenia pomocy osobom z widocznymi łzami ($M = 4,98$; $SD = 1,05$) były silniejsze w porównaniu do intencji udzielenia pomocy osobom bez widocznych łez ($M = 4,05$; $SD = 1,29$), $F(1,99) = 68,29$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,41$. Wykazany efekt łez nie był moderowany przez emocję, o czym świadczy brak istotnego efektu interakcji obu czynników, $F(3,297) = 1,81$; $p = 0,146$; $\eta_p^2 = 0,02$ (por. Wykres 6).

W kolejnym kroku sprawdziłam, czy efekt łez na intencje udzielenia pomocy jest mediowany przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerłość i bezradność, oraz – dodatkowo – czy emocje moderują ten efekt. Ze względu na to, że badanie było prowadzone w schemacie wewnątrzgrupowym, posłużyłam się wielopoziomową moderowaną mediacją (*multilevel moderated mediation*), korzystając z makra MLmed (Rockwood & Hayes, 2017) i stosując estymację metodą największej wiarygodności ML (*maximum likelihood*) i 10.000 próbek Monte Carlo. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), wspólnotowość, szczerłość i bezradność jako mediatory (M1, M2 i M3), intencje pomocy jako zmienna zależna (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1, M2 i M3 (Model 7, por. Rysunek 2). Zmienna moderująca została w tym celu przekategoryzowana metodą *dummy coding* w taki sposób, że 1 oznaczało emocję bazową, do której porównywano pozostałe emocje

(zakodowane jako 0). Dla każdej z emocji bazowych wykonano osobną analizę. Analiza wykazała istotny dodatni efekt pośredni obecności łez na intencje udzielenia pomocy przez spostrzeganą wspólnotowość ($b = 0,44$; $SE = 0,06$; 95% CI: [0,33; 0,56]), szczerłość ($b = 0,05$; $SE = 0,02$; 95% CI: [0,00; 0,09]) i bezradność ($b = 0,37$; $SE = 0,05$; 95% CI: [0,28; 0,47]). Efekt ten okazał się moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do złości i strachu, tj. efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 6).

Wykres 6

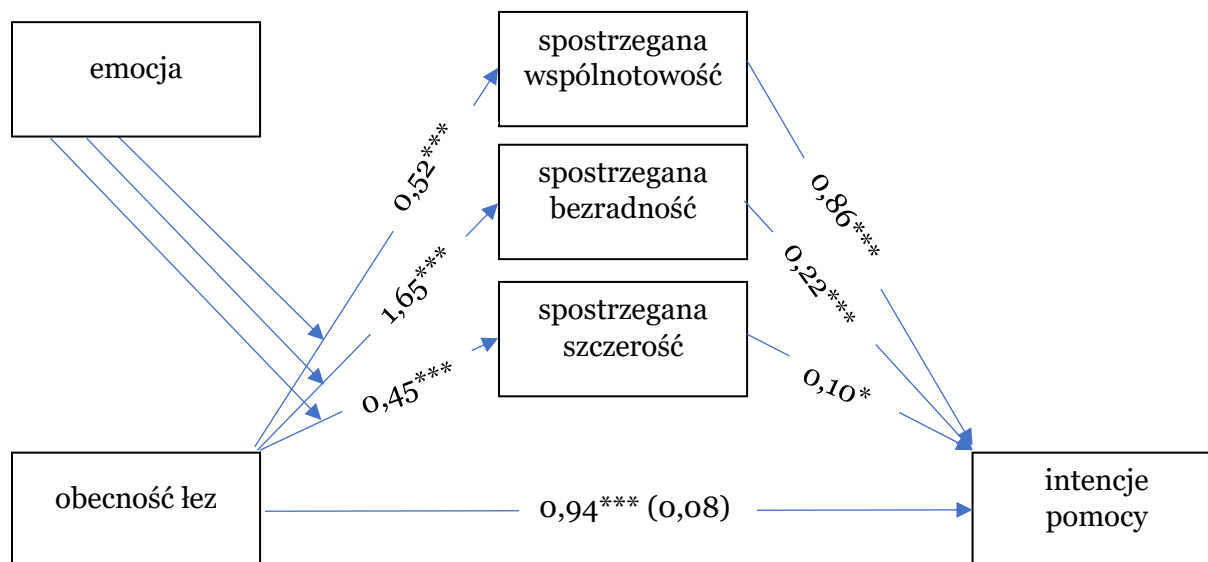
Intencja udzielenia pomocy w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Rysunek 2

Pośrednicząca rola spostrzeganej wspólnotowości, bezradności i szczerości w związku między obecnością leż o różnym podłożu emocjonalnym a intencjami pomocy: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 6

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością leż a intencjami pomocy wyjaśnianymi przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerość i bezradność: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczenie	0,08	[-0,13; 0,29]
Smutek	-0,05	[-0,26; 0,16]
Złość	0,33	[0,12; 0,55]
Strach	-0,36	[-0,59; -0,16]

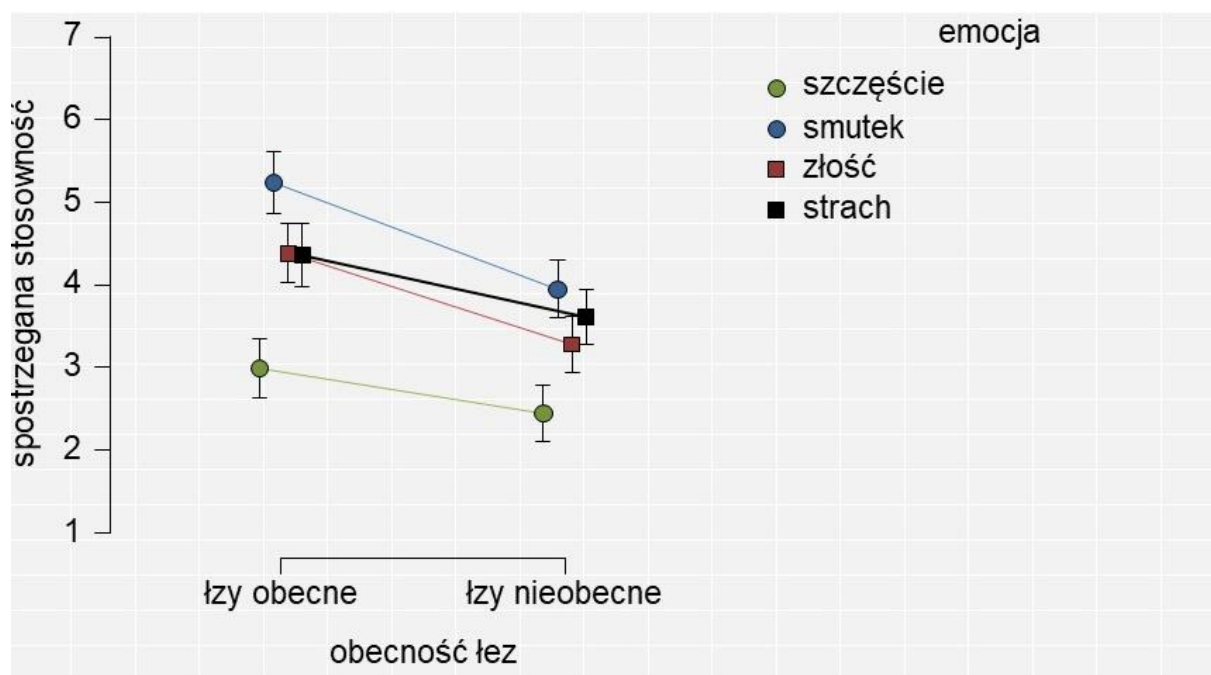
Podsumowując, efekt leż na intencje pomocy wyjaśniany był poprzez spostrzeganą wspólnotowość, bezradność i szczerość, a relację tę moderowały emocje, które przeżywały oceniane przez badanych osoby. W szczególności, w przypadku złości efekt mediacyjny był silniejszy niż w przypadku pozostałych emocji, podczas gdy w przypadku strachu – mediacja była słabsza niż dla pozostałych emocji.

6.3.5 Łzy a spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego

Następnym krokiem było przeprowadzenie analizy dla spostrzeganej stosowności reakcji. Analiza ta wykazała, że reakcja osób z widocznymi łzami oceniana była jako bardziej stosowna ($M = 4,24$; $SD = 1,18$) niż w sytuacji, gdy łzy nie były widoczne ($M = 3,32$; $SD = 1,18$), $F(1,99) = 34,74$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,26$. Nie zaobserwowałam natomiast efektu interakcji łez i emocji, $F(3,297) = 1,85$; $p = 0,138$; $\eta_p^2 = 0,02$ (por. Wykres 7).

Wykres 7

Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

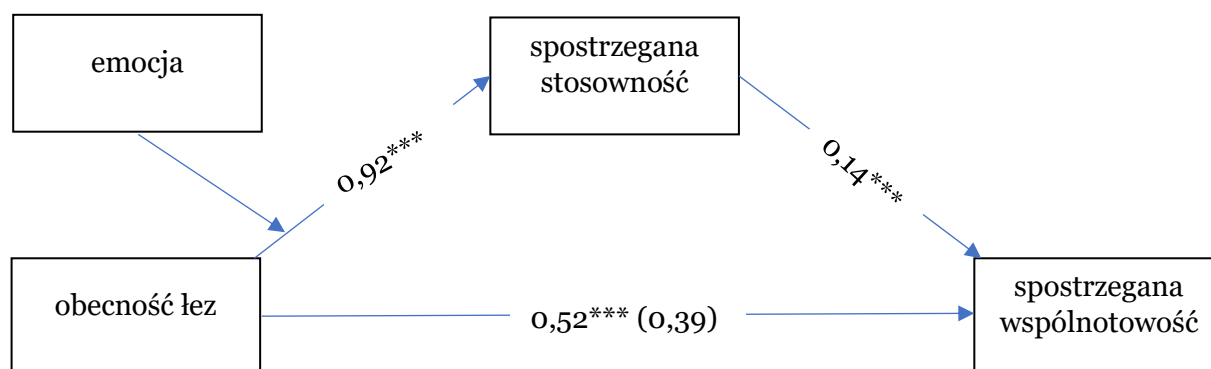
6.3.6. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji

W celu sprawdzenia, czy efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość mediowany jest przez spostrzeganą stosowność reakcji i czy efekt ten moderowany jest przez emocję, przeprowadziłam analizę analogiczną do omówionej w rozdz. 6.3.3. Obecność łez została

wprowadzona jako predyktor (X), spostrzegana stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzegana wspólnotowość jako zmienna zależna (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 3). Analiza wykazała istotny pozytywny efekt pozytywny obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,13$; $SE = 0,02$; 95% CI: [0,09; 0,18]). Efekt ten nie był moderowany przez emocję (por. Tabela 7).

Rysunek 3

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 7

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością wyjaśnianą przez spostrzeganą stosowność: Indeksy moderowanych mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	b	95% CI
Szczyćście	-0,07	[-0,16; 0,01]
Smutek	0,07	[-0,02; 0,16]
Złość	0,03	[-0,06; 0,12]
Strach	-0,03	[-0,12; 0,06]

6.3.7. Spostrzegana sprawczość i jej wymiary w zależności od obecności łez i podłoża emocjonalnego

W dalszej kolejności sprawdzałam, jak obecność łez i ich podłoża emocjonalne, wpływają na spostrzeganą sprawczość i jej podwymiary (kompetencję i asertywność). Analiza przeprowadzona dla spostrzeganej sprawczości wykazała efekt główny łez, $F(1,99) = 43,15$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,30$. Osoby bez widocznych łez oceniane były jako bardziej sprawcze ($M = 0,17$; $SD = 0,44$) w porównaniu do osób z widocznymi łzami ($M = -0,14$; $SD = 0,44$). Zaobserwowany efekt obecności łez był moderowany przez emocję, na co wskazuje istotny efekt interakcji obu czynników, $F(3,297) = 6,00$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,06$ (por. Wykres 8). Analiza kontrastów wykazała, że oceny sprawczości były niższe, gdy oceniana osoba roniła łzy niż gdy tego nie robiła, ale działa się tak w przypadku złości, szczęścia i strachu, natomiast nie w przypadku smutku (por. Tabela 8). Najsilniejszy efekt łez na spostrzeganą sprawczość odnotowano, gdy oceniane osoby wyrażały złość. Gdy odczuwanymi emocjami były szczęście i strach, siła tego efektu była słaba.

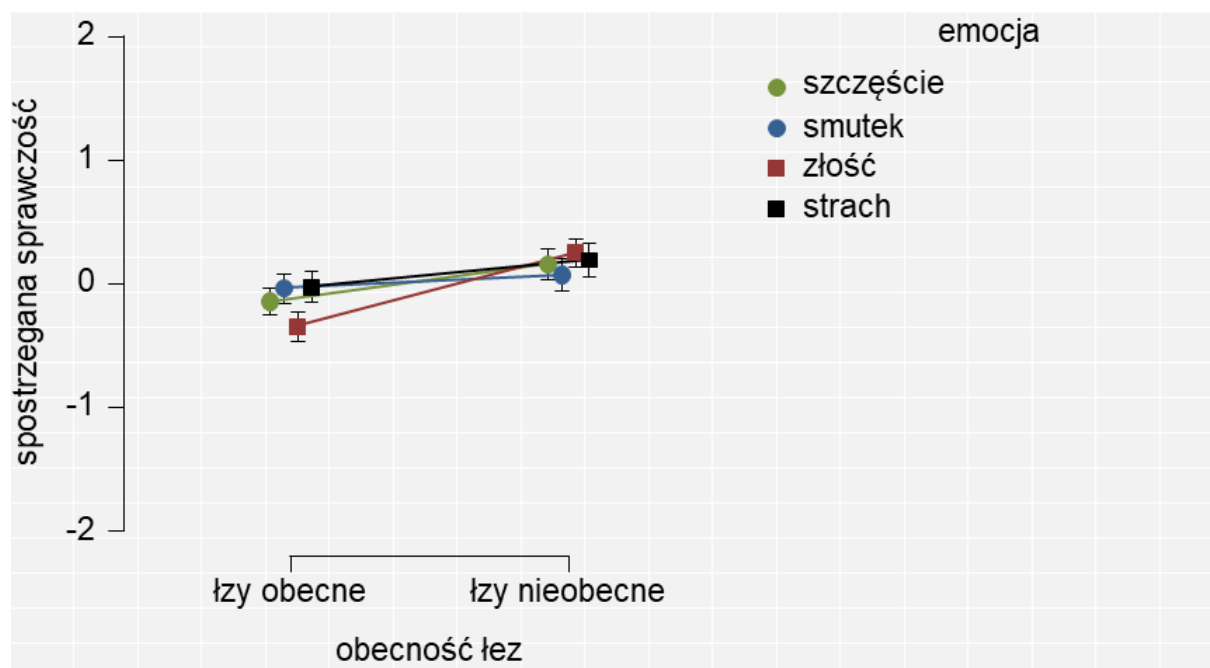
Tabela 8

Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	-0,15	0,60	0,16	0,64	-3,45	393,92	< 0,001	-0,35
smutek	-0,04	0,68	0,07	0,72	-1,22	393,92	0,222	-0,12
złość	-0,35	0,68	0,25	0,66	-6,81	393,92	< 0,001	-0,68
strach	-0,03	0,75	0,19	0,74	-2,46	393,92	0,014	-0,25

Wykres 8

Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Następnie do analizy jako zmienne zależne włączyłam postrzeganą asertywność i kompetencję (podwymiary sprawczości). W przypadku pierwszego z wymiarów, zaobserwowałam, że osoby bez widocznych łez ($M = 0,14$; $SD = 0,50$) oceniane były jako bardziej asertywne w porównaniu do osób z widocznymi łzami ($M = -0,36$; $SD = 0,49$), $F(1,99) = 64,06$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,39$. Analiza wykazała też istotny efekt interakcji łez i emocji, $F(3,297) = 12,03$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,11$ (por. Wykres 9). Interakcja ta wynikała z tego, że mimo iż obecność łez obniżała postrzeganą asertywność w przypadku każdej z emocji, efekt ten był najsilniejszy w przypadku złości (por. Tabela 9). Siła efektu łez w przypadku pozostałych emocji, tj. szczęścia, smutku i strachu, była znacznie słabsza.

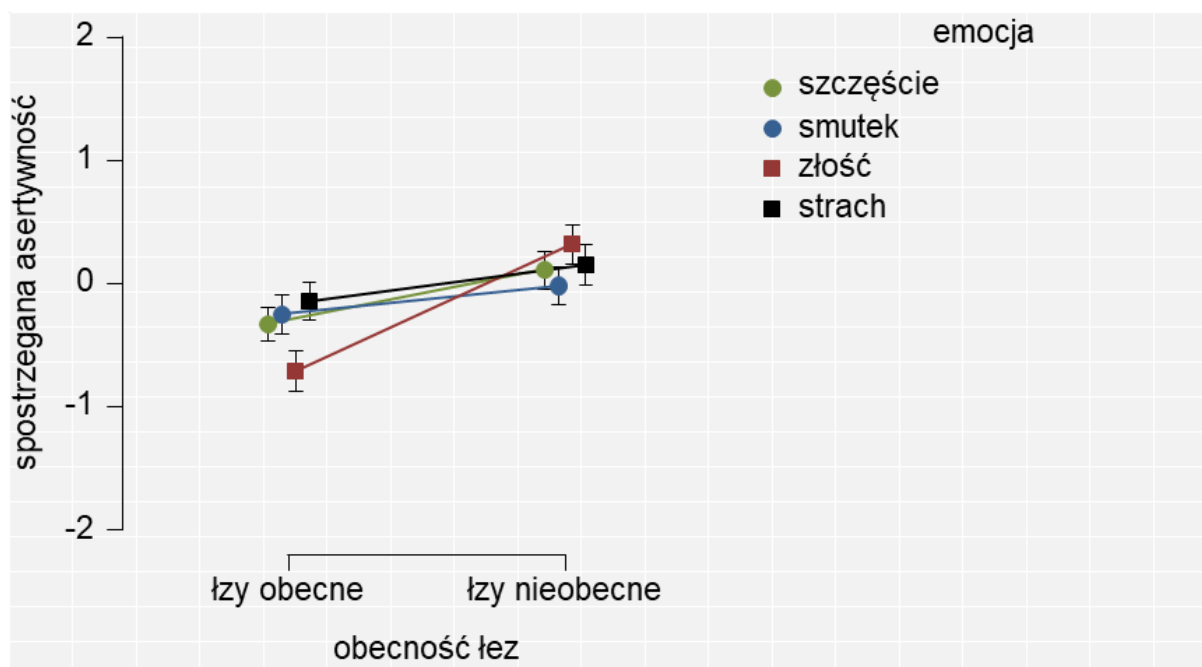
Tabela 9

Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	-0,33	0,17	0,11	0,84	-3,98	385,17	< 0,001	-0,40
smutek	-0,26	0,84	-0,02	0,83	-2,14	385,17	0,033	-0,21
złość	-0,71	0,84	0,32	0,86	-9,36	385,17	< 0,001	-0,94
strach	-0,15	0,83	0,15	0,88	-2,71	385,17	0,007	-0,27

Wykres 9

Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez i emocji

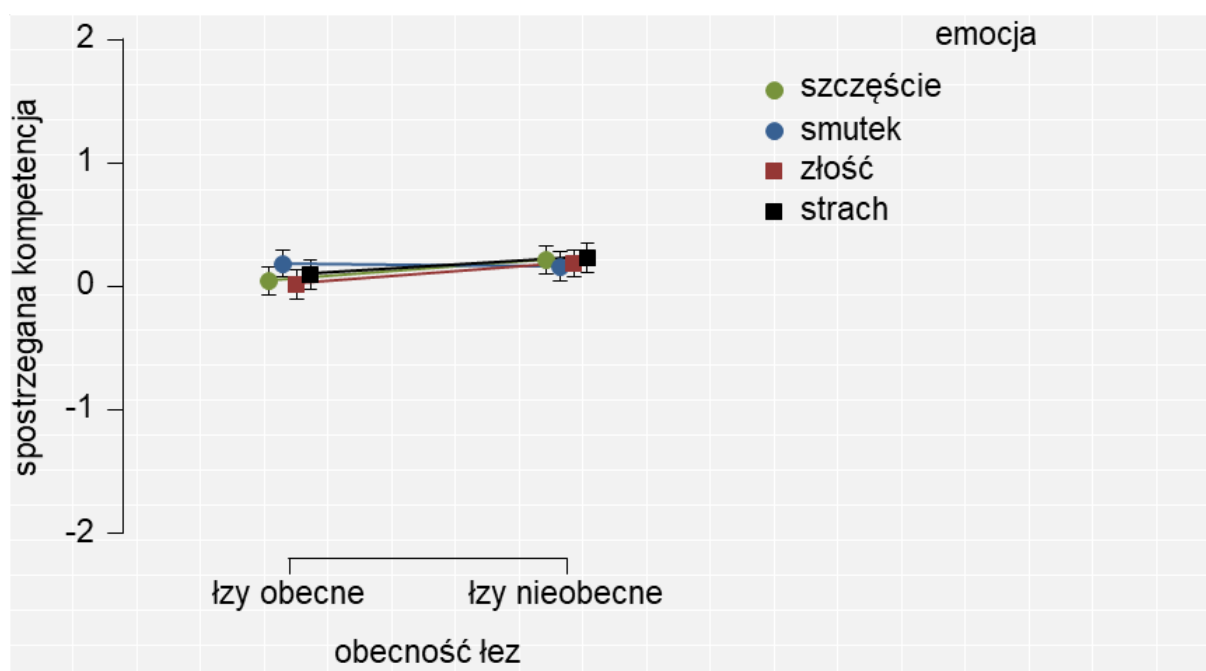
Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Analogiczna analiza przeprowadzona dla drugiego z wymiarów sprawczości, czyli spostrzeganej kompetencji, również wykazała efekt główny łez, $F(1,99) = 8,27$; $p = 0,005$; $\eta_p^2 = 0,08$, zgodnie z którym osoby bez widocznych łez oceniane były jako bardziej kompetentne ($M = 0,20$; $SD = 0,45$) niż osoby z widocznymi łzami ($M = 0,08$; $SD = 0,47$). Tym razem jednak nie zaobserwowałam efektu interakcyjnego łez i emocji, $F(3,297) = 1,11$; $p = 0,345$; $\eta_p^2 = 0,01$ (por. Wykres 10).

Podsumowując, seria przeprowadzonych analiz dowiodła, że obecność łez obniżała spostrzeganą sprawczość, w tym spostrzeganą asertywność i kompetencję. Efekt obecności łez na spostrzeganą sprawczość i asertywność był najsilniejszy w przypadku złości. Jednocześnie, emocja nie odgrywała roli w ocenach dotyczących spostrzeganej kompetencji.

Wykres 10

Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez i emocji

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

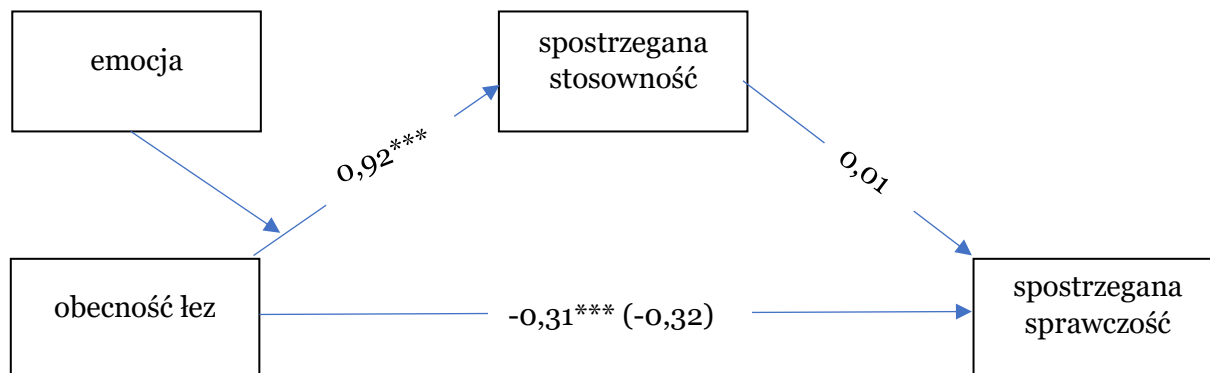
6.3.8. Łzy a spostrzeganą sprawczość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji

W kolejnym kroku, stosując analizę moderowanej mediacji analogiczną do opisanej w rozdz. 6.3.3, sprawdzono, czy efekt łez na spostrzeganą sprawczość mediowany jest przez spostrzeganą stosowność reakcji i czy ten efekt pośredni moderują emocje. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienna zależna (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 4). Analiza nie wykazała istotnego efektu

pośredniego obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,01$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[-0,01; 0,03]$).

Rysunek 4

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

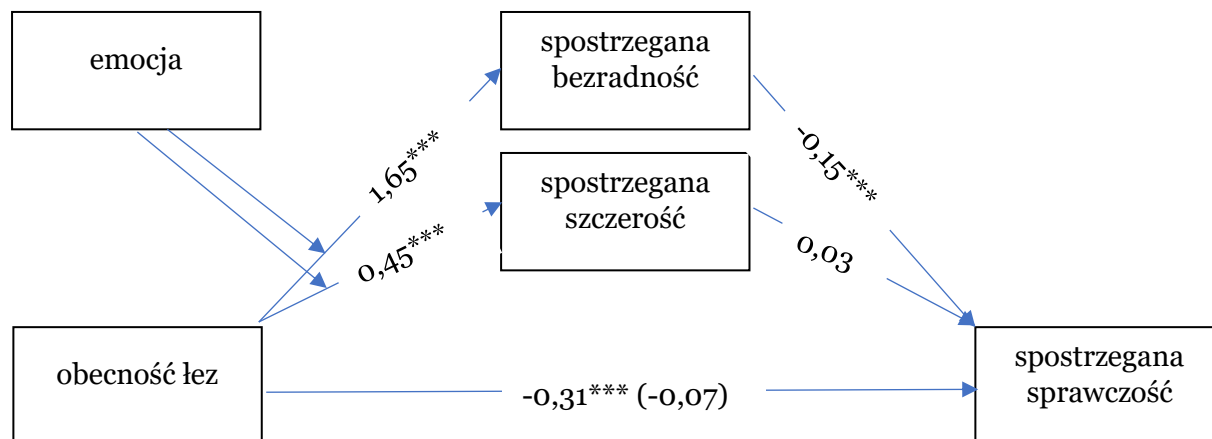
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

6.3.9. Łzy a spostrzeganą sprawczość w zależności od spostrzeganej szczerości i bezradności

W analogiczny sposób, stosując analizę moderowanej mediacji, sprawdzono, czy efekt łez na spostrzeganą sprawczość mediowany jest przez spostrzeganą szczerłość i bezradność oraz czy efekt ten moderowany jest przez emocję. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), spostrzeganą bezradność i szczerłość jako mediatory (M1, M2), spostrzeganą sprawczość jako zmienna zależna (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 i M2 (Model 7, por. Rysunek 5). Analiza nie wykazała istotnego efektu pośredniego obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą szczerłość ($b = 0,01$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[-0,01; 0,04]$). Wykazano natomiast istotny efekt pośredni przez spostrzeganą bezradność ($b = -0,25$; $SE = 0,03$; 95% CI: $[-0,31; -0,19]$), przy czym uzyskany efekt nie był moderowany przez emocję (por. Tabela 10).

Rysunek 5

Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności i szczerości w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 10

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą bezradność i szczerość: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	0,00	[-0,02; 0,01]
Smutek	0,00	[-0,01; 0,02]
Złość	0,01	[-0,01; 0,03]
Strach	-0,01	[-0,03; 0,00]

6.4. Dyskusja

Celem Badania 1 było sprawdzenie, w jaki sposób zmienia się spostrzeganie osoby w zależności od tego, czy osoba ta roni łzy powodowane różnymi emocjami. Tym samym badanie testowało efekt łez na percepcję społeczną analizowany we wcześniejszych badaniach (van de Ven i in., 2016; Wróbel i in., 2022; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2018; Zickfeld i in., 2021), uwzględniając dotychczas pomijany czynnik w postaci emocjonalnego podłoża łez, a także dodatkowe zmienne zależne.

6.4.1. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana wspólnotowość

Hipoteza 1, zgodnie z którą obecność łez ma pozytywny wpływ na spostrzeganą wspólnotowość, została potwierdzona. Co istotne, zaobserwowany pozytywny efekt obecności łez dotyczył też podwymiarów wspólnotowości, tj. spostrzeganej moralności i spostrzeganego ciepła. Tym samym, udało mi się wykazać, że wnioski z dotychczasowych badań wskazujących, że osoby z widocznymi łzami oceniane są jako cieplejsze (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2021) da się zgeneralizować na nadrzędny wymiar, czyli wspólnotowość, a także jej drugi podwymiar, czyli skorelowaną z ciepłem moralność (dotychczas pomijaną w badaniach). Wynik ten jest istotny, ponieważ dostarcza dodatkowego potwierdzenia afiliacyjnej natury łez (por. rozdz. 3.1).

Co ciekawe jednak, efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość oraz jej podwymiary różnił się w zależności od podłoża emocjonalnego tych łez, dostarczając częściowego wsparcia dla H5 (zob. też 6.4.2). Okazało się mianowicie, że emocją, w przypadku której obecność łez w najmniejszym stopniu determinowała oceny wspólnotowości i jej podwymiarów, był strach. W szczególności, fakt czy łzy były widoczne na twarzach przestraszonych osób czy nie, nie modyfikował istotnie ocen wspólnotowości i moralności. Z kolei w przypadku spostrzeganego ciepła efekt obecności łez, gdy ich ronieniu towarzyszyło odczuwanie strachu, był zdecydowanie słabszy niż w przypadku trzech pozostałych emocji (szczęścia, smutku i złości). Wynik ten sugeruje, że obecność łez powodowanych odczuwaniem strachu najprawdopodobniej nie wpływa na oceny wspólnotowości, co może wynikać z tego, że strach nie ma ani wyraźnej konotacji afiliacyjnej czy nieafiliacyjnej. W literaturze można bowiem znaleźć doniesienia zarówno o pozytywnych (Strümpfer, 1970), jak i negatywnych zależnościach między strachem a afiliacyjnością (Fischer i Manstead, 2008). Stąd, mimo iż łzy same w sobie mają charakter afiliacyjny, to połączenie ich z niejednoznacznym pod tym względem strachem może sprawiać, że obserwator będzie miał trudność w zinterpretowaniu ocenianej ekspresji, co w efekcie może osłabiać, a nawet znosić efekt łez towarzyszących przeżywaniu strachu na spostrzeganą wspólnotowość (w tym ciepło i moralność).

W przypadku pozostałych emocji, fakt, że na twarzach ocenianych osób widoczne były łzy sprawiał, że poziom wspólnotowości, jak również moralności i ciepła, był oceniany wyżej niż wtedy, gdy łez nie było. Fakt, iż efekt ten miał ten sam kierunek i porównywalną siłę w przypadku wszystkich trzech emocji może wynikać z tego, iż afiliacyjny charakter łez sprawia, że ich obecność decyduje o tym, iż całokształt ekspresji emocjonalnej spostrzegany jest jako bardziej afiliacyjny. Innymi słowy, osoby roniące łzy powiązane z emocjami jednoznacznie afiliacyjnymi, takimi jak szczęście czy smutek, ale też z emocjami jednoznacznie nieafiliacyjnymi, takimi jak złość, oceniane są jako bardziej wspólnotowe niż osoby, które odczuwają te emocje, ale nie ronią łez.

6.4.2. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana szczerłość

W Badaniu 1 udało mi się też zreplikować doniesienia o tym, że osoby z widocznymi łzami oceniane są jako bardziej szczerze (Picó i in., 2020) w porównaniu do osób bez widocznych łez, co – jak już wspomniałam – w pełni potwierdziło przewidywania zawarte w Hipotezie 1.

Pozytywny efekt łez na spostrzeganą szczerłość może wynikać z tego, że szczerłość jest silnie powiązana ze wspólnotowością, co potwierdzają wysokie współczynniki korelacji pomiędzy spostrzeganą szczerłością a spostrzeganą wspólnotowością wraz z jej podwymiarami zaobserwowane w moich badaniach (por. Tabela 1), a także tendencja do traktowania szczerłości jako elementu wspólnotowości (Abele i Wojciszke, 2014) czy ciepła (Fiske i wsp., 2002). Jednocześnie jednak – mimo tendencji do traktowania szczerłości jako cechy wspólnotowej – wzorzec odnotowany dla tej cechy różnił się od zaobserwowanego dla wspólnotowości czy jej podwymiarów. Poziom spostrzeganej szczerłości nie był bowiem modyfikowany przez interakcję obecności łez i emocjonalnego podłoża, co może oznaczać, że mimo iż szczerłość traktowana jest jako jeden z przejawów wspólnotowości (czy – bardziej precyzyjnie – moralności), to jednak nie wyróżnia się na tle innych cech związanych z tymi

wymiarami. Jednym z przejawów tego wyjątkowego statusu szczerości może być tendencja do przypisywania tej cechy osobom płaczącym bez względu na emocjonalne podłoże ich płaczu.

6.4.3. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana bezradność

Wyniki Badania 1 potwierdziły także przewidywania sformułowane w Hipotezie 2 mówiące o tym, że osoby z widocznymi łzami oceniane są jako bardziej bezradne (Zickfeld i in., 2021) w porównaniu do osób bez widocznych łez. Tym samym, badanie umożliwiło zreplikowanie doniesień dotyczących wpływu widocznych łez na spostrzeganą bezradność.

Co ciekawe, mimo że pozytywny efekt łez na spostrzeganą bezradność wystąpił w przypadku wszystkich emocji, to w przypadku złości był znacznie silniejszy. Wynik ten może tłumaczyć społeczne znaczenie emocji złości, jak również jej cechy jakościowe. Złość odznacza się aktywnym podejściem (Potegal i Stemmler, 2010), dominacją (Knutson, 1996), władzą społeczną (Averill, 1997; Hareli i in., 2009; Keltner, 1995; Knutson, 1996; Tiedens i in., 2016), ale przede wszystkim spostrzeganą zdolnością do kontroli otoczenia (Keltner i in., 2003; Lerner i Tiedens, 2006). Cechy te stoją w oczywistej opozycji do bezradności. Stąd, fakt, iż ekspresji złości towarzyszą łzy, może szczególnie silnie zmieniać społeczne znaczenie tej emocji, sprawiając, że – mimo złości – osoba płacząca jest oceniana jako bardziej bezradna.

6.4.4. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a intencje udzielenia pomocy

Uzyskane wyniki w pełni wsparły także przewidywania Hipotezy 3 dotyczące pozytywnego efektu łez na intencje udzielenia pomocy, replikując tym samym dotychczasowe doniesienia w tym zakresie. Zgodnie z oczekiwaniami, badani w większym stopniu deklarowali skłonność udzielenia pomocy osobie, która roniła łzy niż osobie, która tych łez nie roniła (Zickfeld i in., 2021). Co istotne, podobnie jak w przypadku szczerości (por. rozdz.

6.4.2), emocja, która wywołała płacz, okazała się nie wpływać na intencje udzielenia pomocy, co pozwala wnioskować, że efekt łez na same intencje udzielenia pomocy pojawia się niezależnie od emocjonalnego podłoża łez.

Ponadto, wyniki Badania 1 potwierdziły sformułowane w Hipotezie 4 i oparte na wcześniejszych badaniach (Picó i in., 2020; Zickfeld i in., 2021) przewidywanie co do tego, że pozytywny efekt łez na intencje udzielenia pomocy jest wyjaśniany przez spostrzeganą wspólnotowość, bezradność i szczerość. Co ciekawe, jak już wspomniałam, emocja nie moderowała efektu głównego łez na intencje udzielenia pomocy, jednak okazała się moderować wspomniany efekt pośredni. Mianowicie, efekt ten był silniejszy (w porównaniu do pozostałych emocji), gdy łzy były podyktowane złością, i słabszy (w porównaniu do pozostałych emocji), gdy łzy były podyktowane strachem. Wyjaśnić to mogą wspomniane wcześniej różnice w konotacji tych emocji (por. rozdz. 1.2). Złość w tym kontekście wydaje się wyjątkowa, ponieważ jest emocją nieafiliacyjną, kojarzoną z kontrolą (Keltner i in., 2003; Lerner i Tiedens, 2006) i dominacją (Knutson, 1996). Dlatego też, w momencie pojawienia się łez – będących symbolem bezradności, szczerości i wspólnotowości – percepcja tej ekspresji emocjonalnej wraz z towarzyszącymi jej łzami może szczególnie silnie wpływać na intencje udzielenia pomocy danej osobie. Z kolei w przypadku strachu, którego konotacje są ambiwalentne, zmiana percepcji nie jest tak wyraźna, co przekłada się na słabszy efekt pośredni łez na intencje udzielenia pomocy ocenianej osobie.

6.4.5. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana stosowność reakcji

Analizy pozwoliły także na jedynie częściowe potwierdzenie Hipotezy 5. Zgodnie z przewidywaniami, badanie wykazało bowiem pozytywny wpływ łez na spostrzeganą stosowność reakcji ocenianych osób i znaczenie tych ocen dla spostrzeganej wspólnotowości, jednak emocja nie różnicowała tych efektów.

Zaobserwowany pozytywny efekt łez na spostrzeganą stosowność reakcji koresponduje z doniesieniami Zickfelda i wsp. (2021), którzy wykazali, że reakcja w postaci

płaczu w sytuacjach nacechowanych emocjonalnie (pozytywnie lub negatywnie) spostrzegana była jako bardziej stosowna niż taka sama reakcja, ale w sytuacjach o charakterze neutralnym, tj. nienacechowanym emocjonalnie. Przeprowadzone przeze mnie badanie także potwierdza, że gdy ronieniu łez towarzyszy przeżywanie emocji, łzy oceniane są jako adekwatna ekspresja. Jednocześnie fakt, że emocja nie różnicowała ocen w zakresie spostrzeganej stosowności reakcji sugeruje jednak, że emocja nie jest istotnym czynnikiem kontekstowym wpływającym na ocenę stosowności łez. Możliwe, że istnieją ważniejsze czynniki kontekstowe, na podstawie których ludzie oceniają zachowanie czy reakcję w tejże sytuacji jako stosowne, tj. odpowiadające normom społecznym lub nie. Przykładowo, takim czynnikiem może być prywatny vs. publiczny kontekst, w jakim łzy się pojawiają. Badania pokazują, że ludzie częściej płaczą w sytuacjach o charakterze prywatnym, ponieważ nie ponoszą wówczas ryzyka, że ich reakcja poddana zostanie ocenie społecznej (Vingerhoets, 2013), podczas gdy płacz w sytuacjach o charakterze publicznym może być spostrzegany jako brak poszanowania reguł społecznych (Vingerhoets, 2013), a przez to mniej stosowny (por. rozdz. 3.3).

Ponadto, jak wspomniałam, badanie umożliwiło zreplicowanie wyników badań Zickfelda i wsp. (2021) wskazujących, że spostrzegana stosowność reakcji wyjaśnia wpływ obecności łez na przypisywaną ocenianej osobie wspólnotowość. Jednocześnie zebrane dane pokazały, że ten efekt mediacyjny nie jest moderowany przez emocję. Tym samym, osoby, których reakcja oceniona została jako bardziej stosowna, w efekcie zostały też ocenione wyżej na skali wspólnotowości. Wynik ten może mieć swoje podłoże w tym, że, tak jak już wspomniałam, ocena stosowności związana jest z tym, czy dane zachowanie spełnia normy społeczne. Z kolei normy społeczne dotyczą funkcjonowania w relacjach społecznych, które jest istotą wspólnotowości. Stąd, ocena reakcji osoby pod kątem stosowności przekładała się na ocenę tejże osoby w zakresie wspólnotowości.

6.4.6. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzegana sprawczość

Uzyskane wyniki pozwoliły również odpowiedzieć na pytanie dotyczące wpływu widocznych łez na oceny sprawczości (P1). Osoby z widocznymi łzami spostrzegane były jako mniej sprawcze niż osoby bez widocznych łez, a efekt ten zachodził też w przypadku podwymiarów sprawczości, tj. asertywności i kompetencji. Wynik ten jest istotny, ponieważ dotychczasowe doniesienia w tej kwestii nie są jednoznaczne, na co wskazują rozbieżności w wynikach badań z zakresu replikacji efektu łez na spostrzeganą kompetencję (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i in., 2018; Wróbel i in., 2022).

W przeprowadzonym badaniu, co istotne, łzy osłabiały nie tylko oceny samej kompetencji, ale też asertywności, czyli drugiego z podwymiarów sprawczości, który dotychczas nie był uwzględniany w badaniach (por. rozdz. 3.2.1). Uwzględnienie sprawczości w tak szerokim znaczeniu okazało się ważne, ponieważ wzorzec wyników, jaki zaobserwowałam dla tych podwymiarów, był inny, co dało odpowiedź na P3. Okazało się mianowicie, że w przypadku spostrzeganej kompetencji efekt obecności łez nie był moderowany przez podłoże emocjonalne łez, natomiast w przypadku ocen dotyczących spostrzeganej asertywności i – co za tym idzie – sprawczości, emocjonalne podłoże ekspresji grało rolę. Rola ta sprowadzała się do tego, że – mimo iż obecność łez konsekwentnie obniżała oceny asertywności i sprawczości w przypadku każdej z emocji – to jednak w przypadku złości, efekt ten był nieporównywalnie silniejszy w porównaniu do pozostałych emocji.

Wydaje się, że wytłumaczenie dla tego wzorca wyników może być podobne jak w przypadku spostrzeganej bezradności (por. rozdz. 6.4.3.). Tak jak wspomniałam, złość charakteryzuje się podejściem aktywnym (Potegal i Stemmler, 2010), związana jest z dominacją (Knutson, 1996) oraz władzą społeczną (Averill, 1997; Hareli i in., 2009; Keltner, 1995; Knutson, 1996; Tiedens i in., 2016), ale również kojarzy się ze spostrzeganą zdolnością do kontroli otoczenia (Keltner i in., 2003; Lerner i Tiedens, 2006), a więc też ze sprawstwem. Z kolei obecność łez sygnalizuje bezsilność (Stadel i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016; por. rozdz. 1.2), która powiązana jest z brakiem sprawczości czy asertywności, ponieważ może

sugerować, że jednostka jest niezdolna do sprawowania kontroli nad sytuacją (Miceli i Castelfranchi, 2003; Vingerhoets i Bylsma, 2007). Stąd, połączenie ekspresji złości ze łzami, które kojarzone są z bezsilnością (Stadel i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016) i bezradnością (Zickfeld i in., 2021), może skutkować tak silnym obniżeniem poziomu spostrzeganej sprawczości i asertywności w sytuacji, gdy odczuwaniu złości towarzyszą łzy, w porównaniu do sytuacji, gdy łzy nie występują.

W tym kontekście fakt, że emocja, która wywołała płacz, nie różnicowała w sposób istotny ocen w zakresie kompetencji wydaje się zatem zaskakujący. W przeciwieństwie do spostrzeganej asertywności i sprawczości, badani oceniali bowiem osoby płaczące jako mniej kompetentne bez względu na to czy płakały z radości, smutku, złości czy strachu. To pokazuje, że interakcyjny wpływ obecności łez i ich emocjonalnego podłoża na spostrzeganą sprawczość wynikał z wpływu obu tych czynników na asertywność, nie na kompetencję.

Prawdopodobnym wytłumaczeniem jest to, że oceny dotyczące sprawczości i asertywności mogą być dokonywane w szerszym zakresie niż kompetencja, co z kolei przekłada się na ich bardziej zgeneralizowany, a zatem też uniwersalny charakter. Kompetencja natomiast zdaje się być konstruktem silnie zależnym od kontekstu (por. Wróbel i in., 2022). Oceny dotyczące sprawczości czy asertywności odnoszą się bowiem do umiejętności o charakterze społecznym i sposobu funkcjonowania w relacjach społecznych. Sprawczość dotyczy szeroko rozumianego dążenia do celów (Abele i in., 2016), asertywność odnosi się natomiast do sposobu wyrażania swoich potrzeb, uczuć czy opinii (Cambridge University Press, b. d.). Ponadto, asertywność powiązana jest z takimi cechami jak ambicja (ang. *ambition*) czy pewność siebie (ang. *confidence*) (Abele i in., 2016), które mogą być traktowane jako dyspozycje osobowościowe, którymi jednostka się charakteryzuje. Z kolei ocena kompetencji powiązana jest z takimi cechami jak umiejętność (ang. *ability*) czy zdolność (ang. *capability*) (Abele i in., 2016) i dotyczy konkretnego zakresu, w ramach którego jest oceniana, np. posiadanie wiedzy, umiejętności i doświadczenia wymaganych w danym zakresie (Cambridge University Press, b. d.). Można być bowiem kompetentnym właśnie w jednej dziedzinie (np. mieć wysoką kompetencja zawodową), podczas gdy w innej dziedzinie odznaczać się brakiem kompetencji

(np. mieć niską kompetencję społeczną). Idąc tym tokiem rozumowania, brak informacji o dodatkowych czynnikach kontekstowych może wyjaśniać brak istotnej roli emocji w ocenach dotyczących kompetencji.

Wreszcie, badanie, odpowiadając jednocześnie na P2, umożliwiło zreplikowanie wyników poprzednich eksperymentów sugerujących, że spostrzegana bezradność tłumaczy efekt obecności łez na spostrzeganą sprawczość (Wróbel i in., 2021), jednocześnie wykazując, że ten pośredni efekt nie zależy od emocji. Jak już wspomniałam, sama obecność łez sygnalizuje bezsilność (Stadel i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016), co wyjaśnia opisany wcześniej efekt łez na spostrzeganą bezradność, zgodnie z którym osoby z widocznymi łzami oceniane są jako bardziej bezradne niż osoby bez widocznych łez. Z kolei oceny związane ze spostrzeganą bezradnością przekładają się na oceny pod kątem spostrzeganej sprawczości, albowiem bezradność jest niejako zaprzeczeniem sprawczości, która dotyczy zorientowania na cel i powiązana jest m. in. z dominacją, kompetencją i skutecznością w osiągnięciu celów (Bakan, 1966). Stąd, osoby ocenione jako bardziej bezradne, spostrzegane były w konsekwencji jako mniej sprawcze.

Jednocześnie, badanie nie wykazało, aby oceny w zakresie spostrzeganej szczerości (P2) i spostrzeganej stosowności (P3) reakcji wyjaśniały efekt łez na spostrzeganą sprawczość (Wróbel i in., 2022). Brak związku pomiędzy spostrzeganą szczerością i sprawczością może tłumaczyć fakt, że iż szczerość odnosi się przede wszystkim do relacji interpersonalnych, co tłumaczy jej silny związek ze wspólnotowością, sprawczość natomiast nie dotyczy relacji interpersonalnych, a skuteczności i dążenia do celów (Bakan, 1966). Analogiczny mechanizm może tłumaczyć brak związku pomiędzy spostrzeganą stosownością reakcji a spostrzeganą sprawczością. Jak wspomniałam w rozdz. 7.4.2, spostrzegana stosowność również ma znaczenie w kontekście relacji interpersonalnych, ponieważ traktuje m. in. o poszanowaniu norm społecznych. Sprawczość natomiast ukierunkowana jest nie na kwestie społeczne, a na kwestie instrumentalne, a więc efektywność czy skuteczność w dążeniu do celów i osiągnięciu ich (Bakan, 1966). Stąd, przypuszczać można, że oceny związane ze spostrzeganą szczerością i stosownością reakcji są niezwiązane z ocenami dotyczącymi sprawczości, co tłumaczy,

dlaczego ani szczerość, ani stosowność reakcji nie wyjaśniały wpływu łez na spostrzeganą sprawczość.

6.4.6. Ograniczenia Badania 1

Wydaje się, że największym ograniczeniem Badania 1 było to, że cechowało się zbytnią długością, ponieważ celem badania była nie tylko analiza roli poszczególnych emocji leżących u podłoża łez, tj. szczęścia, smutku, złości i strachu, ale też replikacja doniesień dotyczących wpływu łez na szerokie spektrum dotychczas uwzględnianych w badaniach zmiennych. Zabieg ten pozwolił na replikację raportowanych w literaturze efektów łez na spostrzegane ciepło (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2021), szczerość (Picó i in., 2020), bezradność (Zickfeld i in., 2021) czy intencje pomocy (Zickfeld i in., 2021), ale jednocześnie zaowocował znacznym wydłużeniem sesji eksperymentalnej. Dodatkowo do tego wydłużenia przyczynił się fakt, iż – chcąc rozszerzyć wnioski płynące z poprzednich badań – pomiar ciepła i kompetencji uzupełniłam o pomiar moralności i asertywności. Z tego powodu zastosowałam wieloitemową skalę AC-IN (Abele i in., 2016), która umożliwiła zmierzenie szeroko rozumianej sprawczości i wspólnotowości oraz ich podwymiarów. Skala ta jednak – jak wskazywały rozmowy z badanymi prowadzone po badaniu – okazała się dla nich obciążająca, co mogło przekładać się na ich zmęczenie i znużenie badaniem. To wskazywało, że w kolejnych badaniach konieczne jest skrócenie procedury.

Ponadto, z uwagi na dysproporcję dotyczącą płci osób badanych (przewaga kobiet nad mężczyznami), generalizacja otrzymanych wyników jest utrudniona, co sugerowało, że w kolejnych badaniach należy zatroszczyć się o większą reprezentatywność obu płci w grupie badanej. Wreszcie, bezpośredni kontakt eksperymentatora z badanymi za pośrednictwem wideo-komunikatora mógł sprawić, że w mniejszym stopniu czuli się oni anonimowi, co z kolei mogło przekładać się na tendencyjność udzielanych przez nich odpowiedzi. Wskazywało to, że dalszych badaniach warto zastosować inną procedurę, aby zweryfikować, na ile uzyskane efekty generują niezależnie od zastosowanych metod badawczych.

7. Badanie 2

7.1. Cel badania

Badanie 2 zaprojektowane zostało w celu replikacji zaobserwowanych w Badaniu 1 efektów leżących na spostrzeganej wspólnotowości, sprawczości i ich podwymiary (H1, P1) oraz spostrzeganej bezradności (H2, P2). Testowało też czy efekty te moderowane są przez podłoże emocjonalne oraz czy zależność tę wyjaśnia spostrzegana stosowność reakcji (H5, P3). Dodatkowo, sprawdzało, czy kontekst (prywatny vs publiczny) może moderować efekt obecności leżących na spostrzeganej wspólnotowości i sprawczości oraz czy zależy to od spostrzeganej stosowności reakcji (H6 i P4). Jednocześnie, mając na uwadze konieczność skrócenia procedury, w Badaniu 2 zrezygnowałam z testowania efektów leżących na spostrzeganej szczerości, jak również intencje udzielenia pomocy, w przypadku których nie odnotowałam roli podłoża emocjonalnego.

7.2. Metoda

7.2.1. Osoby badane

W badaniu wzięło udział 120 osób, w tym 62 mężczyzn, 56 kobiet oraz dwie osoby, które wybrały opcję „inna/nie chcę podawać tej informacji”. Wiek badanych mieścił się w przedziale 18-52 lat ($M = 26,45$; $SD = 8,19$). Próba Badania 2 była więc lepiej zbalansowana pod względem płci i wieku od próby Badania 1. Badani byli osobami pochodzenia polskiego, rekrutowanymi za pomocą platformy Prolific, która uznawana jest za jedną z najlepszych platform do zbierania danych online (Douglas i in., 2023). Za udział w eksperymencie badani otrzymali wynagrodzenie £1,75. Liczebność grupy eksperymentalnej obliczona została *a priori* za pomocą SuperPower Shiny App (Lakens & Caldwell, 2022). Analiza wskazała, że do wykrycia średniej siły efektu interakcji trzech czynników ($f = 0,25$) w zastosowanym schemacie wewnątrzgrupowym z mocą równą 0,95, próba powinna liczyć minimum 100 osób.

7.2.2. Materiały bodźcowe

W Badaniu 2, do manipulacji obecnością łez, wykorzystałam tę samą pulę fotografii, której użyłam w Badaniu 1 (Zickfeld i in. 2021; por. rozdz. 1.3). Z kolei do manipulacji podłożem emocjonalnym, jak i kontekstem wystąpienia ekspresji, użyłam winiet sytuacyjnych, które zastosowałam w Badaniu 1 (Wągrowska i Wróbel, 2022). Winiety te, na potrzeby Badania 2, zostały jednak zmodyfikowane w taki sposób, żeby – oprócz informacji o odczuwanej emocji – zawierały też informację dotyczącą tego, czy emocja ta pojawiła się w kontekście prywatnym czy publicznym. Słowem, do stworzonych już i użytych w Badaniu 1 winiet (por. Załącznik A) – na podstawie opisanej w winiecie sytuacji – dopasowałam kontekst wskazujący, czy sytuacja ta miała miejsce w przestrzeni prywatnej czy publicznej. Sytuacje o charakterze prywatnym najczęściej miały miejsce w domu, w odosobnieniu lub towarzystwie osób bliskich (np. *Jest szczęśliwy/a, bo właśnie odwiedził go/ją przyjaciel, którego dawno nie widział/a; Jest smutny/a, bo podczas rozmowy telefonicznej ze znajomym usłyszał/a niemiłą uwagę dotyczącą swojego wyglądu*). Do stworzenia winiet opisujących sytuacje o charakterze publicznym, użyłam natomiast przykładów miejsc w przestrzeni publicznej, gdzie najczęściej można spotkać innych (często obcych) ludzi, np. lotnisko, dworzec, restauracja czy spotkanie służbowe (np. *Jest szczęśliwy/a, bo właśnie czeka na lotnisku na dawno niewidzianego przyjaciela; Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie usłyszał/a niemiłą uwagę dotyczącą swojego wyglądu*). Wstępne wersje stworzonych opisów przedyskutowano w zespole badawczym, część z nich przeformułowano, co finalnie pozwoliło stworzyć zmodyfikowane winiety użyte w Badaniu 2 (por. Załącznik B).

7.2.3. Zmienne zależne

Podobnie jak w Badaniu 1, pod każdym ze zdjęć badani dokonywali oceny osoby widocznej na zdjęciu w zakresie kilku zmiennych. Tym razem jednak, w odpowiedzi na informacje zwrotne od osób badanych dotyczące złożoności i czasochłonności Badania 1, wprowadziłam kilka kodyfikacji.

Po pierwsze, zmieniłam sposób pomiaru spostrzeganej wspólnotowości i spostrzeganej sprawczości. Mianowicie, w Badaniu 2, spostrzegana wspólnotowość, sprawczość oraz ich podwymiary były mierzone za pomocą wybranych itemów zaczerpniętych ze skali AC-IN autorstwa Abele i wsp. (2016). Do pomiaru każdego z wymiarów wybrałam po dwa itemy, które w polskojęzycznej wersji skali miały postać przymiotników⁴ i były jak najbardziej treściowo zbliżone do wymiaru, który opisują (np. *kompetentny* dla wymiaru *kompetencja*; *serdeczny* dla wymiaru *ciepło*). Dodatkowo, w procesie selekcji kierowałam się raportowanymi przez autorów skali wartościami ładunków czynnikowych dla poszczególnych itemów ($> 0,40$), pilnując przy tym, aby każdy z wybranych itemów był diagnostyczny wyłącznie dla danego wymiaru (tj. pomięłam itemy, które ładowały więcej niż jeden wymiar na poziomie $\geq 0,40$). W efekcie, do pomiaru ciepła użyłam itemów: *serdeczny* (*warm*) i *troskliwy* (*caring*), do pomiaru moralności: *sprawiedliwy* (*just*) i *godny zaufania* (*trustworthy*), asertywności: *pewny siebie* (*self-confident*) i *dominujący* (*feel superior*), kompetencji: *kompetentny* (*competent*) i *inteligentny* (*intelligent*). Podobnie jak w Badaniu 1, uczestnicy zostali poproszeni o wskazanie, jak dalece każda z tych cech opisywała osobę przedstawioną na fotografii. Ocen dokonywali na 5-stopniowej skali od -2 do 2, gdzie wartość 0 oznaczała *trudno powiedzieć*, wartości -1 i 1 – *ta osoba jest taka w pewnym stopniu*, a wartości -2 i 2 – *ta osoba jest taka w dużym stopniu*. Rzetelność obu nadrzędnych skal mierzona była współczynnikiem omega McDonalda i wynosiła $\omega = 0,78$ dla wymiaru wspólnotowości i $\omega = 0,63$ dla wymiaru sprawczości. Rzetelność podwymiarów mierzona była za pomocą rho-Spearmana i wahała się od $r_s = 0,45$ (w przypadku moralności) do $r_s = 0,56$ (w przypadku ciepła).

Po drugie, wśród zmiennych dodatkowych uwzględniłam tylko te, dla których odnotowałam istotny wpływ podłoża emocjonalnego, tj. spostrzeganą bezradność ($\omega = 0,84$) i stosowność reakcji. Obie zmienne mierzone były w ten sam sposób i za pomocą tych samych skal, które zastosowane zostały w Badaniu 1.

⁴ Niektóre itemy w wersji polskiej miały postać dłuższych zwrotów (np. *reliable* przetłumaczono jako *można na nim polegać*), dlatego je pominęłam.

7.2.4. Procedura

Procedura Badania 2 zbliżona była do procedury Badania 1, z tym że tym razem badanie odbywało się online, jednakże bez jednoczesnego kontaktu badanego z eksperymentatorem w czasie rzeczywistym. Zmiana ta była motywowana możliwym brakiem poczucia anonimowości przez osoby badane, co mogło przełożyć się na ryzyko tendencyjności udzielanych przez nich odpowiedzi. Stąd, w Badaniu 2 każdy badany otrzymał link do badania w formie online. Tak jak w Badaniu 1, na początku procedury każdy badany został poinformowany o celu badania oraz zapewniony, że bardziej szczegółowe informacje dotyczące celu badania zostaną mu udzielone po jego ukończeniu. Dodatkowo, każdy badany został poproszony o wypełnienie formularza świadomej zgody na udział w badaniu oraz formularza zgody na przetwarzanie danych osobowych.

Badanie przeprowadzone zostało w schemacie 2 obecność łez (obecne, nieobecne) x 4 emocja (szczęście, smutek, złość, strach) x kontekst (prywatny, publiczny). Wszystkie trzy czynniki miały charakter wewnątrzobiektywny. Każdy badany został wystawiony na ekspozycję 16 losowo wybranych fotografii kobiet lub mężczyzn (8 fotografii przedstawiających osoby ze łzami i 8 fotografii przedstawiających osoby bez widocznych łez). Do każdej fotografii wylosowana została jedna winieta sytuacyjna, umieszczona nad fotografią, wskazująca na konkretną emocję (*szczęście, smutek, złość, strach*) i kontekst (*prywatny, publiczny*). Pod każdą z fotografii oraz towarzyszącą jej winietą znajdował się zestaw skal, na których badani oceniali pokazaną im osobę pod względem spostrzeganej *wspólnotowości* i *sprawczości*, spostrzeganej *bezradności*, jak i spostrzeganej *stosowności* reakcji tej osoby.

7.3. Wyniki

Statystyki opisowe i korelacje dla wszystkich zmiennych uwzględnionych w Badaniu 2 przedstawia Tabela 11.

Tabela 11*Średnie, odchylenia standardowe i korelacje dla zmiennych w Badaniu 2 (n = 120)*

Zmienna	<i>M</i>	<i>SD</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Ciepło	0,40	0,42							
2. Moralność	0,24	0,38	0,73***						
3. Wspólnotowość	0,32	0,37	0,94***	0,92***					
4. Asertywność	-0,26	0,28	-0,05	0,13	0,04				
5. Kompetencja	0,08	0,36	0,50***	0,78***	0,68***	0,33***			
6. Sprawczość	-0,09	0,26	0,32***	0,60***	0,49***	0,76***	0,86***		
7. Bezradność	4,22	0,61	0,39***	0,32***	0,38***	-0,21*	0,22*	0,03	
8. Stosowność	4,04	0,71	0,45***	0,48***	0,50***	0,06	0,41***	0,32***	0,35***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

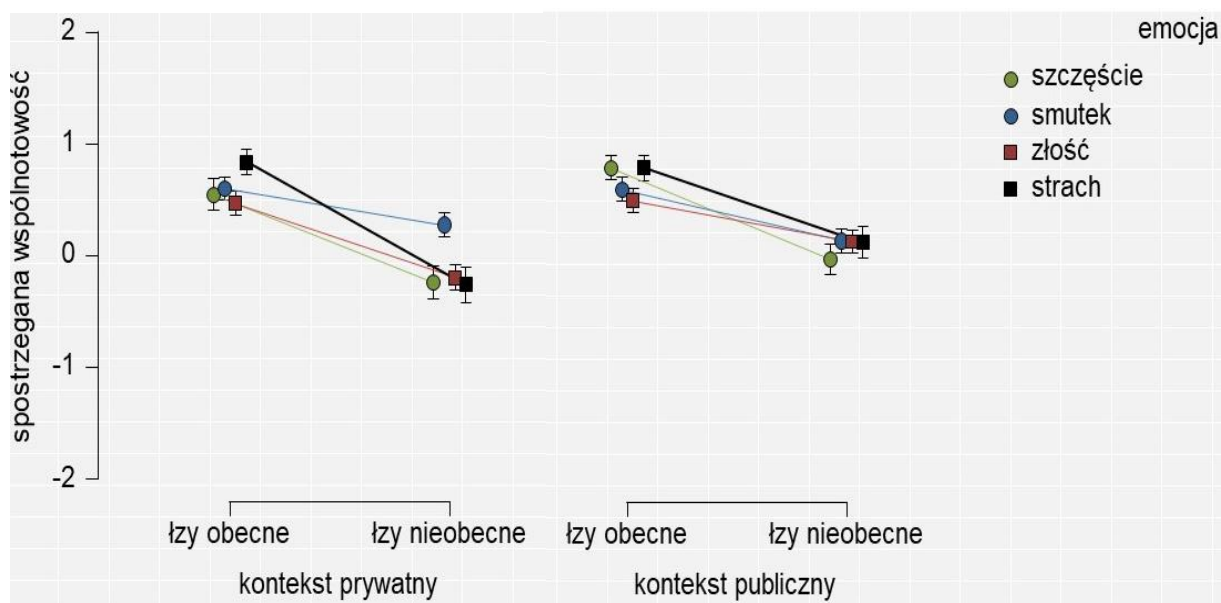
7.3.1. Spostrzegana wspólnotowość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

W celu sprawdzenia, czy obecność łez, ich podłoże emocjonalne oraz kontekst ich wystąpienia wpływały na percepcję ocenianych osób, przeprowadziłam trójczynnиковą analizę wariancji w schemacie 2 obecność łez (łzy obecne, łzy nieobecne) x emocja (szczęście, smutek, złość, strach) x kontekst (prywatny, publiczny). Zarówno obecność łez, emocja, jak i kontekst pełniły rolę czynników wewnątrzobiektywnych. Analogicznie jak w Badaniu 1, w przypadku odnotowania istotnego efektu interakcji między obecnością łez a pozostałymi czynnikami, analizę uzupełniałam serią kontrastów odpowiadających sformułowanym hipotezom i pytaniom badawczym.

Pierwszą analizowaną zmienną zależną była spostrzegana wspólnotowość. Analiza wykazała efekt główny łez, $F(1,119) = 247,33$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,68$, zgodnie z którym, osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej wspólnotowe ($M = 0,64$; $SD = 0,44$) niż osoby bez widocznych łez ($M = -0,01$; $SD = 0,44$). Istotny był także efekt interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 6,19$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,05$ (por. Wykres 11). Mianowicie, obecność łez nasilała spostrzeganą wspólnotowość w przypadku każdej z emocji, wyrażanej zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym, jednak w sytuacjach o charakterze prywatnym oceny te były bardziej zróżnicowane (por. Tabela 12). W przypadku osób przedstawionych w kontekście prywatnym najsilniejszy efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość odnotowałam dla strachu, a najslabszy dla smutku. Wpływ łez na oceny wspólnotowości osób, które przedstawiono w sytuacjach o charakterze publicznym, był natomiast moderowany przez wyrażaną emocję w mniejszym stopniu niż oceny w sytuacjach o charakterze prywatnym: obecność łez nieznacznie silniej nasilała oceny wspólnotowości, gdy ronieniu łez w sytuacjach publicznych towarzyszyły szczęście i strach, niż wtedy, gdy były to złość i smutek.

Wykres 11

Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 12

Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów

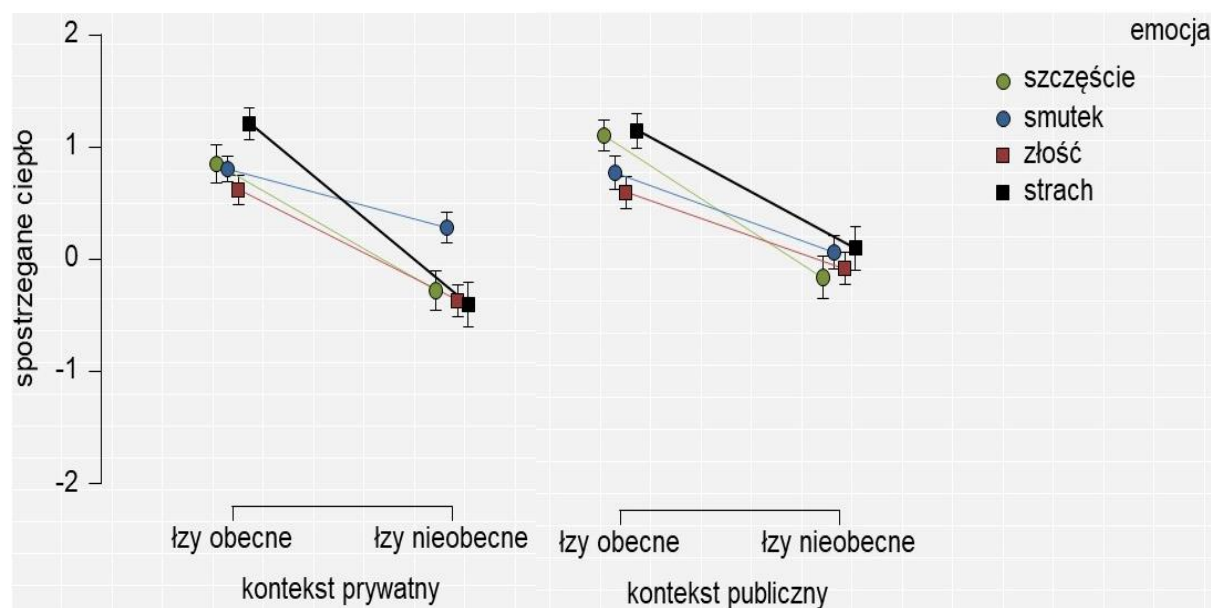
Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	0,55	0,90	-0,24	0,85	9,15	852,27	< 0,001	0,84
	smutek	0,60	0,57	0,28	0,66	3,81	852,27	< 0,001	0,35
	złość	0,47	0,67	-0,20	0,72	7,77	852,27	< 0,001	0,71
	strach	0,84	0,65	-0,26	0,99	12,79	852,27	< 0,001	1,17
publiczny	szczęście	0,79	0,69	-0,02	0,80	9,51	852,27	< 0,001	0,87
	smutek	0,60	0,67	0,14	0,73	5,39	852,27	< 0,001	0,49
	złość	0,50	0,62	0,13	0,66	4,30	852,27	< 0,001	0,39
	strach	0,79	0,74	0,13	0,94	7,77	852,27	< 0,001	0,71

Kolejną analizowaną zmienną zależną było spostrzegane ciepło (podwymiar wspólnotowości). Analiza wykazała, że osoby z widocznymi łzami oceniane były wyżej na skali ciepła ($M = 0,89$; $SD = 0,50$) niż osoby bez widocznych łez ($M = -0,10$; $SD = 0,55$), $F(1,119) =$

291,02; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,71$. Wykazany efekt łoż moderowany był przez emocję i kontekst, o czym świadczy istotny efekt interakcji tych trzech czynników, $F(3,357) = 7,11$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,06$ (por. Wykres 12). Seria kontrastów pokazała, że obecność łoż nasilała spostrzegane ciepło w przypadku każdej z emocji, zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym, ale – podobnie jak w przypadku wspólnotowości – oceny dokonywane w kontekście prywatnym były bardziej zróżnicowane (por. Tabela 13). Gdy badani oceniali osoby w kontekście prywatnym, najsilniejszy efekt łoż na spostrzegane ciepło odnotowano dla strachu, a najsłabszy – dla smutku. W sytuacjach o charakterze publicznym emocja w mniejszym stopniu moderowała wpływ łoż na oceny dotyczące ciepła. Najsilniejszy efekt łoż zaobserwowano wówczas dla szczęścia, a najsłabszy dla smutku i złości.

Wykres 12

Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łoż, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 13*Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów*

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	0,85	1,09	-0,28	1,02	10,13	787,97	< 0,001	0,92
	smutek	0,80	0,65	0,28	0,81	4,67	787,97	< 0,001	0,43
	złość	0,62	0,80	-0,37	0,84	8,90	787,97	< 0,001	0,81
	strach	1,21	0,82	-0,40	1,21	14,47	787,97	< 0,001	1,32
publiczny	szczęście	1,11	0,85	-0,15	1,07	11,26	787,97	< 0,001	1,03
	smutek	0,78	0,85	0,08	0,89	6,32	787,97	< 0,001	0,58
	złość	0,61	0,79	-0,07	0,83	6,06	787,97	< 0,001	0,55
	strach	1,15	0,93	0,11	1,19	9,31	787,97	< 0,001	0,85

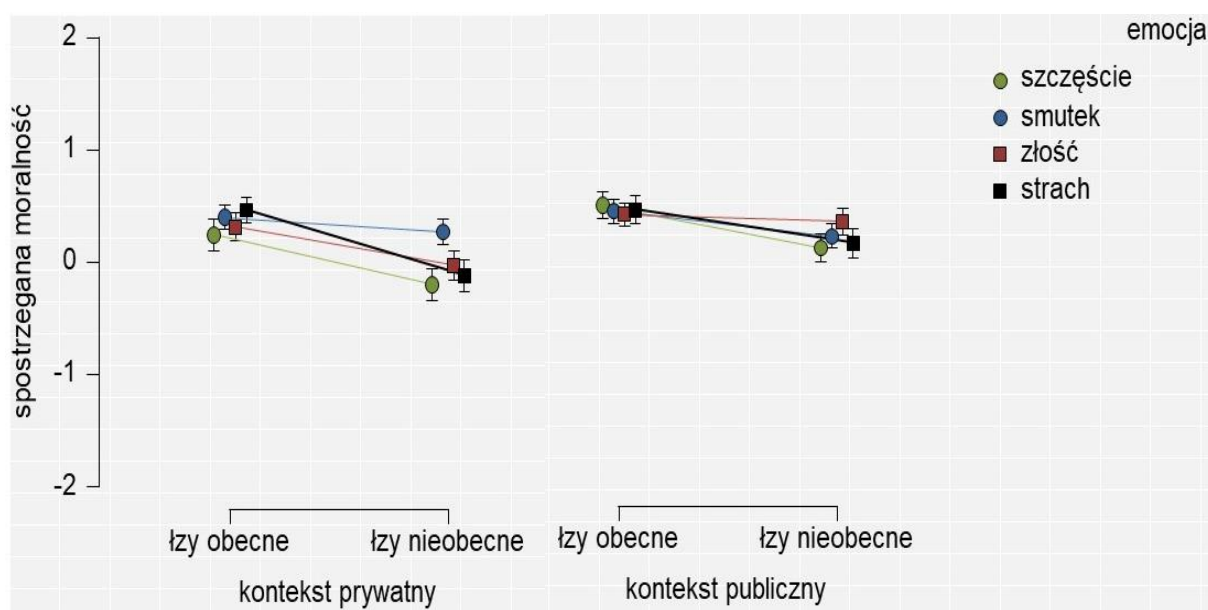
W dalszej kolejności przeprowadzono analizę dla spostrzeganej moralności (podwymiaru wspólnotowości). Zaobserwowałam, że osoby z widocznymi łzami oceniane były wyżej na skali moralności ($M = 0,39$; $SD = 0,44$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,09$; $SD = 0,43$), $F(1,119) = 60,27$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,34$. Efekt interakcji łez, emocji i kontekstu również był istotny, $F(3,357) = 2,70$; $p = 0,045$; $\eta_p^2 = 0,02$ (por. Wykres 13). Analiza kontrastów wykazała, że obecność łez nasilała spostrzeganą moralność w przypadku każdej emocji z wyjątkiem smutku w kontekście prywatnym, natomiast w kontekście publicznym – w przypadku każdej emocji z wyjątkiem złości, z tym, że siła tych efektów była relatywnie słaba (por. Tabela 14).

Podsumowując, przeprowadzona seria analiz wykazała, że obecność łez sprawiała, że przedstawione na zdjęciach osoby oceniane były jako bardziej wspólnotowe, w tym cieplejsze i bardziej moralne, przy czym efekty odnotowane dla moralności były wyraźnie słabsze. Okazało się również, że podłoże emocjonalne stanowiło istotny czynnik moderujący efekt łez na dokonywane przez badanych oceny, przy czym moderacja ta była bardziej wyraźna w kontekście prywatnym niż publicznym. Co istotne, w przypadku smutku wyrażanego w kontekście prywatnym, efekt łez na oceny wspólnotowości i ciepła był wyraźnie słabszy niż dla pozostałych emocji, a w przypadku ocen moralności w ogóle zanikał. Najsilniejszy pozytywny efekt łez na dokonywane oceny odnotowałam natomiast dla strachu. Oceny osób płaczących i

niepłaczących przedstawionych w kontekście publicznym były natomiast w mniejszym stopniu modyfikowane przez podłoże emocjonalne, przy czym efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość i ciepło był silniejszy w przypadku szczęścia, a słabszy w przypadku smutku i złości. Co istotne również, w przypadku, gdy badani oceniali poziom moralności, łzy przestawały grać rolę, gdy ich okazywaniu w kontekście publicznym towarzyszyła złość.

Wykres 13

Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 14*Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów*

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	0,24	0,86	-0,20	0,81	5,16	884,56	< 0,001	0,47
	smutek	0,40	0,65	0,27	0,59	1,56	884,56	0,120	0,14
	złość	0,31	0,76	-0,03	0,78	3,99	884,56	< 0,001	0,36
	strach	0,46	0,70	-0,12	0,88	6,82	884,56	< 0,001	0,62
publiczny	szczęście	0,48	0,74	0,10	0,73	4,43	884,56	< 0,001	0,40
	smutek	0,43	0,69	0,20	0,75	2,58	884,56	0,010	0,24
	złość	0,40	0,65	0,33	0,69	0,73	884,56	0,465	0,07
	strach	0,44	0,80	0,14	0,84	3,46	884,56	< 0,001	0,32

7.3.2. Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Kolejnym krokiem było przeprowadzenie analizy dla spostrzeganej bezradności. Wykazała ona efekt główny łez, $F(1,119) = 455,42$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,79$, zgodnie z którym osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej bezradne ($M = 5,24$; $SD = 0,81$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 3,19$; $SD = 0,81$). Zaobserwowano też istotny efekt interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 7,89$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,06$ (por. Wykres 14).

Przeprowadzona analiza kontrastów ujawniła, że obecność łez wzmacniała spostrzeganą bezradność zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym, z tym, że w oceny dokonywane w kontekście prywatnym były bardziej zróżnicowane (por. Tabela 15). W sytuacjach o charakterze prywatnym obecność łez zdecydowanie najsłabiej wpływała na oceny dotyczące spostrzeganej bezradności, gdy oceniane osoby odczuwały smutek. Gdy badani oceniali osoby w kontekście publicznym, emocja nie różnicowała znacząco siły efektu łez.

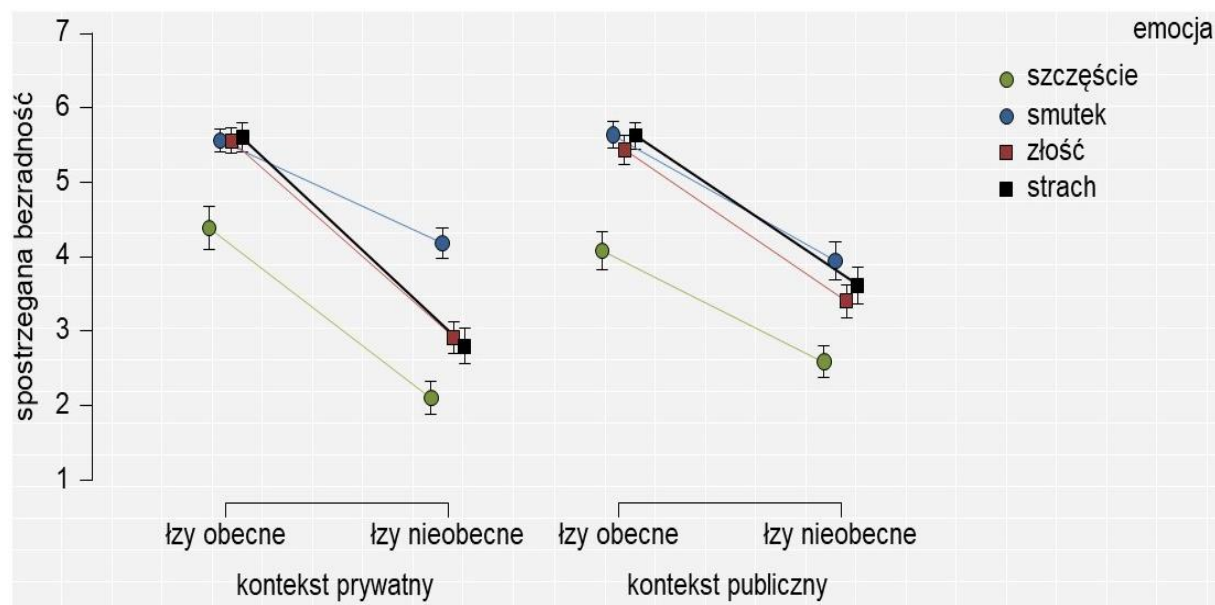
Tabela 15

Spostrzegana bezradność w zależności od obecności leż, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	4,39	1,60	2,11	1,35	14,15	642,52	< 0,001	1,29
	smutek	5,56	1,03	4,18	1,26	8,58	642,52	< 0,001	0,78
	złość	5,56	0,99	2,92	1,37	16,41	642,52	< 0,001	1,50
	strach	5,60	1,11	2,80	1,48	17,39	642,52	< 0,001	1,59
publiczny	szczęście	4,08	1,42	2,59	1,39	9,26	642,52	< 0,001	0,85
	smutek	5,64	0,97	3,94	1,61	10,53	642,52	< 0,001	0,96
	złość	5,44	1,07	3,40	1,46	12,62	642,52	< 0,001	1,15
	strach	5,63	0,99	3,62	1,56	12,49	642,52	< 0,001	1,14

Wykres 14

Spostrzegana bezradność w zależności od obecności leż, emocji i kontekstu

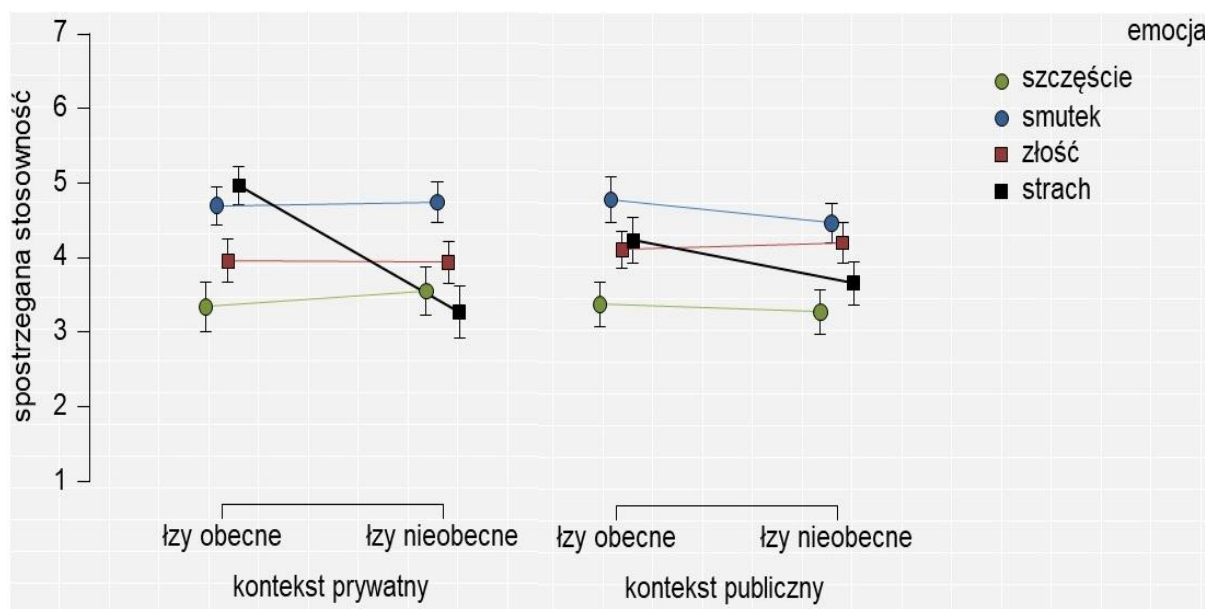
Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

7.3.3. Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Kolejną zmienną poddaną analizie była spostrzegana stosowność. Przeprowadzona analiza wykazała efekt główny łez, $F(1,119) = 6,08$; $p = 0,015$; $\eta_p^2 = 0,05$, wskazujący, że reakcja osób płaczących oceniana była jako bardziej stosowna ($M = 4,19$; $SD = 0,97$) niż reakcja osób, na twarzach których łzy się nie pojawiały ($M = 3,90$; $SD = 0,95$). Wykazano też istotny efekt interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 7,03$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,06$ (por. Wykres 15), który wynikał z tego, że zarówno w sytuacjach o charakterze prywatnym, jak i publicznym, jedyną emocją, w przypadku której obecność łez różnicowała oceny w zakresie spostrzeganej stosowności reakcji był strach, a siła tego efektu w kontekście prywatnym była umiarkowana, podczas gdy w kontekście publicznym efekt ten był znacznie słabszy (por. Tabela 16).

Wykres 15

Spostrzegana stosowność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 16

Spostrzegana stosowność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	3,34	2,00	3,55	1,81	-0,98	715,99	0,330	-0,09
	smutek	4,70	1,48	4,74	1,50	-0,20	715,99	0,845	-0,02
	złość	3,96	1,69	3,94	1,66	0,08	715,99	0,938	0,01
	strach	4,97	1,51	3,27	2,06	7,96	715,99	< 0,001	0,73
publiczny	szczęście	3,39	1,84	3,29	1,75	0,47	715,99	0,640	0,04
	smutek	4,79	1,70	4,48	1,52	1,44	715,99	0,150	0,13
	złość	4,13	1,61	4,22	1,60	-0,43	715,99	0,668	-0,04
	strach	4,25	1,71	3,68	1,86	2,69	715,99	0,007	0,25

7.3.4. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji

W kolejnym kroku sprawdziłam, czy efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość mediowany jest przez spostrzeganą stosowność reakcji oraz czy emocje moderują ten efekt. Podobnie jak w przypadku Badania 1, które również prowadzone było w schemacie wewnątrzgrupowym, zastosowałam wielopoziomową moderowaną mediację (*multilevel moderated mediation*), korzystając z makra MLmed (Rockwood & Hayes, 2017) i stosując estymację metodą największej wiarygodności ML (*maximum likelihood*) i 10.000 próbek Monte Carlo. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), stosowność jako mediator (M1), spostrzeganą wspólnotowość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 6). Zmienną moderującą przekategoryzowałam z wykorzystaniem metody *dummy coding* w taki sposób, że 1 oznaczało emocję bazową, do której porównywałam pozostałe emocje (zakodowane jako 0). Dla każdej z emocji bazowych wykonałam osobną analizę. Wykazała ona istotny efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,05$; $SE = 0,01$; 95% CI: [0,02; 0,07]). Efekt ten był moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do szczęścia, złości i strachu. Efekt

pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały szczęście i złość, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 17).

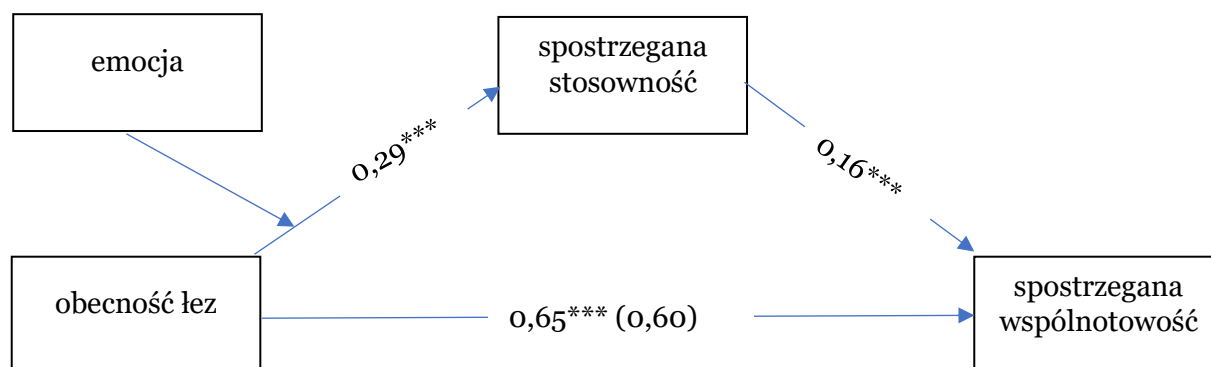
Tabela 17

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością wyjaśnianą przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	-0,07	[-0,13; -0,02]
Smutek	-0,03	[-0,09; 0,02]
Złość	-0,07	[-0,13; -0,01]
Strach	0,18	[0,12; 0,24]

Rysunek 6

Pośrednicząca rola spostrzeganego stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

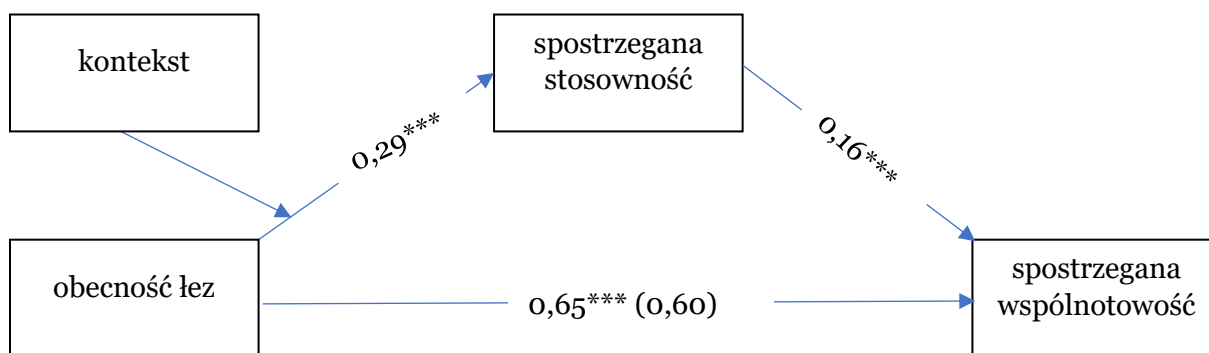
Analogiczną analizę moderowanej mediacji przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,05$; $SE = 0,01$; 95% CI: [0,02; 0,07]) moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), spostrzeganą

stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzegana wspólnotowość jako zmienna zależna (Y), a kontekst jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 7).

Efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji okazał się nie być moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = -0,02$; 95% CI: $[-0,07; 0,03]$).

Rysunek 7

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Podsumowując, przeprowadzone analizy wykazały efekt obecności łez na spostrzeganą stosowność reakcji, tylko wtedy, gdy oceniane osoby przeżywały strach, co wyraźnie silniej zarysowało się w kontekście prywatnym. Co więcej, badanie wykazało, że efekt obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość mediowany był przez spostrzeganą stosowność reakcji, a efekt ten moderowany był przez emocję. Mianowicie, wspomniany efekt pośredni był wyraźnie silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i nieznacznie słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały szczęście i złość, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje.

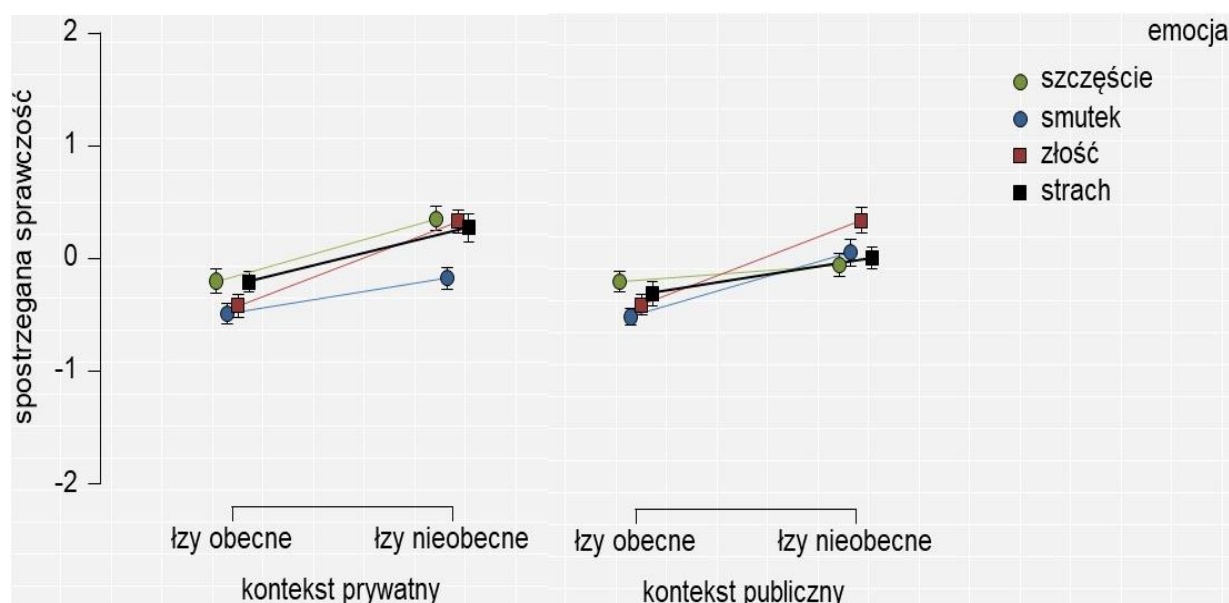
7.3.5. Spostrzegana sprawczość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Kolejna analiza ujawniła, że osoby z widocznymi łzami oceniane były niżej na skali sprawczości ($M = -0,34$; $SD = 0,42$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,15$; $SD = 0,28$), $F(1,119) = 115,72$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,49$. Efekt ten był moderowany przez emocję i kontekst, na co wskazuje istotny efekt wszystkich trzech czynników, $F(3,357) = 8,85$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,07$ (por. Wykres 16).

Analiza kontrastów wykazała, że obecność łez obniżała spostrzeganą sprawczość w przypadku każdej emocji wyrażanej w kontekście prywatnym, podczas gdy w kontekście publicznym – w przypadku każdej emocji z wyjątkiem szczęścia (por. Tabela 18). Gdy badani oceniali osoby w kontekście prywatnym, najsilniejszy efekt łez odnotowano dla złości, a najsłabszy dla smutku. Gdy badani oceniali osoby w kontekście publicznym, efekt łez był najsilniejszy, gdy oceniane osoby odczuwały złość, natomiast w przypadku szczęścia nie odnotowano wpływu łez na oceny dotyczące spostrzeganej sprawczości.

Wykres 16

Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 18

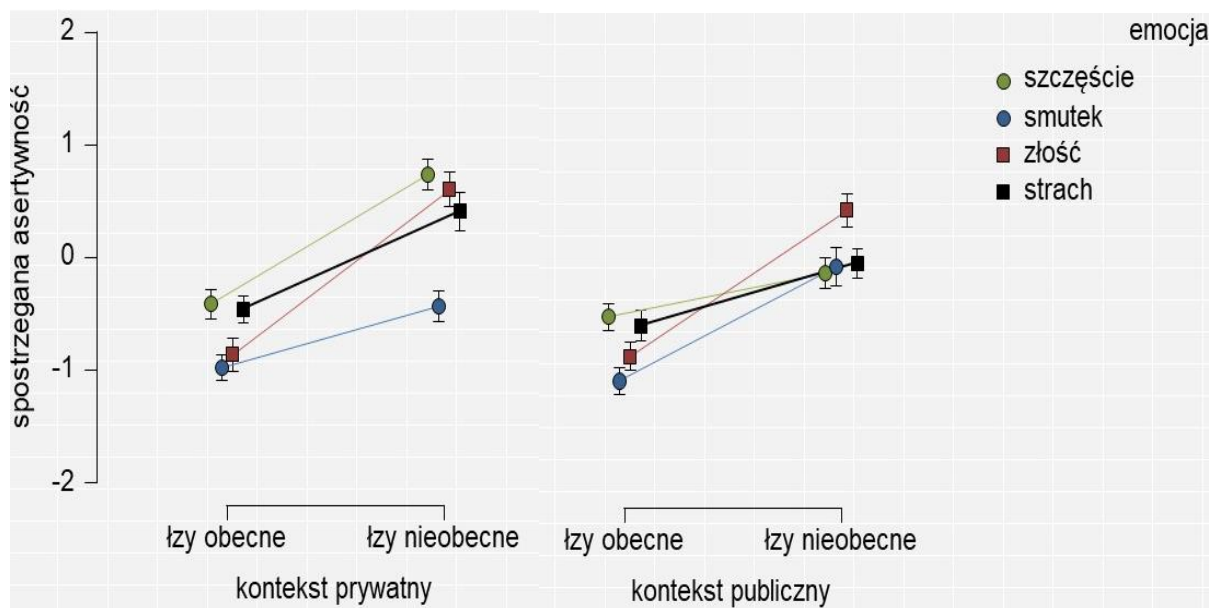
Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	-0,20	0,67	0,35	0,60	-7,13	674,68	< 0,001	-0,65
	smutek	-0,49	0,56	-0,18	0,59	-4,02	674,68	< 0,001	-0,37
	złość	-0,42	0,66	0,33	0,54	-9,62	674,68	< 0,001	-0,88
	strach	-0,21	0,60	0,27	0,66	-6,16	674,68	< 0,001	-0,56
publiczny	szczęście	-0,19	0,61	-0,04	0,57	-1,96	674,68	0,051	-0,18
	smutek	-0,50	0,49	0,07	0,67	-7,32	674,68	< 0,001	-0,67
	złość	-0,39	0,61	0,36	0,61	-9,65	674,68	< 0,001	-0,88
	strach	-0,29	0,70	0,02	0,53	-4,05	674,68	< 0,001	-0,37

Następną analizę przeprowadzono dla spostrzeganej asertywności (podwymiaru sprawczości). Analiza wykazała efekt główny łez, $F(1,119) = 236,38$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,67$, wskazujący, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako mniej asertywne ($M = -0,72$; $SD = 0,47$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,19$; $SD = 0,37$). Istoty był także efekt interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 16,82$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,12$ (por. Wykres 17).

Wykres 17

Spostrzegana asertywność w zależności od obecności leż, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

W kolejnym kroku przeprowadzono analizę kontrastów, która wykazała, że obecność leż obniżała spostrzeganą asertywność w przypadku każdej emocji, wyrażanej zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym, przy czym w kontekście prywatnym oceny te były bardziej zróżnicowane (por. Tabela 19). Najsilniejszy efekt leż na spostrzeganą asertywność w kontekście prywatnym zaobserwowano dla złości, a najsłabszy dla smutku. Gdy badani oceniali osoby w kontekście publicznym, najsilniejszy efekt leż odnotowano w sytuacji, gdy oceniane osoby odczuwały złość, a najsłabszy, gdy wyrażaną emocją było szczęście.

Tabela 19

Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów

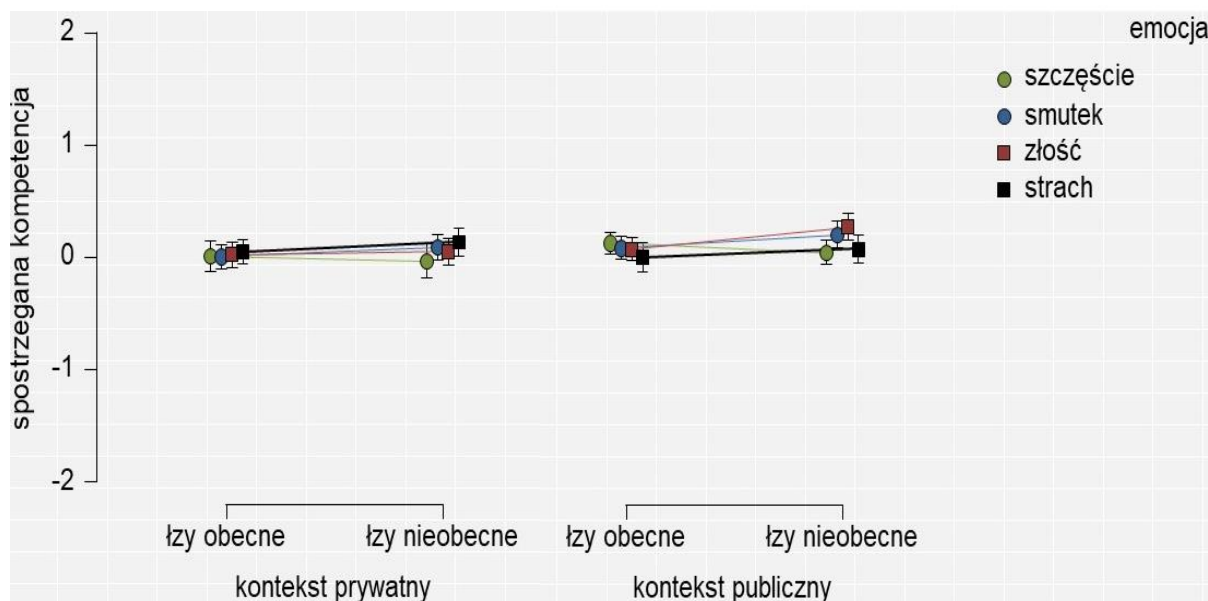
Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	-0,41	0,77	0,74	0,76	-11,26	674,86	< 0,001	-1,03
	smutek	-0,98	0,71	-0,44	0,80	-5,31	674,86	< 0,001	-0,48
	złość	-0,86	0,85	0,60	0,77	-14,36	674,86	< 0,001	-1,31
	strach	-0,46	0,79	0,41	0,96	-8,53	674,86	< 0,001	-0,78
publiczny	szczęście	-0,50	0,74	-0,12	0,75	-3,80	674,86	< 0,001	-0,35
	smutek	-1,08	-0,70	-0,06	1,01	-9,96	674,86	< 0,001	-0,91
	złość	-0,86	0,76	0,44	0,77	-12,73	674,86	< 0,001	-1,16
	strach	-0,58	0,84	-0,03	0,71	-5,43	674,86	< 0,001	-0,50

Kolejną zmienną poddaną analizie była spostrzegana kompetencja (podwymiar sprawczości). Analiza nie wykazała efektu głównego łez, $F(1,119) = 1,53$; $p = 0,218$; $\eta_p^2 = 0,01$. Nie zaobserwowano też efektu interakcji łez i emocji, $F(3,357) = 1,88$; $p = 0,132$; $\eta_p^2 = 0,02$, ani łez i kontekstu, $F(1,119) = 0,60$; $p = 0,440$; $\eta_p^2 = 0,01$. Efekt interakcji łez, emocji i kontekstu również nie był istotny, $F(3,357) = 0,694$; $p = 0,556$; $\eta_p^2 = 0,01$ (por. Wykres 18).

Podsumowując, seria przeprowadzonych analiz wykazała, że obecność łez sprawiała, że osoby przedstawione na fotografiach spostrzegane były jako mniej sprawcze i mniej asertywne, jednakże nie mniej kompetentne. Co więcej, zarówno podłoże emocjonalne, jak i kontekst istotnie moderowały wpływ łez na oceny w zakresie spostrzeganej sprawczości i asertywności, choć efekty te były wyraźniejsze, gdy oceny te dotyczyły spostrzeganej asertywności, aniżeli sprawczości. W kontekście prywatnym, najsłabszy efekt łez, zarówno na spostrzeganą sprawczość, jak i asertywność odnotowano dla smutku, a najsilniejszy – dla złości. Gdy badani oceniali osoby w sytuacjach o charakterze publicznym, efekt łez na spostrzeganą sprawczość i asertywność był najsilniejszy w przypadku złości, a najsłabszy w przypadku szczęścia.

Wykres 18

Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

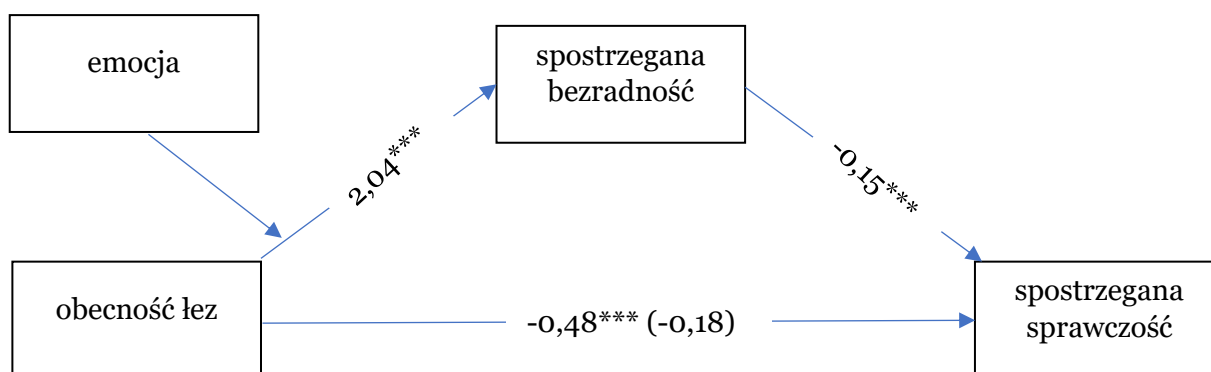
Podsumowując, seria przeprowadzonych analiz wykazała, że obecność łez sprawiała, że osoby przedstawione na fotografiach spostrzegane były jako mniej sprawcze i mniej asertywne, jednakże nie mniej kompetentne. Co więcej, zarówno podłoże emocjonalne, jak i kontekst istotnie moderowały wpływ łez na oceny w zakresie spostrzeganej sprawczości i asertywności, choć efekty te były wyraźniejsze, gdy oceny te dotyczyły spostrzeganej asertywności, aniżeli sprawczości. W kontekście prywatnym, najsłabszy efekt łez, zarówno na spostrzeganą sprawczość, jak i asertywność odnotowano dla smutku, a najsilniejszy – dla złości. Gdy badani oceniali osoby w sytuacjach o charakterze publicznym, efekt łez na spostrzeganą sprawczość i asertywność był najsilniejszy w przypadku złości, a najsłabszy w przypadku szczęścia.

7.3.6. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej bezradności

Następnie, stosując analizę moderowanej mediacji sprawdziłam, czy efekt łez na spostrzeganą sprawczość mediowany jest przez spostrzeganą bezradność i czy efekt ten moderowany jest przez emocję. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), spostrzegana bezradność jako mediator (M1), spostrzegana sprawczość jako zmienna zależna (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 8). Analiza wykazała istotny efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą bezradność ($b = -0,30$; $SE = 0,02$; 95% CI: $[-0,34; -0,26]$). Efekt ten okazał się moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do smutku, złości i strachu, tj. efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość i strach, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały smutek, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 20).

Rysunek 8

Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 20

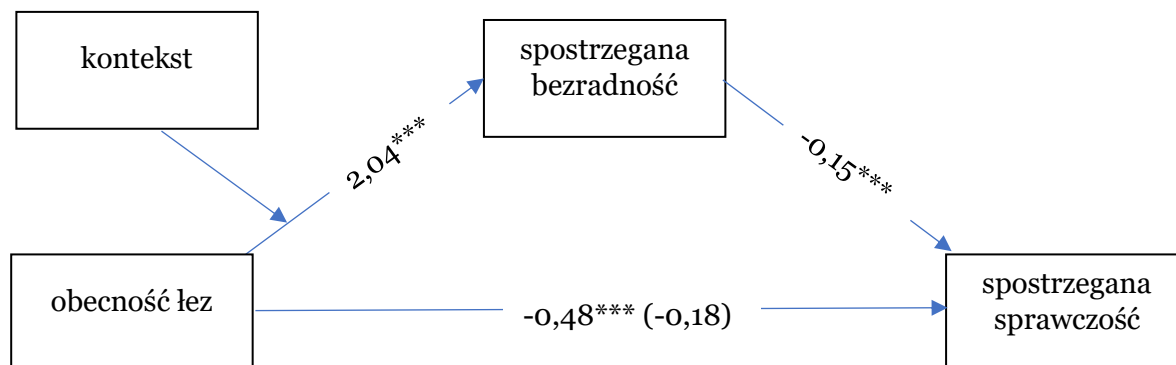
Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą bezradność: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	0,03	[-0,01; 0,07]
Smutek	0,10	[0,06; 0,14]
Złość	-0,06	[-0,10; -0,01]
Strach	-0,07	[-0,12; -0,03]

Analogiczną analizę moderowanej mediacji przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą bezradność moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), spostrzegana stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzegana sprawczość jako zmienna zależna (Y), a kontekst sytuacyjny jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 9). Analiza potwierdziła, że spostrzegana bezradność pełniła rolę pośredniczącą w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością ($b = -0,30$; $SE = 0,02$; 95% CI: [-0,34; -0,26]), a wykazany efekt okazał się być moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = 0,07$; 95% CI: [0,03; 0,11]). Efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście prywatnym niż wtedy, gdy przedstawione były w kontekście publicznym.

Rysunek 9

Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

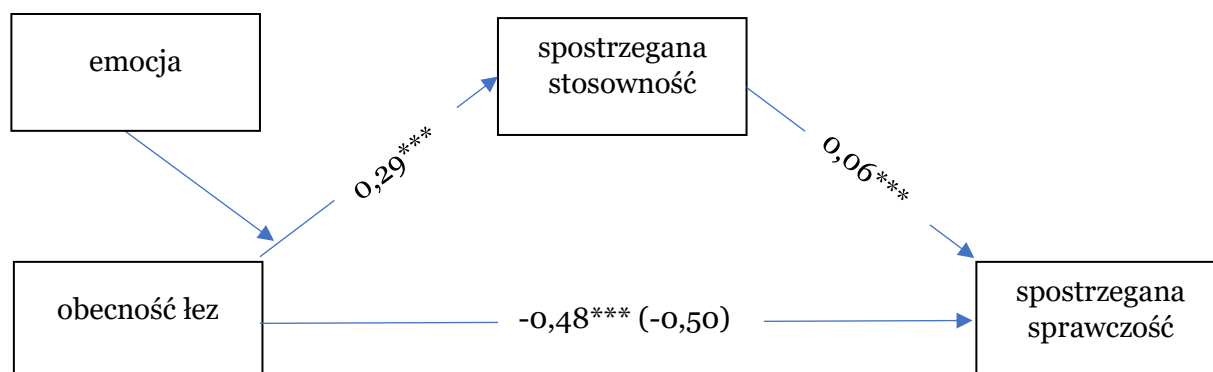
7.3.7. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji

W kolejnym kroku, stosując analizę moderowanej mediacji sprawdziłam, czy efekt łez na spostrzeganą sprawczość jest mediowany przez spostrzeganą stosowność reakcji i czy efekt ten moderują emocje. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 10). Analiza wykazała istotny efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,02$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[0,01; 0,03]$). Jednakże, kierunek zależności pomiędzy zmiennymi w modelu wskazywał na efekt supresji, a nie mediacji. Przeprowadzona przeze mnie analiza wykazała bowiem, że łzy obniżały spostrzeganą sprawczość ($b = -0,50$; $SE = 0,03$; 95% CI: $[-0,55; -0,45]$) i jednocześnie nasilały spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,29$; $SE = 0,08$; 95% CI: $[0,13; 0,46]$), która z kolei nasilała spostrzeganą sprawczość ($b = 0,06$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[0,04; 0,07]$). Wykazany efekt był dodatkowo moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do szczęścia, złości i strachu, a mianowicie efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby

wyrażały strach niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały szczęście i złość, niż wówczas, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 21).

Rysunek 10

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 21

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji

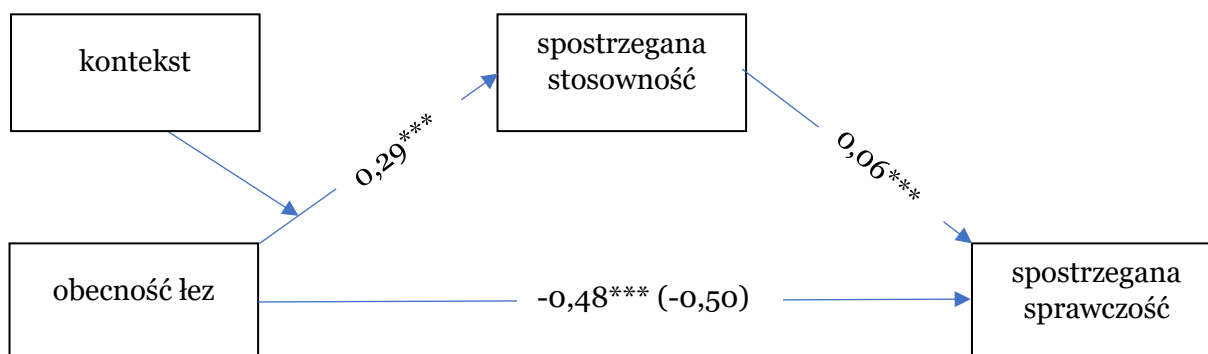
Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	-0,03	[-0,05; -0,01]
Smutek	-0,01	[-0,03; 0,01]
Złość	-0,03	[-0,05; -0,010]
Strach	0,06	[0,04; 0,09]

Analogiczną analizę przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a kontekst sytuacyjny jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 11). Analiza potwierdziła, że spostrzeganą stosowność reakcji pełniła rolę supresora w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością ($b = 0,02$; $SE =$

0,01; 95% CI: [0,01; 0,03]). Jednakże, wykazany efekt nie był moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = -0,01$; 95% CI: [-0,03; 0,01]).

Rysunek 11

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.4. Dyskusja

Badanie 2 miało na celu replikację wyników Badania 1. Dodatkowo, sprawdzało rolę kontekstu sytuacyjnego, który, zgodnie z najnowszymi doniesieniami (Wróbel i in., 2022; Zickfeld i in., 2021), może mieć istotny wpływ na to, jak spostrzegane są osoby płaczące.

7.4.1. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana wspólnotowość

Zgodnie z przewidywaniami sformułowanymi w H1, obecność łez pozytywnie wpływała na spostrzeganą wspólnotowość, a efekt ten zaobserwowano też dla podwymiarów wspólnotowości, tj. ciepła i moralności (choć w przypadku moralności był on zdecydowanie słabszy). Analogicznie jak w Badaniu 1, udało mi się zatem wykazać, że dotychczasowe doniesienia o pozytywnym wpływie obecności łez na spostrzegane ciepło (van de Ven i in., 2016; Zickfeld i Schubert, 2018; Zickfeld i in., 2021) można zgeneralizować na nadrzędny wymiar ciepła, tj. wspólnotowość, jak również rozszerzyć o pomijany do tej pory drugi

wymiar wspólnotowości – moralność. Uzyskane wyniki konsekwentnie zatem potwierdzają doniesienia o afiliacyjnym charakterze łez.

Podobnie jak w Badaniu 1, siła efektu łez na spostrzeganą wspólnotowość i jej podwymiary różniła się w zależności od emocjonalnego podłoża łez, a włączenie do modelu kontekstu (prywatnego vs. publicznego) dodatkowo modyfikowało obraz zależności pomiędzy łzami a ocenami w zakresie spostrzeganej wspólnotowości i jej podwymiarów. Badanie wykazało bowiem, że efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość i spostrzegane ciepło był silniejszy, gdy badani oceniali osoby w sytuacjach o charakterze prywatnym, dając tym samym częściowe potwierdzenie H6. Co ciekawe, w Badaniu 2 – zgodnie z H5 – wykazano, że uzyskane efekty są moderowane przez podłoże emocjonalne. Jednakże, w odróżnieniu od wyników otrzymanych w Badaniu 1, to strach był emocją, w przypadku której obecność łez najsilniej różnicowała oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości i spostrzeganego ciepła, zwłaszcza wtedy, gdy oceniane osoby były przedstawione w kontekście prywatnym. Prawdopodobnie informacja o tym, że osoba odczuwa strach i jednocześnie płacze, sugerowała, że osoba ta boi się, ponieważ znalazła się w sytuacji zagrożenia, a – co za tym idzie – może potrzebować pomocy i sygnalizuje to, roniąc łzy (por. rozdz. 6.4.3, 6.4.4). Fakt, iż efekt ten był silniejszy w sytuacjach o charakterze prywatnym niż publicznym, mógł natomiast wskazywać, że osoba, która się boi, jest sama w sytuacji zagrożenia, a zatem w większym stopniu potrzebuje pomocy niż wówczas, gdy przedstawiona sytuacja ma charakter publiczny. Można zatem domniemywać, że informacja o kontekście w sytuacji, gdy wyrażaną emocją jest strach, ułatwiała interpretację tej emocji i jej społecznego znaczenia (co w Badaniu 1, gdzie informacji o kontekście nie podawano, było utrudnione).

Dodatkowo, w sytuacjach o charakterze publicznym emocją, w przypadku której obecność łez silnie wpływała na oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości i spostrzeganego ciepła, było szczęście, co ponownie jest zgodne z H5. Jak dowiodły wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań pilotażowych (Wągrowaska i Wrobel, 2022), ludzie najczęściej płaczą ze szczęścia w sytuacjach, które dotyczą bliskich i dojrzałych relacji przyjacielskich, jak również tych o charakterze romantycznym. Można zatem przypuszczać, że

„łzy szczęścia” mają charakter silnie relacyjny i przeżywane są wraz z najbliższymi, co wskazuje na ich społeczny charakter, a tym samym tłumaczy, dlaczego w sytuacjach o charakterze publicznym szczęście najsilniej determinowało siłę efektu łez na wspólnotowość i ciepło.

Badanie 2 umożliwiło też replikację przewidywanego w H1 i zaobserwowanego w Badaniu 1 efektu, zgodnie z którym obecność łez wzmacniała spostrzeganą moralność ocenianej osoby (zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym). Należy jednak podkreślić, że siła tego efektu była dwukrotnie słabsza, w porównaniu z siłą efektu łez na spostrzegane ciepło. Podobnie jak w Badaniu 1, emocja w nieznacznym stopniu moderowała siłę tego efektu, gdy badani oceniali spostrzeganą moralność osób przedstawionych na fotografiach. Mianowicie, obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako bardziej moralne, gdy roniły łzy, jednakże obecność łez w ogóle nie miała znaczenia, gdy badani oceniali spostrzeganą moralność osób wyrażających smutek w kontekście prywatnym i złość w sytuacjach o charakterze publicznym.

Co istotne, mimo silnej korelacji między ciepłem i moralnością (por. Tabela 11; rozdz. 7.3), wzorzec wyników dla obu tych podwymiarów nie był identyczny, co wynika z konceptualnych różnic między nimi (Abele i Wojciszke, 2007; Abele in., 2016). Moralność, w odróżnieniu od ciepła, odwołuje się do przestrzegania zasad etyki (Brambilla i Leach, 2014; Kervyn i in., 2015; por. rozdz. 2.2), które w zależności od kontekstu, w jakim zachowanie miało miejsce, pozwalają interpretować je jako etyczne (moralne) albo nieetyczne (Björnsson, 2017). Można zatem domniemywać, że podwymiar ciepła jest bardziej uniwersalny, podczas gdy moralność okazuje się być warunkowana kontekstowo, co znajduje swoje potwierdzenie w literaturze (Montminy, 2007; Schein, 2020). Najprawdopodobniej więc informacje kontekstowe, jakie badani otrzymali, były niewystarczające, aby wnioskować o czyjejs moralności. Słowem, zabrakło dodatkowych szczegółów dookreślających samą sytuację, jak również samo zachowanie, jakie przedstawiona na fotografii osoba w tej sytuacji podjęła, tj. takich informacji, które mogłyby być interpretowane w odwołaniu do obowiązujących zasad etyki ważnych przy formułowaniu sądów moralnych (Björnsson, 2017).

Co ciekawe, wbrew H5, w Badaniu 2 zaobserwowano też, że łzy, którym towarzyszył smutek, w porównaniu do łez związanych z innymi emocjami, także słabiej wpływały na oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości lub jej podwymiarów. Możliwym wyjaśnieniem jest to, że – jak wspomniałam w rozdziale 1.2 – łzy utożsamiane są ze smutkiem i bezsilnością. Słowem, dodanie łez do twarzy, która już jest smutna, nie dodaje nowych informacji i – w efekcie – w mniejszym stopniu modyfikuje to, jak ekspresja ta zostanie oceniona, niż wtedy, gdy łzy towarzyszą przeżywaniu innych emocji.

Podsumowując, fakt, iż obecność łez nasilała oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości oraz jej podwymiarów oznacza, że afiliacyjny charakter łez przekłada się na ocenę całości ekspresji emocjonalnej jako bardziej afiliacyjnej wtedy, gdy ekspresji tej towarzyszą łzy, niż wówczas, gdy łzy nie występują. Wyniki przeprowadzonego badania zdają się też wskazywać na zależność kontekstową, jaka cechuje wydawanie sądów związanych ze spostrzeganą moralnością. Niniejsze badanie wykazało bowiem, że efekt łez na spostrzeganą moralność był ponad dwukrotnie słabszy niż ten sam efekt na spostrzegane ciepło, potwierdzając tym samym istnienie różnic jakościowych pomiędzy ciepłem i moralnością, sygnalizowanych w literaturze przedmiotu (Abele i Wojciszke, 2007; Abele in., 2016; Abele i in., 2021; por. rozdz. 2). Dyskutowane wyniki wskazują tym samym zasadność uwzględnienia podwymiarów wspólnotowości podczas badania wpływu łez na oceny społeczne, zwłaszcza, że – jak już wspomniałam – podwymiar moralności był dotychczas rzadko uwzględniany w badaniach (por. rozdz. 6.4.1). Dodatkowo, wyniki Badania 1 skłaniają do refleksji nad mechanizmem najsłabszego efektu łez w sytuacjach, w których oceniane osoby wyrażały smutek. Mianowicie łzy obecne na twarzy, która już jest smutna, w mniejszym stopniu wpływają na oceny społeczne, niż łzy obecne na twarzach wyrażających inne emocje. To zaś najprawdopodobniej wynika z tego, że zarówno smutek, jak i łzy kojarzone są z bezsilnością, a zatem ich znaczenie społeczne zazębia się silniej niż w przypadku łez i innych emocji (por. rozdz. 1.2).

7.4.2. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana bezradność

Badanie 2 potwierdziło również H2, replikując pozytywny efekt łez na spostrzeganą bezradność, a także dodatkowo wykazało, że efekt ten występował w przypadku każdej emocji, zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym (przy czym w kontekście prywatnym efekt ten był silniejszy). Co ciekawe, złość i strach były emocjami, w przypadku których efekt łez na spostrzeganą bezradność był najsilniejszy. Efekt odnotowany w przypadku łez ronionych ze złości jest spójny z obserwacjami z Badania 1, zgodnie z którymi siłą efektu łez na spostrzeganą bezradność w sytuacji, gdy wyrażaną emocją jest złość, można wyjaśnić oparciem o znaczenie społeczne tej emocji, która – będąc powiązana z aktywnym podejściem, kontrolą i władzą – stoi w opozycji do społecznego znaczenia łez, będących symbolem bezsilności (por. rozdz. 6.4.3.). Stąd, obecność łez towarzysząca ekspresji złości może zmieniać znaczenie społeczne całości ekspresji emocjonalnej, co przekłada się na ocenę osoby jako bezradnej.

W przypadku strachu, efekt łez na spostrzeganą bezradność okazał się znacznie silniejszy niż w Badaniu 1, co może wynikać ze wspomnianego już wyżej faktu, iż dodanie w Badaniu 2 informacji o kontekście w pomagało w interpretacji społecznego znaczenia tej emocji, jako reakcji na zagrożenie. Na taką możliwość dodatkowo wskazuje fakt, że mimo iż efekt łez na spostrzeganą bezradność był silny w obu kontekstach, to w kontekście prywatnym (tj., gdy osoba płacząca ze strachu była sama) jego siła była wyższa.

7.4.3. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana stosowność reakcji

Badanie 2 miało na celu również zreplikowanie wyników Badania 1, w którym wykazano pozytywny wpływ obecności łez na spostrzeganą stosowność reakcji, a także przetestowanie H6, zgodnie z którą, że łzy pojawiające się w kontekście prywatnym spostrzegane będą jako bardziej stosowne niż łzy pojawiające się w kontekście publicznym. Uzyskane wyniki wsparły to przewidywanie, ale – co ciekawe – dotyczyło to jedynie emocji

strachu. Okazało się mianowicie, że gdy oceniane osoby przeżywały radość, smutek lub złość, efekt łez na spostrzeganą stosowność reakcji nie występował. W przypadku strachu natomiast, zgodnie z przewidywaniami, reakcja osób roniących łzy oceniania była jako bardziej stosowna niż reakcja osób bez łez, a efekt ten był prawie trzykrotnie silniejszy w sytuacjach o charakterze prywatnym niż publicznym. Biorąc pod uwagę, że ludzie odczuwają strach w sytuacjach im zagrażających, społecznie przewidywalnym wydaje się, że odczuwaniu tej emocji mogą towarzyszyć łzy. Wróbel i wsp. (2022; por. 3.1.3) sugerują, że gdy reakcja w postaci płaczu jest przewidywalna, prawdopodobnie zostanie oceniona jako bardziej stosowna niż w sytuacji, gdy reakcja ta sprawia wrażenie nieoczekiwanej (por. rozdz. 7.4.1), a w konsekwencji – mniej stosownej. Ponadto, silniejszy efekt łez ronionych ze strachu na spostrzeganą stosowność w sytuacjach o charakterze prywatnym niż publicznym może wyjaśniać fakt, iż w kontekście prywatnym reakcja w postaci płaczu nie jest poddawana ocenie społecznej, tj. maleje ryzyko, że reakcja zostanie oceniona jako niestosowna (por. rozdz. 4).

Ponadto, badanie zreplikowało efekt pośredni łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji, który jednak – wbrew oczekiwaniom – okazał się nie być moderowany przez kontekst sytuacyjny (H6). Jednocześnie, zgodnie z przewidywaniami zawartymi w H5, wspomniany efekt pośredni moderowany był przez emocję, przy czym – wbrew oczekiwaniom, reakcja w postaci płaczu oceniana była jako bardziej stosowna, co z kolei przekładało się na wyższe oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości, gdy wyrażaną emocją był strach. Stąd, mimo niejednoznaczności co do tego, czy strach jest emocją afiliacyjną (por. rozdz. 3.1.2.), uzyskane wyniki sugerują, że łzy powodowane odczuwaniem tej emocji mogą być spostrzegane jako zgodne z przyjętymi normami społecznymi. Te z kolei, będąc istotą wspólnotowości wyjaśniają, dlaczego osoby, których reakcja oceniona została jako bardziej stosowna, zostały w efekcie ocenione jako bardziej wspólnotowe (por. rozdz. 6.4.5).

7.4.4. Obecność lez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana sprawczość

Badanie pozwoliło również na odpowiedź na pytania o wpływ efektu lez na spostrzeganą sprawczość, jak również jej podwymiary, tj. asertywność i kompetencję (P1). Co istotne, udało mi się zreplikować wykazany w Badaniu 1 negatywny efekt obecności lez na spostrzeganą sprawczość, jak i podwymiar asertywności. Okazało się bowiem, że obecność lez obniżała spostrzeganą sprawczość, jak również spostrzeganą asertywność zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym (wyjątek stanowiło jedynie szczęście w kontekście publicznym; P4). Co ciekawe, w odróżnieniu do Badania 1, w Badaniu 2 nie udało mi się wykazać wpływu obecności lez na spostrzeganą kompetencję.

Zarówno w sytuacjach o charakterze prywatnym, jak i publicznym, złość – analogicznie jak w Badaniu 1 – była tą emocją, w przypadku której efekt lez na spostrzeganą sprawczość i spostrzeganą asertywność był najsilniejszy (P3). Replikacja tego efektu potwierdza, iż lzy, będące symbolem bezsilności, stoją w opozycji do cech jakościowych, jakimi charakteryzuje się złość, tj. skojarzeń związanych z aktywnym działaniem, władzą i kontrolą, które z kolei utożsamiane są ze sprawstwem. Wspomniany kontrast prawdopodobnie sprawia, że efekt lez na spostrzeganą sprawczość i asertywność jest silniejszy, gdy lzy są powodowane złością, niż wówczas, gdy towarzyszą im inne emocje (por. rozdz. 6.3.7).

Niewątpliwie interesującym jest też fakt, iż w przeprowadzonym badaniu obecność lez nie miała znaczenia, gdy badani oceniali osoby pod kątem spostrzeganej kompetencji. Oznacza to, że zaakcentowane wcześniej niespójności dotyczące efektu lez na spostrzeganą kompetencję są kwestią, która w dalszym ciągu wymaga eksploracji (por. rozdz. 3.2.1). Możliwym wytłumaczeniem braku wpływu widocznych lez na oceny w zakresie kompetencji są, dyskutowane w rozdziale 2.2. konceptualne różnice pomiędzy asertywnością a kompetencją, z którymi powiązana jest tendencja do traktowania kompetencji jako cechy, którą trudno oceniać w sposób zgeneralizowany (por też rozdz. 6.4.6).

Badanie umożliwiło też zreplicowanie negatywnego pośredniego efektu łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą bezradność (P2). Co istotne, okazało się, że efekt ten moderowany był zarówno przez emocję, jak i kontekst sytuacyjny. Mianowicie, złość i strach były emocjami, które miały największe przełożenie na oceny w zakresie spostrzeganej bezradności, a w dalszej kolejności – na oceny w zakresie spostrzeganej sprawczości. Uzyskany wzorec wyników jest zgodny z opisanymi relacjami pomiędzy społecznym znaczeniem emocji złości i strachu a społecznym znaczeniem łez. W przypadku złości, osoby roniące łzy oceniane były jako mniej sprawcze, bo zachowanie to kontrastowało z wyrażaną emocją. Z kolei zestawienie strachu, tj. emocji kojarzonej z występowaniem zagrożenia, ze łzami, mogło sprawiać, że oceniane osoby spostrzegane były jako mniej sprawcze, ponieważ strach wskazywał na bezsilność. Co istotne, działało się tak szczególnie w kontekście prywatnym, który mógł implikować brak możliwości otrzymania pomocy, przez co osoba płacząca spostrzegana była jako bardziej bezradna, a w konsekwencji też mniej sprawcza.

Przeprowadzone badanie wykazało też, że spostrzegana stosowność reakcji wyjaśniała wpływ łez na spostrzeganą sprawczość ocenianej osoby (P3, P4), z tym, że wykazany efekt miał charakter supresji. Jak już wspomniałam, obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako mniej sprawcze niż osoby bez widocznych łez. Jednocześnie, obecność łez sprawiała, że reakcja ocenianej osoby spostrzegana była jako bardziej stosowna niż wtedy, gdy łzy były nieobecne, a spostrzegana stosowność była z kolei pozytywnie związana ze spostrzeganą sprawczością. Oznacza to, że uwzględnienie pośredniczącej roli spostrzeganej stosowności reakcji osłabiało początkową ujemną relację pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością. Innymi słowy, mimo że obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako mniej sprawcze, to jednocześnie traktowano ich reakcję w postaci łez jako stosowną, co przekładało się na wyższe oceny w zakresie spostrzeganej sprawczości w porównaniu do sytuacji, gdy ocenianej reakcji łzy nie towarzyszyły. Tym samym, stosowność hamowała negatywny efekt łez na sprawczość (i – jak wykazały analizy moderowanej mediacji – działało się tak szczególnie wtedy, gdy roniению łez towarzyszył strach). To pokazuje, że relacja między obecnością łez a spostrzeganą sprawczością jest bardzo złożona i silnie zależy

od tego, czy łzy są spostrzegane jako stosowne. Uzyskany rezultat może tłumaczyć dotychczasowe sprzeczne wyniki dotyczące relacji między łzami a cechami powiązanymi ze sprawczością (por. podobna dyskusja w: Zickfeld i Wróbel, 2023).

Fakt, iż strach był emocją, która w największym stopniu miała przełożenie na oceny w zakresie spostrzeganej stosowności (P3), a w konsekwencji, na spostrzeganą sprawczość ocenianej osoby, koresponduje z sygnalizowanym wyżej społecznym znaczeniem strachu jako reakcji na zagrożenie. Można podejrzewać, że sam fakt ronięcia łez w sytuacji odczuwania strachu świadczy o tym, że oceniana osoba podejmuje działanie w postaci wołania o pomoc. To z kolei może tłumaczyć fakt, że łzy strachu – w porównaniu do łez powodowanych odczuwaniem innych emocji – oceniane były jako bardziej stosowne i w efekcie ich negatywny efekt na spostrzeganą sprawczość słabnie.

Jednocześnie, podobnie jak w przypadku efektu łez na spostrzeganą wspólnotowość i ciepło (por. rozdz. 7.3.1; rozdz. 7.4.1), łzy w najmniejszym stopniu odgrywały także rolę w przypadku ocen w zakresie spostrzeganej sprawczości i asertywności, gdy badani oceniali osoby wyrażające smutek w kontekście prywatnym (por. 7.3.5). Możliwym wyjaśnieniem są przytoczone w rozdz. 7.4.1. konceptualne powiązania między smutkiem a łzami, które sprawiają, że łzy dodają znacznie mniej „nowej treści” do twarzy wyrażającej smutek, niż w sytuacji, gdy twarz wyraża inne, bardziej kontrastujące ze łzami, emocje.

7.4.5. Ograniczenia Badania 2

W Badaniu 2 udało się zminimalizować wiele usterek Badania 1, jednak odnotowano inne ograniczenia, które warto poprawić w kolejnym badaniu. Ograniczenia te związane są z zastosowanymi materiałami bodźcowymi. Jak już wspomniałam, obecnością łez manipulowałam z wykorzystaniem fotografii przedstawiających osoby z neutralnymi ekspresjami emocjonalnymi, do których łzy dodane zostały w sposób cyfrowy. Z kolei manipulacji emocją, jak i kontekstem sytuacyjnym, dokonywałam za pomocą winiet sytuacyjnych.

Winiety są narzędziem powszechnie stosowanym w badaniach eksperymentalnych (np. Aguinis i Bradley, 2014; Hughes i Huby, 2002; Jenkins i in., 2010; Spalding i Phillips, 2007), a wcześniejsze badania wskazują, że treść przedstawiona w formie winiety wpływa na to, jak badani odbierają emocje na towarzyszącej winiecie twarzy (Hess i in., 2014; Kayyal i in., 2015; Koji i Fernandes, 2010; por. rozdz. 7.2.2). Mogło się jednak zdarzyć, że część badanych odczuwała dysonans wynikający z faktu zestawienia winiet sytuacyjnych, wskazujących, że osoby przedstawione na zdjęciach przeżywają konkretne emocje z fotografiami osób z neutralnymi wyrazami twarzy, a zatem niewyrażających żadnych emocji. Istotnie, zdarzało się, że badani, udzielając informacji zwrotnych po ukończeniu badania, wspominali o zaobserwowanej przez nich rozbieżności treściowej pomiędzy informacją zawartą na fotografii a informacją zawartą w winiecie. Przykładowo, osobie przedstawionej na zdjęciu towarzyszył opis wskazujący, że osoba ta jest szczęśliwa, podczas gdy – w ocenie osoby badanej – osoba przedstawiona na fotografii nie sprawiała wrażenia szczęśliwej. Dysonans ten z kolei mógł obciążać poznawczo badanych lub sprawiać, że – w celu zminimalizowania tego doświadczenia – koncentrowali się na jednej informacji bardziej niż drugiej, co utrudniało śledzenie interakcji wszystkich trzech czynników.

Jednym z powodów leżących u podłoża zaobserwowanej trudności może być to, że kontrast między winieta a pokazywaną ekspresją był zbyt duży. Słowem, mimo że są dowody na to, że informacja o towarzyszącej emocji połączona z neutralną twarzą dobrze sprawdza się jako metoda manipulacji podłożem ekspresji emocjonalnej (Hess i in., 2014; Koji i Fernandes, 2010; Wróbel i in., 2022; Zickfeld i in., 2021), to winiety mogą znacznie lepiej sprawdzać się wtedy, gdy kontekst wymaga jedynie doprecyzowania czy dookreślenia, np. wtedy, gdy przedstawiona ekspresja emocjonalna jest niejednoznaczna (Wallbott, 1988; Van den Stock i in., 2007). Przykładowo, Namba i wsp. (2020) przeprowadzili badanie, w którym osobom badanym pokazywano fotografie osób przedstawiających tzw. uśmiech non-Duchenne, a fotografiom tym towarzyszyły winiety sytuacyjne, przekazujące informacje dotyczące kontekstu, w jakim ten uśmiech miał się pojawić. Uśmiech non-Duchenne, w kontraście do tzw. uśmiechu Duchenne, jest trudniejszy w interpretacji, ponieważ nie jest

prototypowym uśmiechem, utożsamianym ze szczerym odczuwaniem szczęścia (Johnston i in., 2010; Namba i in., 2020). Dodanie to tego uśmiechu winiety jednak ułatwiało jego interpretację za sprawą osadzenia tej ekspresji w przedstawionym w winiecie kontekście sytuacyjnym. W przeprowadzonym przeze mnie badaniu natomiast, zawarta w winiecie informacja o emocji nie ułatwiała interpretacji ekspresji emocjonalnej, albowiem ta była jednoznacznie neutralna, a zatem nie wyrażała żadnych emocji. Mając na uwadze powyższe trudności, opracowując procedurę Badania 3, zdecydowałam się na zastosowanie innych materiałów bodźcowych, tj. fotografii przedstawiających osoby wyrażające konkretne ekspresje emocjonalne.

8. Badanie 3

8.1. Cel badania

Celem Badania 3, podobnie jak Badania 1 i Badania 2, było zbadanie wpływu obecności łąz wywołanych pojawieniem się różnych emocji, tj. *szczęścia*, *smutku*, *złości* i *strachu* na spostrzeganą wspólnotowość i sprawczość ocenianej osoby. Analogicznie jak w Badaniu 2, w niniejszym badaniu manipulowałam informacją dotyczącą emocji, kontekstu, w jakim emocja ta wystąpiła, jak również tym, czy odczuwaniu tej emocji towarzyszyły łązy, przy czym badanie zostało zaprojektowane w taki sposób, aby nie tylko zreplikować wyniki poprzedzającego je eksperymentu, ale też odpowiedzieć na zaobserwowane w nim ograniczenia materiału bodźcowego. Dodatkowo, Badanie 3 miało na celu sprawdzenie, czy przypisywana osobie ocenianej emocjonalność pośredniczy w związku między obecnością łąz a przypisywaną tej osobie sprawczością i wspólnotowością (P5).

8.2. Metoda

8.2.1. Osoby badane

W badaniu wzięło udział 120 osób (tyle samo, ile w Badaniu 2, ponieważ oba badania zostały zaprojektowane w takim samym schemacie eksperymentalnym), w tym 63 mężczyzn, 54 kobiety oraz 3 osoby, które wybrały opcję „inna/nie chcę podawać tej informacji”. Wiek badanych mieścił się w przedziale 18-46 lat ($M = 24,68$; $SD = 6,04$). Rekrutacja badanych odbywała się za pomocą platformy Prolific na polskiej próbie badawczej. Każdy badany za udział w badaniu otrzymał wynagrodzenie £2.

8.2.2. Materiały bodźcowe

Adresując ograniczenia Badania 2, w Badaniu 3 postanowiłam zmienić sposób manipulacji zmiennymi niezależnymi, aby zminimalizować dysonans pomiędzy ekspresją emocjonalną a informacją o jej podłożu. Mianowicie, opierając się na wynikach badań

wskazujących, że w badaniach eksperymentalnych, manipulacja emocją możliwa jest również z zastosowaniem materiałów bodźcowych w formie graficznej, tj. np. z wykorzystaniem zdjęć przedstawiających osoby wyrażające konkretne ekspresje emocjonalne (np. Aviezer i in., 2008; Balsters i in., 2013; Carroll i Russell, 1996; Hendriks i in., 2007; Gutiérrez-García i Calvo, 2016), w Badaniu 3 wykorzystałam zdjęcia przedstawiające osoby wyrażające konkretne emocje (*szczęście, smutek, złość, strach*), zaczerpnięte z bazy fotografii *The Warsaw Set of Emotional Facial Expression Pictures* (WSEFEP) Olszanowskiego i wsp. (2015), do których następnie – korzystając z metody Küstera (2018) – dodałam łyzy w sposób cyfrowy (por. Rysunek 12).

Rysunek 12

Przykładowe fotografie przedstawiające osoby wyrażające ekspresje emocjonalne, zaczerpnięte z WSEFEP, do których cyfrowo dodałam łyzy

Z kolei zastosowana manipulacja kontekstem była analogiczna do użytej w Badaniu 2, tj. z użyciem winiet sytuacyjnych. Jednakże, na potrzeby Badania 3, winiety te zostały przeze mnie zmodyfikowane w taki sposób, aby ich treść nie zawierała informacji o emocji, a wskazywała jedynie na kontekst sytuacyjny (*prywatny, publiczny*), np. *Właśnie dostał/a telefon ze szpitala, że powiodła się operacja jego/jej bliskiego przyjaciela* lub *Jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie dowiedział/a się, że został/a zdradzony/a przez partnera/kę*.

8.2.3. Zmienne zależne

Podobnie jak w Badaniu 1 i Badaniu 2, pod każdym ze zdjęć badani oceniali przedstawione im na fotografiach osoby w zakresie spostrzeganej wspólnotowości ($\omega = 0,70$) wraz z podwymiarami ($r_s = 0,49$ dla ciepła, $r_s = 0,42$ dla moralności), sprawczości ($\omega = 0,66$) wraz z podwymiarami ($r_s = 0,47$ dla asertywności, $r_s = 0,43$ dla kompetencji), bezradności ($\omega = 0,77$) i spostrzeganej stosowności reakcji. Sposób pomiaru tych zmiennych był analogiczny do pomiaru zastosowanego w Badaniu 2. Dodatkowo, w Badaniu 3 wprowadzona została też nowa zmienna zależna – *spostrzegana emocjonalność*. Do jej pomiaru służył item *Jak bardzo emocjonalna wydaje Ci się ta osoba?*, do którego badani ustosunkowywali się na 7-stopniowej skali, gdzie wartość 1 oznaczała *w ogóle*, a wartość 7 – *bardzo*.

8.2.4. Procedura

Procedura Badania 3 była zbliżona do procedury Badania 2, tj. badanie odbywało się online. Tak jak w Badaniu 1 i Badaniu 2, na początku procedury każdy badany został poinformowany o celu badania oraz zapewniony, że bardziej szczegółowe informacje dotyczące celu badania zostaną im udzielone po jego ukończeniu. Każdy badany został też poproszony o wypełnienie formularza świadomej zgody na udział w badaniu, jak również formularza zgody na przetwarzanie danych osobowych. Badanie przeprowadzone zostało w schemacie 2 obecność łez (obecne, nieobecne) x 4 emocja (szczęście, smutek, złość, strach) x kontekst (prywatny, publiczny), a wszystkie trzy czynniki miały charakter

wewnątrzobiektyw. Każdej osobie badanej pokazanych zostało 16 losowo wybranych fotografii kobiet lub mężczyzn (8 fotografii osób ze łzami i 8 fotografii przedstawiających osoby bez widocznych łez). Do każdej z fotografii wylosowana została winieta sytuacyjna, umieszczona nad fotografią, wskazująca na kontekst sytuacyjny (*prywatny, publiczny*). Nad każdą z fotografii znajdowała się losowo wyświetlana winieta sytuacyjna, a pod fotografią znajdował się zestaw skal, za pomocą których badani oceniali przedstawioną im osobę pod względem spostrzeganej *wspólnotowości* i *sprawczości*, spostrzeganej *bezradności*, spostrzeganej *emocjonalności*, jak również spostrzeganej *stosowności* reakcji tej osoby.

8.3. Wyniki

Statystyki opisowe i korelacje dla wszystkich zmiennych uwzględnionych w Badaniu 3 przedstawia Tabela 22.

Tabela 22*Średnie, odchylenia standardowe i korelacje dla zmiennych w Badaniu 3 (n = 120)*

Zmienna	<i>M</i>	<i>SD</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Ciepło	0,67	0,36								
2. Moralność	0,30	0,31	0,62***							
3. Wspólnotowość	0,48	0,30	0,91***	0,89***						
4. Asertywność	-0,33	0,26	-0,11	0,05	-0,04					
5. Kompetencja	-0,05	0,25	0,17	0,39***	0,30***	0,51***				
6. Sprawczość	-0,19	0,22	0,04	0,25**	0,15	0,87***	0,87***			
7. Bezradność	4,14	0,53	0,17	0,19*	0,20*	-0,28**	-0,19*	-0,27**		
8. Emocjonalność	5,55	0,55	0,41***	0,26**	0,38***	-0,16	-0,11	-0,15	0,53***	
9. Stosowność	4,65	0,73	0,09	0,18*	0,15	0,28**	0,33***	0,35***	0,13	0,22*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

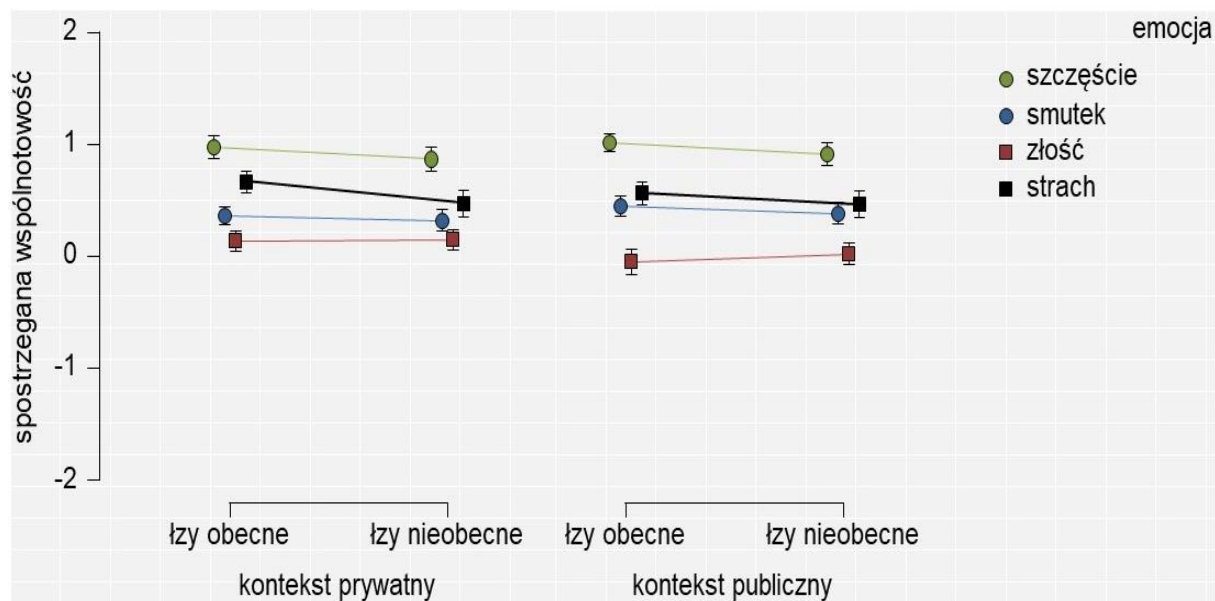
8.3.1. Spostrzegana wspólnotowość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Analogicznie jak w Badaniu 2, w celu sprawdzenia, czy obecność łez, ich podłoże emocjonalne, jak i kontekst ich wystąpienia wpływały na percepcję ocenianych osób, przeprowadziłam trójczynnиковą analizę wariancji w schemacie 2 obecność łez (łzy obecne, łzy nieobecne) x emocja (szczęście, smutek, złość, strach) x kontekst (prywatny, publiczny). Każdy z tych czynników pełnił rolę czynnika wewnątrzobiekowego. W przypadku odnotowania istotnego efektu interakcji, analizę uzupełniałam serią kontrastów testujących efekt obecności łez.

Pierwszą zmienną zależną poddaną analizie była spostrzegana wspólnotowość. Analiza wykazała efekt główny łez, $F(1,119) = 5,71$; $p = 0,018$; $\eta_p^2 = 0,05$, zgodnie z którym osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej wspólnotowe ($M = 0,52$; $SD = 0,34$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,45$; $SD = 0,34$). Efekty interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 0,33$; $p = 0,807$; $\eta_p^2 < 0,01$ (por. Wykres 19) oraz łez i kontekstu, $F(1,119) = 0,43$; $p = 0,514$; $\eta_p^2 < 0,01$, okazały się nieistotne. Odnotowano jednak istotną interakcję łez i emocji, $F(3,357) = 2,70$; $p = 0,046$; $\eta_p^2 = 0,02$. Chcąc wyjaśnić istotę tej interakcji z punktu widzenia interesującej mnie roli emocji w relacji między łzami a ocenami społecznymi, przeprowadziłam serię kontrastów. Analiza ta wykazała, że obecność łez nasilała oceny wspólnotowości, ale tylko w przypadku szczęścia i strachu (por. Tabela 23), przy czym siła tych efektów była bardzo słaba.

Wykres 19

Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 23

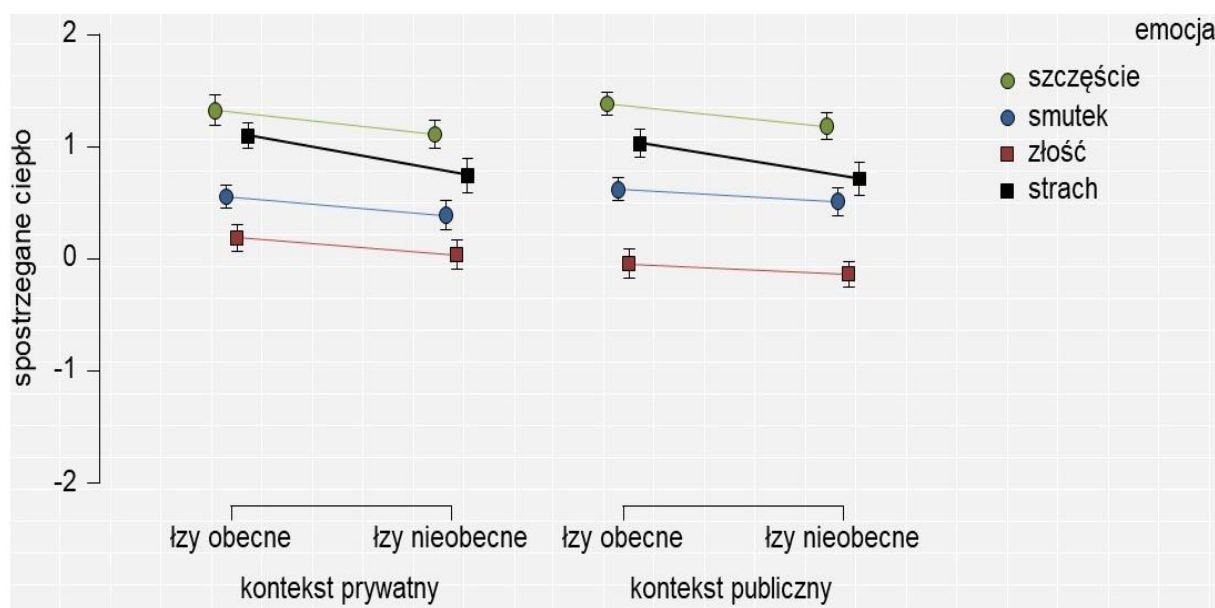
Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	1,00	0,51	0,89	0,55	2,06	468,13	0,040	0,19
smutek	0,41	0,49	0,35	0,49	1,10	468,13	0,271	0,10
złość	0,05	0,45	0,08	0,47	-0,78	468,13	0,438	0,07
strach	0,62	0,46	0,47	0,53	2,90	468,13	0,004	0,26

Kolejną analizą, którą przeprowadziłam, była analiza dla spostrzeganego ciepła (podwymiaru wspólnotowości). Wykazała ona efekt główny łez, $F(1,119) = 34,08$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,22$, wskazujący, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako cieplejsze ($M = 0,77$; $SD = 0,44$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,57$; $SD = 0,37$). Efekt interakcji pomiędzy wszystkimi trzema czynnikami był nieistotny, $F(3,357) = 0,05$; $p = 0,985$; $\eta_p^2 < 0,01$ (por. Wykres 20). Nie wykazano również efektu interakcji łez i emocji, $F(3,357) = 2,50$; $p = 0,059$; $\eta_p^2 = 0,02$, ani łez i kontekstu, $F(1,119) = 0,41$; $p = 0,526$; $\eta_p^2 < 0,01$.

Wykres 20

Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

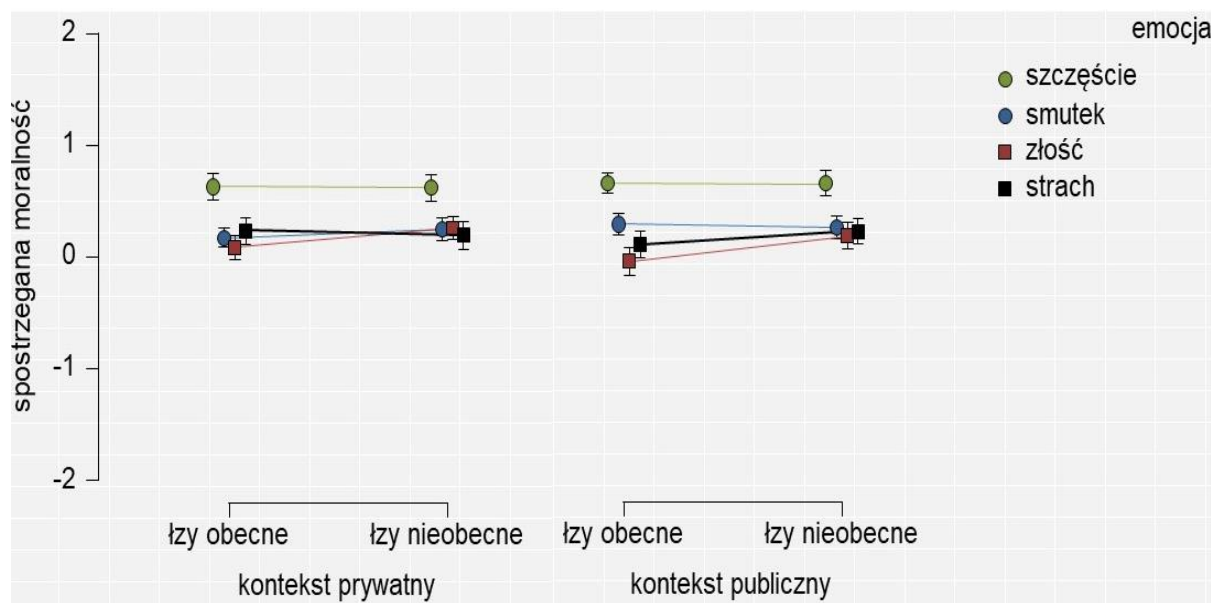
W dalszej kolejności przeprowadziłam analizę dla spostrzeganej moralności (podwymiaru wspólnotowości). Analiza wykazała, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako mniej moralne ($M = 0,27$; $SD = 0,34$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 0,33$; $SD = 0,38$), $F(1,119) = 4,11$; $p = 0,045$; $\eta_p^2 = 0,03$. Interakcja łez, emocji i kontekstu była nieistotna, $F(3,357) = 1,09$; $p = 0,352$; $\eta_p^2 = 0,01$ (por. Wykres 21). Podobnie było w przypadku interakcji łez i kontekstu, $F(1,119) = 0,28$; $p = 0,596$; $\eta_p^2 < 0,01$. Wykazano jednak efekt interakcji łez i emocji, $F(3,357) = 2,72$; $p = 0,045$; $\eta_p^2 = 0,02$, który – jak pokazała analiza kontrastów – wynikał z tego, że obecność łez obniżała oceny dotyczące spostrzeganej moralności tylko w przypadku złości. Siła tego efektu była słaba (por. Tabela 24).

Podsumowując, seria przeprowadzonych analiz wykazała, że obecność łez nasilała oceny dotyczące spostrzeganej wspólnotowości i spostrzeganego ciepła, przy czym efekty te miały niewielką siłę. Wspomniany efekt moderowany był przez emocję tylko w przypadku ocen dotyczących spostrzeganej wspólnotowości, tj. obecność łez nasilała spostrzeganą wspólnotowość, ale tylko w sytuacji, gdy wyrażaną emocją było szczęście i strach, przy czym w

obu tych przypadkach siła tego efektu była słaba. Analiza wykazała również zaskakujący negatywny efekt obecności łez na oceny dotyczące spostrzeganej moralności, przy czym dotyczyło to tylko sytuacji, gdy wyrażaną emocją była złość. Efekt ten miał słabą siłę.

Wykres 21

Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 24

Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

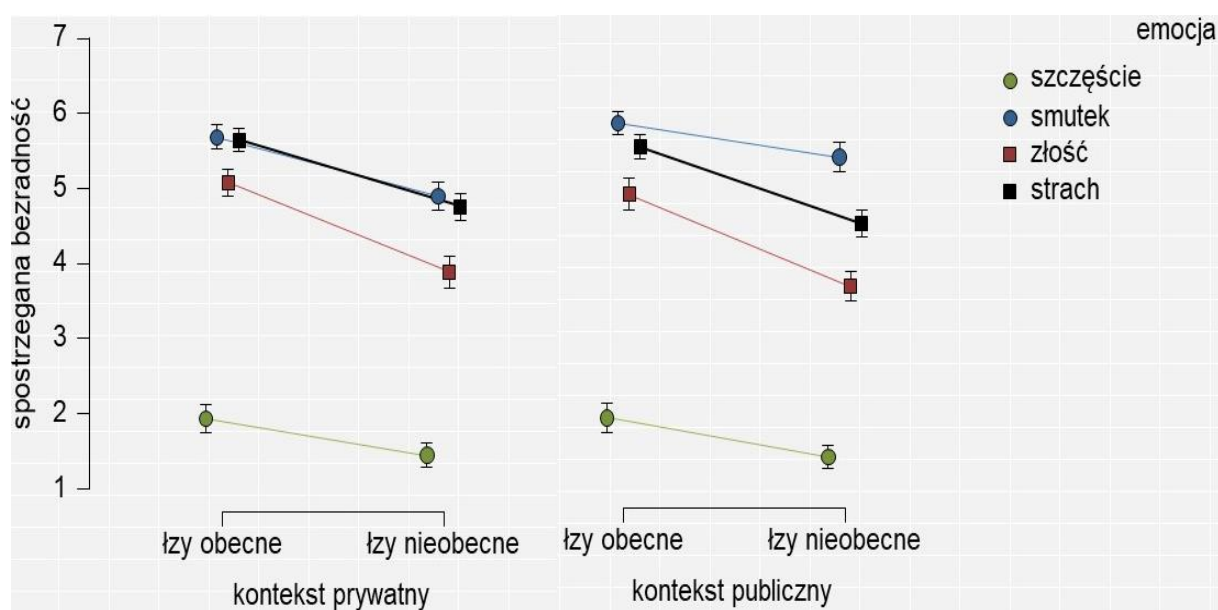
Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	0,64	0,53	0,64	0,60	0,11	471,69	0,915	0,01
smutek	0,23	0,46	0,25	0,54	-0,39	471,69	0,696	-0,04
złość	0,02	0,54	0,22	0,57	-3,45	471,69	< 0,001	-0,31
strach	0,17	0,50	0,21	0,54	-0,64	471,69	0,522	-0,06

8.3.2. Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Kolejną zmienną zależną, dla której przeprowadziłam analizę, była spostrzegana bezradność. Wykazano, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej bezradne ($M = 4,56$; $SD = 0,61$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 3,73$; $SD = 0,59$), $F(1,119) = 238,79$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,67$. Nie odnotowano jednak efektu interakcji wszystkich trzech czynników, $F(3,357) = 1,71$; $p = 0,164$; $\eta_p^2 = 0,01$ (por. Wykres 22), ani interakcji łez i kontekstu, $F(1,119) = 0,21$; $p = 0,648$; $\eta_p^2 < 0,01$. Istotny był natomiast efekt interakcji łez i emocji, $F(3,357) = 13,48$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,10$, który – jak pokazała analiza kontrastów – wynikał z tego, że obecność łez nasilała spostrzeganą bezradność w przypadku każdej emocji, jednakże efekt ten był najsilniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość i strach. W przypadku odczuwanego szczęścia i smutku efekt łez na spostrzeganą bezradność miał umiarkowaną siłę (por. Tabela 25).

Wykres 22

Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 25*Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów*

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
szczęście	1,92	0,89	1,41	0,68	5,45	460,50	< 0,001	0,55
smutek	5,75	0,82	5,13	0,89	6,67	460,50	< 0,001	0,67
złość	4,98	0,99	3,76	1,15	13,06	460,50	< 0,001	1,31
strach	5,58	0,96	4,62	0,92	10,30	460,50	< 0,001	1,03

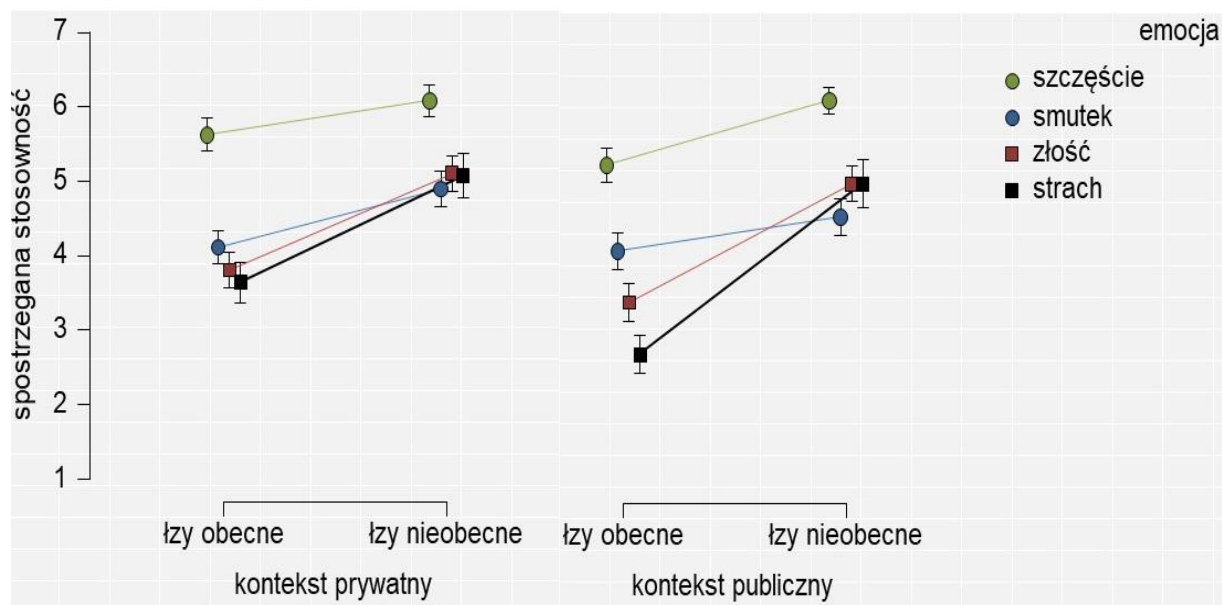
8.3.3. Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Kolejną zmienną poddaną analizie była spostrzegana stosowność. Analiza wykazała, że reakcja osób z widocznymi łzami oceniana była jako mniej stosowna ($M = 4,08$; $SD = 0,96$) w porównaniu do reakcji osób bez widocznych łez ($M = 5,23$; $SD = 0,78$), $F(1,119) = 167,42$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,59$. Zaobserwowano również efekt interakcji wszystkich trzech czynników, tj. łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 4,73$; $p = 0,003$; $\eta_p^2 = 0,04$ (por. Wykres 23).

Przeprowadzona w dalszej kolejności analiza kontrastów wykazała, że łzy były spostrzegane jako mniej stosowne zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym, przy czym zależności te były moderowane przez emocję. Mianowicie, obecność łez sprawiała, że reakcja ocenianej osoby spostrzegana była jako mniej stosowna w przypadku każdej z emocji, wyrażanej zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym, jednak w sytuacjach o charakterze publicznym oceny te były bardziej zróżnicowane (por. Tabela 26). W przypadku osób ocenianych w kontekście prywatnym, najsilniejsze (choć o umiarkowanej sile) efekty łez na spostrzeganą stosowność reakcji odnotowałam dla strachu i złości, podczas gdy dla szczęścia i smutku efekty te były słabe. W przypadku spostrzeganej stosowności reakcji osób przedstawionych w sytuacjach o charakterze publicznym najsilniejszy efekt łez odnotowałam dla strachu, efekt o umiarkowanej sile – dla złości, podczas gdy efekty łez dla szczęścia i smutku były słabe.

Wykres 23

Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności leż, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 26

Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności leż, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	5,63	1,31	6,08	1,21	-2,57	834,47	0,010	-0,23
	smutek	4,12	1,50	4,90	1,43	-4,39	834,47	< 0,001	-0,40
	złość	3,81	1,71	5,11	1,47	-7,28	834,47	< 0,001	-0,66
	strach	3,64	1,76	5,08	1,72	-8,03	834,47	< 0,001	-0,73
publiczny	szczęście	5,25	1,40	6,12	1,02	-4,85	834,47	< 0,001	-0,44
	smutek	4,09	1,62	4,55	1,56	-2,57	834,47	0,010	-0,23
	złość	3,40	1,61	5,00	1,44	-8,96	834,47	< 0,001	-0,82
	strach	2,70	1,53	5,00	1,74	-12,88	834,47	< 0,001	-1,18

8.3.4. Łzy a spostrzegana wspólnotowość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji

W kolejnym kroku sprawdziłam, czy efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość mediowany jest przez spostrzeganą stosowność reakcji oraz czy emocja ten efekt moderuje. Analogicznie jak w przypadku Badania 1 i Badania 2, które również były prowadzone w schemacie wewnątrzgrupowym, zastosowałam wielopoziomową moderowaną mediację (*multilevel moderated mediation*), korzystając z makra MLmed (Rockwood & Hayes, 2017) i stosując estymację metodą największej wiarygodności ML (*maximum likelihood*) i 10.000 próbek Monte Carlo. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzeganą wspólnotowość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 13). Zmienna moderująca została przeze mnie przekategoryzowana z wykorzystaniem metody *dummy coding* w taki sposób, że 1 oznaczało emocję bazową, do której porównywałam pozostałe emocje (zakodowane jako 0). Dla każdej z emocji bazowych wykonałam osobną analizę. Wykazała ona istotny efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = -0,18$; $SE = 0,02$; 95% CI: $[-0,21; -0,15]$). Jednakże, kierunek zależności pomiędzy zmiennymi w modelu wskazywał na efekt supresji, a nie mediacji. Przeprowadzona przeze mnie analiza wykazała bowiem pozytywny efekt obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość ($b = 0,25$; $SE = 0,03$; 95% CI: $[0,19; 0,30]$) przy jednoczesnym negatywnym efekcie obecności łez na spostrzeganą stosowność reakcji ($b = -1,15$; $SE = 0,08$; 95% CI: $[-1,30; -1,00]$). Z kolei spostrzegana stosowność reakcji okazała się być pozytywnie związana ze spostrzeganą wspólnotowością ($b = 0,16$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[0,14; 0,17]$). Oznacza to, iż efekty te znoszą się wzajemnie, co sprawia, że efekt całkowity, tj. wtedy, gdy nie kontroluje się spostrzeganej stosowności reakcji, jest słabszy od efektu bezpośredniego w sytuacji, gdy kontroluje się spostrzeganą stosowność reakcji ($b = 0,25$; $SE = 0,03$; 95% CI: $[0,19; 0,30]$).

Otrzymany efekt supresji był moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do szczęścia, smutku, złości i

strachu. Efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach i złość niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały szczęście i smutek, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 27).

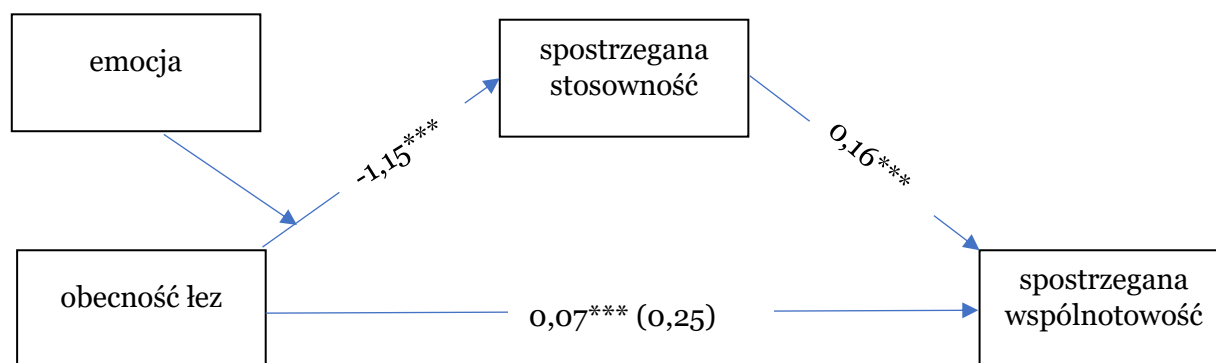
Tabela 27

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	0,10	[0,05; 0,15]
Smutek	0,11	[0,06; 0,17]
Złość	-0,06	[-0,12; -0,01]
Strach	-0,15	[-0,20; -0,10]

Rysunek 13

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

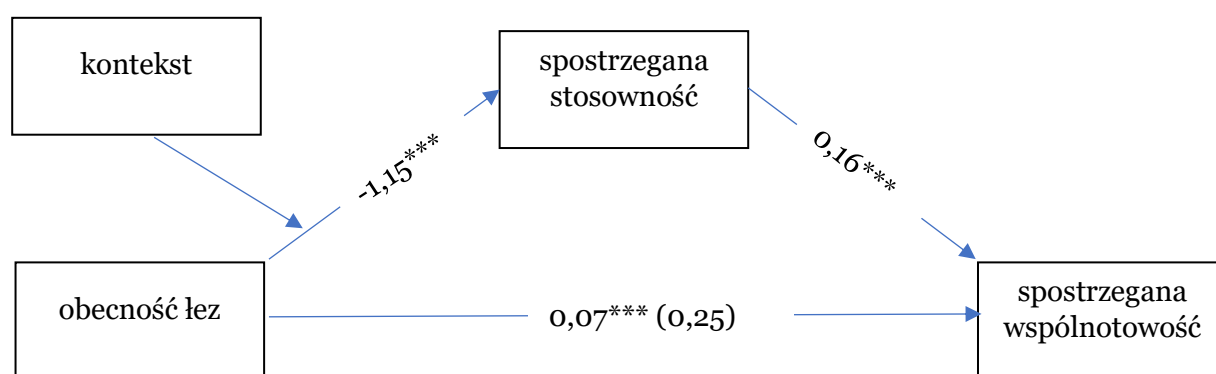
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Analogiczną analizę przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = -0,18$; $SE = 0,02$; 95% CI: [-0,21; -0,15]) moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji

jako mediator (M1), spostrzeganą wspólnotowość jako zmienną zależną (Y), a kontekst jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 14). Analiza potwierdziła, że efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą stosowność reakcji miał charakter supresji. Ponadto, efekt ten okazał się być moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = -0,05$; 95% CI: $[-0,10; -0,00]$). Indeks moderowanej mediacji był istotny, wskazując, że efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście publicznym niż wtedy, gdy przedstawione były w kontekście prywatnym.

Rysunek 14

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Podsumowując, przeprowadzone analizy wykazały, że reakcje osób płaczących oceniane były jako mniej stosowne niż reakcje osób niepłaczących. Efekt ten był obserwowany bez względu na towarzyszącą łzom emocję czy kontekst, przy czym łzy najsilniej obniżały spostrzeganą stosowność, gdy ronione były ze złości i strachu. Co ciekawe, okazało się również, że spostrzeganą stosowność pełniła rolę supresora w związku między obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością. Innymi słowy, pozytywny efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość był osłabiany przez to, że łzy obniżały jednocześnie stosowność reakcji, czyli zmienną pozytywnie związaną ze wspólnotowością. Odnotowany efekt supresji był moderowany zarówno przez emocję, jak i kontekst – jego siła była bowiem wyższa, gdy

podłożem ekspresji były złość i strach, a także wtedy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście publicznym.

8.3.5. Spostrzegana emocjonalność w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

Kolejną analizę przeprowadzono dla spostrzeganej emocjonalności. Zaobserwowano efekt główny łez, mówiący o tym, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako bardziej emocjonalne ($M = 6,00$; $SD = 0,66$) niż osoby bez widocznych łez ($M = 5,10$; $SD = 0,62$), $F(1,119) = 235,03$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,66$. Nie wykazano efektu interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 1,91$; $p = 0,127$; $\eta_p^2 = 0,02$ (por. Wykres 24), ani interakcji łez i kontekstu, $F(1,119) = 0,75$; $p = 0,389$; $\eta_p^2 = 0,01$. Odnotowano jednak efekt interakcji łez i emocji, $F(3,357) = 7,33$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,06$. Wyjaśniając istotę tego efektu, przeprowadzono analizę kontrastów, która wykazała, że obecność łez sprawiała, że oceniane osoby oceniane były jako bardziej emocjonalne, niezależnie od tego, jaką emocję wyrażały, ale efekt ten był zdecydowanie silniejszy w przypadku strachu (por. Tabela 28).

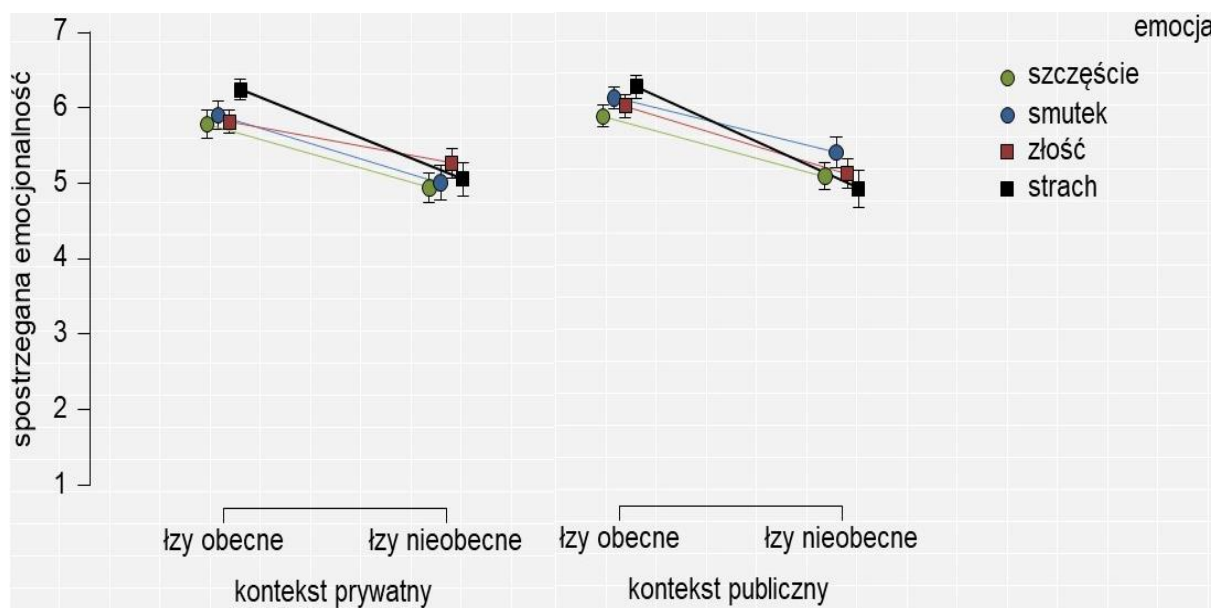
Tabela 28

Spostrzegana emocjonalność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów

Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		t	df	p	d
	M	SD	M	SD				
szczęście	5,83	0,87	5,01	0,91	8,33	446,69	< 0,001	0,76
smutek	6,01	0,82	5,20	0,97	8,25	446,69	< 0,001	0,75
złość	5,91	0,93	5,19	1,02	7,36	446,69	< 0,001	0,67
strach	6,25	0,81	4,98	0,95	12,90	446,69	< 0,001	1,18

Wykres 24

Spostrzegana emocjonalność w zależności od obecności leż, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

8.3.6. Łzy a postrzegana wspólnotowość w zależności od postrzeganej emocjonalności

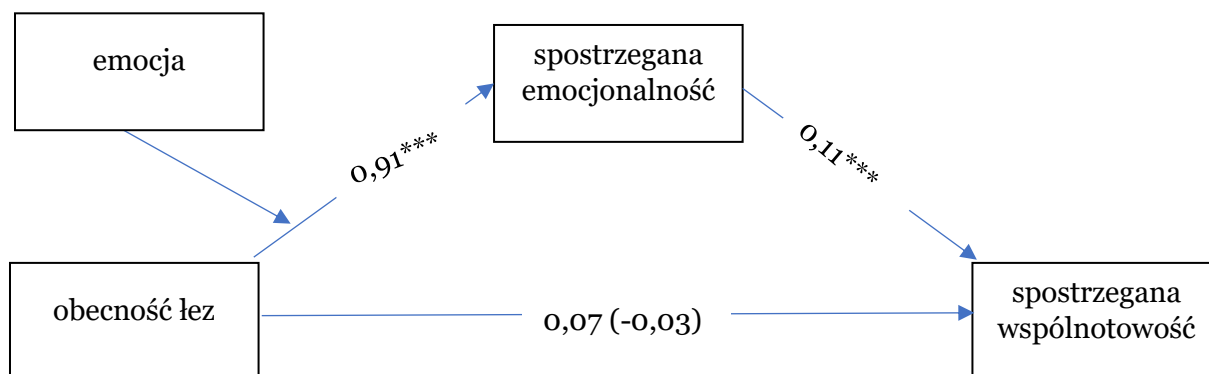
Następnie, stosując analizę moderowanej mediacji sprawdziłam, czy efekt łez na postrzeganą wspólnotowość mediowany jest przez postrzeganą emocjonalność oraz czy emocje moderują ten efekt. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), postrzeganą emocjonalność jako mediator (M1), postrzeganą wspólnotowość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 15). Analiza wykazała istotny efekt pośredni obecności łez na postrzeganą wspólnotowość przez postrzeganą emocjonalność ($b = 0,10$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[0,07; 0,13]$)⁵. Efekt ten był moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do złości i strachu. Mianowicie, efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane

⁵ Efekt ten wystąpił, mimo iż zależność między zmienną niezależną (X) a zależną (Y) była nieistotna statystycznie. Testowanie mediacji z wykorzystaniem metody bootstrappingu czy Monte Carlo nie wymaga jednak, aby zależność między zmienną X a Y była istotna (Mathieu i Taylor, 2006; Preacher i Hayes, 2004).

osoby wyrażały strach niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 29).

Rysunek 15

Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 29

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością wyjaśnianą przez spostrzeganą emocjonalność: Indeksy moderowanej mediacji

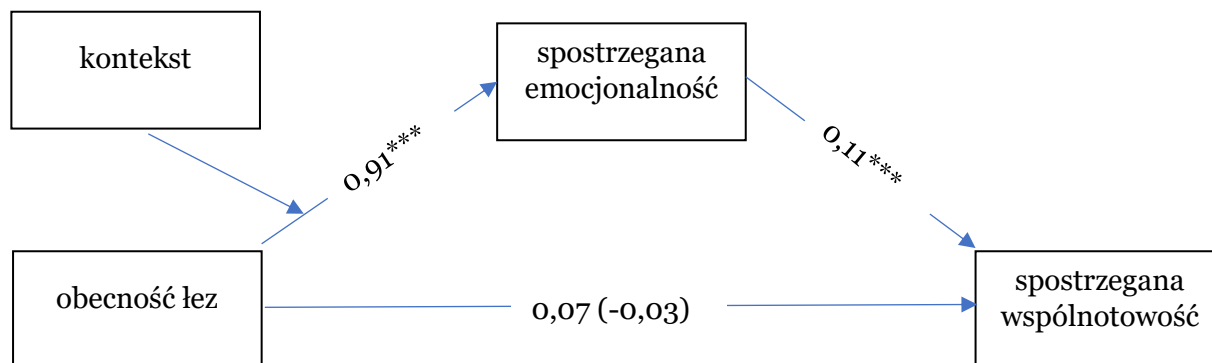
Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	-0,01	[-0,04; 0,01]
Smutek	-0,01	[-0,04; 0,01]
Złość	-0,03	[-0,05; -0,001]
Strach	0,05	[0,03; 0,08]

Analogiczną analizę moderowanej mediacji przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą emocjonalność ($b = 0,10$; $SE = 0,01$; 95% CI: [0,07; 0,13]) moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą emocjonalność jako mediator (M1), spostrzeganą wspólnotowość jako zmienną zależną (Y), a kontekst jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 16). Efekt pośredni

obecności łez na spostrzeganą wspólnotowość przez spostrzeganą emocjonalność okazał się nie być moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = 0,01$; 95% CI: $[-0,01; 0,03]$).

Rysunek 16

Pośrednicząca rola spostrzeganego emocjonalności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji

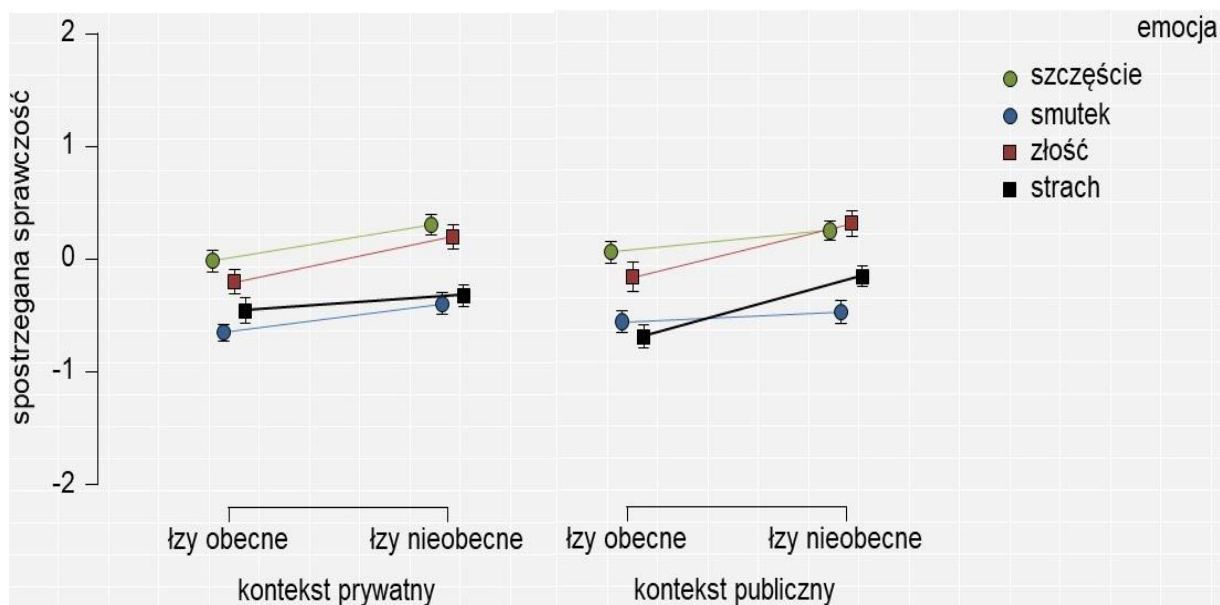
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

8.3.7. Spostrzegana sprawczość i jej wymiary w zależności od obecności łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego

W kolejnym kroku przetestowałam wpływ łez, podłoża emocjonalnego i kontekstu sytuacyjnego na poziom przypisywanej ocenianej osobie sprawczości. Uzyskane wyniki pokazały, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako mniej sprawcze ($M = -0,34$; $SD = 0,31$) niż osoby bez widocznych łez ($M = -0,04$; $SD = 0,25$), $F(1,119) = 95,15$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,44$, ale efekt ten był zależny od emocji i kontekstu, na co wskazywał istotny efekt interakcji wszystkich trzech czynników, $F(3,357) = 9,03$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,07$ (por. Wykres 25). Przeprowadzona analiza kontrastów potwierdziła, że obecność łez obniżała spostrzeganą sprawczość w przypadku każdej emocji w kontekście prywatnym (efekty te były słabe), natomiast w kontekście publicznym obecność łez sprawiała, że osoby oceniane były jako mniej sprawcze wtedy, gdy wyrażały szczęście, złość i strach, zaś w przypadku smutku wpływ łez na spostrzeganą sprawczość nie był istotny. Ponadto, wpływ ten dla szczęścia był słaby, a dla złości i strachu miał umiarkowaną siłę (por. Tabela 30).

Wykres 25

Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 30

Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	-0,02	0,52	0,30	0,52	-4,75	892,19	< 0,001	-0,43
	smutek	-0,65	0,46	-0,40	0,54	-3,73	892,19	< 0,001	-0,34
	złość	-0,20	0,66	0,20	0,59	-5,92	892,19	< 0,001	-0,54
	strach	-0,46	0,68	-0,33	0,55	-2,01	892,19	0,045	-0,18
publiczny	szczęście	0,05	0,54	0,24	0,48	-2,81	892,19	0,005	-0,26
	smutek	-0,57	0,58	-0,48	0,62	-1,27	892,19	0,206	-0,12
	złość	-0,17	0,78	0,31	0,61	-7,06	892,19	< 0,001	-0,64
	strach	-0,70	0,62	-0,16	0,51	-7,90	892,19	< 0,001	-0,72

Analogiczna analiza dla spostrzeganej asertywności (podwymiaru sprawczości), wykazała efekt główny łez, $F(1,119) = 149,87$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,56$, zgodnie z którym osoby z widocznymi łzami oceniane były jako mniej asertywne ($M = -0,57$; $SD = 0,37$) niż osoby bez widocznych łez ($M = -0,09$; $SD = 0,30$). Analiza ujawniła też istotny efekt interakcji łez,

emocji i kontekstu, $F(3,357) = 3,01$; $p = 0,030$; $\eta_p^2 = 0,03$ (por. Wykres 26). Aby wyjaśnić istotę tego efektu, przeprowadzono analizę kontrastów, która wykazała, że obecność łez obniżała spostrzeganą asertywność w przypadku każdej emocji, wyrażanej zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym (por. Tabela 31). W kontekście prywatnym efekt łez był najsilniejszy (aczkolwiek o umiarkowanej sile) dla złości, podczas gdy dla pozostałych emocji efekt ten był słaby. W kontekście publicznym natomiast, efekt łez był najsilniejszy (jednakże o umiarkowanej sile) dla złości i strachu, podczas gdy dla szczęścia i smutku był on słaby.

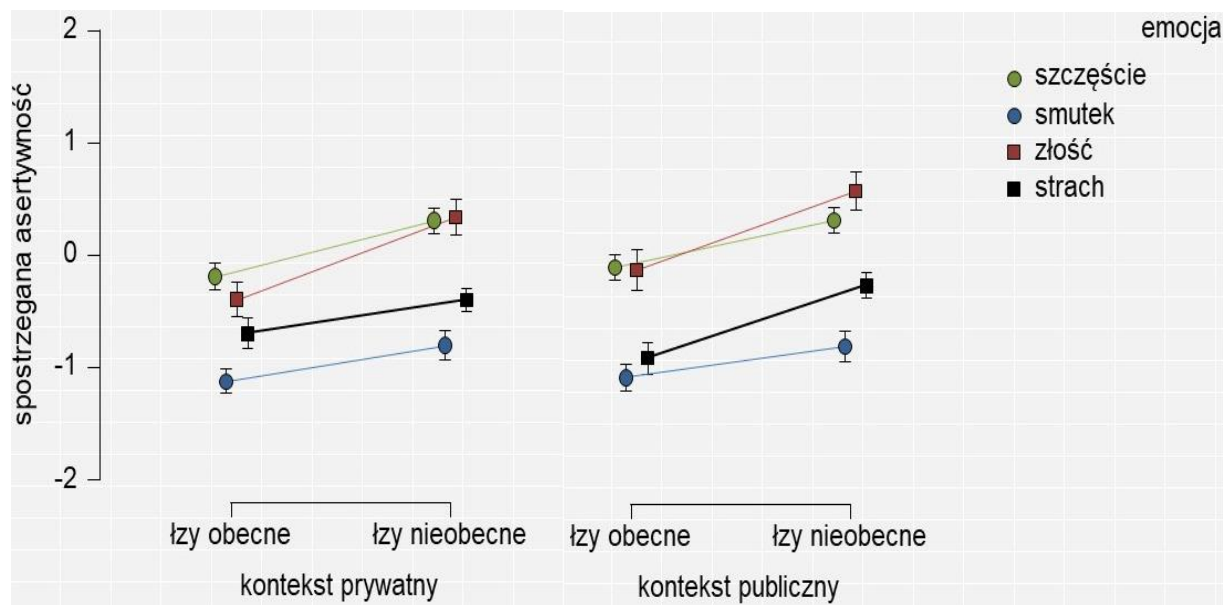
Tabela 31

Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	-0,19	0,64	0,31	0,61	-5,48	906,80	< 0,001	-0,50
	smutek	-1,13	0,65	-0,80	0,77	-3,52	906,80	< 0,001	-0,32
	złość	-0,40	0,91	0,34	0,89	-8,04	906,80	< 0,001	-0,73
	strach	-0,70	0,82	-0,40	0,62	-3,24	906,80	0,001	-0,30
publiczny	szczęście	-0,09	0,68	0,33	0,61	-4,57	906,80	< 0,001	-0,42
	smutek	-1,08	0,72	-0,80	0,81	-3,01	906,80	0,003	-0,27
	złość	-0,12	1,06	0,59	0,86	-7,72	906,80	< 0,001	-0,70
	strach	-0,90	0,81	-0,25	0,64	-7,08	906,80	< 0,001	-0,65

Wykres 26

Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

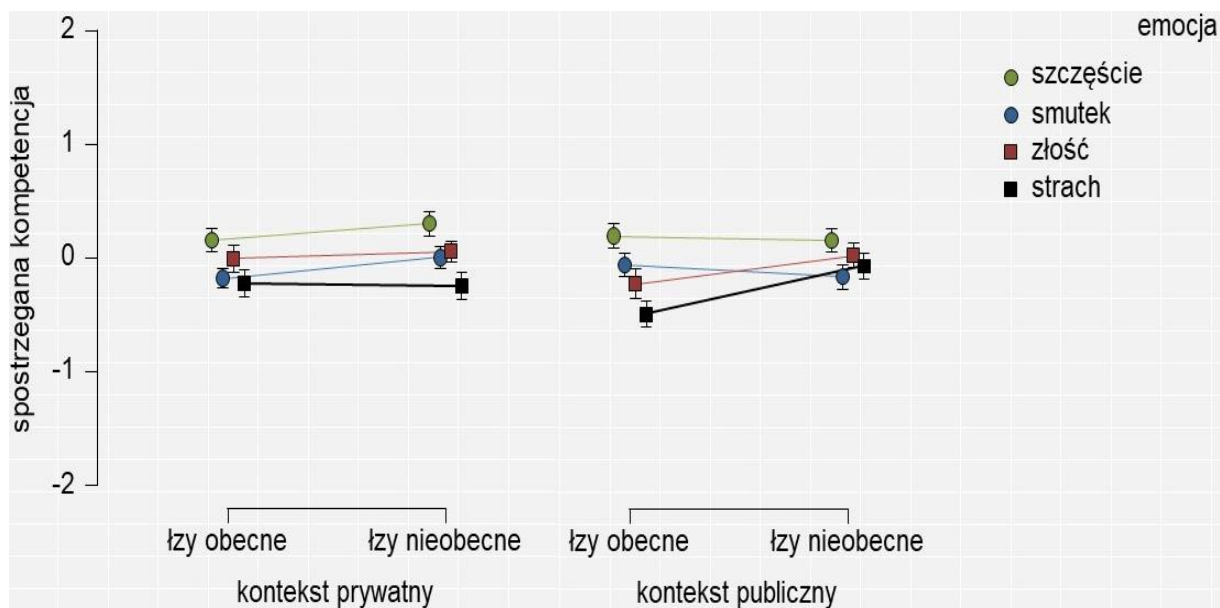

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Kolejną analizę przeprowadzono dla spostrzeganej kompetencji (podwymiaru sprawczości). Wykazała ona, że osoby z widocznymi łzami oceniane były jako mniej kompetentne ($M = -0,10$; $SD = 0,33$) w porównaniu do osób bez widocznych łez ($M = -0,01$; $SD = 0,28$) $F(1,119) = 11,76$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,09$. Istotny był też efekt interakcji łez, emocji i kontekstu, $F(3,357) = 13,47$; $p < 0,001$; $\eta_p^2 = 0,10$ (por. Wykres 27), wynikający z tego, że w kontekście prywatnym obecność łez obniżała spostrzeganą kompetencję, jednakże tylko wtedy, gdy oceniana osoba wyrażała smutek, przy czym siła tego efektu była słaba. Z kolei w kontekście publicznym, obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako mniej kompetentne, ale tylko wtedy, gdy wyrażały złość i strach. Siła efektu łez dla obu tych emocji była słaba (por. Tabela 32).

Wykres 27

Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu

Uwaga. Wykres pokazuje średnie i 95% przedziały ufności.

Tabela 32

Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów

Kontekst	Emocja	Łzy obecne		Łzy nieobecne		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
prywatny	szczęście	0,16	0,57	0,30	0,60	-1,94	896,20	0,053	-0,18
	smutek	-0,18	0,55	0,00	0,58	-2,51	896,20	0,012	-0,23
	złość	-0,01	0,70	0,06	0,52	-0,91	896,20	0,362	-0,08
	strach	-0,23	0,71	-0,25	0,66	0,34	896,20	0,732	-0,03
publiczny	szczęście	0,20	0,55	0,16	0,59	0,51	896,20	0,608	0,05
	smutek	-0,06	0,62	-0,16	0,69	1,43	896,20	0,154	-0,13
	złość	-0,23	0,76	0,03	0,62	-3,42	896,20	< 0,001	0,31
	strach	-0,49	0,69	-0,07	0,64	-5,76	896,20	< 0,001	-0,53

Podsumowując, obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako mniej sprawcze, w tym mniej asertywne i mniej kompetentne w porównaniu do sytuacji, gdy łzy na ich twarzach nie były obecne, ale zależność ta była modyfikowana przez kontekst (publiczny vs. prywatny) i towarzyszącą ekspresję emocję. Łzy szczególnie silnie obniżały

spostrzeganą sprawczość oraz asertywność, gdy oceniane osoby odczuwały złość i strach w kontekście publicznym, podczas gdy w przypadku kompetencji, efekty te były słabsze. Gdy osoby oceniane były w kontekście prywatnym, efekt łoż na spostrzeganą sprawczość i jej podwymiary był słabszy, a w przypadku kompetencji występował tylko wtedy, gdy wyrażaną emocją był smutek.

8.3.8. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej stosowności reakcji

Następnie, stosując analizę moderowanej mediacji sprawdziłam, czy efekt łoż na spostrzeganą sprawczość jest mediowany przez spostrzeganą stosowność reakcji oraz czy efekt ten moderują emocje. Obecność łoż wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 17). Analiza wykazała istotny efekt pośredni obecności łoż na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji ($b = -0,19$; $SE = 0,02$; 95% CI: $[-0,23; -0,16]$). Uzyskany efekt mediacji okazał się moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do szczęścia, smutku, złości i strachu, a mianowicie efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach i złość niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały szczęście i smutek, niż wówczas, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 33).

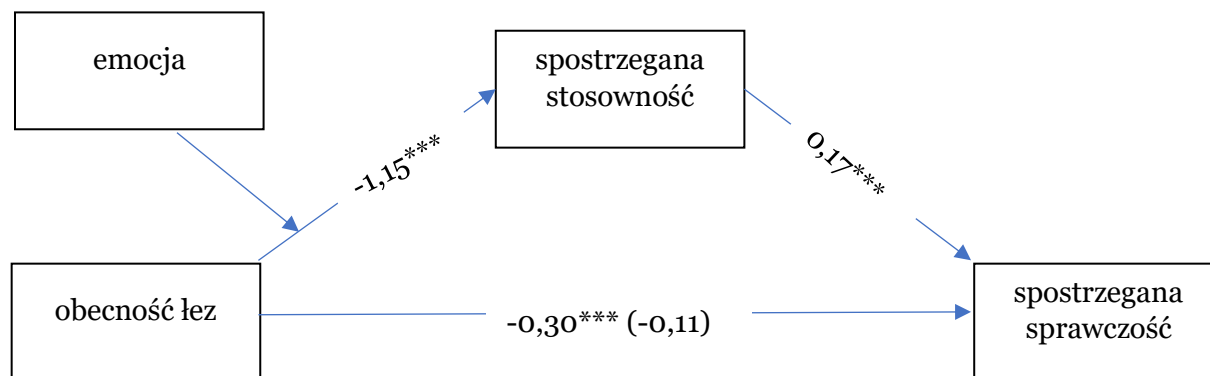
Tabela 33

Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łoż a spostrzeganą sprawczością przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	0,11	[0,06; 0,16]
Smutek	0,12	[0,06; 0,18]
Złość	-0,07	[-0,13; -0,01]
Strach	-0,16	[-0,22; -0,10]

Rysunek 17

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

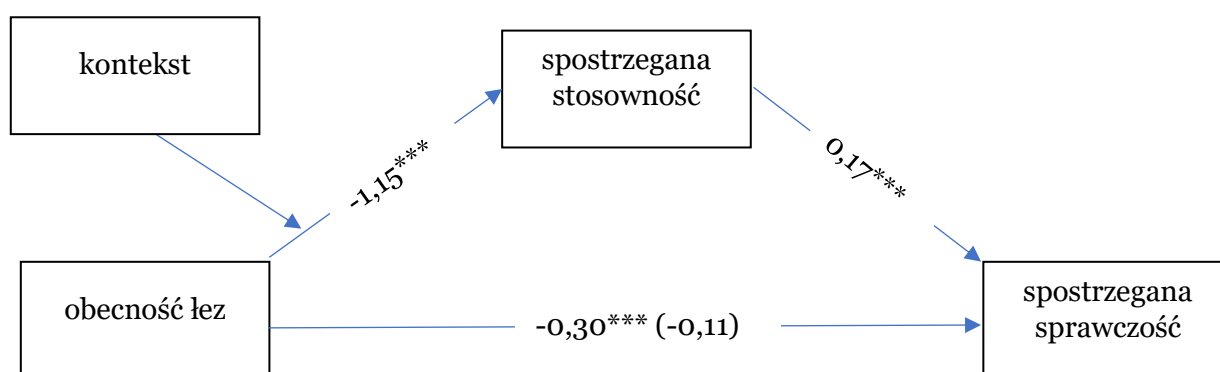
Analogiczną analizę przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą stosowność reakcji jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a kontekst sytuacyjny jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 18). Analiza potwierdziła efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji. Ponadto, efekt ten był moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = -0,05$; 95% CI: $[-0,10; <-0,01]$). Indeks moderowanej mediacji był istotny, wskazując, że efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście publicznym niż wtedy, gdy przedstawione były w kontekście prywatnym.

Podsumowując, obecność łez sprawiała, że reakcja ocenianej osoby spostrzegana była jako mniej stosowna w porównaniu do sytuacji, gdy łzy jej nie towarzyszyły. Działo się tak niezależnie od odczuwanej emocji czy kontekstu, choć efekt łez był najsilniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach i złość. Ponadto, spostrzegana stosowność reakcji pełniła rolę pośredniczącą w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością, tj. łzy obniżały oceny stosowności reakcji, w efekcie obniżając oceny sprawczości. Zaobserwowany efekt moderowany był zarówno przez emocję, jak i kontekst, tj. jego siła była większa, gdy wyrażaną

emocją był strach i złość, jak również wtedy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście publicznym.

Rysunek 18

Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

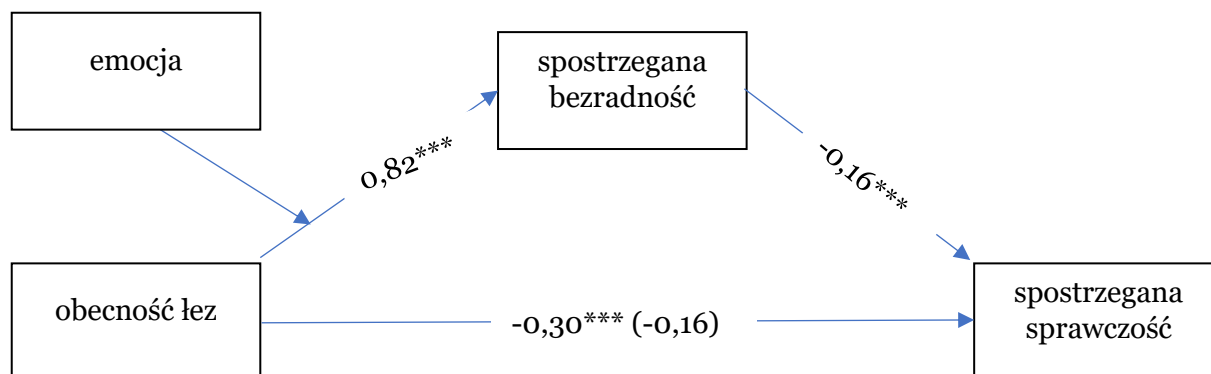
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

8.3.9. Łzy a spostrzegana sprawczość w zależności od spostrzeganej bezradności

Następnie, stosując analizę moderowanej mediacji sprawdziłam, czy efekt łez na spostrzeganą sprawczość mediowany jest przez spostrzeganą bezradność, jak również czy efekt ten jest moderowany przez emocję. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą bezradność jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 19). Analiza wykazała istotny efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą bezradność ($b = -0,13$; $SE = 0,02$; 95% CI: [-0,17; -0,11]). Efekt ten okazał się moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do szczęścia i złości, tj. efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały szczęście, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 34).

Rysunek 19

Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 34

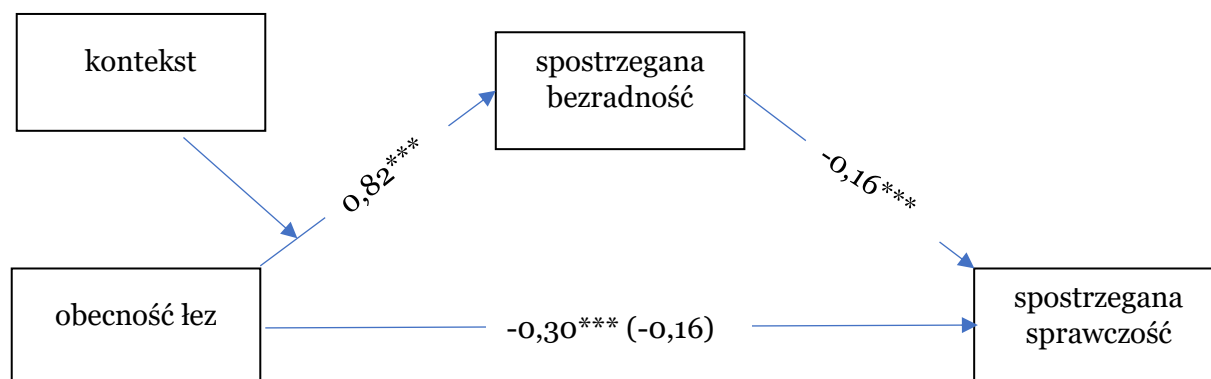
Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą bezradność: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	0,07	[0,03; 0,11]
Smutek	0,04	[-0,01; 0,10]
Złość	-0,09	[-0,15; -0,02]
Strach	-0,03	[-0,09; 0,03]

Analogiczną analizę moderowanej mediacji przeprowadziłam w celu sprawdzenia, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą bezradność moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez została wprowadzona jako predyktor (X), spostrzegana bezradność jako mediator (M1), spostrzegana sprawczość jako zmienna zależna (Y), a kontekst sytuacyjny jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 20). Analiza potwierdziła, że spostrzegana bezradność pełniła rolę pośredniczącą w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością ($b = -0,13$; $SE = 0,02$; 95% CI: [-0,17; -0,11]), jednakże wykazany efekt nie był moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = 0,01$; 95% CI: [-0,05; 0,06]).

Rysunek 20

Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

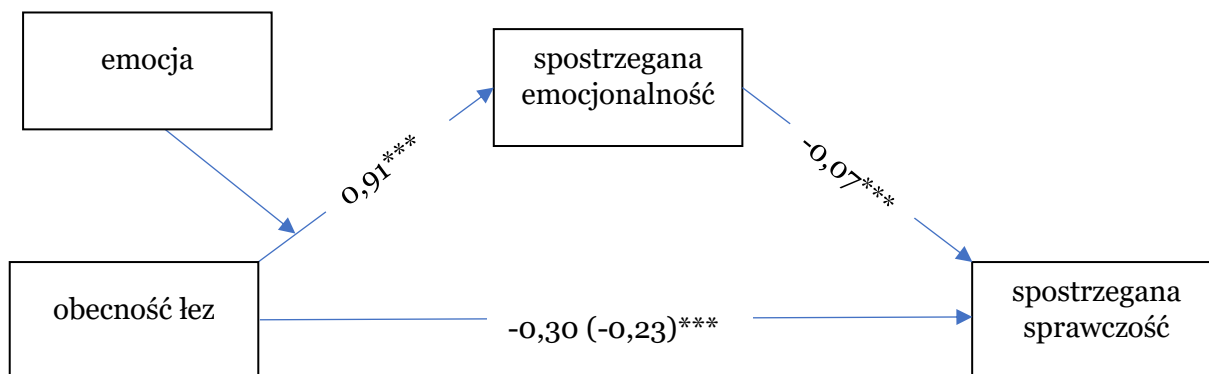
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

8.3.10. Łzy a spostrzeganą sprawczość w zależności od spostrzeganej emocjonalności

W ostatnim kroku sprawdziłam, czy efekt łez na spostrzeganą sprawczość jest mediowany przez spostrzeganą emocjonalność i czy efekt ten jest moderowany przez emocję. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą emocjonalność jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a emocje jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 21). Analiza wykazała istotny efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą emocjonalność ($b = -0,07$; $SE = 0,01$; 95% CI: $[-0,09; -0,04]$). Efekt ten był moderowany przez emocję – indeks moderowanej mediacji był istotny, gdy pozostałe emocje porównywano do złości i strachu. Efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje, i słabszy, gdy oceniane osoby wyrażały złość, niż wtedy, gdy wyrażały pozostałe emocje (por. Tabela 35).

Rysunek 21

Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabela 35

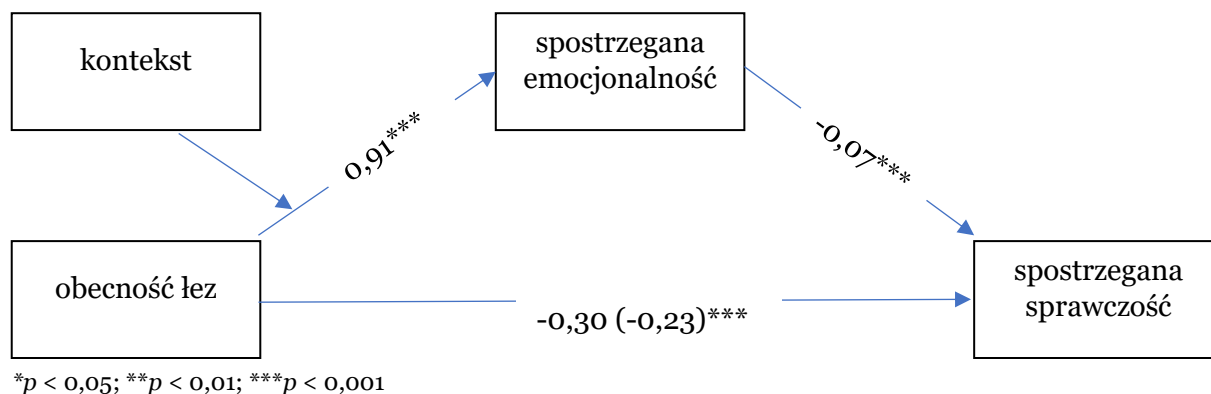
Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą emocjonalność: Indeksy moderowanej mediacji

Emocja bazowa	Indeks moderowanej mediacji	
	<i>b</i>	95% CI
Szczęście	0,01	[-0,01; 0,03]
Smutek	0,01	[-0,01; 0,03]
Złość	0,02	[0,001; 0,04]
Strach	-0,04	[-0,06; -0,02]

Analogiczną analizę moderowanej mediacji przeprowadziłam, aby sprawdzić, czy wykazany efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą emocjonalność ($b = -0,07$; $SE = 0,01$; 95% CI: [-0,09; -0,04]) moderowany jest przez kontekst sytuacyjny. Obecność łez wprowadziłam jako predyktor (X), spostrzeganą emocjonalność jako mediator (M1), spostrzeganą sprawczość jako zmienną zależną (Y), a kontekst jako moderator (W) zależności między X a M1 (Model 7, por. Rysunek 22). Efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą emocjonalność nie był moderowany przez kontekst sytuacyjny ($b = -0,01$; 95% CI: [-0,02; 0,01]).

Rysunek 22

Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji

8.4. Dyskusja

Celem Badania 3 było sprawdzenie, na ile efekty, które testowałam w dwóch poprzednich badaniach, generalizują się na inne materiały bodźcowe. Tym samym, badanie to – podobnie jak poprzednie – testowało, jak zmienia się spostrzeganie osoby w zależności od tego, czy na jej twarzy obecne są łzy, oraz jak efekt ten modyfikowany jest poprzez emocję, jaką ta osoba wyraża, i kontekst, w jakim jest ona przedstawiona, ale w odróżnieniu od Badania 1 i 2, tym razem podłożem emocjonalnym manipulowałam nie za pomocą winiet sytuacyjnych, a za pomocą zdjęć przedstawiających osoby wyrażające szczęście, smutek, złość i strach. Ponadto, nowym elementem w przeprowadzonym badaniu była analiza roli spostrzeganej emocjonalności ocenianych osób w związku pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością i sprawczością.

8.4.1. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana wspólnotowość

Wyniki Badania 3 tylko częściowo zreplikowały wykazane w poprzednich badaniach efekty łez na spostrzeganą wspólnotowość i jej podwymiary. Po pierwsze, wbrew oczekiwaniom H6, zarówno w przypadku ocen w zakresie wspólnotowości, jak również ciepła

i moralności, bez znaczenia było to, czy oceniane osoby przedstawione były w kontekście prywatnym czy publicznym. Po drugie, osoby z widocznymi łzami oceniane były – zgodnie z oczekiwaniami (H1) i dotychczasowymi wynikami – jako bardziej wspólnotowe. Zgodnie z przewidywaniami H5, efekt ten moderowany był przez emocję, lecz tym razem efekt ten występował, gdy oceniane osoby odczuwały strach i szczęście. Wykazany efekt moderacji koresponduje z wynikami Badania 2, zgodnie z którymi strach i szczęście były emocjami, w przypadku których efekt łez na spostrzeganą wspólnotowość był najsilniejszy (por. rozdz. 7.4.1), przy czym w niniejszym badaniu efekt ten był znacznie słabszy. Jak już wspominałam, informacja o tym, że ktoś odczuwa strach, a więc emocję wskazującą na pojawienie się zagrożenia sugeruje, że osoba ta może potrzebować pomocy, zwłaszcza wtedy, gdy odczuwaniu strachu towarzyszą łzy, które z kolei utożsamiane są z bezradnością (por. rozdz. 7.4.1; por. rozdz. 1.2). Zarówno badania Zickfelda i wsp. (2021), jak i wyniki Badania 1 pokazały, że badani deklarowali silniejsze intencje udzielenia pomocy osobom, które zostały przez nich ocenione jako bardziej wspólnotowe (por. rozdz. 6.4.4), co może tłumaczyć pozytywny wpływ łez powodowanych strachem na spostrzeganą wspólnotowość. Z kolei „łzy szczęścia” najczęściej pojawiają się w sytuacjach, które dotyczą bliskich i dojrzałych relacji (por. rozdz. 1.2 i rozdz. 7.4.1.), co tłumaczy pozytywny efekt łez szczęścia powodowanych odczuwaniem szczęścia na oceny w zakresie spostrzeganej wspólnotowości.

Podobnie jak w poprzednich badaniach i zgodnie z H1, obecność łez sprawiała też, że oceniane osoby spostrzegane były jako cieplejsze, choć w Badaniu 3 siła tego efektu była słaba i – w odróżnieniu od badań poprzednich i jednocześnie wbrew założeniom – występował on niezależnie od emocji (H5), jaką oceniana osoba wyrażała (por. rozdz. 6.3.1 i rozdz. 7.3.1), jak również kontekstu (H6), w jakim została ona przedstawiona (por. rozdz. 7.3.1).

Co ciekawe również, w Badaniu 3 ujawniono słaby, aczkolwiek zaskakujący, efekt łez na spostrzeganą moralność. Mianowicie, wbrew oczekiwaniom H1 i H5 oraz efektom ujawnionym w badaniach poprzednich, w Badaniu 3 osoby z widocznymi łzami oceniane były jako mniej moralne, ale tylko wtedy, gdy odczuwały złość (w przypadku pozostałych emocji efekt łez na oceny moralności zanikał). Możliwym wyjaśnieniem jest to, że moralność dotyczy

osobistych lub społecznych standardów dobrego lub złego zachowania (Cambridge University Press, b. d.). Tymczasem, badania Motro i wsp. (2018) pokazują, że złość nasila zachowania o charakterze nieetycznym, a Kuo i wsp. (2010) wskazują na powiązania złości z przemocą, jak również wydawaniem niemoralnych sądów, stojących w sprzeczności z powszechnie przyjętymi normami społecznymi. Doniesienia te mogą zatem sugerować, że ekspresja złości może być kojarzona z przejawem zachowania niemoralnego, co odwraca efekt łez na spostrzeganą moralność. Wydaje się, że taki wzorec wyników mógł wynikać z tego, że – w odróżnieniu od Badania 1 i Badania 2 – w Badaniu 3 badani oceniali fotografie osób wyrażających prototypowe ekspresje emocjonalne, a zatem ekspresje bardzo wyraziste (por. rozdz. 8.2.2). Możliwe zatem, że charakter zastosowanych materiałów bodźcowych mógł nasilać awersyjność ekspresji złości (Potegal i Stemmler, 2010; por. rozdz. 1.2). Tym samym kontrast pomiędzy społecznym znaczeniem złości jako przejawu zachowania niemoralnego (Kuo i in., 2010; Motro i in., 2018) i łez jako zachowania kojarzonego z wysoką moralnością (por. rozdz. 3.1; rozdz. 6.4.5 i rozdz. 7.4.3) mógł budzić u badanych dysonans poznawczy, sprawiając, że całość ekspresji emocjonalnej mogła zostać przez nich oceniona jako przerysowana, nieszczerza, być może nawet manipulacyjna (Zickfeld i Wróbel, 2023) – a w konsekwencji – oceniona jako mniej moralna.

Wyniki niniejszego badania potwierdzają zasadność testowania efektu łez na wspólnotowość z uwzględnieniem jej podwymiarów, zwłaszcza moralności, która dotychczas była pomijana w badaniach (por. rozdz. 2.2, rozdz. 6.4.1 i rozdz. 7.4.1). Badanie 3 ujawniono bowiem, że obecność łez sprawiała, że ocenione osoby spostrzegane były jako cieplejsze i – w przypadku strachu i szczęścia – bardziej wspólnotowe, ale nie jako bardziej moralne. Co więcej, pozytywny efekt łez na spostrzegane ciepło równoważył negatywny efekt łez na spostrzeganą moralność, co z kolei przekładało się na słaby efekt łez na wymiar nadrzędny, tj. spostrzeganą wspólnotowość. Koresponduje to z ujęciami podkreślającymi, że wymiary ciepła i moralności są pokrewne, jednakże nie są ze sobą tożsame (Abele i in., 2016; por. rozdz. 7.4.1; por. rozdz. 2.2), co zresztą potwierdza również umiarkowana siła korelacji pomiędzy ciepłem a moralnością zaobserwowana w Badaniu 3 (por. rozdz. 8.3). Stąd, testowanie efektu

łez na oceny społeczne z uwzględnieniem podwymiarów wspólnotowości daje szansę na dokładniejsze i bardziej rzetelne zbadanie wpływu łez na percepcję społeczną.

Podsumowując, niniejsze badanie dostarczyło dowodów przemawiających za tym, że różnice jakościowe pomiędzy podwymiarami wspólnotowości mają bezpośrednie przełożenie na różnice w sile efektu łez na spostrzegane ciepło i spostrzeganą moralność (por. rozdz. 2.2 i rozdz. 7.4.1), jak również wymiar nadrzędny, będący wypadkową tych ocen. Co więcej, podobnie jak badania poprzednie, Badanie 3 potwierdziło, że ze względu na to, że zarówno łzy, jak i same emocje stanowią ważne, a przy tym zróżnicowane komunikaty społeczne, czynniki te wchodziły w interakcję i – w konsekwencji – łącznie wpływały na to, jak spostrzegany był całokształt ekspresji emocjonalnej (por. rozdz. 6.4.3, rozdz. 6.4.5, rozdz. 7.4.3 i rozdz. 7.4.4). Jednocześnie jednak wykazało, że odnotowane efekty mogą znacznie zależeć od rodzaju zastosowanej manipulacji, czego dowodem jest wykazany w niniejszym badaniu wspomniany odwrócony efekt łez na spostrzeganą moralność. Można domniemywać, że podanie informacji o emocji z użyciem fotografii przedstawiających osoby wyrażające prototypowe ekspresje emocjonalne uwydatnia – silniej niż winiety sytuacyjne – społeczny charakter emocji.

8.4.2. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana bezradność

Zgodnie z założeniami H2 – i podobnie jak w badaniach poprzednich – obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako bardziej bezradne niż wtedy, gdy łzy na ich twarzach nie były obecne, a efekt ten był moderowany przez emocję (tj. był najsilniejszy, gdy badani oceniali osoby wyrażające złość i strach). Z kolei kontekst, w jakim łzy się pojawiły – w przeciwieństwie do efektów ujawnionych w Badaniu 2 – nie miał znaczenia, gdy badani oceniali spostrzeganą bezradność osób przedstawionych na fotografiach.

Zarówno w przypadku złości, jak i strachu, silny efekt łez na spostrzeganą bezradność tłumaczyć można tym, iż zestawienie łez, będących symbolem bezsilności (Stadel i in., 2019; Vingerhoets i in., 2016; por. rozdz. 1.2), z emocją, która – podobnie jak łzy, charakteryzuje się

określonymi cechami jakościowymi (por. rozdz. 6.4.5; rozdz. 7.4.2; rozdz. 8.4.1) sprawia, że zmienia się sposób w jaki spostrzegana jest całość ekspresji emocjonalnej (por. rozdz. 1.2).

8.4.3. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana stosowność reakcji

Wbrew przewidywaniom, jak również efektom uzyskanym w dwóch poprzednich badaniach, w Badaniu 3 wykazano, że ekspresja emocjonalna z widocznymi łzami spostrzegana była jako mniej stosowna niż wtedy, gdy łzy jej nie towarzyszyły (H5), a efekt ten był silniejszy, gdy badani oceniali osoby przedstawione w kontekście publicznym (H6), a zatem w sytuacjach w których oceny stosowności zachowania wydają się szczególnie ważne (por. rozdz. 6.4.5 i rozdz. 7.4.3).

Nieoczekiwany negatywny efekt łez na spostrzeganą stosowność reakcji był najsilniejszy, gdy badani oceniali osoby wyrażające strach i złość (H5). Zarówno strach, jak i złość, uznawane są za emocje nieafiliacyjne (por. rozdz. 1.2), podczas gdy łzy symbolizują bezradność i traktowane są jako tzw. spoiwo społeczne (por. rozdz. 1.1), a zatem mają charakter jednoznacznie afiliacyjny. Jak już wspomniałam w rozdziale 8.4.1, w Badaniu 3 badani oceniali osoby wyrażające prototypowe ekspresje emocjonalne, tj. ekspresje bardzo wyraziste. Stąd, dodanie łez, będących symbolem afiliacyjności, do wyrazistych i prototypowych ekspresji emocjonalnych o charakterze nieafiliacyjnym (w przypadku złości) lub niejednoznacznym (w przypadku strachu), mogło wywoływać u badanych dysonans poznawczy i sprawić, że całokształt ekspresji emocjonalnej ocenianych przez nich osób mógł być odebrany jako przerysowany, nienaturalny lub nieszczerzy (por. rozdz. 8.4.1), a w konsekwencji jako mniej stosowny.

Ponadto, biorąc pod uwagę zasady dotyczące okazywania emocji w przestrzeni publicznej (Cheshin, 2020), akceptowanym społecznie jest wyrażanie emocji w sposób szczerzy i autentyczny, ale jednocześnie – a może przede wszystkim – subtelny i kontrolowany, a więc uznawany za stosowny (Zawadzki i in., 2013). Stąd, wyraziste ekspresje emocjonalne, którym dodatkowo towarzyszyły łzy, mogły sugerować niezdolność do kontroli

emocji, co z kolei mogło przekładać się na ocenę całości ekspresji emocjonalnej jako nieprzystającej do przyjętych zasad dotyczących wyrażania emocji w przestrzeni publicznej, a w konsekwencji – mniej stosownej.

Badanie 3 wykazało też, że ocena spostrzeganej stosowności reakcji pośredniczyła w związku pomiędzy łzami na spostrzeganą wspólnotowością. Jednakże, jak już wspomniałam, obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako bardziej wspólnotowe, ale jednocześnie sprawiała, że całość ekspresji emocjonalnej oceniana była jako mniej stosowna niż w sytuacji, gdy łzy były nieobecne. Z kolei stosowność okazała się być pozytywnie związana ze wspólnotowością. Tym samym oczekiwany w H5 i H6 efekt został potwierdzony jedynie częściowo, ponieważ wpływ łez na oceny wspólnotowości hamowany był przez to, że reakcja osób roniących łzy została jednocześnie oceniona jako mniej stosowna, a zatem w mniejszym stopniu spełniająca normy społeczne. Wspomniana supresja była silniejsza, gdy wyrażanymi emocjami były złość i strach, jak również wtedy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście publicznym. Jak już wspomniałam, u podłoża takiego wzorca wyników może leżeć dysonans poznawczy, którego mogły doświadczyć osoby badane podczas dokonywania ocen prototypowych, wyrazistych ekspresji emocjonalnych, które choć nie były afiliacyjne, połączono ze łzami, będącymi symbolem afiliacyjności. Kontrast ten mógł sprawiać, że oceniane ekspresje odbierane były jako nieszczerze, przerysowane czy nawet manipulacyjne (por. rozdz. 8.4.1). To z kolei przekładało się na ocenę całości ekspresji emocjonalnej – zwłaszcza wyrażanej w kontekście publicznym – jako nieprzystającej do powszechnie przyjętych norm społecznych, tj. mniej stosownej, a w konsekwencji również mniej wspólnotowej.

8.4.4. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana emocjonalność

Badanie 3 odpowiedziało na pytanie dotyczące związku widocznych łez i spostrzeganej emocjonalności (P5), pokazując, że osoby z widocznymi na twarzach łzami oceniane były jako bardziej emocjonalne niż osoby, na twarzach których łzy nie były

widoczne. Potwierdza to, że płacząc, komunikujemy swój stan emocjonalny otoczeniu (por. rozdz. 1.2), dlatego – gdy ronimy łzy – możemy zostać ocenieni jako bardziej emocjonalni niż wówczas, gdy odczuwanej przez nas emocji nie towarzyszą łzy.

Kontekst, w jakim łzy się pojawiły, nie moderował istotnie tego efektu, choć moderowała go emocja, jaką oceniane osoby wyrażały. Choć efekt ten był silny w przypadku każdej z czterech uwzględnionych emocji, to jego siła była największa w przypadku strachu. Można podejrzewać, że ekspresja strachu, kojarzonego z przeżywaniem silnych emocji (por. rozdz. 1.2), a zatem związana z pojawieniem się wysokiego pobudzenia i której towarzyszyły łzy, mogła zostać przez badanych oceniona jako bardziej emocjonalna niż ekspresja osób roniących łzy i odczuwających emocje, które nie są związane z pojawieniem się silnego pobudzenia. W tym kontekście jednak zaskakującym jest fakt, że w sytuacji, gdy badani oceniali osoby odczuwające złość (a zatem emocję również charakteryzującą się wysokim pobudzeniem (Potegal i Stemmler, 2010), efekt łez na spostrzeganą emocjonalność był silny, aczkolwiek najslabszy spośród wszystkich czterech emocji.

Niniejsze badanie ujawniło też, że osoby z widocznymi na twarzach łzami, które ocenione zostały jako bardziej emocjonalne, w konsekwencji były też spostrzegane jako bardziej wspólnotowe. Wykazany efekt koresponduje z doniesieniami o tym, że emocjonalność uznawana jest za coś, co spaja i łączy ludzi (Lecheler, 2020). Z kolei spostrzeganie płaczącej osoby jako emocjonalnej może skutkować skróceniem dystansu społecznego w relacjach interpersonalnych, które stanowią istotę wspólnotowości (por. rozdz. 6.4.5 i rozdz. 7.4.3). Dodatkowo, wspomniany efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach niż gdy wyrażały pozostałe emocje, co może wynikać ze wspomnianej wyżej tendencji do spostrzegania łez, którym towarzyszy strach jako przejawu wyższej emocjonalności niż w przypadku innych emocji.

8.4.5. Obecność łez o różnym podłożu emocjonalnym i kontekście występowania a spostrzegana sprawczość

Badanie 3 zreplikowało ujawniony w badaniach poprzednich negatywny efekt łez na spostrzeganą sprawczość (P1), jak również jeden z jej podwymiarów – asertywność. Podobnie jak w badaniach poprzednich, efekty te moderowane były przez zarówno przez emocję (P3), jak i kontekst (P4), w jakim łzy się pojawiały. Mianowicie, obecność łez obniżała spostrzeganą sprawczość i asertywność zarówno w kontekście publicznym, jaki prywatnym, choć emocjami, w przypadku których efekt ten był najsilniejszy były złość i strach wyrażane w kontekście publicznym. Jak wspomniałam w poprzednich rozdziałach (por. rozdz. 6.4.4; rozdz. 6.4.5; rozdz. 7.4.3; rozdz. 7.4.4; rozdz. 8.4.3), wykazane efekty można tłumaczyć w oparciu o społeczne znaczenie tych emocji, których zestawienie ze łzami sprawia, że zmienia się sposób, w jaki spostrzegana jest całość ekspresji emocjonalnej.

Interesującym jest fakt, że obecność łez nie miała znaczenia, gdy badani oceniali spostrzeganą sprawczość osób wyrażających smutek w kontekście publicznym, mimo że można byłoby oczekiwać, że smutek cechując się zahamowaniem i wycofaniem (Potegal i Stemmler, 2010), stanowi przeciwieństwo sprawczości (por. rozdz. 2). Powinno się tak dziać zwłaszcza wtedy, gdy ekspresji smutku towarzyszą łzy (por. rozdz. 1.2). W tym kontekście dziwi zatem fakt, że mimo iż osoby odczuwające smutek w kontekście publicznym ocenione zostały jako najmniej sprawcze, obecność łez nie wpłynęła na te oceny w sposób istotny statystycznie.

Podobnie jak w Badaniu 1 (ale w przeciwieństwie do Badania 2), w niniejszym badaniu ujawniono negatywny efekt łez na oceny spostrzeganej kompetencji (P1). Efekt ten moderowany był przez emocję (P3) i kontekst (P4), jednak wykazane efekty interakcyjne były słabe lub nieistotne statystycznie (podobnie jak w Badaniu 1). Może to potwierdzać przypuszczenia dyskutowane w rozdziałach 6.4.5 i 7.4.4, wskazujące na kontekstowy – w przeciwieństwie do spostrzeganej asertywności – charakter ocen dotyczących tego podwymiaru sprawczości. Tym samym, wskazuje to na potrzebę dalszej eksploracji znaczenia łez emocjonalnych dla ocen kompetencji.

Badanie umożliwiło też zreplicowanie efektu pośredniego obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą bezradność (P2), choć rola emocji i kontekstu nie była tu spójna z wynikami dwóch poprzednich badań. Wspomniany efekt pośredni był silniejszy, gdy oceniane osoby odczuwały złość niż gdy odczuwały inne emocje, a wytłumaczeniem tego efektu jest kontrast pomiędzy jakościami charakteryzującymi złość a społecznym znaczeniem łez, który wpływa na to, jak spostrzegana jest całość ekspresji emocjonalnej (por. rozdz. 6.4.5, rozdz. 7.4.3).

W odróżnieniu od Badania 1, w niniejszym badaniu – podobnie jak w Badaniu 2 – zaobserwowano efekt pośredni obecności łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą stosowność reakcji (P3, P4). Jednakże, w odróżnieniu od efektu wykazanego w badaniu poprzednim, w Badaniu 3 obecność łez okazała negatywnie związana ze spostrzeganą stosownością reakcji (por. rozdz. 7.3.3. i rozdz. 7.4.3). Efekt ten był moderowany zarówno przez emocję (P3), jak i kontekst (P4) i był on silniejszy, gdy oceniane osoby wyrażały strach i złość i gdy robiły to w kontekście publicznym. Jak już wspomniałam, dodanie łez do prototypowych i wyrazistych emocji o charakterze nieafiliacyjnym mogło sprawić, że całość ekspresji emocjonalnej mogła zostać oceniona jako przerysowana i nienaturalna, a w konsekwencji mniej stosowna – zwłaszcza, gdy wyrażana w przestrzeni publicznej, w której obowiązują określone zasady dotyczące okazywania emocji (por. rozdz. 3.3 i rozdz. 8.4.3). Stąd, ekspresja, której towarzyszyły łzy, mogła sugerować niezdolność do kontroli zachowania, a w konsekwencji prowadzić do obniżenia spostrzeganej sprawczości (por. rozdz. 3.2.1. i rozdz. 3.3).

Przeprowadzone badanie odpowiedziało również na pytanie, czy spostrzegana emocjonalność pośredniczy w ocenach w zakresie wpływu widocznych łez na spostrzeganą sprawczość (P5). Mianowicie, zaobserwowano, negatywny efekt łez na spostrzeganą sprawczość przez spostrzeganą emocjonalność i był on silniejszy, gdy oceniane osoby odczuwały strach niż wtedy, gdy odczuwały pozostałe emocje. Tak jak wspomniałam, dodanie łez do ekspresji emocjonalnej kojarzonej z silnym pobudzeniem mogło skutkować oceną całości tej ekspresji jako bardziej emocjonalnej niż w sytuacji, gdy łzy na twarzy nie były

widoczne (por. rozdz. 8.4.4). Biorąc pod uwagę, że spostrzegana emocjonalność była negatywnie związana ze spostrzeganą sprawczością, można podejrzewać, że osoby, które ocenione zostały jako emocjonalne, mogły również zostać ocenione jako nieumiejące kontrolować swoich emocji, a w konsekwencji – spostrzegane jako mniej sprawcze (por. rozdz. 3.2.1 i rozdz. 3.3).

8.4.6. Ograniczenia Badania 3

Adresując ograniczenia badania poprzedniego, w Badaniu 3 zastosowano fotografie osób wyrażających emocje w sposób prototypowy. Uzyskane wyniki sugerują jednak, że to właśnie prototypowość tych ekspresji w połączeniu z widocznymi na twarzach łzami mogła sprawiać, że całość ekspresji emocjonalnej oceniana była jako przerysowana, nienaturalna (por. rozdz. 8.4.1, rozdz. 8.4.2 i rozdz. 8.4.5). Stąd, przyszłe badania powinny być zorientowane na manipulację emocją w sposób nieprzerysowany, naturalny – subtelny. Pośrednim potwierdzeniem tych przypuszczeń są badania Zawadzkiego i wsp. (2013), którzy zaobserwowali, że emocja wyrażana w sposób subtelny (*passionately restrained*; por. rozdz. 4), prowadziła do bardziej pozytywnych ocen społecznych (np. wyższych ocen w zakresie spostrzeganej kompetencji). Oznacza to, że intensywność ekspresji emocjonalnej istotnie wpływa na to, jak ekspresja ta jest spostrzegana. Ponadto, na wpływ intensywności łez (będących elementem ekspresji emocjonalnej; por. rozdz. 1) na sposób, w jaki jesteśmy spostrzegani, wskazuje najnowszy przegląd badań Zickfelda i Wróbel (2023). Wskazują oni, że ronie łez połączone z ekspresjami o niskiej intensywności może być spostrzegane jako bardziej stosowne, prowadząc do zachowań o charakterze empatycznym czy zwiększonego wsparcia społecznego. Jednocześnie, emocje wyrażane w sposób intensywny, wyrazisty mogą być spostrzegane jako mniej stosowne i mniej autentyczne (por. Wróbel i in., 2022), zmniejszając motywację do udzielenia wsparcia społecznego. Ponadto, z uwagi na fakt, że seria niniejszych badań dotyczy spostrzegania łez w sytuacjach społecznych, a część osób została badany przedstawiona w sytuacjach o charakterze publicznym, uzasadnionym wydaje się zastosowanie manipulacji ekspresją emocjonalną wyrażaną w sposób subtelny, a

zatem taki, który zazwyczaj pojawia się w przestrzeni publicznej i związanych z nią relacjach społecznych (por. rozdz. 3.3).

9. Dyskusja ogólna

Seria trzech badań eksperymentalnych testowała efekt łez na oceny społeczne, tj. spostrzeganą wspólnotowość i sprawczość, uwzględniając także ich podwymiary, w tym rzadziej analizowane w tym kontekście moralność i asertywność. Celem badań była również analiza moderującej roli emocji (Badanie 1, 2 i 3) i kontekstu sytuacyjnego (Badanie 2 i 3), jak i mediującej roli spostrzeganej emocjonalności (Badanie 3) w relacji między łzami a ocenami społecznymi.

Mimo że tylko część ze sformułowanych hipotez została potwierdzona, wyniki ujawniły, że – pomimo niespójności – większość wykazanych efektów utrzymywała się niezależnie od zastosowanej w badaniu metodologii (por. Tabela 36). Mianowicie, analiza konsekwentnie pokazała, że tak jak zakładano, osoby płaczące – w porównaniu do osób, na których twarzach łzy nie były widoczne – oceniane były jako bardziej wspólnotowe (zgodnie z efektem łez jako spoiwa społecznego; por. rozdz. 1.1.) i ciepłe, jak również bardziej szczere, ale – wbrew przypuszczeniom – niekoniecznie bardziej moralne. Osoby ze łzami były również konsekwentnie oceniane jako bardziej bezradne i emocjonalne, choć reakcja w postaci łez – przeciwnie do tego, jak przypuszczano – nie zawsze spostrzegana była przez badanych jako bardziej stosowna, niż wtedy, gdy łzy jej nie towarzyszyły. Jednocześnie, badani deklarowali większą chęć pomocy osobom płaczącym w porównaniu do sytuacji, gdy ich reakcji nie towarzyszyły łzy. Linia przeprowadzonych badań odpowiedziała również na postawione pytania badawcze, pokazując że osoby roniące łzy spostrzegane były jako mniej sprawcze, a także mniej asertywne, jednakże niekoniecznie mniej kompetentne, w porównaniu do osób, które nie roniły łez.

Badania potwierdziły również, że towarzysząca ekspresji emocja nie pozostaje bez znaczenia dla percepcji osoby roniącej łzy. To sugeruje, że społeczne znaczenie emocji może wchodzić w interakcję ze społecznym znaczeniem łez, różnicując tym samym siłę efektu łez na oceny społeczne, w zależności od tego, jaka emocja łzom towarzyszy. Jednocześnie jednak kierunek tych zależności nie zawsze by zgodny z przewidywaniami i spójnie replikowany w

linii trzech badań. Rola kontekstu sytuacyjnego także okazała się nie zawsze decydująca i jednoznaczna. Poniżej dokładnie omawiam ujawnione efekty, rozpatrując także ich stabilność w perspektywie przeprowadzonej linii badań.

Tabela 36

Efekt obecności łez w Badaniach 1, 2 i 3 z uwzględnieniem moderującej roli emocji i kontekstu

			szczęście		smutek		złość		strach	
Zmienna zależna	Badanie	efekt łez	kontekst prywatny	kontekst publiczny	kontekst prywatny	kontekst publiczny	kontekst prywatny	kontekst publiczny	kontekst prywatny	kontekst publiczny
Spostrzegana wspólnotowość	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegane ciepło	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegana moralność	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegana szczerowość	Badanie 1									
Spostrzegana bezradność	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Intencje udzielenia pomocy	Badanie 1									
Spostrzegana stosowność reakcji	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegana sprawczość	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegana asertywność	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegana kompetencja	Badanie 1									
	Badanie 2									
	Badanie 3									
Spostrzegana emocjonalność	Badanie 3									

EFEKT ŁEZ:		
slaby pozytywny	umiarkowany pozytywny	silny pozytywny
slaby negatywny	umiarkowany negatywny	silny negatywny
nieistotny		

9.1. Łzy a percepcja ocenianej osoby

9.1.1. Łzy a spostrzegane cechy wspólnotowe

Seria przeprowadzonych badań konsekwentnie ujawniła, że – zgodnie z H1 – osoby płaczące oceniane były jako bardziej wspólnotowe i cieplejsze, niż osoby nieplaczące. Tak jak przewidywano (H5), efekty te były moderowane przez emocję, choć wyniki nie były tu spójne,

a jedyną emocją, dla której pozytywny efekt łez na oceny wspólnotowości ujawnił się konsekwentnie we wszystkich trzech badaniach, było szczęście. Potwierdza to doniesienia co do tego, że łzy szczęścia są ściśle związane z relacjami społecznymi, stanowiącymi istotę wspólnotowości (por. rozdz. 1.2). W przypadku pozostałych emocji odnotowano niespójności. Mianowicie, w Badaniu 1 obecność łez nie miała znaczenia dla spostrzeganej wspólnotowości, gdy badani oceniali osoby, które odczuwały strach, natomiast w Badaniu 3 – gdy odczuwały smutek i złość. Uzyskane rozbieżności dotyczące smutku i złości najprawdopodobniej pozostają w związku z zastosowanym materiałem bodźcowym, co omawiam szerzej w rozdz. 9.2. W przypadku strachu jednak niespójność ujawniła się pomiędzy wynikami Badania 1 i 2 (a zatem pomimo zastosowania tych samych materiałów bodźcowych). Wydaje się, że niespójność tę mogą wyjaśniać niejednoznaczne doniesienia dotyczące społecznego znaczenia tej emocji (por. rozdz. 1.2), nie pozwalające zakwalifikować jej jako jednoznacznie afiliacyjnej lub nieafiliacyjnej (co w efekcie utrudniało testowanie efektu łez powodowanych strachem na wspólnotowość, czyli cechę jednoznacznie związaną z afiliacyjnością). Jednocześnie, w Badaniu 2, interesującym jest to, że łzy w najmniejszym stopniu wpływały na oceny w zakresie ocen cech wspólnotowych, gdy towarzyszyła im informacja o odczuwaniu smutku, co może wyjaśniać omawiane w rozdziale 1.2 utożsamianie łez ze smutkiem i bezradnością (por. rozdz. 7.4.1).

W zrozumieniu tego niespójnego obrazu wyników pomaga też przyjrzenie się efektom, jakie uzyskano dla podwymiarów wspólnotowości, tj. ciepła i moralności. Mianowicie, wyniki uzyskane dla ciepła były zbieżne, konsekwentnie pokazując, że osoby roniące łzy (bez względu na towarzyszącą łzom emocję czy kontekst) oceniane są jako cieplejsze niż osoby bez łez. Na niespójności dotyczące roli łez przy ocenianiu cudzej wspólnotowości, „pracował” zatem drugi podwymiar tej cechy, mianowicie moralność. Tym samym – w kontrze do przytaczanych w rozdziale 3.1 dotychczasowych badań sugerujących, że efekt łez na oba wymiary wspólnotowości jest jednoznaczny i spójny, obraz wyników dla spostrzeganej moralności zmieniał się w zależności od zastosowanego materiału bodźcowego, obecności manipulacji kontekstem czy towarzyszącą ekspresji emocją. Co ważniejsze jednak, mimo że w Badaniu 1 i 2

wykazano, że łzy przeważnie nasilały spostrzeganą moralność, to w Badaniu 3 (w którym wykorzystano prototypowe, intensywne ekspresje emocjonalne), wbrew H1, osoby ze łzami oceniane były jako mniej moralne, przy czym działało się tak tylko wtedy, gdy ich twarze wyrażały złość (dla pozostałych emocji natomiast efektu łez na oceny moralności nie odnotowano). To sugeruje, że dodanie łez, tj. zachowania kojarzonego z wysoką moralnością (rozdz. 6.4.5 i rozdz. 7.4.3) do intensywnej ekspresji złości (emocji kojarzonej zachowaniem nietycznym, por. rozdz. 8.4.1), sprawiało, że efekt łez odwracał się, a całość ekspresji emocjonalnej mogła zostać oceniona jako nieszczerza, przerysowana czy nawet manipulacyjna (Zickfeld i Wróbel, 2023) – a w konsekwencji – mniej moralna (por. 8.4.1). Zaobserwowany obraz wyników sugeruje, że tym, co może modyfikować efekt łez jest nie tylko społeczne znaczenie towarzyszącej łzom emocji, ale też jej intensywność. Obserwacja ta otwiera drogę dalszym poszukiwaniom, ponieważ – według mojej wiedzy – badania nad łzami towarzyszącymi emocjom o różnej intensywności dotychczas nie były prowadzone.

Wykazane efekty – zgodnie z przewidywaniami H6 – moderowane był także przez kontekst sytuacyjny, przy czym jego rola ograniczała się do wzmacniania wpływu łez na oceny wspólnotowości i ciepła wtedy, gdy osoby przedstawione były w kontekście prywatnym, co wyjaśnić można potencjalną spostrzeganą potrzebą pomocy, jakiej osoba płacząca może doświadczać (por. rozdz. 7.4.1).

9.1.2. Łzy a spostrzegana szczerść

Efekt łez na spostrzeganą szczerść testowany był tylko w Badaniu 1, a uzyskany wynik był zgodny z H1. Mianowicie, osoby płaczące spostrzegane były jako bardziej szczerze, niż osoby, które nie roniły łez, a działało się tak niezależnie od towarzyszącej łzom emocji. Brak potwierdzenia moderującego efektu emocji może sugerować, że mimo iż szczerść traktowana jest jako jeden z przejawów wspólnotowości, a konkretnie moralności, to jednak różni się od tego wymiaru, w przypadku którego towarzysząca ekspresji emocja grała rolę. Przejawem tego wyjątkowego statusu szczerści może być właśnie tendencja do

przypisywania tej cechy osobom płaczącym bez względu na podłoże emocjonalne rosnionych przez nich łez (por. rozdz. 6.4.2).

9.1.3. Łzy a spostrzegana bezradność

Seria niniejszych badań konsekwentnie – i jednocześnie zgodnie z H2 – pokazała, że łzy widoczne na twarzach ocenianych osób sprawiały, że badani spostrzegali je jako bardziej bezradne, niż w sytuacji, gdy łzy na ich twarzach nie były widoczne. Ponadto, efekty odnotowane dla bezradności potwierdzają po raz kolejny, że społeczne znaczenie emocji i łez wchodzi w interakcję. Mianowicie, w każdym z trzech badań efekt łez był najsilniejszy, gdy oceniane osoby odczuwały złość (w Badaniu 2 była to złość i strach), a zatem emocję, której znaczenie silnie kontrastowało z obecnością łez. Dodatkowo, w Badaniu 2, łzy w najmniejszym stopniu wpływały na oceny bezradności, gdy badani oceniali osoby wyrażające smutek, a zatem emocję, która już sama w sobie jest sygnałem bezradności. W rezultacie, dodanie łez do smutnej ekspresji najprawdopodobniej nie wносиło informacji o dużej wadze. Taki wzorzec wyników sugeruje, że tym, co potencjalnie może modulować społeczne znaczenie łez jako sygnału bezradności, są szeroko opisane w literaturze efekty kontrastu i asymilacji (See i Heller, 2004; Walker i Wänke, 2017). Gdy znaczenie łez nie pasuje do znaczenia emocji, która im towarzyszy, łzy znacznie silniej sygnalizują bezradność (efekt kontrastu), niż wtedy, gdy ich znacznie pokrywa się ze znaczeniem towarzyszącej im emocji (efekt asymilacji).

Ponadto, w Badaniu 2 ujawniono także, że wspomniany dodatni efekt łez na spostrzeganą bezradność był silniejszy, gdy oceniane osoby przedstawione były w kontekście prywatnym, a zatem w kontekście, w którym oceniana osoba przebywała sama. Nawiązuje to do dyskutowanej wyżej relacji między spostrzeganą potrzebą pomocy a brakiem obecności osób, mogących jej udzielić (por. rozdz. 7.4.1, rozdz. 8.4.1 i rozdz. 9.1).

9.1.4. Łzy a intencje udzielenia pomocy

Efekt łez na intencje udzielenia pomocy testowany był tylko w Badaniu 1, dając kolejne potwierdzenie dla łez jako efektu spoiwa społecznego. Ujawniono mianowicie, że – tak jak zakładano w H3 – badani deklarowali większe intencje udzielenia pomocy osobom z widocznymi łzami niż osobom bez widocznych łez. Podobnie jak w przypadku spostrzeganej szczerości, nie zaobserwowano moderującego efektu emocji, jednak – zgodnie z przewidywaniami H4 – dodatni efekt łez na intencje udzielenia pomocy mediowany był przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerość i bezradność.

Potwierdza to doniesienia o tym, że łzy utożsamiane są ze wspólnotowością, szczerością i bezradnością (por. rozdz. 6.4.5.), ale również zwykle traktowane są jako autentyczne wołanie o pomoc (por. rozdz. 3.1.1). Stąd, osoby płaczące spostrzegamy jako potrzebujące pomocy, w efekcie – także częściej tę pomoc deklarując. Ponadto, fakt iż efekt pośredni był silniejszy, gdy wyrażaną emocją była złość i słabszy, gdy przedstawione osoby odczuwały strach, ponownie sugeruje, że nieafiliacyjny charakter złości i afiliacyjny charakter łez tworzyły kontrast, który uwypuklał społeczne znaczenie łez i, w konsekwencji, zwiększał deklarowaną skłonność pomocy ocenianej osobie. Słabszy efekt pośredni w przypadku strachu może natomiast wynikać ze wspomnianego już niejednoznacznego społecznego znaczenia tej emocji (por. rozdz. 6.4.1).

9.1.5. Łzy a spostrzegana stosowność reakcji

Seria przeprowadzonych badań sugeruje również, że ocena stosowności reakcji w postaci łez jest bardzo zniuansowana i zależna od zastosowanej manipulacji, ponieważ uzyskane wyniki różniły się znacząco pomiędzy badaniami. Dwa pierwsze badania (w których pokazywano badanym osoby z neutralnymi ekspresjami emocjonalnymi, a emocją manipulowano za pomocą winiet sytuacyjnych) pokazały, że – zgodnie z oczekiwaniami H5 i H6 – reakcja osób roniących łzy oceniana była jako bardziej stosowna, gdy towarzyszyły jej łzy, niż gdy łzy na ich twarzach nie były widoczne. Co ciekawe jednak, w Badaniu 2, wbrew przypuszczeniom (H5), strach był jedyną emocją (wyrażaną zarówno w kontekście

prywatnym, jak i publicznym), w przypadku której łązy podwyższały oceny w zakresie spostrzeganej stosowności reakcji. Fakt, iż wzorzec ten nie ujawnił się w Badaniu 1 może wynikać z tego, że w Badaniu 2, poza emocją, manipulowano również kontekstem, co prawdopodobnie zmieniało społeczne znaczenie uwzględnionych w badaniu emocji.

Jednocześnie, w Badaniu 3 – gdzie emocją manipulowano z wykorzystaniem fotografii przedstawiających osoby wyrażające prototypowe ekspresje emocjonalne – ujawniono zaskakujący negatywny efekt łąz na spostrzeganą stosowność reakcji. Co więcej, reakcja ocenianych osób oceniana była jako mniej stosowna w przypadku każdej emocji, jednak szczególnie w przypadku złości i strachu. Ten niespodziewany obraz wyników prawdopodobnie wynika z tego, że, prototypowe, intensywne ekspresje emocji o znaczeniu nieafiliacyjnym (złość) lub emocji niejasno powiązanej z afiliacyjnością (strach) w połączeniu ze łązami mogły sprawiać wrażenie nienaturalnych, przerysowanych, niekontrolowanych czy nieprzystających do powszechnie przyjętych norm społecznych, a w konsekwencji – niestosowych (por. rozdz. 8.4.3).

Co istotne, na mocno zniuansowany charakter relacji między tym, jak oceniana jest stosowność reakcji w postaci łąz, a tym, jakie jest społeczne znaczenie tej reakcji, świadczą też wyniki analiz, w których testowałam przypuszczenia dotyczące pośredniej roli stosowności reakcji w relacji między obecnością łąz a ocenami wspólnotowości (H5, H6) i sprawczości (P3, P4). Okazało się mianowicie, że pośrednicząca rola stosowności miała nie tylko – jak oczekiwano – charakter mediacyjny, ale też supresyjny. Mianowicie, jak już wyżej wspomniałam, w Badaniu 1 i Badaniu 2 obecność łąz sprawiała, że badani oceniali reakcje przedstawionych im osób jako bardziej stosowne, przez co – prawdopodobnie na mocy osądu o poszanowaniu ogólnie przyjętych norm społecznych w kwestii okazywania emocji w relacjach społecznych – osoby te ocenione były także jako bardziej wspólnotowe. Jednocześnie, w Badaniu 3, reakcja w postaci łąz oceniana była jako mniej stosowna (co prawdopodobnie związane było ze zmianą sposobu, w jaki w Badaniu 3 manipulowałam emocją; por. rozdz. 9.3), co – ma mocy tego samego osądu dotyczącego okazywania emocji – sprawiało, że wspomniany efekt przybrał formę supresji. Innymi słowy, fakt iż obecność łąz

była negatywnie związana ze spostrzeganą stosownością reakcji, hamowało pozytywny wpływ łez na oceny w zakresie cech wspólnotowych. Podobnie złożony obraz wyników odnotowano dla sprawczości, co szerzej omawiam w kolejnym podrozdziale.

Zaobserwowane efekty sugerują zatem, że aby łzy ocenione zostały jako stosowne, towarzysząca im ekspresja mimiczna powinna być naturalna, tj. subtelna, nieprzerysowana, tzn. taka, jaką najczęściej obserwujemy w przestrzeni publicznej. Po raz kolejny wskazuje to na istotną rolę nie tylko cech jakościowych emocji, ale też intensywności, z jaką jest wyrażana. Oba wątki omawiam szerzej w dalszej części dyskusji (por. rozdz. 9.2 i 9.3).

9.1.6. Łzy a cechy sprawcze

Linia badań ujawniła także, że osoby z widocznymi na twarzach łzami konsekwentnie oceniane były jako mniej sprawcze, jak i mniej asertywne niż te, na twarzach których łzy nie były widoczne, jednakże niekoniecznie mniej kompetentne (P1). Można zatem domniemywać, że osoby płaczące mogą być spostrzegane jako niepotrafiące kontrolować swoich emocji, co związane jest z niższymi ocenami w zakresie spostrzeganej sprawczości (por. rozdz. 2.2. i rozdz. 3.3). Ponadto, w przypadku spostrzeganej sprawczości – podobnie jak w przypadku pozostałych mierzonych cech – przeprowadzone badania pokazały, że społeczne znaczenie emocji wchodzi w interakcję ze społecznym znaczeniem łez (por. rozdz. 9.2). Mianowicie, we wszystkich trzech badaniach ujawniony negatywny efekt łez na oceny sprawczości i asertywności okazał się najsilniejszy, gdy badani oceniali osoby wyrażające złość, po raz kolejny pokazując, że kontrast łez i złości decydował o poziomie cech zwykle ze złością kojarzonych. Co więcej, w Badaniu 3 efekt łez był silny również wtedy, gdy łzom ocenianych osób towarzyszył strach, jednakże wyrażany w sytuacjach o charakterze publicznym (P4), nawiązując tym samym do omawianych wcześniej reguł dotyczących okazywania emocji w przestrzeni publicznej, za sprawą których osoba płacząca może zostać oceniona jako niepotrafiąca kontrolować swoich emocji, przez co spostrzegana jako mniej sprawcza, w tym mniej asertywna (por. rozdz. 3.3).

Jednocześnie, efekty łez na drugi z podwymiarów sprawczości, czyli kompetencję, były wyraźnie mniej spójne. Mianowicie, w Badaniu 1 obecność łez sprawiała, że oceniane osoby spostrzegane były jako mniej kompetentne, choć efekt ten był słaby, a emocja, jaką oceniane osoby wyrażały, nie grała roli, gdy badani oceniali osoby przedstawione na zdjęciach. Z kolei w Badaniu 2 obecność łez nie miała znaczenia, gdy badani oceniali przedstawione im osoby, a w Badaniu 3 ujawniono, że osoby ze łzami na twarzach oceniane były jako mniej kompetentne, a efekt ten był moderowany zarówno przez emocję, jak i kontekst, lecz był on słaby lub nieistotny statystycznie. To pokazuje, że podobnie jak w przypadku wspólnotowości (por. rozdz. 9.1.1), w przypadku ocen w zakresie spostrzeganej sprawczości, negatywny efekt łez na spostrzeganą sprawczość był wypadkową wpływu łez na spostrzeganą asertywność, jak i kompetencję. Stąd wszelkie wariacje w sile tego efektu odzwierciedlają to, co odnotowano dla podwymiarów, a w szczególności kompetencji, dla której efekty były mniej spójne. Linia przeprowadzonych badań pokazuje zatem, że badanie efektów łez z perspektywy podwymiarów spostrzegania społecznego (zamiast wyłącznie wymiarów nadrzędnych) pozwala lepiej poznać wpływ łez na oceny społeczne (por. rozdz. 8.4.1).

Taki obraz wyników sugeruje również, że oceny w zakresie spostrzeganej kompetencji prawdopodobnie zależą nie tylko od obecności łez – traktowanych jako przejaw bezsilności – ale także od innych czynników kontekstowych. Jak już wspomniałam w rozdziale 2.2, o ile asertywność przypomina dyspozycję osobowościową (czyli cechę uważaną za relatywnie niezależną od kontekstu), o tyle kompetencja zdaje się być oceniana w wąsko określonym zakresie, np. konkretnej dziedzinie (np. społecznej, zawodowej). W przeprowadzonych badaniach kompetencja (tak samo, jak inne cechy) oceniana była w sposób zgeneralizowany, tj. badani uzyskiwali jedynie informację dotyczącą emocji czy kontekstu sytuacyjnego, jednakże przedmiot ocenianej kompetencji nie był sprecyzowany. Stąd, brak informacji o dodatkowych czynnikach kontekstowych (np. obszarze, którego kompetencja dotyczy) może wyjaśniać słaby lub nieistotny wpływ łez na oceny kompetencji. Można zatem domniemywać, że informacje dotyczące odczuwanej emocji i kontekstu sytuacyjnego są niewystarczające, aby

wnioskować o kompetencji ocenianej osoby – szczególnie w sytuacji, gdy nie ma informacji, co jest przedmiotem ocenianej kompetencji.

Przeprowadzone badania ujawniły także efekty pośrednie, wyjaśniające mechanizm wpływu widocznych łez na spostrzeganą sprawczość. Mianowicie, linia badań konsekwentnie pokazała, że osoby ze łzami oceniane były jako bardziej bezradne, a w konsekwencji mniej sprawcze (P2), co potwierdza, że łzy utożsamiane są z bezradnością (por. rozdz. 1.2), a w efekcie – z brakiem kontroli wskazującym na obniżoną sprawczość osoby płaczącej. W przypadku spostrzeganej stosowności reakcji w relacji między obecnością łez a ocenami w zakresie spostrzeganej sprawczości, ujawnione efekty – jak już sygnalizowałam w rozdz. 9.1.5 – okazały się natomiast mniej spójne. Mianowicie, w Badaniu 1 wspomniany efekt pośredniczący był nieistotny, podczas gdy w Badaniu 2 i Badaniu 3 miał charakter supresji (P3, P4). Mianowicie, w Badaniu 2 łzy były pozytywnie związane ze spostrzeganą stosownością reakcji, podczas gdy w Badaniu 3 reakcja w postaci widocznych łez oceniana była jako mniej stosowna niż gdy łzy jej nie towarzyszyły. Stąd, w Badaniu 2 obecność łez obniżała oceny w zakresie spostrzeganej sprawczości, ale jednocześnie sprawiała, że reakcja ocenianych osób spostrzegana była jako bardziej stosowna, co z kolei osłabiało negatywny wpływ łez na oceny w zakresie spostrzeganej sprawczości. Z kolei w Badaniu 3, wbrew przypuszczeniom i jednocześnie w kontrze do uzyskanego w Badaniu 2 efektu, obecność łez sprawiała, że reakcja ocenianych osób spostrzegana była jako mniej stosowna niż wtedy, gdy łzy na twarzy ocenianej osoby nie były widoczne, jednocześnie sprawiając, że badani oceniali przedstawione na zdjęciach osoby jako mniej sprawcze – co prawdopodobnie związane było z wykorzystaniem w Badaniu 3 prototypowych ekspresji emocjonalnych do manipulowania emocją (por. rozdz.9.3).

9.1.7. Łzy a spostrzegana emocjonalność

W Badaniu 3 ujawniono także, że osoby z widocznymi na twarzach łzami spostrzegane były jako bardziej emocjonalne. Potwierdza to doniesienia o tym, że łzy stanowią dopełnienie ekspresji emocjonalnej, niewerbalnie przekazując informacje o stanie emocjonalnym

płaczącej osoby (por. rozdz. 1.1). Jak już wspomniałam, wspomniany efekt występował w przypadku każdej emocji, która łzom towarzyszyła, jednak w przypadku strachu był najsilniejszy, czego wyjaśnieniem może być pobudzenie kojarzone z odczuwaniem strachu i znajdowaniem się w sytuacji zagrażającej. Jednocześnie, zaskakującym jest wówczas fakt, iż w przypadku złości – emocji, która również kojarzy się z dużym pobudzeniem emocjonalnym – ujawniony efekt był umiarkowany, jednakże najsłabszy spośród wszystkich czterech emocji (por. rozdz. 8.4.4). Warto też dodać, że – wbrew przypuszczeniom – rola kontekstu w przypadku oceniania emocjonalności osoby płaczącej była ograniczona.

Badanie 3 pokazało także, że spostrzegana emocjonalność pośredniczy w relacji między obecnością łez a ocenami społecznymi (P5). Mianowicie, osoby przedstawione badanym na fotografiach i jednocześnie roniące łzy oceniane były jako bardziej emocjonalne, a w konsekwencji także bardziej wspólnotowe, dając tym samym potwierdzenie dla efektu łez jako spoiwa społecznego (por. rozdz. 8.4.4). Jednocześnie, osoby ocenione jako bardziej emocjonalne były także spostrzegane jako mniej sprawcze potwierdzając, że łzy (utożsamiane z bezsilnością) sprawiają, że oceniane osoby mogą sprawiać wrażenie niepotrafiących kontrolować swoich emocji, tj. mniej sprawczych. Efekty te były silniejsze, gdy oceniane osoby wyrażały strach niż gdy odczuwały inne emocje, co może wynikać z tendencji do spostrzegania łez, którym towarzyszy strach jako przejawu wyższej emocjonalności niż w przypadku pozostałych emocji (por. rozdz. 8.4.4).

9.2. Jakościowe i ilościowe cechy ekspresji emocjonalnej w kontekście łez emocjonalnych

Przeprowadzone badania rzucają nowe światło na zjawisko płaczu emocjonalnego, pokazując, że ocena ekspresji emocjonalnej jest wypadkową wszystkich elementów wchodzących w skład tej ekspresji, a łzy są tylko jej elementem. Mianowicie, dodanie łez zmienia percepcję ekspresji emocjonalnej, zwłaszcza w przypadku emocji, których społeczne znaczenie nie jest zbieżne ze społecznym znaczeniem łez – np. złość czy strach. Powstaje

wówczas swoisty efekt kontrastu, tj. łzy zmieniają percepcję ekspresji emocjonalnej, szczególnie w sytuacji, gdy nie spodziewamy się, że mogą towarzyszyć jej łzy.

Z drugiej strony, emocją wręcz utożsamianą ze łzami jest smutek (por. rozdz. 1.2), co sprawia, że pojawienie się łez towarzyszących tej emocji nie stanowi zaskoczenia. Linia przeprowadzonych badań zdaje się potwierdzać to przypuszczenie. Mianowicie, w Badaniu 2 najsłabszy efekt łez odnotowano właśnie dla smutku, gdy badani oceniali spostrzeganą wspólnotowość osób przedstawionych na zdjęciach w kontekście prywatnym, jak również w sytuacji, gdy badani oceniali spostrzegane ciepło przedstawionych im osób, zarówno w sytuacjach o charakterze prywatnym, jak i publicznym. Podobnie, gdy badani oceniali spostrzeganą sprawczość i asertywność osób ocenianych w kontekście prywatnym, efekt łez był najsłabszy, gdy badani oceniali osoby odczuwające smutek.

Rozpatrując kwestię społecznego znaczenia emocji, warto także pochylić się nad ich intensywnością, wyrazistością. Można bowiem domniemywać, że wyrazista ekspresja emocjonalna, tj. emocja wyrażona w sposób intensywny, w tym np. prototypowy (por. rozdz. 8.2.2), potęguje społeczne znaczenie tej emocji i – w efekcie – zmienia to, jak zostaną odczytane łzy. Mianowicie, w Badaniu 3, gdzie badani oceniali osoby wyrażające prototypowe ekspresje emocjonalne, osoby płaczące i jednocześnie wyrażające złość oceniane były jako mniej moralne niż wtedy, gdy na ich twarzach nie było widocznych łez (czego nie odnotowano w Badaniu 1 i 2). Najprawdopodobniej, awersyjny charakter złości w połączeniu ze łzami, będącymi symbolem afiliacyjności, sprawił, że całość spostrzeganej ekspresji emocjonalnej mogła być oceniona jako przerysowana, nieszczerza, co mogło przełożyć się na niższe oceny w zakresie spostrzeganej moralności w sytuacji, gdy tej wyrazistej ekspresji towarzyszą łzy. Na rolę intensywności, z jaką towarzysząca łzom emocja jest wyrażana, wskazują także uzyskane w Badaniu 3 wyniki dla spostrzeganej stosowności, tj. reakcja osób płaczących (w przypadku każdej wyrażanej emocji, zarówno w kontekście prywatnym, jak i publicznym) oceniana była jako mniej stosowna niż wtedy, gdy łzy jej nie towarzyszyły, czego nie odnotowano wtedy, gdy pokazywane badanym ekspresje nie przedstawiały prototypowych, intensywnych emocji (Badanie 1 i 2).

Należy przy tym podkreślić, że wnioski dotyczące roli intensywności ekspresji emocjonalnej mają charakter pośredni, ponieważ w żadnym z trzech badań nie manipulowałam tą zmienną. Niemniej wnioski te sugerują, że wątek dotyczący tego, jak odbierane są łzy na twarzy wyrażającej subtelne naturalne emocje vs. twarzy wyrażającej emocje w sposób intensywny, jest wart dalszej eksploracji. Co więcej, wskazuje na sygnalizowaną już wcześniej rolę materiałów bodźcowych w badaniach nad społecznym znaczeniem łez, sugerując, że materiały te, do pewnego stopnia, mogą odpowiadać za ujawnione efekty (lub ich brak) czy też siłę tych efektów, co szerzej omawiam niżej.

9.3. Rola materiałów bodźcowych w badaniach nad spostrzeganiem łez

Przeprowadzone badania stanowią głos w dyskusji nad trudnościami związanymi z replikacją ujawnionych efektów łez przy zastosowaniu różnej metodologii (rozdz. 1.3). Przykładowo, jak już wspomniałam, van de Ven i wsp. (2016) ujawnili, że widoczne na twarzach łzy miały negatywny wpływ na spostrzeganą kompetencję. Jednakże, późniejsze próby replikacji tego efektu nie powiodły się, tj. efekt nie ujawnił się, gdy badacze użyli mniejszej liczby zdjęć pochodzących z tej samej bazy fotografii (Zickfeld i in., 2018), czy w sytuacji, gdy wykorzystali inną bazę fotografii (Wróbel i in., 2022). To sugeruje, że na ujawnione efekty – do pewnego stopnia – wpływ ma zastosowana w badaniu metodologia, w tym. np. użyte materiały bodźcowe.

Wyniki moich badań potwierdzają te przypuszczenia. Mianowicie, w każdym z trzech badań, emocja była zmienną niezależną, jednakże różnił się sposób, w jaki w badaniu tą zmienną manipulowano. W Badaniu 1 i Badaniu 2 badanym pokazane zostały fotografie osób z neutralnymi ekspresjami emocjonalnymi, a informacja o odczuwanej przez nich emocji zawarta była w winiecie sytuacyjnej (por. rozdz. 6.2.2. i rozdz. 7.2.2). Z kolei w Badaniu 3 informacja o odczuwanej emocji zawarta była w fotografiach, ponieważ pokazywano badanym zdjęcia osób wyrażających prototypowe ekspresje emocjonalne (por. rozdz. 8.2.2). Wskazują na to szczególnie wyniki odnotowane w szczególności dla moralności, tj. dodatni efekt łez na spostrzeganą moralność, gdy badani oceniali osoby z neutralnymi ekspresjami

emocjonalnymi, i negatywny efekt łoż na spostrzeganą moralność, gdy pokazywano badanym osoby wyrażające emocje w sposób prototypowy, ale tylko wtedy, gdy łożom towarzyszyła złość. Tym samym, wyraziste ekspresje złości nasilały kontrast pomiędzy nieafiliacyjną złością a afiliacyjnymi łożami, znacznie modyfikując obraz uzyskanych wyników i ostateczny wpływ łoż związanych ze złością na oceny społeczne (który okazał się mocno odbiegać od obrazu, jaki ujawnił się, gdy oceniane osoby miały neutralną ekspresję emocjonalną, a informacja o odczuwanej emocji zawarta była jedynie w winiecie sytuacyjnej). Podobnie działo się w sytuacji, gdy badani oceniali spostrzeganą stosowność reakcji przedstawionych im osób – gdy przedstawione na zdjęciach osoby miały neutralną ekspresję emocjonalną, reakcja w postaci łoż oceniana była jako bardziej stosowna, niż gdy łoży jej nie towarzyszyły, jednakże, gdy badani oceniali osoby płaczące i jednocześnie wyrażające emocje w sposób prototypowy, reakcja w postaci płaczu spostrzegana była jako mniej stosowna, niż gdy łoży były nieobecne.

Warto przy tym podkreślić, że w przypadku wielu uwzględnionych zmiennych (w tym szczególnie ciepła, bezradności, asertywności) wyniki replikowały się bez względu na sposób, w jaki w badaniu manipulowano emocją. Przeprowadzone badania zwracają zatem uwagę na znaczenie replikacji ujawnionych wyników badań. Utrzymywanie się wykazanych efektów – niezależnie od zastosowanej metodologii – zwiększa bowiem ich wiarygodność.

9.4. Ograniczenia i kierunki dalszych badań

Przeprowadzone badania miały także ograniczenia, które warto wziąć pod uwagę planując kolejne badania. Mianowicie, wszystkie badania przeprowadzone były online, wyłącznie na polskiej próbie badawczej. Brak obecności eksperymentatora – mimo iż może zapewniać badanemu większy komfort i poczucie anonimowości (por. rozdz. 6.4.6) – do pewnego stopnia ogranicza badaczowi możliwość kontroli potencjalnych czynników zakłócających przebieg badania, a także możliwość zebrania od badanych rzetelnej informacji zwrotnej dotyczącej badania, która mogłaby np. przyczynić się do ulepszenia kolejnych badań, chociażby pod względem metodologicznym. Przykładowo, w Badaniu 2 i 3 zastosowano krótszą skalę do pomiaru cech sprawczych i wspólnotowych, ponieważ jej

dłuższa wersja, wykorzystana w Badaniu 1, okazała się dla badanych zbyt obciążająca czasowo i poznawczo (por. rozdz. 6.4.6). Z drugiej strony, wiązało się to z kolejnym ograniczeniem, ponieważ – mimo iż pozwoliło znacząco zredukować czas potrzebny na udział w Badaniu 2 i 3 (a w efekcie także znużenie uczestników) – sprawiło także, że rzetelność tych skal była niższa, niż rzetelność skal zastosowanych w Badaniu 1 (por. rozdz. 6.2.3.), co z kolei mogło negatywnie wpłynąć na rzetelność zbieranych danych. W kolejnych badaniach testujących rolę łez na oceny społeczne, warto byłoby zatem zadbać o rozszerzenie grupy badawczej, przeprowadzenie badań angażujących obecność eksperymentatora podczas badania, tj. np. przeprowadzenie badania w laboratorium, czy online, jednak w obecności eksperymentatora w czasie rzeczywistym. Z kolei do pomiaru cech wspólnotowych i sprawczych wskazane byłoby zastosowanie krótszych skal, które jednocześnie będą cechowały się wyższą rzetelnością, np. najnowsze zwalidowane narzędzie, które – podobnie, jak seria niniejszych badań – uwzględnia podwymiary wspólnotowości i sprawczości, wykorzystując po dwa itemy do pomiaru każdego z nich. Aktualnie na taki pomiar pozwala nowa skala *A brief measure of four basic facets of social evaluation* (Koch i in., 2024). Narzędzie to jednak nie było dostępne, kiedy prowadziłam niniejsze badania.

Użyte materiały bodźcowe, mimo że zastosowano ich szeroką pulę i zadbano o zróżnicowanie, także nie były wolne od ograniczeń. Wykorzystane w Badaniu 1 i 2 zdjęcia przedstawiały osoby o neutralnej ekspresji emocjonalnej, a informacja o odczuwanej przez nich emocji zawarta była w towarzyszącej każdemu zdjęciu winiecie. Jak już wspomniałam w rozdziale 7.4.5, zestawienie informacji o odczuwanej emocji ze zdjęciem, które de facto nie przedstawia osoby wyrażającej tę emocję, mogło budzić u badanych dysonans poznawczy. Adresując to ograniczenie, w Badaniu 3 zastosowałam fotografie przedstawiające osoby wyrażające ekspresje emocjonalne w sposób prototypowy. Jednakże, ten zabieg również wiązał się z pewnymi ograniczeniami. Mianowicie, ujawnione wyniki sugerują, że to właśnie prototypowość tych ekspresji w połączeniu z widocznymi łzami mogła sprawiać, że całość ekspresji emocjonalnej była przez badanych oceniana jako nienaturalna, czy wręcz przerysowana (por. rozdz. 8.4.6). Dlatego też, w kolejnych badaniach warto byłoby

wykorzystać fotografie osób przedstawiających ekspresje emocjonalne, jednakże wyrażane w sposób subtelny (*subtle expressions*), tj. taki, w jaki najczęściej okazuje się emocje w relacjach społecznych (por. rozdz. 9.1.5). Warto też byłoby zadbać o to, by ekspresje te wyglądały jak najbardziej autentycznie. W przeprowadzonych badaniach bowiem łyzy dodawane były w sposób cyfrowy, co – pomimo zastosowanych do tego celu narzędzi i oprogramowania – mogło sprawiać, że ekspresja ta nie sprawiała wrażenia naturalnej. Z drugiej strony, stosując odwrotną metodę, tj. usuwanie widocznych na twarzy łyż w sposób cyfrowy (np. van de Ven i in., 2016), niesie za sobą ryzyko, że mimo iż łyzy zostały ze zdjęcia usunięte, ekspresja, która im towarzyszyła nadal pozostała widoczna na zdjęciu (por. rozdz. 1.3). Przyszłe próby replikacji niniejszych badań powinny zatem – celem przetestowania stabilności ujawnionych efektów – wykorzystywać zróżnicowaną metodologię, stosując zróżnicowane metody manipulacji obecnością łyż (por. rozdz. 1.3), w tym także takie, których trafność ekologiczna jest wyższa (np. ekspresje dynamiczne czy realne interakcje z osobami roniącymi łyzy, por. Zickfeld i Wróbel, 2024).

Seria niniejszych badań – w celu lepszego zrozumienia mechanizmu wpływu łyż na oceny społeczne – testowała także szereg mediatorów, np. spostrzeganą szczerość, bezradność, emocjonalność czy stosowność reakcji. Należy jednak pamiętać, że pomiar wszystkich zmiennych zależnych odbywał się w tym samym momencie. Ujawnione efekty mediacyjne nie są zatem dowodami na wykazanie ciągów przyczynowo–skutkowych, mimo iż powszechnie często dokonuje się takich uproszczeń (Fiedler i in., 2011). Stąd, mimo iż testowanie zmiennych pośredniczących ma na celu wyjaśnienie i wzbogacenie wiedzy na temat badanego zjawiska, to jednak fakt, iż pomiar wszystkich zmiennych odbywa jednocześnie, do pewnego stopnia ogranicza możliwość głębszego zrozumienia i wyjaśnienia wspomnianego mechanizmu, a kolejne badania powinny bazować na schematach, w których manipulacji podlega nie tylko zmienna niezależna, ale też mediator (por. Zickfeld i Wróbel, 2024).

Pomimo tych ograniczeń, wyniki przeprowadzonej linii badań pomagają zrozumieć wpływ łyż emocjonalnych na percepcję społeczną. Po pierwsze, badania ujawniły, że

społeczne znaczenie emocji wchodzi w interakcję ze społecznym znaczeniem łez (por. rozdz. 9.2), wpływając na to, jak całość ekspresji emocjonalnej zostanie oceniona. Znaczenie tego wyniku jest ważne w kontekście tego, że dotychczasowe badania nad łzami zazwyczaj były ograniczone do łez o nieznanym podłożu emocjonalnym lub łez powodowanych smutkiem, rzadko uwzględniając inne emocje (por. przegląd badań w: Zickfeld i Wróbel, 2024). Co ciekawe, ujawniono, że obecność łez najsilniej zmieniała sposób, w jaki ekspresja emocjonalna była spostrzegana w sytuacji, gdy odczuwana emocja nie była w pierwszej kolejności kojarzona z obecnością łez, np. złość. Słowem, obecność łez zdaje się odgrywać największą rolę tam, gdzie najmniej się ich spodziewamy, sugerując, że efekt łez działa na zasadzie kontrastu. Co istotne, obserwacja ta jest spójna z najnowszymi doniesieniami, pokazującymi, że efekt łez jest silniejszy, wtedy, gdy łzy widoczne są na twarzach męskich niż żeńskich oraz osób młodych niż starszych (Wróbel i in., 2024), a zatem wtedy, gdy ronione są przez osoby, z których twarzami ronienie łez „kontrastuje”. Można zatem domniemywać, że istnieją także inne sytuacje, w których wspomniany kontrast się ujawnia. Innymi słowy, mogą istnieć inne czynniki – oprócz płci, wieku czy fizjonomii twarzy – mogące nasilać, czy też osłabiać społeczne znaczenie łez, a ich eksploracja może stanowić inspirację do dalszych badań, w celu głębszego zrozumienia fenomenu łez emocjonalnych w relacjach społecznych.

Po drugie, przeprowadzone badania nawiązują do diskutowanych w rozdziale 3.3 reguł dotyczących okazywania emocji w przestrzeni publicznej. Mianowicie, mimo iż intensywność ekspresji emocjonalnej nie była zmienną zależną w linii niniejszych badań, ich wyniki pośrednio sugerują, że może mieć ona wpływ na to, jak ekspresja ta jest oceniana. Co istotne, mówiąc o intensywności ekspresji, warto wspomnieć też o innych czynnikach wskazujących na intensywność przeżywanej emocji, tj. np. intensywność samego płaczu, zarówno w formie obserwowalnej (ilość łez na twarzy), jak i słyszalnej, tj. subtelne ronienie łez vs. szloch czy zanoszenie się płaczem (Bellieni, 2017). Kolejne badania, chcąc dokładniej poznać fenomen łez emocjonalnych, powinny zatem uwzględnić intensywność emocji jako potencjalny czynnik moderujący efekt łez na oceny społeczne, zwracając uwagę także inne cechy ekspresji świadczące o intensywności przeżywanych emocji.

Podsumowując, wyniki niniejszych badań inspirują do dalszych badań w kierunku testowania efektu łez emocjonalnych na oceny społeczne, zwracając jednocześnie uwagę na potrzebę uwzględnienia ich podwymiarów. Wskazuje na to chociażby najnowszy numer specjalny *International Review of Social Psychology* (2022), który zawiera kolekcję artykułów na temat dwóch podstawowych wymiarów spostrzegania społecznego. Zawarte w nim badania koncentrują się na wspólnotowości i sprawczości, wskazując jednocześnie na konsekwencje czy korelaty ich wymiarów podrzędnych. Mianowicie, asertywność okazała się być pozytywnie związana z samooceną (Abele i Hauke, 2019; Hauke i Abele, 2022) i satysfakcją życiową, jawiąc się jako motywacyjna czy wolicjonalna dyspozycja (Abele, 2022; por. rozdz. 2.2), świadcząca np. o pewności siebie czy decyzyjności (Bick i in., 2022). Jednocześnie, kompetencja określana jest miarą umiejętności, zdolności (np. poznawczych) w danym zakresie (Abele i in. 2022; por. rozdz.2.2). Podobnie, Bick i wsp. (2022) pokazali, że moralność – w przeciwieństwie do drugiego podwymiaru wspólnotowości – była negatywnym predyktorem pogardy, po raz kolejny potwierdzając, że – mimo silnej korelacji pomiędzy podwymiarami (por. rozdz. 6.3; rozdz. 7.3 i rozdz. 8.3) – jakościowo i konceptualnie różnią się one od siebie. Cambon (2022) z kolei, wskazując na społeczne implikacje tych różnic pokazuje, że czynniki podrzędne można priorytetyzować, np. odwołując się do ich społecznej wartości/użyteczności. Najnowsze doniesienia potwierdzają zatem, że badając spostrzeganie społeczne, warto – mając na uwadze dyskutowaną w rozdziale 2 wielowymiarowość wspólnotowości i sprawczości – odwoływać się do ich podwymiarów. To z kolei może także pomóc w odkryciu innych korelatów czy konsekwencji każdego z podwymiarów, czego przykładem są ujawnione i zreplikowane w niniejszej pracy różnice w sile efektu łez podwymiary wspólnotowości i sprawczości.

Jednocześnie, przeprowadzone badania potwierdzają, że dodanie łez do twarzy wyrażającej emocję zmienia sposób, w jaki całość tej ekspresji zostanie oceniona. Przeprowadzone badania sugerują także, że mogą istnieć inne czynniki, poza emocją, które mogą moderować efekt łez na oceny społeczne, jak np. szeroko rozumiana intensywność przeżywanej emocji. Dalsze poszukiwanie takich czynników, jak i testowanie stabilności

wykazanych już efektów, mogą pomóc w lepszym zrozumieniu fenomenu łez emocjonalnych i ich roli w relacjach społecznych.

Bibliografia

- Abele, A. E., Hauke, N. (2018). Agency and communion in self-concept and self-esteem. W A. E. Abele i B. Wojciszke (Red.), *Agency and communion in social psychology* (s. 52–63). Oxford, UK: Routledge. <http://dx.doi.org/10.4324/9780203703663-5>
- Abele, A. E., Ellemers, N., Fiske, S. T., Koch, A., Yzerbyt, V. (2021). Navigating the social world: Toward an integrated framework for evaluating self, individuals, and groups. *Psychological Review*, 128, 290–314. <https://doi.org/10.1037/rev0000262>
- Abele, A. E., Hauke, N. (2019). Esteem of self versus esteem of others is differently related to the facets of the Big Two. *European Journal of Social Psychology. Advance online publication*. <http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.2639>
- Abele, A. E., Hauke, N. (2020). Comparing the facets of the Big Two in global evaluation of self versus other people. *European Journal of Social Psychology*, 50, 969–982. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2639>
- Abele, A. E. (2022) Evaluation of the Self on the Big Two and their Facets: Exploring the Model and its Nomological Network, *International Review of Social Psychology*, 35. <https://doi.org/10.5334/irsp.688>
- Abele, A. E., Hauke, N., Peters, K., Louvet, E., Szymkow, A., Duan, Y. (2016). Facets of the fundamental content dimensions: Agency with competence and assertiveness—communion with warmth and morality. *Frontiers in Psychology*, 7, 1–17. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01810>
- Abele, A. E., Wojciszke, B. (2007). Agency and communion from the perspective of self versus others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 751–763. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.5.751>
- Abele, A. E., Wojciszke, B. (2014). Communal and agentic content in social cognition. A dual perspective model. *Advances in Experimental Social Psychology*, 50, 195–255. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-800284-1.00004-7>

- Aguinis, H., Bradley, K. J. (2014). Best practice recommendations for designing and implementing experimental vignette methodology studies. *Organizational Research Methods*, 17, 351–371. <https://doi.org/10.1177/1094428114547952>
- Anderson, N. H. (1981). *Foundation of information integration theory*. New York: Academic Press.
- Anelli, M. (2012). *Portraits in the presence of Marina Abramovic*. Bologna, Italy: Damiani
- Armfield, J. M. (2006). Cognitive vulnerability: A model of the etiology of fear. *Clinical Psychology Review*, 26, 746–768. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.03.007>
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2010). *Social Psychology Seventh Edition*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
- Aviezer, H., Hassin, R. R., Bentin, S., Trope, Y. (2008). Putting facial expressions back in context. W: N. Ambady, J. J. Skowronski (red.), *First impressions* (s. 255–286). Guilford Publications.
- Averill, J. R. (1997). The emotions: An integrative approach. W: R. Hogan, J. A. Johnson, S. R. Briggs (red.), *Handbook of Personality Psychology* (s. 513–541). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012134645-4/50022-6>
- Bylsma, L. M., Croon, M. A., Vingerhoets, A. J. J. M., Rottenberg, J. (2011). When and for whom does crying improve mood? A daily diary study of 1004 crying episodes. *Journal of Research in Personality*, 45(4), 385–392. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2011.04.007>
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence*. Reading, PA: Addison-Wesley.
- Balsters, M. J. H., Krahmer, E. J., Swerts, M. G. J., Vingerhoets, A. J. J. M. (2013). Emotional tears facilitate the recognition of sadness and the perceived need for social support. *Evolutionary Psychology*, 11, 148–158. <https://doi.org/10.1177/147470491301100114>
- Barthelmäs M, Stöckle D, Keller J. (2023) On the social signal function of emotional crying: Broadening the perspective to social interactions in daily life. *Emotion*. Published online November 27, 2023. <https://doi.org/10.1037/emo0001313>

- Barthelmäs, M., Kesberg, R., Hermann, A., Keller, J. (2022). Five reasons to cry—FRC: A taxonomy for common antecedents of emotional crying. *Motivation and Emotion*, 46, 404–427. <https://doi.org/10.1007/s11031-022-09938-1>
- Beaudoin, C., Beauchamp, M. H. (2020). Social cognition. *Handbook of Clinical Neurology*, 173, 255–264. <https://doi.org/10.1016/b978-0-444-64150-2.00022-8>
- Bindra, D. (1972). Weeping, a problem of many facets. *Bulletin of the British Psychological Society*, 25, 281–284.
- Bellieni, C. V. (2017). Meaning and importance of weeping. *New Ideas in Psychology*, 47, 72–76. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2017.06.003>
- Bick, N., Froehlich, L., Friehs, M.-T., Kotzur, P.F., Landmann, H. (2022). Social Evaluation at a Distance – Facets of Stereotype Content about Student Groups in Higher Distance Education. *International Review of Social Psychology*, 35. <https://doi.org/10.5334/irsp.686>.
- Björnsson, G. (2017). Contextualism in ethics. W: H. LaFollette (red.), *International Encyclopedia of Ethics* (s. 1–8). <https://doi.org/10.1002/9781444367072.%20wbiee760.pub2>.
- Bobowik, M., Doroszk, M., Slawuta, P., Basabe, N. (2022). When they cry: Tears facilitate responses toward members of socially disadvantaged groups. *Emotion*.
- Bobowik, M., Zickfeld, J., Martinovic, B., & Verkuyten, M. (2023, November 17). The effects of refugees' emotional tears on felt emotions and helping behaviors. <https://doi.org/10.31234/osf.io/efmtx>
- Briñol, P., Petty, R. E., Barden, J. (2007). Happiness versus sadness as a determinant of thought confidence in persuasion: a self-validation analysis. *Journal of personality and social psychology*, 93, 711–727. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.5.711>
- Borgquist, A. (1906). Crying. *American Journal of Psychology*, 17, 149–205.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Attachment*. New York. Basic Books
- Charles D. *Expression of the emotions in man and animals*. New York, 1873.

- Cambron, L. (2022). 'Tell me who You are and I'll Tell You what You are Worth: The Role of Societal Value in the Structuration of Six Facets of the Big Two. *International Review of Social Psychology*, 35. <https://doi.org/10.5334/irsp.689>.
- Cambridge University Press (b.d.). Assertiveness. W: *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*. Uzyskany 05.06.2022 r. z <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/assertiveness>
- Cambridge University Press (b.d.). Competence. W: *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*. Uzyskany 05.06.2022 r. z <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/competence>
- Cambridge University Press (b.d.). Morality. W: *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*. Uzyskany 07.06.2023 r. z <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/morality>
- Carroll, J. M., Russell, J. A. (1996). Do facial expressions signal specific emotions? Judging emotion from the face in context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 205–218. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.70.2.205>
- Chapais, B. (2017). Dominance as a competence domain, and the evolutionary origins of respect and contempt. *Behavioral and Brain Sciences*, 40, E230. <https://doi.org/10.1017/s0140525x16000704>
- Cheshin, A. (2020). The impact of non-normative displays of emotion in the workplace: How inappropriateness shapes the interpersonal outcomes of emotional displays. *Frontiers in Psychology*, 11, 1–18. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00006>
- Cichocka, A., Bilewicz, M. (2010). Co się kryje w nieistotnych efektach statystycznych? Możliwości zastosowania analizy supresji w psychologii społecznej. *Psychologia Społeczna*, 14, 191–198.
- Cohn, J. F., Ekman, P. (2005). Measuring facial action by manual coding, facial EMG, and automatic facial image analysis. W J. A. Harrigan, R. Rosenthal, K. Scherer (red.), *Handbook of Nonverbal Behavior Research Methods in the Affective Sciences* (s. 9–64). New York: Oxford.

- Cordaro, D. T., Keltner, D., Tshering, S., Wangchuk, D., Flynn, L. M. (2016). The voice conveys emotion in ten globalized cultures and one remote village in Bhutan. *Emotion*, 16, 117–128. <https://doi.org/10.1037/emo0000100>
- Cornelius, R. R. (1984). A rule model of adult emotional expression. *Emotion in Adult Development*, 213–233.
- Cornelius, R. R. (2001). Crying and catharsis. W: A. J. J. M. Vingerhoets, R. R. Cornelius (red.), *Adult crying. A biopsychosocial approach* (s. 199–211). Brunner-Routledge.
- Cosmides, L., Tooby, J. (2005). Psychologia ewolucyjna a emocje. W: M. Lewis, J. M. Haviland-Jones. *Psychologia emocji*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Cretser, A. G., Lombardo, K. W., Mathis, S. (1982). Reactions to men and women who cry: a study of sex differences in perceived societal attitudes versus personal attitudes. *Perceptual and Motor Skills*, 55, 479–486. <https://doi.org/10.2466/pms.1982.55.2.479>
- Damen, F. (1999). Ontroering [Being touched emotionally]. Unpublished Masters thesis. Utrecht, Netherlands: Department of Social Psychology, Utrecht University
- De Bruin, E. N. M., Van Lange, P. A. M. (1999). The double meaning of a single act: Influences of the perceiver and the perceived on cooperative behaviour. *European Journal of Personality*, 13, 165–182. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0984\(199905/06\)13:3<165::AID-PER322>3.0.CO;2-9](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0984(199905/06)13:3<165::AID-PER322>3.0.CO;2-9)
- De Bruin, E. N. M., Van Lange, P. A. M. (2000). What people look for in others: Influences of the perceiver and the perceived on information selection. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 206–219. <https://doi.org/10.1177/0146167200264007>
- Douglas, B. D., Ewell, P. J., Brauer, M. (2023). Data quality in online human-subjects research: Comparisons between MTurk, Prolific, CloudResearch, Qualtrics, and SONA. *PLoS ONE*, 18. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0279720>
- Ellsworth, P. C., Smith, C. A. (1988). From appraisal to emotion: Differences among unpleasant feelings. *Motivation and Emotion*, 12, 271–302. <https://doi.org/10.1007/bf00993115>

- Elsbach, K. D., Bechky, B. A. (2018). How observers assess women who cry in professional work contexts. *Academy of Management Discoveries*, 4, 127–154.
<https://doi.org/10.5465/amd.2016.0025>
- Feldman, S. S. (1956). Crying at the happy ending. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 4, 477–485.
- Fiedler, K., Schott, M., Meiser, T. (2011). What mediation analysis can (not) do. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 1231–1236.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.05.007>
- Fischer, A. H., Eagly, A. H., Oosterwijk, S. (2013). The meaning of tears: Which sex seems emotional depends on the social context. *European Journal of Social Psychology*, 43, 505–515. <https://doi.org/10.1002/ejsp.1974>
- Fischer, A. H., Manstead, A. S. R. (2008). Social functions of emotion and emotion regulation. W: M. Lewis, J. Haviland, L. Feldman Barrett (red.), *Handbook of Emotion* (s. 456–468). Guilford Press.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Science*, 11, 77–83.
<https://doi.org/10.1016/j.tics.2006.11.005>
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from the perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878–902.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>
- Goodenough, F. L., Tinker, M. A. (1931). The relative potency of facial expression and verbal description of stimulus in the judgment of emotion. *Journal of Comparative Psychology*, 12, 365–370. <https://doi.org/10.1037/h0071381>
- Gračanin, A., Krahmer, E., Balsters, M., Küster, D., Vingerhoets, A. J. J. M. (2021). How weeping influences the perception of facial expressions: The signal value of tears. *Journal of Nonverbal Behavior*, 45, 83–105. <https://doi.org/10.1007/s10919-020-00347-x>

- Gračanin, A., Bylsma, L. M., Vingerhoets, A. J. J. M. (2014). Is crying a self-soothing behavior? *Frontiers in Psychology*, 5. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00502>
- Gračanin, A., Krahmer, E., Rinck, M., Vingerhoets, A. J. J. M. (2018). The effects of tears on approach–avoidance tendencies in observers. *Evolutionary Psychology*, 16, 1–10. <https://doi.org/10.1177/1474704918791058>
- Gračanin, A., Krahmer, E., Balsters, M., Küster, D., Vingerhoets, A. J. J. M. (2021). How weeping influences the perception of facial expressions: The signal value of tears. *Journal of Nonverbal Behavior*, 45(1), 83–105. <https://doi.org/10.1007/s10919-020-00347-x>
- Graham, M. C. (2014). *Facts of Life: ten issues of contentment*. Outskirts Press.
- Gu, S., Wang, F., Yuan, T., Guo, B., Huang, H. (2015). Differentiation of primary emotions through neuromodulators: review of literature. *International Journal of Neurology Research*, 1, 43–50. <https://doi.org/10.17554/j.issn.2313-5611.2015.01.19>
- Gutiérrez-García, A., Calvo, M. G. (2016). Social anxiety and trustworthiness judgments of dynamic facial expressions of emotion. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 52, 119–127. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2016.04.003>
- Hareli, S., Shomrat, N., Hess, U. (2009). Emotional versus neutral expressions and perceptions of social dominance and submissiveness. *Emotion*, 9, 378–384. <https://doi.org/10.1037/a0015958>
- Hareli, S., Hess, U. (2010). What emotional reactions can tell us about the nature of others: An appraisal perspective on person perception. *Cognition & Emotion*, 24, 128–140. <https://doi.org/10.1080/02699930802613828>
- Hareli, S., David, S., Hess, U. (2015). The role of emotion transition for the perception of social dominance and affiliation. *Cognition and Emotion*, 30, 1260–1270. <https://doi.org/10.1080/02699931.2015.1056107>
- Hasson, O. (2009). Emotional tears as biological signals. *Evolutionary Psychology*, 7, 363–370. <https://doi.org/10.1177/147470490900700302>

- Hauke, N., Abele, A. E. (2019). Two faces of the self: Actor-self perspective and observer-self perspective are differentially related to agency versus communion. *Self and Identity*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/15298868.2019.1584582>
- Hauke, N., Abele, A. E. (2020). Communion and self-esteem: No relationship? A closer look at the association of agency and communion with different components of self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 160, 109957.
- Hendriks, M. C., van Boxtel, G. J., Vingerhoets, A. J. (2007). An event-related potential study on the early processing of crying faces. *Neuroreport*, 18, 631–634. <https://doi.org/10.1097/WNR.ob013e3280bad8c7>
- Hendriks, M., Croon, M. A., Vingerhoets, A. J. J. M. (2008). Social reactions to adult crying: The help-soliciting function of tears. *Journal of Social Psychology*, 148, 22–41. <https://doi.org/10.3200/SOCP.148.1.22-42>
- Hess, U., David, S., Hareli, S. (2016). Emotional restraint is good for men only: The influence of emotional restraint on perceptions of competence. *Emotion*, 16, 208–213. <https://doi.org/10.1037/emo0000125>
- Hess, U., Blairy, S., Kleck, R. E. (2000). The influence of expression intensity, gender, and ethnicity on judgments of dominance and affiliation. *Journal of Nonverbal Behavior*, 24, 265–283.
- Hess, U., Houde, S., Fischer, A. (2014). Do we mimic what we see or what we know? In *Collective emotions: Perspectives from psychology, philosophy, and sociology* (s. 94–107). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199659180.003.0007>
- Hess, U., Houde, S., Fischer, A. (2014). Do we mimic what we see or what we know? W: C. von Scheve, M. Salmela (red.), *Collective emotions: Perspectives from psychology, philosophy, and sociology* (s. 94–107). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199659180.003.0007>
- Hess, U. (2020). Who to whom and why: The social nature of emotional mimicry. *Psychophysiology*, 58, 1–11. <https://doi.org/10.1111/psyp.13675>

- Hornsey, M. J., Wohl, M. J. A., Harris, E. A., Okimoto, T. G., Thai, M., Wenzel, M. (2020). Embodied remorse: Physical displays of remorse increase positive responses to public apologies, but have negligible effects on forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119, 367–389. <https://doi.org/10.1037/pspi0000208>
- Hughes, R., Huby, M. (2002). The application of vignettes in social and nursing research. *Journal of Advanced Nursing*, 37, 382–386. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2002.02100.x>
- Ito, K., Ong, C. W., Kitada, R. (2019). Emotional tears communicate sadness but not excessive emotions without other contextual knowledge. *Frontiers in Psychology*, 10, 1–9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00878>
- Jack, R. E., Garrod, O. G. B., Schyns, P. G. (2014). Dynamic facial expressions of emotion transmit an evolving hierarchy of signals over time. *Current Biology*, 24, 187–192. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2013.11.064>
- James, W. (1884). What is an emotion? *Mind*, 9, 188–205.
- Janssens, K. M. E., Sweerts, C., Vingerhoets, A. J. J. M. (2019). The physician's tears: Experiences and attitudes of crying among physicians and medical interns. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 26, 411–420. <https://doi.org/10.1007/s10880-019-09611-9>
- Jasielska, D., Rajchert, J. (2020). When is happy also prosocial? The relationship between happiness and social orientation depends on trust, agency and communion. *Current Issues in Personality Psychology*, 8, 309–316. <https://doi.org/10.5114/cipp.2020.101494>
- Jenkins, N., Bloor, M., Fischer, J., Berney, L., Neale, J. (2010). Putting it in context: The use of vignettes in qualitative interviewing. *Qualitative Research*, 10, 175–198. <http://dx.doi.org/10.1177/1468794109356737>
- Johnston, L., Miles, L., Macrae, C. N. (2010). Why are you smiling at me? Social functions of enjoyment and non-enjoyment smiles. *The British Journal of*

Social Psychology, 49, 107–127.

<https://doi.org/10.1348/014466609X412476>

Judd, C., James-Hawkins, L., Yzerbyt, V., Kashima, Y. (2005). Fundamental dimensions of social judgment: Understanding the relations between judgments of competence and warmth. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 899–913.

<https://doi.org/10.1037/0022-3514.89.6.899>

J. M. Vingerhoets, I. Nyklíček, & J. Denollet (Red.), *Emotion regulation: Conceptual and clinical issues* (s. 87–96). New York: Springer. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 64, 509–529.

Kayyal, M., Widen, S., Russell, J. A. (2015). Context is more powerful than we think:

Contextual cues override facial cues even for valence. *Emotion*, 15, 287–

291. <https://doi.org/10.1037/emo00000032>

Keijser, S., van Best, J. A., Van der Lelij, A., Jager, M. J. (2002). Reflex and steady state tears in patients with latent stromal herpetic keratitis. *Investigative Ophthalmology & Visual Science*, 43, 87–91.

Keltner, D. (1995). Signs of appeasement: Evidence for the distinct displays of embarrassment, amusement, and shame. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 441–454. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.3.441>

Keltner, D., Gruenfeld, D. H., Anderson, C. (2003). Power, approach, and inhibition. *Psychological Review*, 110, 265–284. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.110.2.265>

Kinder, D. R., Sears, D. O. (1985). Public opinion and political action. W: G. Lindzey, E. Aronson (red.), *Handbook of social psychology* (s. 659–741). New York: Random House.

Knutson, B. (1996). Facial expressions of emotion influence interpersonal trait inferences. *Journal of Nonverbal Behavior*, 20, 165–182.

- Koch, A., Smith, A., Fiske, S. T., Abele-Brehm, A., Ellemers, N., Yzerbyt, V. (2024). Validating a brief measure of four facets of social evaluation.
<https://doi.org/10.31234/osf.io/8ejbn>
- Koji, S., Fernandes, M. (2010). Does it matter where we meet? The role of emotional context in evaluative first impressions. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 64, 107–116. <https://doi.org/10.1037/a0019139>
- Kottler, J. A. (1996). *The Language of Tears*. San Francisco, CA : Jossey-Bass
- Kowalska, M., Wróbel, M. (2017). Basic emotions. W V. Zeigler-Hill, & T. K. Shackelford (red.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28099-8_495-1
- Krivan, S. J., Thomas, N. A. (2020). A call for the empirical investigation of tear stimuli. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00052>
- Kuo, F., Lin, C. S., Sun, H., Lee, M., Huang, Y. (2010). A study of the effect of anger on immoral judgment of internet privacy invasion. *PACIS 2010 Proceedings*, 160, 1649–1655.
- Küster, D. (2018). d-kuester/Extract-Tears-Action-Photoshop: Photoshop action designed to duplicate tears from one image to another (V1.0). Zenodo.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.4561858>
- Küster, D., Baker, M., Krumhuber, E. (2021). PDSTD - The Portsmouth Dynamic Spontaneous Tears Database. <https://doi.org/10.31234/osf.io/7hwze>
- Kwong See, S. T., Heller, R. B. (2004). Judging older targets' discourse: how do age stereotypes influence evaluations? *Experimental Aging Research*, 30, 63–73.
<https://doi.org/10.1080/03610730490251487>
- Lecheler, S. (2020). The emotional turn in journalism needs to be about audience perceptions. *Digital Journalism*, 8, 287–291.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1708766>

- Lench, H. C., Tibbett, T. P., Bench, S. W. (2016). Exploring the toolkit of emotion: What do sadness and anger do for us? *Social and Personality Psychology Compass*, 10, 11–25. <https://doi.org/10.1111/spc3.12229>
- Lombardo, W. K., Cretser, G. A., Lombardo, B., Mathis, S. L. (1983). Fer cryin' out loud—There's a sex difference. *Sex Roles*, 9, 987–995.
- Luong, G., Charles, S. T., Fingerman, K. L. (2010). Better with age: Social relationships across adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28, 9–23. <https://doi.org/10.1177/0265407510391362>
- Litvak, P. M., Lerner, J. S., Tiedens, L. Z., Shonk, K., (2010). Fuel in the fire: how anger impacts judgment and decision-making. W: M. Potegal, G. Stemmler, C. Spielberger (red.), *International Handbook of Anger* (s. 287–310). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-0-387-89676-2>
- Ma, D. S., Correll, J., Wittenbrink, B. (2015). The Chicago face database: A free stimulus set of faces and norming data. *Behavior Research Methods*, 47, 1122–1135. <https://doi.org/10.3758/s13428-014-0532-5>
- MacArthur, H. J., Shields, S. A. (2015). There's no crying in baseball, or is there? Male athletes, tears, and masculinity in North America. *Emotion Review*, 7, 39–46. <http://dx.doi.org/10.1177/1754073914544476>
- MacArthur, H. J. (2019). Beliefs about emotion are tied to beliefs about gender: The case of men's crying in competitive sports. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02765>
- Mathieu, J. E., Taylor, S. R. (2006). Clarifying conditions and decision points for mediational type inferences in Organizational Behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 27, 1031–1056. <https://doi.org/10.1002/job.406>
- Mauersberger, H., Hess, U. (2019). When smiling back helps and scowling back hurts: Individual differences in emotional mimicry are associated with self-reported interaction quality during conflict interactions. *Motivation and Emotion*. 43, 471–482. <https://doi.org/10.1007/s11031-018-9743-x>

- Messmer, E. M. (2009). Emotionale tränen. *Der Ophthalmologe*, 106, 593–602.
<https://doi.org/10.1007/s00347-009-1966-5>
- Miceli, M., Castelfranchi, C. (2003). Crying: Discussing its basic reasons and uses. *New Ideas in Psychology*, 21, 247–273.
<https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2003.09.001>
- Montminy, M. (2007). Moral contextualism and the norms for moral conduct. *American Philosophical Quarterly*, 44, 1–13.
<https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2003.09.001>
- Motro, D., Ordóñez, L. D., Pittarello, A., Welsh, D. T. (2018). Investigating the effects of anger and guilt on unethical behavior: A dual-process approach. *Journal of Business Ethics*, 152, 133–148. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3337-x>
- Munn, N. L. (1940). The effect of knowledge of the situation upon judgment of emotion from facial expressions. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 35, 324–338. <https://doi.org/10.1037/h0063680>
- Murube, J., Murube, L., Murube, A. (1999). Origin and types of emotional tearing. *European Journal of Ophthalmology*, 9, 77–84. <https://doi.org/10.1177/112067219900900201>
- Murube, J. (2009). Basal, reflex, and psycho-emotional tears. *The Ocular Surface*, 7, 60–66. [https://doi.org/10.1016/s1542-0124\(12\)70296-3](https://doi.org/10.1016/s1542-0124(12)70296-3)
- Namba, S., Rychlowska, M., Orlowska, A., Aviezer H., Eva G. Krumhuber, E.G. (2020). Social context and culture influence judgments of non-Duchenne smiles. *Journal of Cultural Cognitive Science*, 4, 309–321. <https://doi.org/10.1007/s41809-020-00066-1>
- Nelson, J. K. (2005). *Seeing through tears: Crying and attachment*. New York, NY: Routledge.
- Nesse, R. M. (1990). Evolutionary explanations of emotions. *Human Nature*, 1, 261–289.
- Novaco, R. W. (2000). Anger. W: A. E. Kazdin (red.), *Encyclopedia of Psychology*. Washington, D.C.: American Psychological Association and Oxford University Press.
- Olsson, A., Phelps, E. A. (2007). Social learning of fear. *Nature Neuroscience*, 10, 1095–1102.
<https://doi.org/10.1038/nn196>

- Olszanowski, M., Pochwatko, G., Kuklinski, K., Scibor-Rylski, M., Lewinski, P., Ohme, R. K. (2015). Warsaw set of emotional facial expression pictures: a validation study of facial display photographs. *Frontiers in Psychology*, 5.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01516>
- Potegal, M., Stemmler, G. (2010). Cross-disciplinary views of anger: consensus and controversy. W: M. Potegal, G. Stemmler, C. Spielberger (red.), *International Handbook of Anger* (s. 3–8). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-0-387-89676-2>
- Preacher, K. J., Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*, 36, 717–731. <https://doi.org/10.3758/BF03206553>
- Provine, R. R., Krosnowski, K. A., Brocato, N. W. (2009). Tearing: Breakthrough in human emotional signaling. *Evolutionary Psychology*, 7, 52–56.
<https://doi.org/10.1177/147470490900700107>
- Picó, A., Gračanin, A., Gadea, M., Boeren, A., Aliño, M., Vingerhoets A. J. J. M. (2020). How visible tears affect observers' judgements and behavioral intentions: sincerity, remorse and punishment. *Journal of Nonverbal Behavior*, 44, 215–232.
<https://doi.org/10.1007/s10919-019-00328-9>
- Radcliffe-Brown, A. R. (1922). *The Andaman Islanders*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reed, L. I., Deutchman, P., Schmidt, K. L. (2015). Effects of tearing on the perception of facial expressions of emotion. *Evolutionary Psychology*, 13, 1–5.
<https://doi.org/10.1177/1474704915613915>
- Riem, M. M. E., van Ijzendoorn, M. H., De Carli, P., Vingerhoets, A. J. J. M., Bakermans-Kranenburg, M. J. (2017). Behavioral and neural responses to infant and adult tears: the impact of maternal love withdrawal. *Emotion*, 17, 1021–1029.
<https://doi.org/10.1037/emo0000288>
- Rottenberg, J., Bylsma, L. M., Vingerhoets, A. J. J. M. (2008). Is crying beneficial? *Current Directions in Psychological Science*, 17, 400–404. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2008.00614.x>

- Saribay, S. A., Biten, A. F., Meral, E. O., Aldan, P., Třebický, V., Kleisner, K. (2018). The Bogazici face database: Standardized photographs of Turkish faces with supporting materials. *PloS One*, 13, e0192018. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0192018>
- Sassenrath, C., Pfattheicher, S. Keller, J. (2017). I might ease your pain, but only if you're sad: The impact of the empathized emotion in the empathy-helping association. *Motivation & Emotion*, 41, 96–106. <https://doi.org/10.1007/s11031-016-9586-2>
- Schacter, D. L., Gilbert, D. T., Wegner, D. M. (2011). *Psychology (2nd Edition)*. New York: Worth Publishers
- Schein, C. (2020). The importance of context in moral judgments. *Perspectives on Psychological Science*, 15, 207–215. <https://doi.org/10.1177/1745691620904083>
- Scheirs, J. G. M., Sijtsma, K. (2001). The study of crying: Some methodological considerations and a comparison of methods for analyzing questionnaires. W: A. J. J. M. Vingerhoets, R. R. Cornelius (red.), *Adult crying. A biopsychosocial approach* (s. 277–298). Brunner-Routledge.
- Shields, S. A. (1991). Gender in the psychology of emotion: A selective research review. W: K. T. Strongman (red.), *International review of studies on emotion* (s. 227–245). New York, NY: Wiley.
- Simons, G., Bruder, M., van der Löwe, I., Parkinson, B. (2013). Why try (not) to cry: Intra- and inter-personal motives for crying regulation. *Frontiers in Psychology*, 3. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2012.00597>
- Spalding, N., Phillips, T. (2007). Exploring the use of vignettes: from validity to trustworthiness. *Qualitative Health Research*, 17, 954–962. <https://doi.org/10.1177/1049732307306187>
- Spence, J. T., Helmreich, R. L., and Stapp, J. (1974). The personal attributes questionnaire: a measure of sex role stereotypes and masculinity femininity. *Psychology*, 4, 43–44. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.4.624>

- Stadel, M., Daniels, J. K., Warrens, M. J., Jeronimus, B. F. (2019). The gender-specific impact of emotional tears. *Motivation and Emotion*, 43, 696–704.
<https://doi.org/10.1007/s11031-019-09771-z>
- Strümpfer, D. J. W. (1970). Fear and affiliation during a disaster. *The Journal of Social Psychology*, 82, 263–268. <https://doi.org/10.1080/00224545.1970.9919957>
- Takahashi, H. K., Kitada, R., Sasaki, A. T., Kawamichi, H., Okazaki, S., Kochiyama, T., Sadato, N. (2015). Brain networks of affective mentalizing revealed by the tear effect: The integrative role of the medial prefrontal cortex and precuneus. *Neuroscience Research*, 101, 32–43. <https://doi.org/10.1016/j.neures.2015.07.005>
- Tan, E. S. H., Frijda, N. H. (1999). Sentiment in film viewing. W: C. Plantinga, G. Smith (red.), *Passionate Views: film, cognition, and emotion* (s. 48-64). Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Tiedens, L. Z., Ellsworth, P. C., Mesquita, B. (2000). Sentimental stereotypes: Emotional expectations for high-and low-status group members. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 560–575. <https://doi.org/10.1177/0146167200267004>
- Todorov, A. (2017). *Face value: The irresistible influence of first impressions*. Princeton University Press.
- Tursic, A., Vaessen, M., Zhan, M., Vingerhoets, A. J. J. M., de Gelder, B. (2022). The power of tears: Observers' brain responses show that tears provide unambiguous signals independent of scene context. *Neuroimage: Reports*, 2, 1–8.
<https://doi.org/10.1016/j.ynirp.2022.100105>
- Van de Ven, N., Meijs, M. H. J., Vingerhoets, A. (2016). What emotional tears convey: Tearful individuals are seen as warmer, but also as less competent. *British Journal of Social Psychology*, 56, 146–160.
<https://doi.org/10.1111/bjso.12162>
- Van den Stock, J., Righart, R., de Gelder, B. (2007). Body expressions influence recognition of emotions in the face and voice. *Emotion*, 7, 487–494. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.7.3.487>

- Van Kleef, G. A. (2009). How emotions regulate social life: The emotions as social information (EASI) model. *Current Directions in Psychological Science*, 18(3), 184–188.
- Van Roeyen, I., Riem, M. M. E., Tonicic, M., Vingerhoets, A. J. J. M. (2020). The damaging effects of perceived crocodile tears for a crier's image. *Frontiers in Psychology*, 11, 1–8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00172>
- Vingerhoets, A. J. J. M., Becht, M. C. (1996). Adult Crying Inventory (ACI). Unpublished questionnaire, The Netherlands: Department of Psychology, Tilburg University
- Vingerhoets, A. J., van Geleuken, A. J. M. L., van Tilburg, M. A. L., van Heck, G. L. (1997). The psychological context of crying episodes: Towards a model of adult crying. W: A. J. Vingerhoets, F. van Bussel, A. Boelhouwer (red.), *The (non)expression of emotions in health and disease* (s. 323–336). Tilburg University Press.
- Vingerhoets, A. J. J. M., Cornelius, R. R., van Heck, G. L., Becht, M. C. (2000). Adult crying: A model and review of the literature. *Review of General Psychology*, 4, 354–377. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.4.354>
- Vingerhoets, A. J. J. M., Boelhouwer, A. J. W., van Tilburg, M. A. L., van Heck, G. L. (2001). The situational and emotional context of adult crying. W: A. J. J. M. Vingerhoets, R. R. Cornelius (red.), *Adult crying. A biopsychosocial approach* (s. 71–90). Brunner-Routledge.
- Vingerhoets, A. J. J. M., Bylsma, L. (2007). Crying and health: Popular and scientific conceptions, *Psychological Topics*, 16, 275–296. Vingerhoets, A. J. J. M. (2013). *Why only humans weep. Unraveling the mysteries of tears*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Vingerhoets, A. J. J. M., Bylsma, L. M. (2016). The riddle of human emotional crying: A challenge for emotion researchers. *Emotion Review*, 8, 207–217. <https://doi.org/10.1177/1754073915586226>

- Vingerhoets, A. J. J. M., van de Ven, N., van der Velden, Y. (2016). The social impact of emotional tears. *Motivation and Emotion*, 40, 455–463.
<https://doi.org/10.1007/s11031-016-9543-0>
- Wallbott, H. G. (1988). In and out of context: Influences of facial expression and context information on emotion attributions. *British Journal of Social Psychology*, 27, 357–369. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1988.tb00837.x>
- Wallston, K. (2002). Control beliefs: Health perspectives. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 2724–2726). <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/03799-2>
- Wagner, R. E., Hexel, M., Bauer, W. W., Kropiunigg, U. (1997). Crying in hospitals: A survey of doctors', nurses' and medical students' experiences and attitudes. *Medical Journal of Australia*, 166, 13–16. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.1997.tb138695.x>
- Wallbott, H. G. (1988). In and out of context: Influences of facial expression and context information on emotion attributions. *British Journal of Social Psychology*, 27, 357–369. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1988.tb00837.x>
- Walker, M., Wänke, M. (2017). Caring or daring? Exploring the impact of facial masculinity/femininity and gender category information on first impressions. *PloS one*, 12. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0181306>
- Warner, L. R., Shields, S. A. (2007). The perception of crying in women and men: Angry tears, sad tears, and the „right way” to cry. W: U. Hess, P. Philippot (red.), *Studies in emotion and social interaction. Group dynamics and emotional expression* (s. 92–117). New York, NY, US: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511499838.006>
- Wągrowska, J., Wróbel, M. (2022). What makes people cry? A preliminary analysis of situations that evoke emotional tears. *Annals of Psychology*, 25, 277–307.
<https://doi.org/10.18290/rpsych2022.0012>

- Williams, D. G., Morris, G. H. (1996). Crying, weeping or tearfulness in British and Israeli adults. *British Journal of Psychology*, 87, 479–505. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1996.tb02603.x>
- Wojciszke, B., Bazińska, R., Jaworski, M. (1998a). On the dominance of moral categories in impression formation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 1251–1263. <https://doi.org/10.1177/01461672982412001>
- Wojciszke, B., Dowhyluk, M., Jaworski, M. (1998b). Moral competence-related traits: How do they differ? *Polish Psychological Bulletin*, 29, 283–294.
- Wojciszke, B. (2004). Systematycznie Modyfikowane Autoreplikacje: logika programu badań empirycznych w psychologii. W: J. Brzeziński (red.), *Metodologia badań psychologicznych. Wybór tekstów*. Warszawa: PWN.
- Wojciszke, B. (2005). Morality and competence in person and self perception. *European Review of Social Psychology*, 16, 155–188.
- Wojciszke, B. (2010). *Sprawczość i wspólnotowość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne
- Woody, S. R., McLean, C., & Klassen, T. (2005). Disgust as a motivator of avoidance of spiders. *Anxiety Disorders*, 19, 461–475.
- Wróbel, M., Wągrowaska, J., Zickfeld, J. H., & van de Ven, N. (2022). Tears do not influence competence in general, but only under specific circumstances: A systematic investigation across 41 countries. *Emotion*, 22, 292–304. <https://doi.org/10.1037/emo0001010>
- Wong, Y. J., Steinfeldt, J. A., LaFollette, J. R., Tsao, S.-C. (2011). Men's tears: Football players' evaluations of crying behavior. *Psychology of Men & Masculinity*, 12, 297–310. <https://doi.org/10.1037/a0020576>
- Young, P. T. (1937). Laughing and weeping, cheerfulness and depression: A study of moods among college students. *Journal of Social Psychology*, 8, 311–334. <https://doi.org/10.1080/00224545.1937.9920012>

- Yzerbyt, V., Barbedor, J., Carrier, A. and Rohmer, O. (2022). The Facets of Social Hierarchy: How Judges' Legitimacy Beliefs and Relative Status Shape Their Evaluation of Assertiveness and Ability. *International Review of Social Psychology*, 35.
<https://doi.org/10.5334/irsp.695>.
- Zawadzki, M. J., Warner, L. R., Shields, S. A. (2013). Sadness is believed to signal competence when displayed with passionate restraint. *Social Psychology*, 44, 219–230.
<https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000106>
- Zeifman, D. M. (2012). Developmental aspects of crying: Infancy, and beyond childhood. W: A. J. J. M. Vingerhoets, R. R. Cornelius (red.), *Adult crying: A biopsychosocial approach* (s. 61–78). London: Routledge.
- Zickfeld, J. H., Schubert, T. W. (2018). Warm and touching tears: Tearful individuals are perceived as warmer because we assume they feel moved and touched. *Cognition and Emotion*, 32, 1–9. <https://doi.org/10.1080/02699931.2018.1430556>
- Zickfeld, J. H., van de Ven, N., Schubert, T. W., Vingerhoets, A. (2018). Are tearful individuals perceived as less competent? Probably not. *Comprehensive Results in Social Psychology*, 3, 119–139. <https://doi.org/10.1080/23743603.2018.1514254>
- Zickfeld, J. H., Seibt, B., Lazarević, L. B., Žeželj, I., Vingerhoets A. J. J. M. (2020). A model of positive tears. Uzyskany 16.09.2021 r. z <https://psyarxiv.com/sf7pe/>
- Zickfeld, J., Grüning, D. J. (2021). A Meta-Analysis on the autonomic nervous system correlates of human emotional crying. <https://doi.org/10.31234/osf.io/axjd5>
- Zickfeld, J. H., van de Ven, N., Pich, O., Schubert, T. W., Berkessel, J. B., Pizarro J. J., ... Vingerhoets, A. J. J. M. (2021). Tears trigger the intention to offer social support: A systematic investigation of the interpersonal effects of emotional crying across 41 countries. *Journal of Experimental Social Psychology*, 95, 1–24.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2021.104137>
- Zickfeld, J. H., Kamble, S. V., Oostelbos, M. C. J. M., Vingerhoets, A. (2022). Only the good cry: Investigating the relationship between crying proneness and moral judgments

and behavior. *Social Psychological Bulletin*, 17, 1–32.

<https://doi.org/10.32872/spb.6475>

Zickfeld, J. H., Wróbel, M. (2024). Emotional tears as social motivators: When and how tearing up motivates social support. *Social and Personality Psychology Compass*. <https://doi.org/10.1111/spc3.12921>

Spis tabel

Tabela 1 Średnie, odchylenia standardowe i korelacje dla zmiennych w Badaniu 1 (n = 100).....	54
Tabela 2 Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	56
Tabela 3 Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów .	57
Tabela 4 Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	58
Tabela 5 Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	61
Tabela 6 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a intencjami pomocy wyjaśnianymi przez spostrzeganą wspólnotowość, szczerłość i bezradność: Indeksy moderowanej mediacji	63
Tabela 7 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością wyjaśnianą przez spostrzeganą stosowność: Indeksy moderowanych mediacji	65
Tabela 8 Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	66
Tabela 9 Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	68
Tabela 10 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą bezradność i szczerłość: Indeksy moderowanej mediacji	71
Tabela 11 Średnie, odchylenia standardowe i korelacje dla zmiennych w Badaniu 2 (n = 120).....	85
Tabela 12 Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów.....	87

Tabela 13 Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów.....	89
Tabela 14 Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów.....	91
Tabela 15 Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów.....	92
Tabela 16 Spostrzegana stosowność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów.....	94
Tabela 17 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością wyjaśnianą przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji	95
Tabela 18 Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów.....	98
Tabela 19 Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów.....	100
Tabela 20 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą bezradność: Indeksy moderowanej mediacji	103
Tabela 21 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji	105
Tabela 22 Średnie, odchylenia standardowe i korelacje dla zmiennych w Badaniu 3 (n = 120).....	121
Tabela 23 Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	123
Tabela 24 Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	125
Tabela 25 Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	127

Tabela 26 Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu: Analiza kontrastów.....	128
Tabela 27 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji .	130
Tabela 28 Spostrzegana emocjonalność w zależności od obecności łez i emocji: Analiza kontrastów.....	132
Tabela 29 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą wspólnotowością wyjaśnianą przez spostrzeganą emocjonalność: Indeksy moderowanej mediacji	134
Tabela 30 Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów.....	136
Tabela 31 Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów.....	137
Tabela 32 Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez, emocji i kontekst: Analiza kontrastów.....	139
Tabela 33 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością przez spostrzeganą stosowność reakcji: Indeksy moderowanej mediacji	140
Tabela 34 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą bezradność: Indeksy moderowanej mediacji	143
Tabela 35 Moderująca rola emocji w relacji pomiędzy obecnością łez a spostrzeganą sprawczością wyjaśnianą przez spostrzeganą emocjonalność: Indeksy moderowanej mediacji	145
Tabela 36 Efekt obecności łez w Badaniach 1, 2 i 3 z uwzględnieniem moderującej roli emocji i kontekstu	158

Spis wykresów

Wykres 1 Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez i emocji	56
Wykres 2 Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez i emocji.....	57
Wykres 3 Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez i emocji	58
Wykres 4 Spostrzegana szczerość w zależności od obecności łez i emocji	59
Wykres 5 Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez i emocji	60
Wykres 6 Intencja udzielenia pomocy w zależności od obecności łez i emocji	62
Wykres 7 Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez i emocji	64
Wykres 8 Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez i emocji	67
Wykres 9 Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez i emocji	68
Wykres 10 Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez i emocji	69
Wykres 11 Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	87
Wykres 12 Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	88
Wykres 13 Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	90
Wykres 14 Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	92
Wykres 15 Spostrzegana stosowność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	93
Wykres 16 Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	97
Wykres 17 Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	99
Wykres 18 Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu..	101
Wykres 19 Spostrzegana wspólnotowość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu.....	123
Wykres 20 Spostrzegane ciepło w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	124
Wykres 21 Spostrzegana moralność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	125
Wykres 22 Spostrzegana bezradność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu..	126
Wykres 23 Spostrzegana stosowność reakcji w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu.....	128

Wykres 24 Spostrzegana emocjonalność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu.....	133
Wykres 25 Spostrzegana sprawczość w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu ..	136
Wykres 26 Spostrzegana asertywność w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu .	138
Wykres 27 Spostrzegana kompetencja w zależności od obecności łez, emocji i kontekstu	139

Spis rysunków

Rysunek 1 Przykładowa plansza z procedury eksperymentalnej.....	53
Rysunek 2 Pośrednicząca rola spostrzeganej wspólnotowości, bezradności i szczerości w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a intencjami pomocy: Analiza moderowanej mediacji	63
Rysunek 3 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	65
Rysunek 4 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	70
Rysunek 5 Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności i szczerości w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	71
Rysunek 6 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	95
Rysunek 7 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	96
Rysunek 8 Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	102
Rysunek 9 Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	104

Rysunek 10 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	105
Rysunek 11 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	106
Rysunek 12 Przykładowe fotografie przedstawiające osoby wyrażające ekspresje emocjonalne, zaczerpnięte z WSEFEP, do których cyfrowo dodałam łzy	118
Rysunek 13 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	130
Rysunek 14 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	131
Rysunek 15 Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	134
Rysunek 16 Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą wspólnotowością: Analiza moderowanej mediacji	135
Rysunek 17 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	141
Rysunek 18 Pośrednicząca rola spostrzeganej stosowności reakcji w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	142

Rysunek 19 Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	143
Rysunek 20 Pośrednicząca rola spostrzeganej bezradności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	144
Rysunek 21 Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez o różnym podłożu emocjonalnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	145
Rysunek 22 Pośrednicząca rola spostrzeganej emocjonalności w związku między obecnością łez w prywatnym vs publicznym kontekście sytuacyjnym a spostrzeganą sprawczością: Analiza moderowanej mediacji	146

Załącznik A

Winiety sytuacyjne opracowane w wyniku przeprowadzenia Badania Wstępnego 1, Badania Wstępnego 2 oraz poddaniu zebranego materiału ocenie sędziów kompetentnych*.

	Item	<i>M</i>	<i>SD</i>
SZCZĘŚCIE	Jest szczęśliwy/a, bo dziś obchodzi rocznicę swoich zaręczyn.	3,07	1,86
	Jest szczęśliwy/a, bo zdobył/a grant badawczy.	3,64	1,74
	Jest szczęśliwy/a, bo otrzymał/a wymarzoną ofertę pracy.	3,79	2,04
	Jest szczęśliwy/a, bo dostał/a awans w pracy.	3,86	2,25
	Jest szczęśliwy/a, bo adoptował/a zwierząka ze schroniska.	3,93	1,77
	Jest szczęśliwy/a, bo obronił/a pracę dyplomową.	4,29	2,23
	Jest szczęśliwy/a, bo przyjaciele zorganizowali mu/jej przyjęcie niespodziankę.	4,36	1,74
	Jest szczęśliwy/a, bo wygrał/a dużą sumę na loterii.	4,79	2,22
	Jest szczęśliwy/a, bo oczekują z partnerką/em dziecka.	5,50	2,59
	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie odebrał/a z lotniska dawno niewidzianego przyjaciela.	5,50	2,21
	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie zobaczył/a partnera/kę po powrocie z długiej delegacji.	5,57	2,65
	Jest szczęśliwy/a, bo powiodła się operacja jego/jej bliskiego przyjaciela.	6,21	2,39
	Jest szczęśliwy/a, bo partner/ka wyznał/a mu/jej miłość.	6,21	1,37
	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie zawarł/a związek małżeński.	6,57	1,74
	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie został/a rodzicem.	7,64	1,28
SMUTEK	Jest smutny/a, bo skrytykował go/nią szef.	4,29	1,54
	Jest smutny/a, bo pokłócił/a się z przyjacielem.	4,36	2,62
	Jest smutny/a, bo tęskni za przyjacielem, który mieszka daleko.	5,07	2,92
	Jest smutny/a, bo usłyszał/a niemiłą uwagę dotyczącą swojego wyglądu.	5,21	2,01
	Jest smutny/a, bo nakrzyczał na niego/nią szef.	5,21	1,80
	Jest smutny/a, bo przegrał/a sporą sumę pieniędzy.	6,14	2,03
	Jest smutny/a, bo tęskni za domem rodzinnym.	6,14	2,35
	Jest smutny/a, bo pokłócił/a się z partnerem/ką.	6,14	1,87
	Jest smutny/a, bo zgubił/a pamiątkę rodzinną.	6,79	2,66
	Jest smutny/a, bo został/a odrzucony/a przez bliską osobę.	7,71	2,30
	Jest smutny/a, bo stracił/a pracę.	7,79	1,48
	Jest smutny/a, bo dowiedział/a się o chorobie przyjaciela.	7,79	2,36
	Jest smutny/a, bo jego/jej dziecko czeka operacja.	7,93	2,23
	Jest smutny/a, bo rozstał/a się z partnerem/ką.	8,29	2,16
	Jest smutny/a, bo umarł mu/jej zwierząka.	8,64	1,55
	Jest smutny/a, bo był/a zmuszony/a uśpić zwierząka.	8,64	1,60
	Jest smutny/a, bo dowiedział/a się o złym rokowaniu choroby przyjaciela.	8,64	2,10
	Jest smutny/a, bo został/a zdradzony/a.	9,36	0,74
	Jest smutny/a, bo właśnie wrócił/a z pogrzebu przyjaciela.	9,57	0,85
ZŁOŚĆ	Jest rozzłoszczony/a, bo przez roboty drogowe spóźni się do pracy.	2,57	1,40
	Jest rozzłoszczony/a, bo jego/jej argumenty podczas rozmowy zostały zignorowane.	3,57	1,87
	Jest rozzłoszczony/a, bo zarysowano mu/jej nowe auto.	3,71	1,77
	Jest rozzłoszczony/a, bo chce pomóc przyjacielowi w trudnej sytuacji, ale nie ma możliwości.	3,79	2,36

	Jest rozzłoszczony/a, bo bezskutecznie próbował/a uspokoić dziecko.	4,07	2,53
	Jest rozzłoszczony/a, bo pomoc, której nie uzyskał/a zależała tylko od czyjejś dobrej woli.	4,57	2,90
	Jest rozzłoszczony/a, bo poczuł/a się niesprawiedliwie potraktowany/a w pracy.	4,79	1,72
	Jest rozzłoszczony/a, bo spowodował/a wypadek drogowy.	5,36	2,31
	Jest rozzłoszczony/a, bo został/a okłamany/a przez partnera/kę.	6,36	2,37
	Jest rozzłoszczony/a, bo został/a poniżony/a na forum publicznym.	6,64	2,31
STRACH	Jest przestraszony/a, bo idzie sam/a ulicą po zmroku.	2,71	1,38
	Jest przestraszony/a, bo była świadkiem wypadku komunikacyjnego.	3,79	2,15
	Jest przestraszony/a, bo zgubił/a dokumenty.	4,79	2,22
	Jest przestraszony/a, bo czeka na wynik ważnego badania lekarskiego.	4,79	1,80
	Jest przestraszony/a, bo jego/jej partner/ka niespodziewanie stracił/a przytomność.	5,57	2,65
	Jest przestraszony/a, bo przez dłuższy czas nie może skontaktować się z partnerem/ką.	5,57	1,99
	Jest przestraszony/a, bo dostaje groźby telefoniczne.	5,71	2,13
	Jest przestraszony/a, bo zaciął/ęła się w windzie.	5,86	1,99
	Jest przestraszony/a, bo właśnie czeka na operację.	6,21	2,42
	Jest przestraszony/a, bo miał/a wypadek samochodowy.	6,50	2,59
	Jest przestraszony/a, bo został/a zaatakowany/a na ulicy.	7,21	1,85
	Jest przestraszony/a, bo jego/jej dziecko miało wypadek.	8,43	1,55
	Jest przestraszony/a, bo był/a ofiarą nadużycia seksualnego.	8,86	1,29
	Jest przestraszony/a, bo stracił/a dobytek w pożarze.	9,07	1,14

* Tabela zawiera średnie oceny sędziów kompetentnych dotyczące prawdopodobieństwa, z jakim dana sytuacja wywoła ły w podziale na cztery kategorie (szczęście, smutek, złość, strach). Prawdopodobieństwo było oceniane na skali od 1 do 10. Im wyższa średnia, tym wyższe prawdopodobieństwo, że dana sytuacja wywoła ły. Itemy oznaczone pogrubioną czcionką weszły w skład ostatecznej wersji bazy winiet sytuacyjnych.

Załącznik B

Winiety sytuacyjne uwzględniające kontekst sytuacyjny, opracowane na podstawie zestawu winiet wykorzystanych w Badaniu 1 (por. Załącznik A).

	KONTEKST PUBLICZNY	KONTEKST PRYWATNY
SZCZĘŚCIE	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie czeka na lotnisku na dawno niewidzianego przyjaciela.	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie odwiedził go/ją przyjaciel, którego dawno nie widział/a.
	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie czeka na dworcu na partnera/kę wracającego/wracającą z długiej delegacji.	Jest szczęśliwy/a, bo jego/jej partner/ka właśnie wrócił/a do domu z długiej delegacji.
	Jest szczęśliwy/a, bo jest z przyjacielem w szpitalu i właśnie dowiedział się, że powiodła się jego operacja.	Jest szczęśliwy/a, bo właśnie dostał/a telefon ze szpitala, że powiodła się operacja jego/jej bliskiego przyjaciela.
	Jest szczęśliwy/a, bo jest na romantycznej kolacji w restauracji i partner/ka właśnie wyznał/a mu/jej miłość.	Jest szczęśliwy/a, bo podczas romantycznej kolacji we dwoje partner/ka wyznał/a mu/jej miłość.
SMUTEK	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie usłyszał/a niemiłą uwagę dotyczącą swojego wyglądu.	Jest smutny/a, bo podczas rozmowy telefonicznej ze znajomym usłyszał/a niemiłą uwagę dotyczącą swojego wyglądu.
	Jest smutny/a, bo szef właśnie nakrzyczał na niego/nią w obecności współpracowników.	Jest smutny/a, bo szef nakrzyczał na niego/nią w trakcie rozmowy telefonicznej.
	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie dowiedział/a się, że przegrał/a sporą sumę pieniędzy.	Jest smutny/a, bo w trakcie czatu ze znajomymi dowiedział/a się, że przegrał/a sporą sumę pieniędzy.
	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu rodzinnym i właśnie pokłócił/a się z partnerem/ką.	Jest smutny/a, bo szykując się rano do pracy pokłócił/a się z partnerem/ką.

	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie zorientował/a się, że zgubił/a pamiątkę rodzinną.	Jest smutny/a, bo podczas robienia domowych porządków zorientował/a się, że zgubił/a pamiątkę rodzinną.
	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie został/a odrzucony/a przez bliską osobę.	Jest smutny/a, bo podczas rozmowy na osobności został/a odrzucony/a przez bliską osobę.
	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu służbowym i właśnie dowiedział/a się od przełożonego, że stracił/a pracę.	Jest smutny/a, bo będąc w domu odebrał służbowego e-maila z wiadomością, że stracił/a pracę.
	Jest smutny/a, bo jest z przyjacielem w szpitalu i właśnie dowiedział/a się o jego chorobie.	Jest smutny/a, bo odebrał telefon ze szpitala i dowiedział/a się o chorobie przyjaciela.
	Jest smutny/a, bo jest z dzieckiem w szpitalu i właśnie dowiedział się, że czeka je operacja.	Jest smutny/a, bo odebrał telefon ze szpitala i dowiedział się, że jego/jej dziecko czeka operacja.
	Jest smutny/a, bo jest na wakacjach ze znajomymi i właśnie rozstał/a się z partnerem/ką.	Jest smutny/a, bo rozstał/a się z partnerem/ką podczas ich wspólnych wakacji.
	Jest smutny/a, bo jest w poczekalni u weterynarza i właśnie dowiedział/a się, że w trakcie zabiegu umarł mu/jej zwierzak.	Jest smutny/a, bo odebrał telefon od weterynarza i dowiedział się, że w trakcie zabiegu umarł mu/jej zwierzak.
	Jest smutny/a, bo jest w szpitalu z przyjacielem i właśnie dowiedział/a się o złym rokowaniu jego choroby.	Jest smutny/a, bo odebrał maila, z którego dowiedział/a się o złym rokowaniu choroby przyjaciela.
	Jest smutny/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie dowiedział się, że został/a zdradzony/a przez partnera/kę.	Jest smutny/a, bo podczas rozmowy z partnerem/ką dowiedział się, że został/a przez niego/nią zdradzony/a.
	Jest smutny/a, bo jest właśnie na pogrzebie przyjaciela.	Jest smutny/a, bo właśnie wrócił/a do domu z pogrzebu przyjaciela.
ZŁOŚĆ	Jest rozzłoszczony/a, bo jest na spotkaniu służbowym, podczas którego poczuł/a się niesprawiedliwie potraktowany/a przez przełożonego.	Jest rozzłoszczony/a, bo czytając e-maila od przełożonego poczuł/a się niesprawiedliwie potraktowany/a.
	Jest rozzłoszczony/a, bo jest na spotkaniu ze znajomymi i właśnie dowiedział/a się, że został/a okłamany/a przez partnera/kę.	Jest rozzłoszczony/a, bo podczas rozmowy z partnerką dowiedział/a się, że został/a przez niego/ją okłamany/a.

STRACH	Jest rozzłoszczony/a, bo właśnie został/a poniżony/a podczas wystąpienia publicznego.	Jest rozzłoszczony/a, bo został/a poniżony/a podczas rozmowy z przełożonym.
	Jest przestraszony/a, bo jest na spotkaniu towarzyskim i właśnie jego/jej partner/ka niespodziewanie stracił/a przytomność.	Jest przestraszony/a, bo podczas kolacji we dwoje jego/jej partner/ka niespodziewanie stracił/a przytomność.
	Jest przestraszony/a, bo jest na spotkaniu służbowym i przez dłuższy czas nie może skontaktować się z partnerem/ką.	Jest przestraszony/a, bo czeka w domu na partnera/kę i przez dłuższy czas nie może się z nim/nią skontaktować.
	Jest przestraszony/a, bo jest na lotnisku i dostaje groźby telefoniczne.	Jest przestraszony/a, bo jest sam/a w domu dostaje groźby telefoniczne.
	Jest przestraszony/a, bo wraz z grupą nieznajomych zaciął/ęła się w windzie.	Jest przestraszony/a, bo zaciął/ęła się w windzie.
	Jest przestraszony/a, bo jest w szpitalu i właśnie czeka na operację.	Jest przestraszony/a, bo właśnie dostał/a telefon ze szpitala, że czeka go/ją operacja.
	Jest przestraszony/a, bo właśnie został/a zaatakowany/a na ruchliwej ulicy.	Jest przestraszony/a, bo właśnie został/a zaatakowany/a w opuszczonej alei.
	Jest przestraszony/a, bo jest na spotkaniu służbowym i właśnie dowiedział/a się, że jego/jej dziecko miało wypadek.	Jest przestraszony/a, bo będąc w domu dowiedział/a się, że jego/jej dziecko miało wypadek.